

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ

αντι

Περίοδος Β', Τεύχος 70, Σάββατο 30 Απρίλη 1977

Δρχ. 20



ΕΡΓΑΤΙΚΗ ΠΡΟΤΟΜΑΓΙΑ



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΛΕΘΡΟΝ

Κυκλοφορεῖ σύντομα

ΤΑΣΟΥ ΣΧΟΡΕΛΗ

Ρεμπέτικη Ἀνθολογία

τόμος 1ος

Τοσίτσα 1 τηλ. 8834692

ΠΡΕΝΤΡΑΚ ΒΡΑΝΙΤΣΚΙ ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΟΥ ΜΑΡΞΙΣΜΟΥ

Τόμοι 2, σελ. 1100

- Ὁλόκληρη ἡ πορεία τοῦ μαρξισμοῦ ἀπὸ τὸ Μάρξ καὶ τὸν Ἐνγκελς ὡς τὶς μέρες μας.
- Οἱ μεγαλύτεροὶ μαρξιστές καὶ τὸ ἔργο τους, οἱ ζωηρότερες ἰδεολογικὲς συζητήσεις καὶ συγκρούσεις, ὁ μαρξισμός στὴν ΕΣΣΔ, Κίνα, Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία, Ἰταλία κλπ.
- Ἐκδοση ἐνημερωμένη μέχρι τὸ '70 σὲ βιβλιογραφία, γεγονότα καὶ πρόσωπα.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΟΔΥΣΣΕΑΣ
Ζαλλόγγου 9 – τηλ. 36.19.724

ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΠΗΓΕΣ



DESCARTES
Λόγος περὶ τῆς Μεθόδου
Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
ΧΡΙΣΤΟΦΟΡΟΣ ΧΡΗΣΤΙΔΗΣ
δρχ. 200



KANT
Κριτικὴ τοῦ Καθαροῦ Λόγου(ΑΙ)
Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΓΙΑΝΝΑΡΑΣ
δρχ. 200

WITTGENSTEIN
Φιλοσοφικὲς Ἔρευνες
Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
ΠΑΥΛΟΣ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΙΔΗΣ
δρχ. 250

KIERKEGAARD
Ἡ Ἐπανάληψη
Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
ΣΟΦΙΑ ΣΚΟΠΕΤΕΑ
δρχ. 350

SARTRE
Τὸ Εἶναι καὶ τὸ Μηδέν(ΑΙ)
Εἰσαγωγή - Μετάφραση - Σχόλια
ΚΩΣΤΗΣ ΠΑΠΑΓΙΩΡΓΗΣ
δρχ. 250

εκδοσεις παπαζηση



Περίοδος Β
Χρόνος 4ος
Τεύχος 70

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ
ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ Δημοχάρους 60,
Αθήνα 601. Τηλ. 732-713 - 732-819

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΠ. ΛΙΝΑΡΔΑΤΟΥ: Όμο- σπονδία ή Συμμαχία	4
ΑΧ. ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΥ: Υπό- θεση Παναγούλη	7
ΤΟ ΣΚΑΝΔΑΛΟ του συνθετι- κού οίνοπνεύματος	10
ΕΡΓΑΤΙΚΑ θέματα	12 - 23



ΑΝΤ. ΕΡΓΑΤ/ΚΟΥ: Τό συνδι- καλιστικό κίνημα	12
Π. ΠΑΠΑΣΑΡΑΝΤΟΠΟΥ- ΛΟΥ: Μαντέμ Λάκκο	14
Γ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΥ: Βόλος, μέρες του '36	16
Η ΑΠΕΡΓΙΑ στη Λάρισα	20
Γ. ΛΥΚΑ: Έλευθερος χρόνος και υγεία	22
Η. ΕΥΘΥΜΙΟΠΟΥΛΟΥ: Η εξαρτημένη ανάπτυξη	24
Β. ΔΡΟΥΚΟΠΟΥΛΟΥ: Μαρ- ξιστική διαλεκτική για τόν ιμ- περιαλισμό	27
Α. ΚΑΖΝΤΑΝ: Η δομή της Βυζαντινής κοινωνίας	30
Γ. ΧΑΤΖΗΓΩΓΑ: Κείμενα Μπρέχτ για την Αρχιτεκτονική	38
ΦΡΙΝΤΑΣ ΛΙΑΠΠΑ - Δ. ΣΤΑΥΡΑΚΑ: Μνήμη Βισκόντι	40
ΔΙΑΛΟΓΟΣ	47

Οι φωτογραφίες στις σελίδες
16-19 είναι από το αρχείο της
Β. Κωστοπούλου.



ΦΙΛΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ: ΣΕ ΝΕΑ ΦΑΣΗ

Τί συμβαίνει λοιπόν; Ο "φιλέλληνας" Κάρτερ αρχίζει να μας κάνει νερά; Ότι δεν πρόλαβε να κάνει ο Φόντς και ο Κίτσιγκερ το συμπληρώσει "χαμογελαστός" τώρα ο πρόεδρος Κάρτερ. Ο μύθος του "καλού" που καλλιέργησε η δεξιά συμμετέχοντας σχεδόν στην προεκλογική εκστρατεία υπέρ του Κάρτερ, από κάπου μπάζει ... Είναι περίπου "κοινό μυστικό" η δεξιά όμως δεν θέλει να το παραδεχτεί, όχι πώς δεν το "κατανοεί", αλλά γιατί έτσι την εξυπηρετεί ...

Μας είχε βέβαια προειδοποιήσει Έμμεσα - αλλά ξεκάθαρα - ο προεδρικός άσταταλμένος για την Κύπρο κ. Κλίφορντ πώς "η λύση του κυπριακού πρέπει να βρεθεί μέσα στο 1977 γιατί οι ΗΠΑ δεν μπορούν να πιέζουν επ' άπειρον την Τουρκία". Πολύ περισσότερο μια φθόρυλα συνεκμετάλλευσης στο Αίγαίο θα διέλυε πολλές "παρεξηγήσεις" μεταξύ "συμμάχων" ...

Αφού λοιπόν στο Κυπριακό δεν κάναμε ... καμιά υποχώρηση - σαν και η Διζωνική να είναι μια λύση που συμβιβάζεται με την αξιοπρέπεια και τα συμφέροντα του κυπριακού λαού - και στο Αίγαίο εξακολουθούμε να παραμένουμε "σκεπτικιστές" το προεδρικό έπιτελείο δεν μπορούσε να κάνει διαφορετικά μια κι έμετς οι ίδιοι δεν μπορούσαμε να δούμε τα πραγματικά μας συμφέροντα. Υπεράνω όλων η "ασφάλεια της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ και η άμυνα του ελεύθερου κόσμου" ...

Τά "προσωρινά μέτρα" είναι το προμήνυμα της άρσης του εμπάργκο όπλων για την Τουρκία, πράγμα που σημαίνει πώς καλά έκανε και έλσεβαλε στην Κύπρο και πώς καλά θα κάνει και πάλι αν κάποια μέρα "ένεργήσει" στο Αίγαίο ... Ο κ. Ντεμιρέλ εξάλλου χρειάζεται τώρα περισσότερο παρά ποτέ "ένδραση" στην προεκλογική του εκστρατεία. Κάτι φαίνεται να ξέρει ο κ. Καραμανλής ... Η υπόσχεση για έσοποση στρατιωτική βοήθεια και προς την Ελλάδα δεν είναι τίποτε άλλο παρά το "κόκκαλο" ...

Η κυβέρνηση δήλωσε πώς "άναμνεί το πλήρες κείμενο των δηλώσεων του κ. Κάρτερ" για να μορφώσει γνώμη. Το έρωτημα είναι: Τί μπορεί να κάνει αφού είναι δεσμία του σταθερού δυτικού δογματισμού της; Θα αναγγείλει την ... δεύτερη "έξοδο" μας από το ΝΑΤΟ; Όχι δά... Μόνο αν συμβεί κάποια άλλη τραγωδία, παρόμοια με την Κυπριακή...

Ομοσπονδία ή Συμμαχία; του Σπ. Λιναρδάτου

Η ΔΙΑΜΑΧΗ που εκδηλώθηκε τελευταία ανάμεσα στην ΕΔΑ και το ΚΚΕ έσ. αναφέρεται σε διάφορα θέματα. Διατυπώθηκαν, π.χ., αλληλοκατηγορίες για χλιαρή στάση στο θέμα της συνεργασίας των άριστερών δυνάμεων και αιτιάσεις της ΕΔΑ ότι το ΚΚΕ έσ. προσπαθεί να την υπονομεύσει και να καταλύσει και πάλι την αυτονομία της ή, αν γίνει δυνατό, και να τη διαλύσει. Τελικά όμως η διαφωνία συγκεντρώθηκε στο πρόβλημα αν η στενότερη συνεργασία ανάμεσα στις δυνάμεις της άριστεράς θα πρέπει να πάρει τη μορφή της ομοσπονδίας, όπως προτείνει η ΕΔΑ, ή της συμμαχίας, όπως διακηρύσσει το ΚΚΕ έσ.

Από πρώτη ματιά, φαίνεται πώς πρόκειται για ένα ψευτο-πρόβλημα, για δυζαντινολογία. Τί σημασία έχει, θα ρωτήσει κανείς, αν μιιά στενότερη συνεργασία ανάμεσα στις άριστερές δυνάμεις – κόμματα και ομάδες – θα ονομαστεί ομοσπονδία ή συμμαχία; Εκείνο που έχει σημασία είναι να υπάρξει αυτή η στενότερη συνεργασία, για να ξεπεραστεί ή ν' αρχίσει να ξεπερνιέται ο σημερινός κατακερματισμός των δυνάμεων της άριστεράς.

Στην πραγματικότητα όμως δεν πρόκειται για δυζαντινισμό. Το πρόβλημα θίγει ουσιαστικές πλευρές της διαφορετικής φυσιογνωμίας και των πολιτικών εκτιμήσεων και προοπτικών των δυο κομμάτων. Και από την άποψη αυτή, η ηγεσία του ΚΚΕ έσ., αν και, με την τόσο χαρακτηριστική και συνηθισμένη πολιτική ατολμία της, χρειάστηκε ένα δλόκληρο χρόνο για να δηλώσει καθαρά ότι απορρύνει την προτεινόμενη από την ΕΔΑ ομοσπονδία, έχει δίκιο: Αγωνίζεται για να μην αλλάξει τίποτε στα διαμορφωμένα μετά τη δικτατορία και τη διάσπαση του ΚΚΕ σχήματα στην άριστερά και για να δικαιωθούν οι δικές της επιλογές, που για μās ήταν ιστορικό λάθος, δηλαδή η ίδρυση δεύτερου κομμουνιστικού κόμματος στη χώρα μας, τη στιγμή που υπήρχε τό άναγνωρισμένο και ριζωμένο στόν άριστερό κόμο κόμμα της ΕΔΑ, μέσα στο όποιο οι άναγεωτικοί κομμουνιστές – όσοι είναι άναγεωτικοί χωρίς εισαγωγικά – θα μπορούσαν να παίξουν βασικό και δραστήριο ρόλο για τη συσπείρωση όλων των δυνάμεων της δημοκρατικής άριστεράς.

Αν και έχουμε επανειλημμένα γράψει γι' αυτά τά θέματα, δεν θά 'ταν άσκοπο ν' αναφέρουμε και πάλι μερικά χαρακτηριστικά γι' αυτή την πολιτική ατολμία παραδείγματα: "Όταν, στην περίοδο 1965-1967, ορισμένοι ύποστηρίζαμε ότι ή έξω από την Έλλάδα ήγεσία του ΚΚΕ, με τίς έξωπραγματικές θέσεις που προσπαθούσε να επιβάλει και στην ΕΔΑ, και με την έπιμονή της να έλέγχει με «φράξιες» τό νόμιμο κίνημα, δοηθούσε άντικειμενικά τίς άνώμαλες έξελίξεις και οδηγούσε την άριστερά σε διάσπαση και ζητούσαμε να πάρουν οι έδώ ήγέτες όλες τίς ευθύνες στά χέρια τους, άλλα από τά τότε μέλη του Γραφείου Έσωτερικού και τώρα άνώτατα ήγετικά στελέχη του ΚΚΕ έσ. συντάσσονταν άπόλυτα με τόν Κολιγιάννη και την πλειοψηφία του Πολιτικού Γραφείου και άλλα έπαιζαν τό ρόλο του «μεσολαδητή» και του «πυροσδέστη», έπιχειρώντας να έξορκίσουν τά δαιμόνια γιά ν' άναβληθεί ή κρίση που έρχόταν. Και στην κρίσιμη γιά τό ΚΚΕ 10η όλομέλεια του Δεκέμβρη 1966-Γενάρη 1967, κανένα από τά μέλη του «Γραφείου Έσωτερικού» δεν καταψήφισε την άπόφαση, που προτεινόμαζε την «έκκαθάριση» από τό κόμμα των «άναθεωρητών» Δ. Παρτσάλιδη, Π. Δημητρίου, Λ. Τζεφρόνη, Στ. Καρά, κ.λπ., και την πλήρη έπιβολή της ύποστηριζόμενης από τό Σοδιετικό ΚΚ κολιγιαννικής ήγεσίας. Αν δεν μεσολαδούσε ή «άνταρσία» των Δ. Παρτσάλιδη και των άλλων «άναθεωρητών» στο έξωτετικό, τό «Γραφείο Έσωτερικού», δηλαδή ή κατοπινή ήγεσία του ΚΚΕ έσ., και μερικοί άλλοι άκόμα, τό πιθανότερο είναι ότι θά έξακολουθούσαν να είναι οι φορείς των έφτασφράγιωτων έντολών του διεθνούς κέντρου και... ό χορός θά κρατούσε καλά,

στο όνομα της «ένότητας του κομμουνιστικού κινήματος», που τόσο συχνά αναφέρεται ως στόχος και στά τωρινά τους κείμενα.

Μετά τη 12η όλομέλεια, τό «Γραφείο Έσωτερικού» προσπάθησε να παίξει και πάλι τό ρόλο του μεσολαδητή, καταδικάζοντας και τούς μέν και τούς δέ, με την αυταπάτη ότι «ή ένότητα του ΚΚΕ είναι δυνατόν άκόμη να περιωθει», ως τη στιγμή που ό Κολιγιάννης τούς έβαλε μπροστά σε τελεσίγραφο και ούσιαστικά τούς καθάισε.

Όταν, στις 21 Αυγούστου 1968, έγινε ή σοδιετική επέμβαση στην Τσεχοσλοβακία, παρουσιάστηκε ή άκόλουθη εικόνα: Την ίδια μέρα, με πρωτοβουλία όσων ήμαστε έναντίον της 12ης όλομέλειας, άλλα και δεν άκολουθούσαμε τό «Γραφείο Έσωτερικού», έκατό περίπου πολιτικοί κρατοπύμνοι στο στρατόπεδο Παρθενίου Λέρου, ύπογράφαμε διακήρυξη με την όποια καταγγέλλαμε «τήν παραβίαση από τά σοδιετικά και άλλα στρατεύματα των κυριαρχικών δικαιωμάτων της Τσεχοσλοβακικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας», έκφράζαμε «τήν άμέριστη άλληλεγγύη μας προς τόν άγωνιζόμενο γιά την έλευθερία του τσεχοσλοβακικού λαό και την ήγεσία του» και τονίζαμε «τήν άνάγκη να καταργηθούν οι στρατιωτικοί συνασπισμοί». Όρισμένα από τά κατοπινά στελέχη του ΚΚΕ έσ. ύπόγραφαν μαζί μας τη «διακήρυξη». Η έπίσημη όμως και έξουσιοδοτημένη έκπρωσώπηση του «Γραφείου Έσωτερικού» στο στρατόπεδο προσπαθούσε να ματαιώσει την ύπογραφή της «διακήρυξης», που τη χαρακτήριζε άντισοδιετικό κείμενο και έμάς «χαστικούς». Ύστερα από δυό βδομάδες, στις 5 Σεπτεμβρίου, τό Γραφείο Έσωτερικού στην Αθήνα άνακοίνωνε ότι «ή είσοδος» (τί κομψό!!) «των στρατευμάτων των 5 χωρών του Συμφώνου της Βαρσοβίας στο έδαφος της Λ. Δ. της Τσεχοσλοβακίας» έγινε «με σκοπό την υπεράσπιση των σοσιαλιστικών κατακτήσεων αυτής της χώρας!» Τό λάθος όμως ήταν ότι έγινε «χωρίς τη σύμφωνη γνώμη του Κ.Κ. Τσεχοσλοβακίας...» (Ωραία πολιτική άρχων...). Ταυτόχρονα, στην ίδια άνακώνωση άποδοκιμάζε τόσους «όπαδούς της επέμβασης», όσο και τούς «άλόγιστους έπικριτές της», δηλαδή έμάς, που, τώρα, τη διακήρυξη μας, με μιιά τυπογραφική ταχυδακτυλουργία, τό ΚΚΕ έσ. την παρουσιάζει, στην έκδοσή του με τά ντοκουμέντα της διάσπασης, περίπου σάν δική του. (Βέβαια οι Δημήτρης Παρτσάλιδης και Αντώνης Μπριλλάκης, που βρίσκονταν τότε στο έξωτετικό, έκαναν πιό ξεκάθαρες καταγγελίες γιά την επέμβαση, άκολουθώντας τά μεγάλα δυτικά Κ.Κ., με τά όποια βρίσκονταν σε έπαφή).

Αυτή την άναδρομή στο παρελθόν δεν την κάνω γιά να άναξέσω παλιές πληγές, άλλα γιά να δείξω ότι, στή σημερινή της πολιτική ατολμία, τη συντηρητικότητα και τόν ιδιόμορφο καιροσκοπισμό, ή ήγεσία του ΚΚΕ έσ. είναι συνεπής με τόν παλιό έαυτό της. (Γιά να μην ύπάρξει καμιά καλόβουλη ή κακόβουλη παρερμηνεία, τονίζω ότι έπικρίνω την ήγεσία του ΚΚΕ έσ. γιά έλλειψη πολιτικής τόλμης, που συχνά καλύπτεται με μεγαλόστομες «άναγεωτικές» διακηρύξεις. Αυτό δεν μειώνει δέβαια σε τίποτε και δεν έρχεται σε καμιά αντίθεση με την εκτίμηση και τό σεβασμό προς την άγωνιστική συνέπεια, την αυταπάρηση και τίς θυσίες των ήγετικών στελεχών όλων των κομμάτων και άποχρώσεων της άριστεράς).

ΚΚΕ έσ. και εύρωκομμουνισμός

Και μετά την πτώση της δικτατορίας, συνεχίστηκε ή ίδια διστακτική και συντηρητική πολιτική. Αναφέρω μερικά παραδείγματα: Έπρεπε να φτάσουμε στις παραμονές των εκλογών, στις όποιες είχαν άποδεχτεί τη σύμπραξη με τό τό «ορθόδοξο» ΚΚΕ στο σχήμα της λεγόμενης «Ένωμένης Άριστεράς», γιά ν' άποφασίσουν να ξεκαθαρίσουν, με μιιά όμιλία του Κώστα Φιλίνη, στην πιό άκατάλληλη, ίσως, στιγμή, τίς θεωρητικές και πολιτικές τους διαφορές με τό «ορθόδοξο» ΚΚΕ. Ταυτόχρονα,

πιστοί στις παλιές κομμουνιστικές μεθόδους, προσπάθησαν να μετατρέψουν την ΕΔΑ σε μία ελεγχόμενη «μαζική» τους οργάνωση. Και όταν η ΕΔΑ, με την προσχώρηση σ' αυτήν αδέσμευτων άριστερών, απόκτησε την αυτοδυναμία της, επιδίωξαν να την υπονομεύσουν και να τη διαλύσουν. Η τακτική τους αυτή απέναντι στην ΕΔΑ αποτελεί και μία πρώτη γραμμής δοκιμασία της άξιας που έχουν οι διακηρύξεις τους για πλουραλισμό και για σεβασμό στις πολιτικές επιλογές των άλλων: δημιουργούν τη δάσιμη υποψία, ότι θέλουν να υπάρχουν άλλα κόμματα, αλλά μόνο αν πειθαρχούν στη δική τους «σοφή» και «αλάνθαστη» καθοδήγηση. Περίπου δηλαδή στο πρότυπο των «κομμουνιστών» που υπάρχουν στις σοσιαλιστικές χώρες. Έξάλλου, παρ' όλο που διακηρύσσουν ότι είναι οι εδώ εκπρόσωποι του «ευρωκομμουνισμού», στην πράξη περισσότερο προσδίδουν στα πρότυπα της Γιουγκοσλαβίας, αν όχι της Ρουμανίας, παρά των κομμουνιστικών κομμάτων της Ιταλίας και της Ισπανίας, που, ιδιαίτερα το πρώτο, για διάφορους λόγους, τηρεί επιφυλακτική στάση απέναντί τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα της «πρωτοτυπίας» τους είναι και το γεγονός ότι περιμέναν να εγκαταλείψει ακόμα και το Κ.Κ. της Γαλλίας τη «δικτατορία του προλεταριάτου» για ν' αποφασίσουν να ξεκαθαρίσουν κι αυτοί τη θέση τους στο θέμα αυτό. Ν' αναφέρουμε και την τελευταία, κατά τα άλλα ενδιαφέρουσα, διάλεξη του φίλου μου Λεωνίδα Κύρκου για τον τύπο, όπου μάθαμε ότι το μόνο ελάττωμα που έχουν οι σοβιετικές εφημερίδες είναι ότι δεν κάνουν Information (πληροφόρηση), αλλά Formation (διαμόρφωση), ενώ έχουν πολλά «προτερήματα», όπως ότι: διαπαιδαγωγούν τους αναγνώστες τους στο πνεύμα της ειρήνης, δεν καλλιεργούν ποτέ το μίσος και το ρατσισμό. (Αλλά μήπως ο σοβιετικός τύπος δεν κάλυψε προπαγανδιστικά όλα τα εγκλήματα της σταλινικής περιόδου, δεν κατασυσκοφάντησε τη μη κομμουνιστική άριστερά της Ευρώπης, ταυτίζοντας τη σοσιαλδημοκρατία με το φασισμό, δεν προετοίμασε την κοινή γνώμη για την εξόντωση ολόκληρης σχεδόν της παλιάς φρουράς των μπολσεβίκων και χιλιάδων άλλων, σοβιετικών και ξένων, κομμουνιστών, δεν καλλιεργήσε το μύθο του αλάθητου της ηγεσίας και το μίσος έναντιόν κάθε διαφωνούντος με τη Μόσχα, από τον Τίτο ως το Μάο, δεν συνέβαλε στις κάθε φορά αντιεθραϊκές εκστρατείες της σοβιετικής ηγεσίας, δεν αποκρύπτει σήμερα την τουρκική κατοχή στην Κύπρο και την επιθετικότητα της Άγκυρας, προς χάρη της ελευθερίας διελεύσεως των σοβιετικών πολεμικών από τα Στενά, κ.λπ. κ.λπ.;). Νά προσθέσουμε ότι η «Αυγή», αποδοκιμάζοντας έμμεσα κι αυτή την τόσο διακριτική κριτική του κοινοβουλευτικού εκπροσώπου του ΚΚΕ έσ. για το σοβιετικό τύπο, ευθυγραμμίστηκε ουσιαστικά στο θέμα αυτό με τη θέση που υποστήριξε ο Χαρίλαος Φλωράκης στην όμιλή του στην ΕΣΗΕΑ; Πραγματικά, αρνούμενη να αντιμετωπίσει το μεγάλο πρόβλημα της άνυπαρξίας οποιασδήποτε μορφής ελευθεροτυπίας στις σοσιαλιστικές χώρες, η «Αυγή» υποστήριξε ότι δεν μπορεί να γίνει σύγκριση, γιατί εκεί «ισχύουν άλλες αξίες και άλλοι προβληματισμοί» (κύριο άρθρο, 8 Απριλίου).

Ο χαρακτήρας του ΚΚΕ έσ. ως κόμματος που άρεσκαται στα μισόλογα και τις μισοαλήθειες και ουσιαστικά μπλοκάρει την ανανέωση και τη συσπείρωση της ελληνικής αριστεράς της μη εξαρτημένης από ξένα κέντρα αποφάσεων, εξηγεί και τη στάση του απέναντι στην πρόταση της ΕΔΑ για δημοσπονδία. Η ηγεσία του ΚΚΕ έσ. φοβάται να βγει στα ανοιχτά νερά της πλατιάς σήμερα αριστεράς και όχρυνεται στο «ταμπούρι» του «μαρξισμού-λενινισμού» καλώντας και την ΕΔΑ να το ακολουθήσει σ' αυτό το «γκέτο». (Αλλά τί απόμεινε άραγε από το «λενινισμό» μετά από την απόρριψη της δικτατορίας του προλεταριάτου και του σοβιετικού προτύπου; Μήπως το κόμμα «νέου τύπου», που θεμελιώθηκε πριν από εβδομηντάεσσερα χρόνια για τις ανάγκες της ρουσίκης επανάστασης, ή μήπως η γενική θεωρία του Λένιν για τον ιμπεριαλισμό, σαν τελευταίο στάδιο του καπιταλισμού; Μά ο ίδιος ο Λένιν δεν θα 'θελε ασφαλώς να μιλάει κανείς για λενινισμό ούτε και με όλα τα άλλα στοιχεία της θεωρητικής και πολιτικής προσφοράς του

ΑΝΤΙ·ΘΕΣΕΙΣ

ΕΝΑΣ ΑΞΙΟΜΝΗΜΟΝΕΥΤΟΣ ΛΟΓΟΣ

Η μόδα που προτιμά. «... ο μαύρος ολοκληρωτισμός ήταν της μόδας πρό 60 ετών και σήμερα οι παλιές μόδες δεν πιάνουν ή δεν επιζούν...», είπε ο κ. Αθέρωφ στην Πάτρα.

Όσο πιάνουν όμως ως τους απλώνουμε γεφύρια, κι όταν δεν επιζούν, τό ρετρό μπορεί νά τίς αναστήσει.

Χρονικά κενά. «Η πλειοψηφία μας δεν αδιαφόρησε τό '40-'41, δεν αδιαφόρησε τό '46-'49, δεν αδιαφόρησε στη μεταπολίτευση του '74...» είπε σέ κάποια άλλη στιγμή ο κ. γεφυροποιοίς.

Δέν ξέρουμε ποιά έννοει πλειοψηφία «του» – άλλωστε έχει πολλές μικρομεταποπίσεις κάμει ο κ. Αθέρωφ στην πολιτική του σταδιοδρομία – αλλά και άλλες κρίσιμες ώρες πέρασε ο λαός μας. Καί τό '41-'46, καί τό '65-'67 καί τό '67-'74...

Ο εθνικοφρονισμός. Η συχνή αναφορά στον εθνικοφρονισμό – έμμνην ιδέα του κ. ύπουργού, όσο άλλωστε καί η γεφυροποιία – κατέδειξε όριστικά τό ιδεολογικό πιστεύω του καί πού πάει νά μās παρασύρει μέ τίς φιλοατλαντικές του «κολληγιές» ο κ. Αθέρωφ.

Καί μία άπορία. Άπορίας άξιον είναι τό πηχυαίο ξεσπάθωμα της «ΑΥΓΗΣ». Μās είχε συνηθίσει δά μέ αθρότερη μεταχείριση από μέρους της πρός τόν κ. Αθέρωφ. Κι άν δέν τόν κατέτασσε στη «φωτισμένη δεξιά», πάντως κάποτε κάποτε μās ψιθύριζε ότι κάνει «καλή δουλειά» στό πόστο του ο κ. ύπουργός. Η κάνουμε λάθος;

ΤΟ ΑΝΔΡΕΙΚΕΛΟ ΤΗΣ CIA

Στή σπαρασσόμενη Άφρική, στό Ζαίρ, τό ανδρείκελο πού εγκατέστησε ή CIA δολοφονώντας τόν Πατρίς Λουμούμπα. ο περιώνυμος Μομπούτου, έχει σηκώσει θύελλα διαμαρτυριών...

Μέ τη συγκεκριμένη καί επιτήδεια συγκαλυμμένη κατάσταση καταφθάνουν καί πάλι οι άρρωγοί του στό Ζαίρ από κάθε γωνιά. Η προστάτιδα Άμερική, ο Χασάν του Μαρόκκο, ο εύρωπαιός Ζισκάρ καί ο αντιιμπεριαλιστής Άμίν. Στή συγχорδία ενορχηστρώθηκε ή Λαϊκή Κίνα γιά τήν αντιμετώπιση του «σοσιαλ-ιμπεριαλισμού».

Οι Κατανγκέζοι είναι «είσβολείς», ο Μομπούτου «θύμα» καί οι σωτήρες πού καταφθάνουν «ιεραπόστολοι» της ελευθερίας του λαού του Ζαίρ. Δέν είναι αλήθεια πάρα πολύ απλά τά πράγματα;

ΜΙΑ ΜΥΣΤΙΚΗ ΔΙΑΣΚΕΨΗ

Τό ήσυχο καί απόμερο Τορκί της Άγγλίας φιλοξένησε αυτές τίς μέρες μία, «κεκλεισμένων των θυρών», διάσκεψη, πού συμμετείχαν μεγαλοτραπεζίτες της Άμερικής, πολιτικοί της Εύρώπης μέ πολύπλοκες διασυνδέσεις, ο γνωστός μας Χένρυ Κίσσινγκερ καί ο... ύφυπουργός επί των Έξωτερικών μας κ. Σταυρόπουλος!

Έπειδή είναι γνωστός πιά ο ρόλος της επιτροπής πού συγκάλεσε τη διάσκεψη, θά είχαμε τήν περιέργεια νά μαθαίναμε όχι θέβαια τό τί είπώθηκε – ή «μυστική διπλωματία» μās κρατά κρυφή τη μοίρα της Κύπρου, του Αιγαίου, των διαβουλεύσεων γιά τίς θέσεις καί άλλα όμοια – αλλά γιά ποιο λόγο καί μέ ποιά ιδιότητα συμμετείχε ο κ. Σταυρόπουλος.

Μήπως κάποια λακωνική ανακοίνωση θά μās λύσει τήν άπορία – έστω καί «έγκύρων κυβερνητικών κύκλων»;

μαζί, αφού ακόμα και ο Μάρξ έλεγε πως ο ίδιος δεν είναι μαρξιστής.

Πιστεύω πως ο ευρωκομμουνισμός, στο βαθμό που θα συνεχίσει να εξελίσσεται, ταυτόχρονα με την εξέλιξη που ζούμε των σοσιαλιστικών κομμάτων στη νότια, τουλάχιστο, Ευρώπη, θα οδηγήσει γρήγορα στο να ξεπεραστεί ή παλιά διάσπαση του εργατικού κινήματος, που παραμερίστηκαν ήδη οι κυριότεροι λόγοι της, και θα φτάσουμε σε μία ένότητα σ' ένα νέο επίπεδο, άσχετα αν αυτή θα πάρει τη μορφή ενιαίων κομμάτων, δημοσπονδίων, κ.λπ. Στην Ελλάδα, όπου δεν δημιουργήθηκε ποτέ μεγάλο σοσιαλδημοκρατικό κόμμα, ή ΕΔΑ, εκσυγχρονισμένη και απαλλαγμένη από τα δεσμά της καθοδήγησης από την «έμικράτσια», πρόσφερε το πιο κατάλληλο πλαίσιο γι' αυτή τη νέα ένότητα. Δυστυχώς, τη δυνατότητα αυτή την έχει σχεδόν καταστρέψει η ήγηση του ΚΚΕ έσ., με τα πλέγματά της, το συνεχή φόβο της μήπως κατηγορηθεί για «σοσιαλδημοκρατισμό», την έμμονή της στη «μάχη των τίτλων και των συμβόλων». Υπάρχουν πολλοί λόγοι για να πιστεύει κανείς ότι το Ιταλικό και το Ισπανικό Κ.Κ. θα άλλαζαν τους τίτλους τους, προκειμένου να βοηθήσουν σ' αυτή τη νέα ένότητα – που θα άφηνε προς τα δεξιά μόνο κόμματα τύπου Σαραγκατ και προς τα αριστερά τους πιστούς των δυο μεγάλων κομμουνιστικών δυνάμεων – αν δεν φοβόνταν ότι τότε θα τελεσφορούσαν οι προσπάθειες της Μόσχας για τη δημιουργία ελεγχόμενων από αυτή Κ.Κ. στις δύο αυτές χώρες. Έμεις όμως έχουμε δεδομένη τη διάσπαση και την ύπαρξη τέτοιου κόμματος, του ΚΚΕ του λεγόμενου του έξωτερικού, που είναι και θα είναι για πολλά χρόνια πραγματικότητα.

Η πρόταση της ΕΔΑ

Η ΕΔΑ, με την πρόταση για την δημοσπονδία των κομμάτων και ομάδων της αριστεράς είναι απόλυτα συνεπής και προς το χαρακτήρα της και προς τους στόχους που έβαλε από την πρώτη στιγμή που άποχτησε την αυτοδυναμία της, δηλαδή να συμβάλει στο να ξεπεραστεί ο σημερινός κατακερματισμός των αριστερών δυνάμεων και να αποκατασταθεί η μεγαλύτερη δυνατή ένότητα. Στην προγραμματική διακήρυξή της αναφέρει ότι είναι «κόμμα πολιτικής και όχι ιδεολογικής ένότητας» και ότι «δέ θέτει ως όρο για τη συμμετοχή στις γραμμές της και την ανάδειξη στην ήγηση της την αποδοχή μιας ορισμένης ιδεολογίας». (Όριοιμένοι έχουν κάνει την παρατήρηση ότι το «ιδεολογία» πρέπει ν' αντικατασταθεί με το «κοσμοθεωρία», γιατί ιδεολογία, με μία γενική έννοια, είναι και ο αντιφασισμός και η δημοκρατία και ο σοσιαλισμός. Την παρατήρηση ίσως πρέπει να την πάρει υπόψη της ή ΕΔΑ, όταν θα διατυπώσει το πρόγραμμά της). Η προγραμματική διακήρυξη της ΕΔΑ καταλήγει:

«Η ΕΔΑ δηλώνει ότι, στα πλαίσια των αναζητήσεων αυτών, επιδιώκει την ευρύτερη δυνατή ένότητα και καλεί σε δημόσιο διάλογο (...) το λαό, πρόσωπα και ομάδες με συγκεκριμένο στόχο την οικοδόμηση του Κόμματος και την οργανική ένωσή τους σε ενιαίο φορέα για τη Δημοκρατία, την Άνεξαρτησία και το Σοσιαλισμό».

Τη δημιουργία ενός «άδογμάτιστου σοσιαλιστικού κόμματος» διακηρύσσει ότι επιδιώκει και η «Πρωτοβουλία». Φαίνεται όμως ότι, πέρα από την οργανωτική προσπάθεια για τη συγκέντρωση των όπαδών της και την προετοιμασία της συνδιάσκεψής της, η «Πρωτοβουλία» δεν είναι ώριμη για τοιμηρότερες ένωτικές πρωτοβουλίες με στόχο τη συσσωμάτωση όλων των δυνάμεων της αριστεράς που επιδιώκουν το σοσιαλισμό με δημοκρατικές διαδικασίες και με διατήρηση και επέκταση όλων των πολιτικών και ανθρώπινων δικαιωμάτων. Είναι ζήτημα αν θα ήταν πρόθυμη να προχωρήσει έστω και στην επισήμοποίηση της «άνοικτης συμμαχίας» που προτείνει το ΚΚΕ έσ. σάν εναλλακτική λύση στην δημοσπονδία.

Η ΕΔΑ είναι υποχρεωμένη να πάρει υπόψη της τη στάση αυτή των άλλων δυνάμεων της αριστεράς απέναντι στην πρό-

ταση της για δημοσπονδία. Και ιδιαίτερα το γεγονός ότι το ΚΚΕ έσ. όχι μόνο επιμένει στον «κομμουνιστικό φορέα», αλλά και δεν δέχεται ούτε τη σταδιακή πορεία προς δημοσπονδία, που προβλέπει η πρόταση της ΕΔΑ (στρογγυλή τράπεζα, συντονιστική επιτροπή, δημοσπονδία, με άνωτερο στόχο, αν πραγματοποιηθούν και αποδώσουν οι προηγούμενοι, τον ενιαίο φορέα), από το φόβο μήπως χάσει τη «μαρξιστική-λενινιστική» φυσιογνωμία του. (Στην πραγματικότητα, η ήγηση του ΚΚΕ έσ. προσδίδει πάντα ή στην επικράτησή του στον κομμουνιστικό χώρο ή στην ανασυγκόλληση των δύο τμημάτων του ΚΚΕ με κάποιο συμβιβασμό που θα έστελνε «στον αγύριστο» κι αυτή τη μισητή «άνανέωση», όπως φάνηκε και από την περυσινή έκκληση προς το Φλωράκη να διαδίσουν το καθένα το μισό δρόμο για να συναντηθούν).

Όπως και άλλοτε έχει τονιστεί, με άφορμή τις προτάσεις του ΚΚΕ έσ. προς την ΕΔΑ για «ενιαίο μαρξιστικό-λενινιστικό φορέα», ή οποιαδήποτε ένότητα δεν μπορεί να γίνει στίς θέσεις εκείνου που προβάλλει το «μάξιμουμ», αλλά στους κοινά αποδεχτούς «ελάχιστους» στόχους. Συνεπώς, αφού η πρόταση για την δημοσπονδία δεν γίνεται αποδεκτή ούτε από το ΚΚΕ έσ. ούτε από την «Πρωτοβουλία», απομένει ή συγκρότηση μιας συντονιστικής επιτροπής, που έχει προτείνει η ΕΔΑ, ως πρώτο στάδιο. Η συντονιστική αυτή επιτροπή θα εξετάζει τα θέματα (έθνικά, πολιτικά, προστασίας της δημοκρατίας, εκλογικά, εργατικά, δημοτικά, νεολαίας κ.λπ.), στα οποία θα είναι δυνατόν τα κόμματα της αριστεράς να τηρήσουν κοινή στάση. Και είναι γεγονός ότι η ΕΔΑ, το ΚΚΕ έσ., ή «Πρωτοβουλία» και ή «Σοσιαλιστική Πορεία» έχουν κοινές θέσεις σε πολλά τρέχοντα πολιτικά προβλήματα. Φυσικά, μία τέτοια λύση, όταν από τα πριν έχει αποκλειστεί, τουλάχιστο από την πλευρά του ΚΚΕ έσ., ή προοπτική του ενιαίου φορέα, δεν δημιουργεί τις δυνατότητες ευρύτερων συσπειρώσεων.

Εξάλλου, η πρόταση του ΚΚΕ έσ. για «συμμαχία», άνοιχτη μάλιστα «και προς το ΠΑΣΟΚ και προς το ΚΚΕ έξ.» (γιατί όχι και προς την ΕΔΗΚ, που επίσης διακηρύσσει ότι επιδιώκει το δημοκρατικό σοσιαλισμό;), όχι μόνο είναι θολή, όπως ορθά έπεσήμανε στην απάντησή του στον Μπ. Δρακόπουλο ο Μιχάλης Κουντούρης («Αύγή», 24 Μαρτίου), αλλά μπορεί να καταλήξει στο ίδιο αποτέλεσμα που οδήγησε ή «δημοκρατική συνεργασία», δηλαδή σε ατέλειωτες συζητήσεις, που, με τον ακαδημαϊκό χαρακτήρα που παίρνουν και την αναποτελεσματικότητά τους, πλήττουν την ίδια την ιδέα της συνεργασίας. Προτιμότερο, σ' αυτή την περίπτωση, είναι κάθε κόμμα, διατηρώντας την πλήρη ελευθερία των κινήσεών του, να προχωρεί σε συγκεκριμένες κοινές ενέργειες με άλλα κόμματα ή ομάδες, ανάλογα με το πρόβλημα που έχουμε ν' αντιμετωπίσουμε σε κάθε στιγμή. Για το αναμφισβήτητο γεγονός ότι έτσι διαγωνίζεται ο κατακερματισμός των δυνάμεων της δημοκρατικής αριστεράς και απογοητεύονται χιλιάδες συνειδητοί πολίτες και αγωνιστές που αναζητούν κάτι το αληθινά καινούριο, ένωτικό και αντιπροσωπευτικό και ώθούνται ή στην πολιτική αδράνεια ή στην επιστροφή σε σχήματα τα οποία δεν τους εκφράζουν, ως αναλάβει ο καθένας τις ευθύνες του.

Υστερόγραφο: Έπειδή σε κάποιο ανώνυμο άρθρο στην «Αύγή», προερχόμενο προφανώς από την ήγηση του ΚΚΕ έσ., γράφτηκε ότι «άπληξ» τις απόψεις της ΕΔΑ, είμαι υποχρεωμένος να υπογραμμίσω τα εξής: Ο κυριότερος λόγος για τον οποίο δεν δέχεται, όπως γνωρίζουν οι «παροικούντες την Ιερουσαλήμ», την εκλογή μου σε υπεύθυνες θέσεις της ΕΔΑ, είναι γιατί δεν θέλω, στα πλαίσια της δουλειάς μου του πολιτικού ρεπόρτερ και σχολιαστή, να δεσμεύομαι από τις θέσεις κανενός κόμματος, ούτε να δεσμεύω κανένα κόμμα. Όταν γράφω ένυπόγραφα, εκφράζω τις προσωπικές μου απόψεις και σκέψεις. Τις απόψεις της ΕΔΑ εκφράζουν τα υπεύθυνα όργανά της, ο πρόεδρος της και οι άλλοι εξουσιοδοτημένοι εκπρόσωποί της. ●

ΕΝΑΣ ΧΡΟΝΟΣ ΑΠΟ ΤΟ ΘΑΝΑΤΟ ΤΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΥ ΠΑΝΑΓΟΥΛΗ



Στό στρατοδικείο.

ΜΕΡΙΚΑ ΑΝΑΠΑΝΤΗΤΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ

Του 'Αχιλλέα Χατζόπουλου

Ένα χρόνο μετά τόν τραγικό θάνατο του 'Αλέξανδρου Παναγούλη, – και ανεξάρτητα μέ τό συγκεκριμένο γεγονός τής καταδίκης του Στέφα γιά «άνθρωποκτονία έξ άμελείας» – πολλά έρωτηματικά παραμένουν αναπάντητα.

● Τί έγινε ή άτζέντα καί τό πορτοφόλι του; Γιατί δέν παραδόθηκαν μαζί μέ τ' άλλα προσωπικά του είδη (ρολόι, στυλό, άναπτήρας, δύο μανικετόκουμπα, πίπα, καπνοσακούλα καί 1.200 δρχ.) στή μητέρα του στό Ρυθμιστικό;

● Πού βρίσκεται τό μπαούλο μέ τά έγγραφα (γιά τήν Κύπρο, βασιικά) πού είχε ανακαλύψει λίγο καιρό πρίν άπό τό θάνατό του ;

● Τί απέγινε ή υπόθεση του «αίχμάλωτου του Παναγούλη», πού άποκάλυψε τό «ΑΝΤΙ» 15 μέρες μετά τό θάνατο του άξέχαστου 'Αλέκου;

Γιά τό πρώτο, έκκρεμεϊ μήνυση «κατ' άγνώστων».

Γιά τ' άλλα δύο, πού ίσως συνδέονται μεταξύ τους, κάποιου ξέρουν, μά δέν μιλάνε. Κι όμως, αυτές οί υπόθέσεις μπορεί νά οδηγήσουν σέ «ύψηλά ιστάμενα πρόσωπα», πού άμεσα σχετίζονται μέ τήν κυπριακή τραγωδία.

● Ποιός άρμόδιος θά ένδιαφεροθεϊ;



Μέ τό Σπύρο Μονστακλή.

Μά τί νά γράψω;
Τή διεύθυνσή μου μόνονα ίσως προ-
φτάσω
Παράξενο καί πήζει τό μελάνι
Μέσ' από τή φυλακή σās γράφω
Στήν Έλλάδα.
'Αλέξανδρος Παναγούλης

Ο θάνατος ενός ήρωα δέν είναι ποτέ ένα γεγονός σάν όλα τ' άλλα. Δέν μπορεί νά είναι ένα τυχαίο γεγονός. Έστω κι αν μερικοί υποστηρίζουν πώς μπορεί νά οφείλεται σέ «τροχαίο» άτύχημα. Δικαίωμά τους.

Ο θάνατος του ήρωα ενός δόκληρου λαού, πού ενσάρκωνε τή δημοκρατική του πίστη καί τόν αντιδικτατορικό αγώνα του, συγκλόνισε πρύν ένα άκριθώς χρόνο τούτου τόν τόπο καί τίς δημοκρατικές δυνάμεις όλου του κόσμου.

Όταν στις 2 τό πρωί της Πρωτομαγιάς του 1976 τό «μιραφιόρι» Φιάτ 131S του 'Αλέξανδρου Παναγούλη σφηνώθηκε στό τσιμεντένιο στηθαίο της Λεωφόρου Βουλιαγμένης 272, προκλήθηκαν σεισμικές αντιδράσεις καί γιά μιá ακόμη φορά τέθηκε τό έρώτημα: Πού πάμε;

Άκόμη κι αúτοι πού υίοθέτησαν τήν έκδοχή του «τροχαίου», μπορούσαν νά διακρίνουν καθαρά ποιά ήταν ή στιγμή πού σκοτώθηκε ό Παναγούλης: δεκαπέντε μέρες πρύν είχε αποχωρήσει από τήν ΕΔΗΚ καί έγινε ανεξάρτητος, είχε άποκαλύψει μέρος των άρχείων του ΕΑΤ/ΕΣΑ (δημοσιεύθηκαν στό «Νέα»), είχε έτοιμες δυό έρωτήσεις-θύμβες καί επρόκειτο τήν επομένη του θανάτου του νά αναχωρήσει στή Ρώμη, όπου θά συναντιόταν μέ σοσιαλιστές ήγέτες. Οί άπευλές κατά της ζωής του καί ή παρακολούθησή του είχαν ένταθει τόν τελευταίο καιρό.

Τόν Άπρίλιο του 1976 ό πολιτικός πυρετός στή χώρα ήταν ύψηλός, οί νεοφασιστικές συμμορίες έκαναν αίσθητή τήν παρουσία τους, ή συμφωνία της κυβέρνησης μέ τίς Η.Π.Α. είχε προκαλέσει έντονότερες αντιδράσεις στήν αντιπολίτευση καί ή επιτροπή Τσέρτς - της Γερουσίας των Η.Π.Α. - είχε άνακοινώσει ότι ή C.I.A. ήταν υπεύθυνη γιά τήν άνατροπή του έλληνικού καθεστώτος στό 1967.

Μ' αυτό τό δεδομένο πολιτικό σκηνικό, είναι εύκολο νά κατανοήσουμε γιατί ό θάνατος του 'Αλέκου τήν Πρωτομαγιά του 1976 προκάλεσε συναγερμό συνειδήσεων καί έφερε στον τόπο της σύγκρουσης τόν πρωθυπουργό κ. Κωνστ. Καραμανλή καί όλους τούς ήγέτες της αντιπολίτευσης. Τήν περασμένη Κυριακή όμως στό, έτήσιο μνημόσυνο πού έγινε στον τάφο του παλληκαριού στό Α' Νεκροταφείο, ήταν παρών μόνο ένας πολιτικός ήγέτης (ό 'Αντρέας Παπανδρέου), πολλοί βουλευτές, συναγωνιστές καί φίλοι του 'Αλέξανδρου, του Στάθη καί της τραγικής 'Αθηνάς. 'Η κραυγή «άθάνατος» έκλεισε τήν επιμνημόσυνη τελετή.

Πρόσφατα (1 καί 2 του Μάρτη) έγινε στό πλημμελειοδικείο Αθηνών ή δίκη του 38χρονου Μιχ. Στέφα. Τόν καταδίκασαν σέ φυλάκιση 43 μηνών γιά άνθρωποκτονία έξ άμελείας, τροχαίες παραβάσεις καί εγκατάλειψη θύματος. Ο Στέφας άσκησε έφεση καί άφέθηκε έλεύθερος. Οί συνήγοροι πο-



Έπίσκεψη στή Γνάφο.

λιτικής άγωγής, μέ τήν έναρξη της δίκης, κατάθεσαν δήλωση στό δικαστήριο καί άποχώρησαν σέ ένδειξη διαμαρτυρίας. Ο Στάθης καί ή 'Αθηνά κατέθεσαν:

«... Δέν δεχόμαστε ότι ό Στέφας είναι ό υπαίτιος του θανάτου του 'Αλέξανδρου. Από τήν προανάκριση, άφέθηκαν πολλά στοιχεία καί πληροφορίες χωρίς νά διευκρινισθούν. Πιστεύουμε ότι ό 'Αλέξανδρος δολοφονήθηκε».

Ο 'Αλέξανδρος, ήταν ένας άνθρωπος πού δέν φοβόταν, καί αυτό τό 'χε άποδείξει πολλές φορές στή ζωή του. Τό είχε άποδείξει όταν άποπειράθηκε νά σκοτώσει τό δικτάτορα Γ. Παπαδόπουλο, στις 7.30 τό

πρωί της 13ης Αύγούστου 1968, όταν μέσα στήν ΕΣΑτοκρατούμενη αίθουσα του 'Εκτακτου Στρατοδικείου Αθηνών ξεφτέλιζε, άπολογούμενος, τή δικτατορία, όταν άπόδρασε πολλές φορές άπ' τά χουντικά μπουντρούμια, όταν υπερασπιζόταν μέ κάθε μέσο τήν ανθρώπινη αξιοπρέπεια καί τίς δημοκρατικές έλευθερίες. Δέν δίστασε νά πάει κόντρα στό κοινό συναίσθημα, μετά τή μετατροπή της θανατικής ποινής των άρχιπράξικοπηματιών σέ ισόβια δεσμά, καί νά βγει στήν τηλεόραση της ΕΡΤ, πλάι στον ύπουργό Δικαιοσύνης κ. Κ. Στεφανάκη, γιά νά διακηρύξει τήν αντίθεσή του στή θανατική ποινή. Πίστευε βαθύτατα σ' αúτά πού έκανε...

ΟΤΑΝ ό 'Αλέξανδρος Παναγούλης ήταν έγκλειστος στις Στρατιωτικές Φυλακές Μπογιατίου, κατάφερε (Ιούλιος '70) κι έστειλε ένα σημείωμά του σέ άμερικανούς γερονισιαστές. Τό σημείωμα έλεγε:

Σ.Φ.Μ.
Β.Σ.Τ. 902.
Ιούλιος 1970

Προσκαλώ τους άμερικανούς Γερονισιαστές πού σέ πρόσφατη επίσκεψή τους στό Νότιο Βιετνάμ, είδαν καί είχαν τήν έντιμότητα νά καταγγείλουν τίς φυλακές - κλονβιά του καθεστώτος της Σαϊγκόν, νά μέ επισκεφθούν στις Στρατιωτικές Φυλακές στό Μπογιατί.

«Σ.Φ.Μ.
Β.Σ.Τ. 902.
Ιούλιος 1970.

Προσκαλώ τους άμερικανούς Γερονισιαστές πού σέ πρόσφατη επίσκεψή τους στό Νότιο Βιετνάμ, είδαν καί είχαν τήν έντιμότητα νά καταγγείλουν τίς φυλακές - κλονβιά του καθεστώτος της Σαϊγκόν, νά μέ επισκεφθούν στις Στρατιωτικές Φυλακές στό Μπογιατί.

Άμοιδή τους, μιá νέα εμπειρία γιά τίς μέθοδες του φασισμού στήν Έλλάδα. Ίσως τότε τά φιλάνθρωπα αισθήματα της κυβέρνησής τους, τήν παρακινήσουν, ώστε μαζί μέ τά όπλα πού στέλνει στή Φασιστική Χούντα νά στείλει κι ένα κλονβί γιά μένα. Ένα κλονβί περισσότερο ήγεινό από αυτό πού μοι προσφέρει ή Χούντα. Τούς περιμένω.

'Αλέξ. Β. Παναγούλης»

'Εκείνη τή μέρα...

«... 'Η θάλασσα ήταν άγριεμένη εκείνο τό πρωινό. Μόλις είχε ξημερώσει καί σ' όλόκληρη τήν παραλία δέν έβλεπες ακόμα κανένα κολυμβητή. Σκέφτηκα πώς σέ καμιά ώρα ή άκτή θα γέμιζε, όπως κάθε καλοκαιριάτικη μέρα, από κορμιά μαυρισμένα από τόν ήλιο του Σαρωνικού. Αυτό θα μέ βοηθούσε πολύ. Τώρα προσπαθούσα νά ξεμπερδέψω τό καλώδιο. Βρισκόμουνά ανάμεσα στά βράχια καί τό κύμα μου πιτσιλούσε τό κορμί.

Στή λεωφόρο τ' αυτοκίνητα περνούσαν όλο καί συχνότερα. Είδα τή βενζινάκατο νά πλησιάζει καί νά κρύβεται στό σημείο πού είχαμε κανονίσει. "Όλα όπως τά είχα προγραμματίσει. Καί αυτό τό καταραμένο τό καλώδιο δέν ξεμπερδεύεται. "Άλλη λύση δέν έχω, θα δοκιμάσω από δώ πού βρίσκομαι. Ξέρω ότι κάνοντας αυτό θα είναι πολύ δύσκολη ή διαφυγή μου. "Ακόμα, δέν βλέπω καλά τό δρόμο πού είναι τό σημείο.

'Αλλά πρέπει νά τό κάνω. Οί σύντροφοί μου έχουνε πιά άρχίσει νά μετράνε αντίθετα τόν χρόνο. Συνδέω στό σημείο πού βρίσκομαι τό καλώδιο μέ τόν ένα πόλο τής μπαταρίας. "Έτσι θα είναι πιά εύκολο νά πυροδοτήσω τίς νάρκες όταν θα περνάει τό αυτοκίνητο. Θα φτάνει μονάχα μιά κίνηση.

Γυμνός όπως είμαι, τώρα πού σταμάτησα νά δουλεύω άρχισα νά νιώθω τήν πρωινή δροσιά πιά έντονα. Τό ίδιο τήν κούραση.

'Η ύπερένταση των τελευταίων ήμερών, ή άγωνία, όλα μαζί μέ κάνουν νά ανυπομονώ.

"Ας περάσει μιά ώρα άρχύτερα αυτό τό καταραμένο αυτοκίνητο..."

'Η περιγραφή είναι του 'Αλέξανδρου Παναγούλη καί αναφέρεται στήν ήμέρα, στή στιγμή τής απόπειρας κατά του δικτάτορα - 13 Αυγούστου 1968, ώρα 7.30 τό πρωί...

Είναι παρμένη από τό βιβλίο πού έγραφε ο άξέχαστος άγωνιστής καί πού θα κυκλοφορούσε μέσα στό 1976 κατά πάσα πιθανότητα. Δημοσιεύεται γιά πρώτη φορά.



Μέ τόν ιταλό σοσιαλιστή ήγέτη Ντέ Μαρκίνο, στή Ρώμη.



Μέ τόν αρχιεπίσκοπο Μακάριο καί όονγεντίς από τήν 'Αθήνα (Στεφανίδης, Κύρκος, Κοκκέδης) μετά τή μεταπολίτιση.



Μέ τόν πορτογάλο πρωθυπουργό Σάορες στό Παρίσι.



Μέ τή μητέρα τον καί τόν αδελφό τον στό συνέδριο των ιταλών σοσιαλιστών στή Ρώμη.

... Λοιπόν, τό σκάνδαλο τών συνθετικών οίνοπνευμάτων άρχίζει σιγά – σιγά καί βγαίνει από τό τέλμα! Από τόν Αύγουστο τοῦ 1976 πού πρωτοαποκαλύψαμε τή μεγάλη πολυεθνική κομπίνα (καί ἐπισημάναμε τό ...τάκτ μέ τό ὁποῖο ἡ κυβέρνηση ἀντιμετωπίζει αὐτή τήν ἱστορία), μόλις πρόσφατα, «κάτι» πάει νά γίνει: μετά τόν ὑπουργό Δημ. Τάξεως κ. Σταμάτη (πού πρῶτος ἀπό τούς ἀρμόδιους μᾶς ἀπάντησε) καί τόν πρόεδρο τῆς Βουλῆς κ. Κ. Παπακωνσταντίνου (πού ἐπιβεβαίωσε ὅτι ἦταν νομικός σύμβουλος τῆς TRANSTEKOM ἐπὶ χούντας) δυό ἄλλες ἐπιστολές ἀκολούθησαν:

● Τοῦ κ. Γ. Λιανόπουλου, ὑφυπουργοῦ Οἰκονομικῶν μέχρι τόν τελευταῖο ἀνασχηματισμό.

● Τοῦ κ. Χρ. Βούρδα, νομικοῦ συμβούλου τῆς εταιρίας.

Καί οἱ δυό προτίμησαν τήν «δόξ. Παπακωνσταντίνου»: δέν ἔστειλαν τά γράμματα στό «ΑΝΤΙ», πού ἐπανελημμένα ἀναφέρθηκε στό σκάνδαλο καί στούς δυό πολιτικούς (Λιανόπουλο – Παπακωνσταντίνου) προσωπικά, ἀλλά στήν «Ἐλευθεροτυπία», πού ἔκανε ἕνα μικρό σχόλιο – ἀναδημοσίευση τῶν πληροφοριῶν τοῦ «ΑΝΤΙ» (τεύχος 67).

ΟΙ ΕΠΙΣΤΟΛΕΣ

Οἱ ἐπιστολές τους δημοσιεύτηκαν τό περασμένο Σάββατο. Ἀντιγράψουμε ἀπό τήν «Ἐλευθεροτυπία»:

Ὁ δικηγόρος κ. Χ. Βούρδας, γράφει μεταξύ ἄλλων:

Εἰς ἀπάντησιν τοῦ σχολίου σας, ὡς συνήγορος τοῦ κ. Σασών καί κατ' εἰδικήν ἐντολήν του, σημειῶ τά κάτωθι:

1) Τό ὅτι ἡ δικογραφία εὐρίσκεται εἰς τήν προδικασίαν καί συγκεκριμένως εἰς τό Συμβούλιον τῶν Πλημμελειοδικῶν, εἶναι τοῦτο ἐντελῶς ἀπαγορευτικόν διὰ τόν κ. Σασών, νά κάμῃ καί τόν παραμικρόν λόγον ἐπὶ τῶν ὧν τοῦν ὑπό κρίσιν τοῦ Δικαστικοῦ Συμβουλίου.

2) Ὁ ὅρος «σκάνδαλον» κ.λ.π. εἶναι ἄσχετος. Ξένος καί ἄγνωστος πρὸς τήν ὅλην ἐπιχειρηματικὴν δημιουργίαν τοῦ κ. Σασών, ὡς καί πρὸς τὰ ἀντικειμενικά γεγονότα, τά συνθέτοντα τήν ἐνώπιον τῆς Δικαιοσύνης ἐκρεμμύσαν ὑπόθεσιν.

3) Ἡ TRANSTEKOM, ἐντὸς συνήθους συναλλαγτικῆς δραστηριότητος, ἐπρομηθεύθη ἐκ τοῦ ἐξωτερικοῦ ποσότητα οἴνοπνεύματος. Κατ' αὐτὴν ἐξηπατήθη ἀπὸ τόν προμηθευτὴν ξένον οἶκον. Ὅμως τῇ διαπιστώσει, ἔπραξε τό ἐυθέτερον καί ἐντιμότερον: κατεμήνυσε τόν προμηθευτὴν ἀλλοδαπὸν οἶκον. Ἡ ἐπὶ τῆς μηνύσεώς του δικογραφία ἐκρεμεῖ ἐνώπιον τῆς Δικαιοσύνης. Τῆς Ἑλληνικῆς Δικαιοσύνης.

4) «Δέν δρασκελῆσαν τά σύνορα διωκόμενοι» οἱ κ.κ. Σασών καί Μαμελεντζής. Ἦσαν εἰς τό ἐξωτερικόν, ἐντὸς ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων. Τάχιστα θά ἐμφανισθοῦν ἐνώπιον τῆς Δικαιοσύνης, τήν ὁποίαν οὐδέποτε «ἀπέφυγον». Οὐδέν ἀπολύτως ἔχουν νά φοβηθοῦν.

5) Τέλος, εἶμαι ὑποχρεωμένος νά τονίσω, ὅτι αἱ κατὰ καιροὺς ἐναντίον μας ἐπιθέσεις ὑποκινοῦνται συστηματικῶς ἀπὸ γνωστὸς εἰς ἡμᾶς κύκλος. Ἐνῶ δέ γνωρίζουν ὅτι ἡ ὑπό-

Τό σκάνδαλο τῶν συνθετικῶν οἴνοπνευμάτων ἢ ἢ σιωπῇ δέν εἶναι χρυσός

θεσις εὐρίσκεται εἰς τό στάδιον τῆς ἐκδόσεως βουλεύματος καί κάθε ἐπὶ τῆς ὑποθέσεως δημοσίευσίς ἢ κριτικὴ θά ἠδύνато νά θεωρηθῇ ὡς ἐπέμβασις εἰς τό ἔργον τῆς Δικαιοσύνης, οἱ κύριοι αὐτοὶ συνεχίζουν ἀδίστακτοι τό ἔργον τους.

Οἱ σκοποὶ των εἶναι διαφανεῖς καί ὁ ἀντικειμενικὸς παρατηρητὴς δύναται νά ἐξαγάγῃ τὰ συμπεράσματά του.

Πιστεύω ὅτι θά θελήσετε νά δημοσιεύσετε τήν παρούσαν ὅπως ἀρμόζει.

Μετά τιμῆς
ΧΡ. ΒΟΥΡΔΑΣ

Μερικά ἐρωτήματα:

● Πῶς πολὺ πρόσφατα μιά ποσότητα 40 τόννων συνθετικοῦ οἴνοπνεύματος περιπλανᾶται – δίκην φαντάσματος – ἀπὸ τήν Κρήτη στήν Ἑλευσίνα;

● Ποιά δικαστικὴ ἀρχὴ στήν Κρήτη ἢ ποιός τομέας τῆς διοίκησης, στό ὑπουργεῖο Οἰκονομικῶν, ἐνδιαφέρθηκε γιά τίς διαδικασίες ἀποστολῆς καί χρήσης συνθετικοῦ οἴνοπνεύματος στούς οἴνοποιοιτικούς συνεταιρισμούς τῶν Χανιῶν;

● Τί ἀπέγινε ἡ ποσότητα τῶν 800 τόννων κρασιοῦ ἐσωτερικῆς κατανάλωσης πού ὑπῆρχε πρὸ καιροῦ ἀποθηκευμένη στό Ἡράκλειο τῆς Κρήτης; Μήπως ἀναμένεται ἡ εὐκαιρία γιά πρόσμιξή της σέ ἄλλα κρασιά;

● Τί – ἀνάλογο – συμβαίνει στή Δυτικὴ Πελοπόννησο;

Ὁ κ. Γ.Ν. Λιανόπουλος μᾶς γράφει, μεταξύ ἄλλων:

Κύριε Διευθυντά,

Φαίνεται ὅτι ὁ συντάκτης τοῦ περιοδικοῦ «ΑΝΤΙ» πού ἀσχολεῖται μέ τήν ὑπόθεση τοῦ συνθετικοῦ οἴνοπνεύματος, θεωρεῖ τήν ὀρισμένη κυκλοφορία τοῦ περιοδικοῦ, ἡ ὁποία μειώνει τίς πιθανότητες νά φθάσουν τά γραφόμενά του στά χέρια τῶν ἐνδιαφερομένων, σάν μιά ἀσπίδα πού τοῦ ἐπιτρέπει νά εἶναι «ἀπρόσδεκτος» στή δουλειά του, μεροληπτικός, νά διαστρεβλώνει γεγονότα, νά ὑβρίζει, νά συκοφαντεῖ, νά ἔχει ἀπελευθερωθεῖ ἀπὸ τήν ὑποχρέωση νά συλλογίζεται. Σέ αὐτὴ τήν εὐτυχὴ «ἀνεση» τοῦ περιοδικοῦ δάξει τέρας ἡ ἐφημερίδα σας πού μέ τό δημοσίευσμα τοῦ Σαββάτου 19 Μαρτίου ἔφερε σέ γνώση μου γιά πρώτη φορά, δυστυχῶς, τά κείμενα τοῦ «ΑΝΤΙ».

1. Εἶναι ἀπὸ ἄκρον εἰς ἄκρον ἀνακριδές, εἶναι 100% ψευδές, εἶναι συκοφαντικό, αὐτό τό ὁποῖον γράφει, ὅτι δηλαδή ὑπῆρξα ὑπάλληλος – ἐκπρόσωπος τῆς TRANSTEKOM. Συνεπῶς, τόν καλῶ μέχρι τοῦ τεύχους τῆς 16ης Ἀπριλίου 1977 τοῦ περιοδικοῦ του νά διαψεύσει κατηγορηματικὰ τόν ἑαυτό του, ἄλλως θά τόν μηνύσω ἐπὶ συκοφαντικῇ δισφημῇ.

2. Στό «ΑΝΤΙ» ἀπαντῶ λεπτομερῶς καί στά 4 ἐρωτήματά του. (Σημ. «Ε»: ὁ κ. Λιανόπουλος ἀναφέρει περιληπτικὰ τίς ἀπαντήσεις του στό περιοδικό).

3. Στόν κλάδο τοῦ οἴνοπνεύματος ὁ ανταγωνισμός εἶναι ἰδιαίτερα ὀξύς καί οἱ συγκρούσεις συμφερόντων σφοδρότατες: Ὅταν τάσσειται κανεὶς ἐναντίον μιᾶς πλευρᾶς μοιραία τάσσεται ὑπὲρ τῆς ἀντίθετης. Συνεπῶς ἡ ἀναμονὴ τῶν πορισμάτων τῆς Δικαιοσύνης, ὅχι μόνο προασπίζει τήν παλιά κατάκτηση τῆς ἐθνοπαϊκῆς πολιτικῆς πράξεως πού λέγεται ἀνεξαρτησία τῆς Δικαιοσύνης, ἀλλὰ καί τό ἀδιάβλητο καί τό κύρος τοῦ δημοσιογραφικοῦ λειτουργήματος. Ἀλλ' ὡς ὁ δημοσιογράφος ἐκτίθεται στήν ὑπόνοια ὅτι ὑποστηρίζει τά συμφέροντα μιᾶς διομηχανίας σέ βάρος μιᾶς ἄλλης.

Ἐλπίζω ὅτι πολὺ σύντομα θά μπορέσω νά σᾶς δώσω τά στοιχεία τῆς διαψεύσεως τά ὁποῖα ἡ δημοσιογραφικὴ τιμὴ καί ἡ ἀμεροληψία τοῦ «ΑΝΤΙ» πρέπει νά παράσχει στήν ἐξώδικη πρόσκληση πού θά τοῦ κοινοποιήσω, γιά νά μὴ θρεθῶ στή δυσάρεστη θέση νά ἐνημερώσω τήν ἐφημερίδα σας μέ τό περιεχόμενο τῆς ἀποφάσεως τοῦ ἀρμοδίου ποινικοῦ δικαστηρίου.

Ἀθήνα, 24 Μαρτίου 1977

Μέ τιμὴ
Γ.Ν. ΛΙΑΝΟΠΟΥΛΟΣ

Η ΦΥΓΗ

Νά πάρουμε, λοιπόν, τά πράγματα μέ τὴ σειρά:

Ὁ κ. Βούρδας, εἶναι ὁ δικηγόρος τοῦ κ. Σασών, κάτι σάν ἀντικαταστάτης τοῦ κ. Παπακωνσταντίνου, δηλαδή. Μᾶς βεβαιώνει, λοιπόν, ὅτι οἱ πελάτες του Σασών καί Μαμελεντζής «δέν δρασκελίσαν τά σύνορα διωκόμενοι», ὅπως ἔγραψε ἡ «Ἐλευθεροτυπία», ἀλλὰ «ἦσαν εἰς τό ἐξωτερικόν, ἐντὸς ἀνειλημμένων ὑποχρεώσεων».

● Ἀλλὰ, τά ἐντάλματα σέ βάρος τῶν δυό ἀξιολύμων αὐτῶν κυριῶν ἔφτασαν στήν Ἀσφάλεια στίς 12 – 1 – 77.

τά καταδικωκτικά σημειώματα έτοιμάστηκαν στις 14 - 1 και οι δύο κύριοι έφυγαν για τό Λονδίνο, τήν ... έπομένη (15/1).

Αυτά, τά δεβαιώνει έγγραφως ό κ. Σταμάτης, και δεδομένου ότι δέν έχουμε στοιχεία «περί του άντιθέτου», μπορούμε νά συμπεράνουμε ότι ό κ. Βούρδας, μάλλον λέει... βούρδες!

ΣΙΩΠΗ ΚΑΙ ΧΡΥΣΟΣ

Παρακάτω: τόσο ό κ. Λιανόπουλος, όσο και ό κ. συνήγορος της «TRAN-ΣΤΕΚΟΜ» χρησιμοποιούν περίπου τήν ίδια επιχειρηματολογία για νά πείσουν ότι «αί κατά καιρούς έναντίον μας έπιθέσεις ύποκινούνται συστηματικά από γνωστούς εις ήμάς κύκλους» και «οί σκοποί των είναι διαφανείς» (Βούρδας) ή ότι «στόν κλάδο του οίνοπνεύματος ό ανταγωνισμός είναι ιδιαίτερα δξύς και οί συγκρούσεις συμφερόντων σφοδρότατες: όταν τάσσεται κανείς έναντίον μιάς πλευράς, μοιραία τάσσεται υπέρ της αντίθετης» και «ό δημοσιογράφος εκτίθεται στην ύπόνοια ότι ύποστηρίζει τά συμφέροντα μιάς διομηχανίας σέ βάρος μιάς άλλης» (Λιανόπουλος).

Τούς ευχαριστούμε, ελικρινά... Καί μεις οί άφελείς πού είχαμε πιστέψει ότι οί... τέσσερις (άριθμός 4) όλοσέλιδες διαφημίσεις διαφόρων θυγατρικών εταιριών της TRANSTEKOM, πού «όλως αίφνιδίως» άρχισαν νά καταφθάνουν - από γνωστό διαφημιστικό γραφείο - τόν τελευταίο μήνα, όφείλονταν σέ κάποια άνοδο της κυκλοφορίας του περιοδικού... Βέβαια, καλού - κακού (και όπωσδήποτε μέ... διαριά καρδιά) δέν τίς δημοσιεύσαμε - και νά πού είχαμε δίκιο. Τό λέει κι ό λαός άλλωστε: ή σιωπή είναι χρυσός...

Κατά τά άλλα, περιμένουμε τά γράμματα των δύο κυρίων.

Όπωσδήποτε, από αυτή τήν ιστορία υπάρχει κάποιο κέρδος: άποκτήσαμε (θέλουμε νά πιστεύουμε, δηλαδή...) δύο τουλάχιστον νέους άναγνώστες (τούς έπιστολογράφους), πράγμα πού δέν είναι δέβαια μικρό για ένα περιοδικό τό όποιο έχει τό προνόμιο της «εϋτυχούς άνέσεως» της «όρισμένης κυκλοφορίας».

Ταύτα, και «ό αντικειμενικός παρατηρητής δύναται νά εξαγάγει τά συμπεράσματα του». Είς τό έπανιδείν...



Ίάκωβος, Βολοβίνης, Ξανθόπουλος - Παλαμάς, Βρανόπουλος. Άστρα και άμφια έν παρελάσει.

Ο έπιδοτούμενος δοσιλογισμός και κάποιοι όμογενείς

ΤΡΙΑ κομμάτια παραλείφθηκαν - από λόγους τεχνικούς - από τό ρεπορτάζ του Παντελή Τρωγάδη για τόν «έπιδοτούμενο (άπόδημο) δοσιλογισμό». Τά δημοσιεύουμε σήμερα και ζητούμε συγγνώμη για τήν παράλειψη.

Πρόκειται:

1. Για δύο άποσπάσματα του «Έθνικου Κήρυκα» (του Μπ. Μαρκέτου) από τόν πρώτο καιρό της δικτατορίας:

● Τό ένα είναι της 30-4-67:

«... Όσον περισσότερο τόν χρειάζεται (τόν Γκλύξμπουργκ) ή Νέα Κατάσταση, τόσο περισσότερο κύρος εξασφαλίζει εις τήν φωνήν του. Καί ή φωνή του Βασιλέως είναι δημοκρατική... Αυτό (τήν επαναλειτούργια των 11 άρθρων του Συντάγματος) επιδιώκομεν μετά του Βασιλέως. Καί όλων των πολιτικών άρχηγών. Καί δέν θά διστάσωμεν νά επαναλάβωμεν ότι, προς τούτο, ύπολογίζομεν και εις τόν πατριωτισμόν των άρχηγών του Πραξικοπήματος, τόν όποιον δέν άμφιστητούμεν...»

● Τό άλλο είναι της 16-6-67:

«Η σημερινή κατάσταση εις τήν Έλλάδα είναι πλέον ή νέα πραγματικότητα. Καί είναι μία πραγματικότης όκτω έβδομάδων. Η Δημοκρατία "έκομήθη", ως έγράφη εις τās Αθήνας. Εύρίσκεται εκεί όπου ή χρεωκοπήσασα πολιτική ήγεσία της Έλλάδος τήν περιήγαγε, λεγομεν ήμεις. Βεβαίως, ή Δημοκρατία δέν είναι νοητόν νά εκλείψη από τήν Έλλάδα. Αδιαχώριστοι είναι αί δύο έννοιαι. Οί ήγέται της Έπαναστάσεως, άλλωστε, τήν αναφέρουν σχεδόν καθημερινώς. Τήν όνομάζουν όμαλόν πολιτικόν βίον. Έχει καλώς. Τήν "θεραπεύουν" ισχυρίζονται, προς τό καλόν της Πατρίδος, του Έθνους, του Έλληνισμού. Υπάρχει, επομένως, θέμα χρόνου ως προς τήν έπιστροφήν. Καί έπ' αυτού, του λεπτού, αλλά και τόσο ζωτικού σημείου, τοποθετούνται πλέον αί διαφοραί ήμών και των ήγετών της Νέας Καταστάσεως. Δέν άρνούνται οί τελευταίοι τήν ανάγκην της έπιστροφής, εάν πιστεύωμεν εις τά λεγόμενά των. Πιστεύ-

ομεν! Δέν τούς έλειψε και δέν τούς λείπει ό πατριωτισμός διά νά μās έπιτρέπεται διαφορετική άντίληψις...»

2. Για ένα ντοκουμέντο, μέ τά εξής χαρακτηριστικά:

● Βαθμός Άφαιρίας: ΑΠΟΡΡΗΤΟΝ
Ήμερομηνία 9 Μαΐου 1974.

● Έκδότης: Υπουργείον Έξωτερικου.

● Υπογραφή: ό περιόδητος Γ. Σ. Πετρουνάκος - Πληρεξούσιος Υπουργός Β'.

● Προς: τήν έν Ουάσιγκτον Πρεσβείαν.

● Αριθ. Φ. Α. ΑΠΕ. Φ. 1324.4/33/ΑΣ 181

● Θέμα: «Οικονομική ένίσχυσις παροικιακών μέσων έννημερώσεως».

«Έχομεν τήν τιμήν νά γνωρίσωμεν ήμίν ότι ή καθ' ήμάς ύπηρεσία, μή διαθέτουσα επαρκή πίστωσην διά τήν άπ' ευθείας ύπ' αυτής ένίσχυσιν του παροικιακού τύπου, προέβη εις τās καταλλήλους ένεργείας, όπως έπιτύχη τήν ένίσχυσιν ταύτην εκ μέσων τραπεζικών και άλλων οργανισμών.

Κατόπιν των ένεργειών τούτων προσδοκώμεν ότι τόσο ή Τράπεζα της Έλλάδος όσον και ή Έθνική και ό ΕΟΤ θά έπιδότησουν καί κατά τό τρέχον έτος έντυπα εκδιδόμενα εις τήν περιοχήν της δικαιοδοσίας σας μέ τά κάτωθι ποσά, ή μέν Τράπεζα της Έλλάδος διά τήν δημοσίευσιν περιλήψεως της επί του ίσολογισμού εκθέσεως του Διοικητού της, ή δέ Έθνική και ό ΕΟΤ διά καταχώρησιν διαφημίσεων κ.λ.π.»

Είναι πραγματικά ένδεικτικά των καλών μας φίλων από τίς ΗΠΑ...

Άλλωστε, κάτι άλλοι φίλοι από και μās... θυμήθηκαν και φέτος (στή μαύρη επέτειο) και μās έστειλαν τό «πουλί», τίς γνωστές ανορθόγραφες κάρτες και τίς... πατροπαράδοτες απειλές:

«Καθάρματα γρήγορα θά παραδόσεται τήν ψυχήν σας ξανά στον ΛΟΧΙΑ της ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΕΩΣ 1967.

Αυτήν τήν φορά δέν θά πάμε μέ τόν σταυρό στό χέρι αλλά μέ τό κουμπούρι παλιοκουκούδες».

Και του χρόνου...

Τό συνδικαλιστικό κίνημα μπροστά σέ μιά μεθοδευμένη διάσπαση

Τού 'Αντ. 'Εργατικού

Οί εξελίξεις αυτές δέν είναι άσχετες μέ τό κλίμα πού επικρατεί στό πολιτικό πεδίο, όπου ή επανασυγκόλληση τών παραδοσιακών δυνάμεων τής δεξιάς μέ τούς «παρασυρθέντες» τής έφταετίας είναι πιά γεγονός.

Από τήν άλλη πλευρά, ή παρά τόν πυροσβεστικό ρόλο τής ΓΣΕΕ ανάπτυξη τών διεκδικητικών αγώνων τών εργαζομένων απέδειξε ανάμεσα στά άλλα καί τήν καθαρή άποτυχία τής κυβέρνησης καί τών έκφραστών τής πολιτικής της στό συνδικαλιστικό χώρο νά έλέγξουν – καί τελικά νά άπονευρώσουν – τό εργατικό κίνημα.

Οί προθέσεις γιά τή μέ «δημοκρατικοφανή» σέ πρώτη φάση μέτρα άπόκτηση έλέγχου στό κίνημα διαφάνηκαν άμέσως μετά τή μεταπολίτευση, μέ τά άτολμα μέτρα γιά τήν άποχουντοποίηση καί τόν έκδημοκρατισμό τού συνδικαλισμού. Παρά τίς άρχικές πομπώδεις διακηρύξεις καί τίς επίσημες καταγγέλιες γιά τόν άπαράδεκτο ρόλο πού έπαιξε κατά τήν έφταετία ή συνδικαλιστική χούντα, τά μέτρα πού πάρθηκαν γιά τήν «άποκατάσταση τής δημοκρατικής νομιμότητας» στό χώρο αυτό ήταν έντελώς άνεπαρκή. Αυτό είχε σάν συνέπεια τή συνδικαλιστική επιδίωξη τών στελεχών έναντίον τών όποιων υποτίθεται ότι στρεφόταν ή άρχική νομοθεσία γιά τήν άποχουντοποίηση.

Η πολιτική τής «γέφυρας» καί τής «όμαλης μετάδρασεως» από τή δικτατορία στήν δημοκρατία πού έφάρμοσε ό ύπουργός 'Εργασίας εγκατέλειψε, στή συνέχεια τά προσήματα καί έδειξε τούς πραγματικούς της στόχους μέ τήν περίπτωση τών σωματείων πού είχαν διαλυθεί άπό τή χούντα. Συνεχής κωλυσιεργία στή λήψη τών νομοθετικών μέτρων γιά τήν επαναλειτουργία τους είχε σάν συνέπεια τόν ουσιαστικό άποκλεισμό τους άπό τίς έκλογικές διαδικασίες στά δευτεροβάθμια όργανα (όμοσπονδίες καί εργατικά κέντρα). Όταν τά «τυπικά»

ΣΕ άποφασιστική καμπή βρίσκει τό συνδικαλιστικό κίνημα ό τρίτος μεταχουντικός έορτασμός τής πρωτομαγιάς. Οί έντονοι διεκδικητικοί αγώνες πού στρέφονται κατά τής εισοδηματικής πολιτικής καί τής αντισυνδικαλιστικής τακτικής τής κυβέρνησης καί τής εργοδοσίας έχουν δημιουργήσει «άντίρροπες» δυνάμεις πού άποβλέπουν στή διάσπαση τού κινήματος καί τό διαχωρισμό του σέ

- «έθνικό»
- «κομμουνιστικό»

ΟΙ ΔΥΝΑΜΕΙΣ αυτές ενισχύονται άπό κυβερνητικούς (άλλά καί έξω-ελληνικούς) παράγοντες στά πλαίσια τής γενικότερης προσπάθειας πού καταβάλλεται τελευταία γιά τήν επιστροφή τής πολιτικής ζωής στίς μεθόδους καί τή νοοτροπία τής προχουντικής καραμανλικής περιόδου.

ΕΙΝΑΙ άξιοσημείωτο ότι σέ πολλές περιπτώσεις – καί παρά τίς άρχικές «έπιφυλάξεις» – έχει πραγματοποιηθεί ουσιαστική «ένσωμάτωση» τών χουντικών στοιχείων στόν κυβερνητικό μηχανισμό, μέ στόχο τή διαβολή τών κινητοποιήσεων σάν πολιτικών (κομματικών) ενεργειών πού δέν έχουν... συνδικαλιστικό περιεχόμενο άλλα έξυπηρετούν «άλλες» σκοπιμότητες.



αυτά εμπόδια «ξεπεράστηκαν» κάτω άπό τήν πίεση τών εργαζομένων, άκολούθησε ή δεύτερη φάση τού σχεδίου: ή μή έγγραφη τών διαλυμένων σωματείων στίς υπερχείμενες οργάνώσεις, ώστε αυτά νά μήν μπορούν νά πάρουν μέρος στά συνέδρια. Ένδεχόμενη συμμετοχή τών σωματείων αυτών στά συνέδρια θά είχε σάν συνέπεια τήν αλλοίωση τών «έπιθυμητών» έκλογικών αποτελεσμάτων καί θά ματαιώνε τά σχέδια γιά τήν τυπική «έπικράτηση» τού κυβερνητικού συνδικαλισμού.

Είναι χαρακτηριστικό τό ότι σέ όσες δευτεροβάθμιες οργάνώσεις γράφτηκαν τά διαλυμένα σωματεία, επικράτησαν οί δυνάμεις τής άριστεράς.

Μέ τήν οργανωτική αυτή κατάσταση ή διορισμένη στή ΓΣΕΕ συνδικαλιστική ήγεσία προχώρησε πριν άπό ένα χρόνο στήν πραγματοποίηση τού συνεδρίου τής συνομοσπονδίας, στό όποιο ή «προκατασκευασμένη» ήγεσία «ανάβαπτίστηκε». Καί διατήρησε τίς θέσεις της μέ δέυ-

τερη δύναμη τή χουντική παράταξη. Ο συσχετισμός τών δυνάμεων πού ύπάρχει σήμερα στή ΓΣΕΕ είναι τέτοιος πού δέν επιτρέπει στήν (φιλοκυβερνητική) ήγετική όμάδα νά πάρει αποφάσεις χωρίς τίς ψήφους τών χουντικών συνδικαλιστών.

Αξίζει νά σημειωθεί ότι βασική «καινοτομία» τών πρώτων μέτρων τής «άποχουντοποίησης» (πού μέ πρόσφατη δικαστική άπόφαση χαρακτηρίστηκε σάν αντισυνταγματική, μέ αποτέλεσμα νά άκυρωθούν τό συνέδριο καί οί έκλογές σέ δευτεροβάθμια οργάνωση) ήταν ή τοποθέτηση σέ ήγετικές θέσεις τών όμοσπονδιών καί τών εργατικών κέντρων συνταξιούχων είτε ατόμων πού δέν είχαν καμιά σχέση μέ τόν κλάδο πού αναλάμβαναν νά εκπροσωπήσουν. Τά ίδια πρόσωπα άποκοτούσαν τό δικαίωμα νά πάρουν μέρος στά συνέδρια (καί νά έκλεγούν στίς διοικήσεις) «έξ όφίτιο», χωρίς νά έχουν έκλεγεί αντιπρόσωποι άπό πρωτοβάθμιες οργάνώσεις.

Με τη διάταξη αυτή απέκτησαν «συνδικαλιστική επιφάνεια» πρόσωπα που δεν εκπροσωπούσαν τίποτε περισσότερο από τον έαυτό τους. Έτσι παρουσιάζονται σήμερα τό φαινόμενο πρόεδρος του μεγαλύτερου εργατικού κέντρου της χώρας και άνωτατο στέλεχος της ΓΣΕΕ νά είναι άτομο που δέν εκπροσωπεί τίποτε. Άπλως μετά τό διορισμό του στίς θέσεις αυτές τό καλοκαίρι του 1974 απέκτησε τό δικαίωμα συμμετοχής στά συνέδρια, τά όποια μέ την «προκατασκευασμένη» πλειοψηφία τους τόν ανέδειξαν στό «ύπατα άξιώματα» του κινήματος. Όμως, παρά τίς προσπάθειες που καταβλήθηκαν γιά τήν «ένσωμάτωση του συνδικαλιστικού κινήματος στους δημοσίους θεσμούς» (δπως «υποδείκνυε» τό 1971 ό σημερινός ύπουργός Έργασίας) και παρά τά περιοριστικά μέτρα γιά τήν άποδυνάμωση του κινήματος (π.χ. ό νόμος 330) τά πράγματα εξέλιχθηκαν διαφορετικά. Είδικά τους τελευταίους μήνες τό συνδικαλιστικό κίνημα έχει αναλάβει έντονη δραστηριότητα και άμφισβητεί δυναμικά στή ΓΣΕΕ τό δικαίωμα νά τό εκπροσωπεί.

Οί εξέλιξεις αυτές άποδεικνύουν τήν άποτυχία της κυβερνητικής συνδικαλιστικής πολιτικής, ή όποια μέ τή συνηγορία (και τήν ενεργητική σύμπραξη της ήγετικής ομάδας της ΓΣΕΕ) προσπάθησε μέ ήμίμετρα νά άποπροσανατολίσει τό κίνημα από τους πραγματικούς του στόχους.

Η διαδικασία που άκολουθήθηκε γιά τήν ύπογραφή των τριών εθνικών συλλογικών συμβάσεων εργασίας και τήν άποδοχή του νόμου 330 άνοιξε μεγάλο χάσμα μεταξύ της μάζας των εργαζόμενων και της γραφειοκρατικής (τυπικής) ήγεσίας του κινήματος.

Η «κατάργηση της πάλης των τάξεων» που «καθιέρωσε» ό ύπουργός Έργασίας έπεσε στο κενό, όπως τουλάχιστον άποδεικνύεται από τους άπεργιακούς άγώνες, που αποτελούν καταδίκη όχι μονάχα της κυβερνητικής (και εργοδοτικής) πολιτικής αλλά και της τακτικής της ΓΣΕΕ, που καθημερινά σχεδόν δίνει έξετάσεις «νομοφοροσύνης» προς τήν πολιτική έξουσία.

Χαρακτηριστικά, στήν πρώτη συνεδρίαση του «Γνωμοδοτικού Συμβουλίου Οικονομικής και Κοινωνικής Πολιτικής» (όργανο που ζητούσαν πάντοτε οί εργοδότες και συνιστούσε από τό 1971 ό ύπουργός Έργασίας) ή άντιπροσωπεία της ΓΣΕΕ ύποσχέθηκε ότι δέν θά προβάλλει «υπερβολικά» αίτήματα και ύποστήριξε τήν άποψη ότι «γιά τήν επίλυση των αίτημάτων των εργαζόμενων έκτός από τήν καλή θέληση της εργοδοτικής πλευράς χρειάζεται και ή συμπαράσταση της κυβερνήσεως...» Η άποψη αυτή άποτελεί και σήμερα τό γνώμονα της πολιτικής που άκολουθεί ή ΓΣΕΕ, που έχει σάν συνέπεια τήν άποτελέμатωση των θεμά-

των των εργαζόμενων, άφου κυβέρνηση και εργοδοσία, χωρίς προσήματα πιά, εφαρμόζουν κοινή γραμμή που γενικά συνοψίζεται στήν άρνηση ίκανοποίησης των αίτημάτων (οικονομικών, συνδικαλιστικών κ.ά.)

Μπροστά σέ μία τέτοια πραγματικότητα (άρνητική στάση της «συμμαχίας» κυβερνήσεως-εργοδοσίας και μαλθακότητα και άπαλλοτρίωση της συνδικαλιστικής ήγεσίας) ή έξαρση του άπεργιακού κύματος έρχεται σάν φυσιολογική συνέπεια. Άποκαλυπτική της γενικότερης τοποθέτησης της εργοδοσίας άπέναντι στους διεκδικητικούς άγώνες των εργαζόμενων είναι ή θέση που ανέπτυξε γιά τίς άπεργίες ό πρόεδρος των μεταλλευτικών έπιχειρήσεων, ό όποιος συνάμα είναι και γενικός γραμματέας στο σύνδεσμο διομηχάνων. Χαρακτήρισε τίς άπεργίες σάν «επανάσταση» και συμπλήρωσε ότι «αυτό που επικρατεί τή στιγμή αυτή στό μεταλλεία ίσοδυναμεί μέ επανάσταση, μέ κατάλυση της έννόμου τάξεως, δηλαδή μέ πλήρη άναρχία...»

Τήν επόμενη ακριβώς ήμέρα από τίς δηλώσεις αυτές χρησιμοποιήθηκαν τεθωρακισμένα γιά νά «όμαλοποιήσουν» τίς εργασιακές σχέσεις στό μεταλλεία της Χαλκιδικής. Άνάλογη τακτική - δηλαδή χρησιμοποίηση της χωροφυλακής - είχε εφαρμοστεί και πριν από ένα χρόνο στήν άπεργία του Μαντουδίου, όπου, όπως άποκαλύφθηκε άργότερα, κλιμάκιο της ασφάλειας «βοήθησε» στή δημιουργία έπεισοδίων μεταξύ άπεργών και άπεργοσπαστών, ώστε νά «χρησιαστεί» ή επέμβαση της χωροφυλακής γιά τήν «άποκατάσταση της τάξεως». Επίσης τά γεγονότα και ή «κατάσταση πολιορκίας» που επικρατεί στή Λάρυμνα (μέ τήν άπεργία των εργαζόμενων της «ΛΑΡΚΟ») άποτελούν πρόσφατα άπόδειξη γιά τήν άποφαση της εργοδοτικοκυβερνητικής «συμμαχίας» νά καταστείλουν δυναμικά πιά τίς διεκδικήσεις.

Παράλληλα όμως ή άντικειμενική άδυναμία της ΓΣΕΕ νά έλέγξει τό συνδικαλιστικό κίνημα της δημιούργησε πρόσθετα «προβλήματα», γιατί εμφανίζεται άνίκανη νά παίξει άποτελεσματικά τό ρόλο που της έχουν αναθέσει. Αυτό έχει σάν συνέπεια τήν ύπανάμνηση της «άξιοπιστίας» της προς τά κέντρα που χαράσσουν τήν οικονομική και συνδικαλιστική πολιτική, πράγμα που σέ γενικές γραμμές σημαίνει ότι ή ΓΣΕΕ βρίσκεται αυτή τή στιγμή μεταξύ δύο πυρών: των εργαζόμενων και της κυβερνήσεως. Η διαπίστωση ότι ή ΓΣΕΕ έχει ουσιαστικά άποτύχει στο ρόλο του «τροχοπέδητου» των διεκδικήσεων (παράδειγμα ή έκταση των κινητοποιήσεων εναντίον της εισοδηματικής πολιτικής που χαράχτηκε από τήν κυβέρνηση και τήν εργοδοσία μέ τή συνενοχή της ΓΣΕΕ) σάν παρελόμενη συνέπεια έχει τήν έντονη δραστηριοποίηση κυβερνητικών, παρακυβερνητικών

και εργοδοτικών μηχανισμών γιά τήν άποδυνάμωση, τή διάθρωση και τήν οργανωτική διάσπαση του συνδικαλιστικού κινήματος, ώστε αυτό νά καταστεί - κατά τό δυνατό - πιο «άκίνδυνο» γιά τήν πολιτική και οικονομική έξουσία.

Τό σχέδιο αυτό υλοποιείται τόσο μέ τό συστηματικό διωγμό των συνδικαλιστών όσο και μέ τήν ένίσχυση διασπαστικών κινήσεων στο συνδικαλιστικό χώρο.

Οί διασπαστικές ένέργειες άποδίδουν στή δημιουργία «άντιομοσπονδιών» σέ κλάδους όπου ό έλεγχος των νομίμων οργανώσεων άνήκει στίς δημοκρατικές συνδικαλιστικές παρατάξεις (π.χ. οικοδόμοι, προσωπικό αυτοκινήτων, χημική διομηχανία, νοσηλευτικά ιδρύματα κ.ά.). Άλλη διαδικασία που άκολουθείται, μέ στόχο πάντοτε τήν άπόκτηση του έλέγχου, προβλέπει τή δημιουργία «διοικητικών κρίσεων» σέ οργανώσεις μέ άίσθητή παρουσία χουντικών στοιχείων (ύποβολή όμαδικών παραιτήσεων) ώστε νά κινηθεί ή διαδικασία των διορισμών από τό πρωτοδικείο (π.χ. στους μεταλλωρύχους).

Άπώτερη προοπτική των εκπροσώπων του συνδικαλιστικού παρακράτους άποτελεί ή σύσταση νέας ΓΣΕΕ μέ «έθνικό προσανατολισμό». Οί όριστικές προθέσεις τους όμως δέν έχουν ακόμα διευκρινισθεί άπόλυτα γιατί ύπάρχει στους κόλπους τους τάση που ύποστηρίζει ότι πρέπει νά «καταληφθεί» ή ΓΣΕΕ και νά έξωθηθεί ή άριστερά στή συγκρότηση δικιάς της συνομοσπονδίας. Και οί δύο τάσεις κατατείνουν στον ίδιο στόχο: Τή δημιουργία δύο συνομοσπονδιών μέ σαφώς διαχωρισμένες ιδεολογίες. Η άποψη αυτή δέν είναι καινούργια. Η χουντική ΓΣΕΕ άμέσως μετά τή μεταπολίτευση και στίς παραμονές των μέτρων γιά τήν «άποχουντοποίηση» είχε ύποστηρίξει ότι ή κυβέρνηση δέν θά 'πρεπε νά τή «θίξει» και ότι εάν ήθελε (ή κυβέρνηση) «έκδημοκρατισμό», τότε άς προχωρούσε στή σύσταση άλλης συνομοσπονδίας, αφήνοντας άνέπαφη τή χουντική, σάν γνήσιο εκπρόσωπο του «έλεύθερου δημοκρατικού ρεφορμιστικού» συνδικαλισμού...»

Σας άρέσει
τό ρεμπέτικο
τραγούδι;

Έλάτε....

στό Κολωνάκι
Χάρητος 38

ΜΑΝΤΕΜ ΛΑΚΚΟ:



Μεταλλεία 'Ολυμπιάδας, «ΣΤΟΑ 59»: Ένα περιπολικό της Χωροφυλακής σταθμευμένο μέσα - νύχτα απ' έξω.

Οί μεταλλωρύχοι πεθαίνουν στά 35 τους...

του Πέτρου Παπασαραντόπουλου

52 ημέρες τώρα συνεχίζεται η απεργία στά δρυχεΐα του Μποδοσάκη στη Χαλκιδική. Συνολικός αριθμός των απεργών στά δρυχεΐα του Μαντέμ Λάκκο και της 'Ολυμπιάδας: 425. Οί απεργοσπάστες μόλις 15. "Όσα λεφτά και αν δώσει ο Μποδοσάκης, αποκλείεται πιά να τους διασπάσει...

Στή Χαλκιδική και στή Λάριμνα «έπιασαν τόπο» οί χαριστικές συμβάσεις του δημοσίου με τον Μποδοσάκη, όπως αποκάλυψε τό ΑΝΤΙ πριν λίγο καιρό.

Ειδικά γιά τή Χαλκιδική, γιά αιώνες ολόκληρους, από τήν Τουρκοκρατία ακόμα, τό τρίτο πόδι της δέν ήταν τίποτα άλλο από τά μεταλλεία του Μαντέμ Λάκκο.

Οί κάτοικοι του μεγάλωναν από μικρά παιδιά αναπνέοντας τή σκόνη των δρυχείων, πού τους καθόταν στά πνευμόνια χωρίς γιατρεία. δούλευαν στά μεταλλεία θέλοντας και μή, κληρονομώντας τή δουλειά από πατέρα σέ γιό, γέρονταν στά 35 τους και πέθαιναν στά 45 με σύνταξη γύρω στίς 2.-3.500 δραχμές.

"Όταν ξεσηκώθηκαν γιά νά ζητήσουν καλύτερες συνθήκες δουλειάς, ο Μποδοσάκης, σέ άγαστή συνεργασία με τήν κυβέρνηση, έστειλε τίς αύρες τής αστυνομίας γιά νά τους διαλύσουν. Μετά τίς έπιχειρήσεις τό αστυνομικό ανακοινωθέν έγραψε: «"Απαντες οί συλληφθέντες παρεπέμφθησαν εΐς τόν εΐσαγγελέα γιά τά περωιτέρω. "Ήδη έχει αποκατασταθΉ ή τάξις. αΐ δέ υπάρχουσαι εΐς τόν χώρον των έργοταξίων δυνάμεις χωροφυλακής παραμένουν εκεί ίνα εξασφαλίσουν τήν τήρησιν του νόμου πρός πάσαν κατεύθυνσιν».

ΟΙ ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΔΟΥΛΕΙΑΣ

Γιά νά καταλάβει κανείς γιατί οί μεταλλωρύχοι του Μαντέμ Λάκκο και τής 'Ολυμπιάδας ξεσηκώθηκαν, τή στιγμή πού πρόκειται γιά παραδοσιακά συντηρητικούς πληθυσμούς με έντονη παρουσία βασιλοχουντικών και καθημερινή τρομοκρατία του κόσμου. χρειάζεται νά εξετάσει τίς συνθήκες δουλειάς τους, πού είναι ίσως οί χειρότερες σέ ολόκληρη τήν 'Ελλάδα:

Οί μεταλλωρύχοι του Μαντέμ Λάκκο δουλεύουν σέ βάθος 115 μέτρων από τό ύψος τής θάλασσας. Στό μεταλλείο τής 'Ολυμπιάδας, πού άρχισε νά λειτουργεί πριν 5-6 χρόνια, τό βάθος είναι 70 μέτρα.

Τό συνεργείο αρχίζοντας τή δουλειά βρίσκεται αντιμετώπι με 3 έχθρους: τή φοβερή σκόνη από τό μετάλλευμα πού κάθε-ται στά πνευμόνια προκαλώντας πνευμονοκονίαση, τά καυσα-έρια από τούς φορτωτές του μεταλλεύματος πού λειτουργούν δίπλα στούς εργάτες και τό νερό πού πέφτει με φοβερή δύναμη στά κράνη τους. Σκοπός του νά σκάψει τή στοά, νά δάλει φουρνέλο και με τήν έκρηξη νά βγει τό μετάλλευμα.

Πρώτη δουλειά τό στήσιμο των ξύλων, όπως λένε, πού έτσι και λαθέψεις λίγο είσαι χαμένος. 2 ξύλινοι δοκοί τοποθετούν-ται κατακόρυφα γιά νά στηρίξουν τίς κάσες πού μπαίνουν ορι-ζόντια. Μερικά εκατοστά στήν δροφή χωρίς ύποστηλωμα, χω-ρίς «γαρνίρα», είναι αρκετά γιά νά προκαλέσουν σοβαρό τραυματισμό ή και θάνατο στον εργάτη, κάτι πού δέν είναι κα-θόλου σπάνιο βέβαια.

Τό κάθε συνεργείο αποτελείται από 3 άτομα. Τό μιναδόρο, πού βάζει τά φουρνέλα, τό μπαξαδόρο, πού δοηθάει στο καθά-ρισμα, και τόν υπεύθυνο. "Όταν ολοκληρωθεί ή ξύλινη επένδυ-ση, και αυτή ή δουλειά παίρνει 7 ώρες, τοποθετούνται τά φουρνέλα και τό μετάλλευμα φορτώνεται σέ πλατφόρμες. Μά-λιστα, γιά νά είναι ή δουλειά πιό έντατική, ο εργοδότης πλη-ρώνει και με τό μέτρο. "Όσο πιό πολύ προχωρήσεις, τόσο περισσότερα θά πάρεις.

Γιά όλη αυτή τή δουλειά τό μεροκάματο είναι γύρω στίς 650 δραχμές γιά τούς υπεύθυνους, κατεβαίνει αρκετά γιά τούς

υπόλοιπους και φτάνει τίς 290 γιά τούς υδραυλικούς, πού επί-σης βέβαια εισπνέουν σκόνη και καυσαέρια.

Κάθε τους προσπάθεια γιά βελτίωση των συνθηκών δουλειάς προσκρούει στήν κατηγορηματική άρνηση του Μποδοσάκη. Είναι τόση ή άκαμψία του εργοδότη, πού άρνείται νά δώσει ακόμα και ένα ποτήρι γάλα καθημερινά, πράγμα πού επιβάλλε-ται από όλους τούς διεθνείς κανονισμούς.

ΟΙ ΑΠΕΡΓΙΕΣ

"Ετσι, ήταν φυσιολογικό νά αρχίσουν οί απεργίες των εργα-ζομένων, με αιτήματα πού άρχισαν σάν μισθολογικά, αλλά πού, από ένα σημείο και μετά, μετατοπίστηκαν σέ αιτήματα πού έχουν σχέση με τίς συνθήκες δουλειάς. Χαρακτηριστικό εδώ είναι ότι γιατρός του ΙΚΑ έπισκέπτεται μιά ώρα τήν ήμέρα τά μεταλλεία, εξετάζει σωρηδόν δεκάδες μεταλλωρύχους, τους θγάζει όλους ύγιεις και μετά φεύγει. "Ετσι σάν τελευταία λύση προβάλλεται νά αναλάβει τό κράτος τήν εκμετάλλευση των μεταλλείων, γιά νά υπάρξουν συνθήκες δουλειάς σύμφωνες με τίς διεθνείς προδιαγραφές.

"Η τελευταία κινητοποίηση των εργαζομένων άρχισε όταν στίς 12 Φεβρουαρίου στο Στρατώνι οί εκπρόσωποι των εργα-ζομένων θέλησαν νά συζητήσουν σειρά αιτημάτων τους γιά τίς συνθήκες δουλειάς με τήν εργοδοσία. Οί εκπρόσωποι τής εται-ρίας δέν δέχτηκαν τά αιτήματα των εργαζομένων και στίς 27 Φεβρουαρίου αποφασίστηκε με συντριπτική πλειοψηφία σέ συνέλευση των εργαζομένων ή καθόδος σέ γενική απεργία. Στίς 5 Μαρτίου έγινε ή πρώτη 24ωρη απεργία, στίς 8 Μαρτίου μιά άλλη 48ωρη και από τίς 14 Μαρτίου άρχισε ή απεργία διαρκείας.

"Η άπάντηση του Μποδοσάκη ήταν αποφασιστική. "Ο άνι-ψιός του "Αθανασιάδης μίλησε γιά «εργατική επανάσταση στη Χαλκιδική», απείλησε τόν Παπαληγούρα με σταμάτημα επεν-δύσεων και στίς 23 Μαρτίου 600 χωροφύλακες με 40 αύρες επιτέθηκαν με δακρυγόνα και ρόπαλα στούς απεργούς των δύο μεταλλείων. Οί απεργοί αντιτάχθηκαν και σέ δοηθεία τους έτρεξαν τά γυναικόπαιδα των τριών «μαντεμοχωριών» (Μ. Παναγία, Παλιοχώρι, Νεοχώρι). Οί χωροφύλακες δέν δίστα-σαν, ξυλοκόπησαν άγρία γυναίκες και παιδιά, έριξαν δακρυ-

γόνα όλη τή νύχτα καί τελικά αποχώρησαν αφού συνέλαβαν 20 εργάτες «οί όποιοι έμηνύθησαν γιά διατάραξη τής ασφάλειας συγκοινωνιών, καί οικιακής ειρήνης, περιύβριση άρχης κατά συρροήν, έξύβριση, άπειλές, παράβαση του νόμου "περί επαγγελματικών σωματείων" καί σωματικές βλάβες σέ άδρος αστυνομικών όργάνων». Ή δίκη τους άναμένεται...

Η ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΤΙΚΗ ΟΡΓΑΝΩΣΗ

Έκείνο πού θά άξίζε ίσως νά μελετηθεί ιδιαίτερα είναι ή πορεία του σωματίου των εργαζομένων. Καί αυτό γιατί άνδρώθηκε σέ περιοχή χωρίς καμιά παράδοση διεκδικήσεων, μέ χαρακτηριστική άλλοτρίωση των κατοίκων, πού συνεχίζεται άμείωτη μέχρι σήμερα.

Τό σωματείο άρχισε νά δραστηριοποιείται γύρω στά 1963. Περιλαμβάνει όλους τούς εργαζόμενους στά μεταλλεία, άνεξάρτητα από ειδικότητα.



ΣΥΖΗΤΗΣΗ ΜΕ ΕΝΑ ΝΕΑΡΟ ΑΠΕΡΓΟ

Χαρακτηριστικός γιά τήν ποιότητα τής ζωής στά χωριά είναι ό παρακάτω διάλογος μέ ένα νεαρό άπεργό:

Περιγράφε μιά μέρα από τή ζωή σου.

Καθημερινά ξυπνάμε στίς 5 τό πρωί. Τά άμάξια τής εταιρίας μός φορτώνουν σάν ζωα καί μός ξεφορτώνουν στά όρυζτάρια. Αφού έχει πάροινε τήν καθημερινή δόση σκόνης καί κανιστριών γυρνάμε κατάκοποι στίς 3 στά σπίτια μας. Υποχρεωτικά κοιμόμαστε καί μιτά πώμε στό καφενείο.

(Ενδεικτικό έδώ είναι ότι στήν κεντρική πλατεία στό Παλιόχωρι υπάρχουν 15 καφενεία!)

Έκεί βλέπουμε τηλεόραση, παίζουμε τάβλι ή χερτιά καί κατά τίς 10 πάμε γιά ύπνο.

Άλλη διασκέδαση δέν έχετε;

Καμιά φορά κατεβαίνουμε τίς Κυριακές στήν Άθρναία ή τή Θεσσαλονίκη γιά νά δούμε ποδόσφαιρο.

Τελικά ή ζωή σας από τή ζωή ενός ήλικιωμένου σέ τί διαφέρει;

Σχεδόν τίποτα. Έμεις πότε - πότε κάνουμε τίποτα τρέλές στή Θεσσαλονίκη καί παίζουμε καί ποδοσφαιράζι έδώ, ενώ οί γέροι ντριέπονται. Όταν γυρίσουμε από φαντάροι, γίνονται τά προξενεία, κοιτάμε τήν προίκα καί παντρερόμαστε.

Στό σωματείο έπάρχει τρημα γύρω;

Όχι.

Βιβλία διαβάζετε;

Όχι. Μόνο έφημερίδες κάθε Κυριακή, «Μακεδονία» καί «Βορρά».

Έπεσε σέ λήθαργο στή διάρκεια τής έπταετίας καί Ξανάρχιος τή δράση του τό 1974, όταν έγινε καί ή πρώτη άπεργία. Ό πρόεδρος του είναι πρώην χωροφύλακας καί δεξιάς, κράτησε όμως πολύ καλή στάση στή διάρκεια τής άπεργίας. Μερικοί «εργολάβοι» πού προσπάθησαν νά στήσουν άντισωματείο, απομονώθηκαν από τούς εργαζόμενους. Οί έλάχιστοι άπεργοσπάστες συναντάνε τή γενική περιφρόνηση καί δέν τούς μιλάει κανένας στά καφενεία.

Οί συνελεύσεις του σωματίου γίνονται σέ άραιο διαστήματα, 2-3 τό χρόνο, καί έχουν πίο πολύ τό χαρακτήρα ενημέρωσης, μις καί τό επίπεδο πληροφόρησης των εργαζομένων είναι πολύ χαμηλό. Έκλογές γίνονται κάθε 4 χρόνια.

Έκείνο πού θά μπορούσε νά έπισημάνει κανείς είναι ότι παρ' όλο πού δέν υπάρχει εργατοπατερισμός, οί εργάτες δέν έχουν δεθεί άνάμεσά τους σέ ίκανοποιητικό βαθμό. Τούς ένώνει δέβαια ό άγώνας κατά του Μποδοσάκη - καί αυτό δείχνει τήν άξία τής κάθετης συνδικαλιστικής όργάνωσης - άλλες οί άλλες τους άπασχολήσεις (οί περισσότεροι είναι μικροϊδιοκτήτες χωραφιών) είναι όπωσδήποτε άνασταλτικοί παράγοντες στήν άπόκτηση κοινής συνείδησης. Άνασταλτικός παράγοντας έπίσης είναι ή άπουσία των οργανωμένων φορέων - ως ένα βαθμό δικαιολογημένη, από τή φύση τής περιοχής.

Πάντως πρόκειται γιά ένα αύθρομητο ξεσήκωμα όπου ή συνείδηση του μικροϊδιοκτήτη συγκρούεται καθημερινά μέ εκείνη του εργαζόμενου. Φαινόμενο πού παρατηρείται σέ μεγάλη έκταση στήν Ελλάδα καί πού χρειάζεται νά τό παρακολουθήσουμε από κοντά. Από τήν έκδοσή του πολλά θά έξαρτηθούν.

σύγχρονος κινηματογράφος '77

Τεύχος 12

ΖΑΝ - ΜΑΡΙ ΣΤΡΑΟΥΜΠ - ΝΤΑΝΙΕΛ ΥΓΙΕ

«Είσαγωγή στίς ταινίες των Ζάν - Μαρί Στράουμπ καί Ντανιέλ Υγιέ, του Νίκου Σαββάτη

«Ή οίκογένεια, ή ιστορία, τό μυθιστόρημα» του Λουί Σεγκέν

ΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΣ ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ

«Ή Άλήθεια» (Οίκογενειακή συνομοσία) του Νίκου Λυγγούρη

«Βιεννέζικη νύχτα» (II) μία έξομολόγηση του Φρίτς Λάνγκ

Φίλμογραφία Φρίτς Λάνγκ

«Χορογραφία του χώρου καί του ματιού» (Οί πολλαπλοί καθρέφτες του Μπάσμπυ Μπέρκλυ) του Μιχάλη Δημόπουλου

Βιοφιλμογραφία Μπάσμπυ Μπέρκλυ

«Ή άλλη Άμερική», συνέντευξη μέ τόν Ρόμπερτ Κράμερ

ΚΡΙΤΙΚΗ

Ή στρατηγική τής καρδιάς (1900)

Φώτα καί άλλα πείσματα (Μπάρεν Λύντον)

Ένα φίλμ (Μαρκησία φόν Ο)

Τεχνική τής έξουσίας ή έξουσία τής τεχνικής (Δολοφονίες διακεκριμένων)

ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΣΧΟΛΕΣ

Παρουσίαση όλων των ευρωπαϊκών κιν/φών σχολών

Ἡ ἀναγωγή σέ δημιουργικό λόγο τῶν γεγονότων τοῦ Μάη 1936 στή Θεσσαλονίκη, μέ τή σύμφυτη μυθοποιία, συντέλεσε στό νά μείνει εὐρύτερα ἀγνωστή μιά σέ πανελλήνια κλίμακα ἐξαναστάσιμη προσπάθεια τῶν ἐργαζόμενων. Δέν ἔχω τήν πρόθεση νά ἐξετάσω γιατί – κατά τή γνώμη μου – ὁ «Ἐπιτάφιος» τοῦ Γιάννη Ρίτσου εἶναι κακή λογοτεχνία ἢ πῶς ἐξευγενίστηκε κρίσιμα μέ τό μουσικό του ντύμα. Διαπιστώνω ἀπλά πόσο τό ποίημα ἀρχικά καί τό τραγούδι μεταγενέστερα χρησιμοποιήθηκαν γιά νά καλύψουν ἀρνητικά πολὺσημες διαβρώσεις. Ἀποτέλεσμα, ἡ ἀδυναμία ὀρθῆς καθοδήγησης καί ὁ ἀποπροσανατολισμός ἀπό τή δράκα τῶν ἀνεγκέφαλων πού ἱερούργει σέ μιά μεταφυσική ἀπολίθωση, πιό ἀπρόσφορη κι ἀπ' τό μέγαλιθο τῶν μουσουλμάνων στή Μέκκα. Ἔτσι τά γεγονότα τῆς Θεσσαλονίκης, ἰδωμένα ἀπό μιά μυθολογική διάσταση πού σκοπεύει κατευθεῖαν τά συναισθηματικά κι ὄχι τά νοητικά ἐγκεφαλικά κέντρα, μέ τήν κάλυψη κακῆς μίμησης μανιάτικων μοιρολογιῶν ἢ ἔλλογης ἀντιμετώπισής τους ἀπό τόν Πασαγιάννη, λειτουργοῦν σέ διάλληλα ἀρνητικά ἐπίπεδα, μέ περισσότερο εὐδιάκριτα τό «θρύλο» τοῦ «δικοῦ μας» προλετάριου ποιητή, τήν ἡττοπαθῆ θεώρησης κάποιας «θυματολογίας» κι ἀκόμη τήν ἀγνοία γύρω ἀπό τίς πραγματικές διαστάσεις καί τούς συνδετήριους ἀρμούς τῶν γεγονότων τῆς Θεσσαλονίκης μέ τά ἀνάλογά τους

- στήν Καλαμάτα
- στόν Πύργο
- στήν Πάτρα
- στήν Κοκκινιά
- στό Βόλο
- στό Ἀργίνιο
- στή Νάουσα
- στό Κιλκίς
- στήν Καβάλα
- στή Δράμα

καί, τέλος, τήν ἀποσιώπηση τῶν εὐθυνῶν τῆς τότε «θεόσταλτης» καθοδήγησης γιά τήν ἀποτυχία τοῦ ἐργατικοῦ ἐκείνου κινήματος, ἀποτυχία πού ἔφερε τό Μεταξά πιό κοντά στή διχτατορική κατάληψη τῆς ἐξουσίας.

Η ΠΑΡΑΔΟΣΗ

Τό ἐργατικό κίνημα τοῦ Βόλου εἶχε μιά παράδοση καί μιά διαύγεια ἐξαιρετικά ὑπολογίσιμη:

● Στίς ἀρχές τοῦ αἰῶνα τό ριζιμίο Σοσιαλεργατικό Κέντρο, μέ τό πλατύτατο λαοπαιδευτικό του πρόγραμμα καί τίς πολλές συνδικαλιστικές κατακτήσεις.

● Στή δεύτερη δεκαετία, συνέχειά του, ἡ Σοσιαλιστική Ἑργατική Κίνηση, ἰδρυτικό μέλος τοῦ ΣΕΚΕ.

● Στόν καιρό τῆς Μικρασιατικῆς ἱμπεριαλιστικῆς ἐκστρατείας τό κολεκτιβιστικό πείραμα μέ τήν ἐγκαθίδρυση γιά λίγες μέρες «σοδιέτ».



Τό τμήμα πακεταρίσματος τοῦ ἐργοστάσιου Μετασίγγου. Φωτογραφία τοῦ 1936.

● Στά 1932 μέ τίς μεγάλες καπνεργατικές ἀπεργίες.

Παράδοση χτισμένη στήν πείρα καί τήν ἀγωνιστική συνείδηση τῶν καπνεργατῶν, σιδηροδρομικῶν, ναυτεργατῶν, σιδηρουργῶν, τσαγκαράδων, ὅλων τῶν ἐργαζόμενων. Δέν εἶναι τυχαίον πού στό Βόλο ἔδρασαν δημιουργικά μερικά ἀπό τά πρῶτα δνόματα τοῦ ἐλληνικοῦ προοδευτικοῦ κινήματος οὔτε τό ὅτι κατάγονται ἀπό τήν περιοχή του πολλά ἄλλα.

● Μέ χρονολογική σειρά σημειώνονται οἱ πιότερο σημαντικοί: Δήμος Πα-

τάξης» (τῆς), μηχανεύεται κι ἀπεργάζεται τήν ἀποδυνάμωση τοῦ ἀγῶνα ἐκείνου. Νά πῶς ἀφηγεῖται ὁ βολιώτης ἀγωνιστής Γιώργης Γαλανάκης τίς σχετικές ἐνέργειες τῶν «ἀρχῶν»:

«Οἱ ἀντιδραστικές δυνάμεις τοῦ Βόλου προσπαθοῦν νά βροῦν τόν κατάλληλο τρόπο γιά νά ἀπομονώσουν τοὺς ἀπεργοὺς ἀπό τόν ἐπόλοιπο λαό τοῦ Βόλου καί τῆς ἐπαύθρου, προσπαθώντας νά ἐπιβάλλουν στόν τύπο τοῦ Βόλου νά μὴν γράφει τίποτα σχετικά μέ τόν ἀπεργιακό ἀγῶνα. Καί μιά καί δέν τά καταφέρνουν,

ΒΟΛΟΣ: μέρες τοῦ '36...

Τοῦ Γ. Παναγιώτου

παθανασίου, Σοφοκλῆς Τριανταφυλλίδης, Μαρῖνος Ἀντύπας, Κωστῆς Ζάχος, Δημήτρης Σαράτσος, Γιάννης Κορδάτος, Ἀθραάμ Μπεναρόγιας, Γιάννης Πετσόπουλος, Κώστας Θέος, Μιλτιάδης Πορφυρογένης, Μήτσος Παπαρήγας, Κώστας Καραγιώργης, Νίκος Σόχας.

Η ΑΠΕΡΓΙΑ

Μέ βασικά αἰτήματα προσδιορισμό κατώτατου ὁρίου ἡμερομισθίων καί παροχή δεκάδραχμης αὐξησης στά μεροκάματά τους κατεβαίνουν σέ ἀπεργία στό Βόλο τό Μάρτη τοῦ 1936 οἱ καπνεργάτες καί οἱ ὑφαντουργοί, πού τοὺς συμπαραστέκονται κι ἄλλες κοινωνικές στρωματώσεις, ὡς κι οἱ μαθητές τῆς Μέσης Ἑκπαίδευσης ἀκόμα. Στίς ἀρχές τοῦ Μάη ὁ ξεσηκωμός εἶναι σχεδόν γενικός, ὁ Βόλος ἔχει ταυτιστεῖ μέ τόν ἀπεργιακό ἀγῶνα τῶν ἐργαζόμενων του. Ὡστόσο ἡ κρατική ἐξουσία, «ἄγρυπνος φύλακας τῆς

τοῦς ἔθγαλε ἀπό τό ἀδιέξοδο ὁ πρόεδρος τοῦ ἐργατικοῦ κέντρου Ἀμδάρης. Σέ κοινή σύσκεψη πού πῆραν μέρος ὁ νομάρχης Λάρισσας Πουρνάρας, ὁ διοικητής χωροφυλακῆς Μαγνησίας Παγώνης, ὁ εἰσαγγελεάς, ὁ διοικητής ἀσφάλειας Γρεβενίτης καί ἄλλοι παράγοντες, συσκεπτόμενοι πῶς θά ἀντιμετωπίσουν τό θέμα τῶν ἐφημερίδων, ἀναλαβαίνει ὁ Ἀμδάρης νά κατεβάσει τοὺς τυπογράφους σέ ἀπαιγία καί ἔτσι δέν θά ὑπῆρχαν ἐφημερίδες, οὔτε οἱ ἀπεργοὶ θά μπορούσαν νά κινλοφορήσουν διαφωτιστικό ἱλικό (προκηρύξεις, φέινγ-βολάν). Ὅταν θέλησαν τά ἀνεξάρτητα συνδικάτα νά τυπώσουν μιά προκήρυξη καί ἀποτανθήκαμε στό τυπογραφεῖο Σχινᾶ, μᾶς παρέπεμψε στόν πρόεδρο τοῦ ἐργατικοῦ κέντρου Ἀμδάρη, γιά νά μᾶς δώσει κάποιον τυπογράφο, ὅπου πήγαμε ἐγώ καί ὁ σ. Μήτσος Βασδέκης. Καί ἐνῶ μᾶς ὑποσχέθηκε πῶς φτάνοντας στό τυπογραφεῖο θά ἔχει ἐρθεῖ κι ὁ τυπογράφος,

μόλις φτάσαμε στο τυπογραφείο είχε φτάσει ολόκληρη κονστωδιά αστυνομικών με επικεφαλής τον διοικητή του τμήματος ασφαλείας Γρεβενίτη. Μας συνέλαβαν και μας οδήγησαν στο Α' αστυνομικό τμήμα. Κατά τη διάρκεια της ημέρας πιάστηκαν πολλοί συνδικαλιστές και πολλά στελέχη, με σκοπό να ματαιώσουν την παλλαϊκή απεργία που είχε προγραμματιστεί για την επάυριο 11/5/1936.»

ΠΑΝΕΡΓΑΤΙΚΗ ΑΠΕΡΓΙΑ

Τό σχέδιο του τσαλδαρικού κομμα-τάρχη στο Βόλο κι υπεύθυνου του «λαϊκού» έντυπου δέν έπιασε απόλυτα. Οί εκδότες των άλλων τέσσερων εφημερίδων του Βόλου παρουσίασαν από τίς 7 ως τίς 15 Μάη σέ κοινή έκδοση τό έντυπο «*Ηνωμένος Ίψος του Βόλου*». Τήν ίδια μέρα που συλλαμβάνεται ο Γαλανάκης πιάνονται άλλοι όκτώ, σύμφωνα μέ ανακοίνωση της ασφάλειας, από τους οποίους – ύστερα από ιδιαίτερες αγωνιστικές κινητοποιήσεις – αφήνονται όλοι ελεύθεροι έξόν από τόν πρόεδρο της Θεσσαλικής Όμοσπονδίας Αυτοκινητιστών Γεωργόπουλο, που έκτοπίζεται. Ό δениξελικός «φιλελευθερισμός» μέ τό «ιδιώνυμο» βρισκόταν στο απόγειό του. Τουλάχιστον τότε δέν δεχόντουσαν

αδιαμαρτύρητα (όταν ή όλη πολιτεία των υποχωρήσεων και των λυμφατικών συσσωματώσεων τά προκαλεί σήμερα) τά λογής ιδιώνυμα, ιδιαίτερα μέχρι τό 1931, όποτε διασπάστηκε ή ένότητα δάσης-κορυφής.

Στίς 13 Μάη κηρύσσεται πραγματικά 24ωρη πανεργατική πανελλήνια απεργία, σέ ένδειξη διαμαρτυρίας για τό ματοκύλισμα της Θεσσαλονίκης από τους παλληκαράδες του Ντάκου. Απεργούν όλα τά σωματεία της δύναμης του εργατικού κέντρου, καθώς φυσικά και τά ανεξάρτητα συνδικάτα. Στην απεργία σύρθηκαν και οι ρεφορμιστές της «ΓΣΕΕ» Καλομοίρης, Λάσκαρης, Εύαγγέλου και σία. Στο Βόλο, μέ τό έντονο αγωνιστικό παρελθόν και τή δοσμένη κοινωνικοοικονομική δομή της πολιτείας, ή απεργία πέτυχε απόλυτα, όπως παραδέχτηκε κι ο ύφυπουργός Έθνικης Οικονομίας της κυβέρνησης Μεταξά Γρ. Κασιμάτης, που ήταν επιφορτισμένος μέ τή «διαχείριση» των απεργιών. Έξάλλου ποτέ δέν έλειψε ή αγανάχτηση για τή μόνη αντιστατική πολιτεία των «οργάνων». Πρόσφατη ήταν κι ή περίπτωση του τραυματισμού μέ σφαίρα στο κεφάλι, στις 7 Μάη, έξω από τό Δημοτικό Θέατρο, του καπνεργάτη απεργού Σ. Κωνσταντόπουλου.

ΣΥΛΛΑΛΗΤΗΡΙΟ.

Στίς 13 του Μάη, μέρα της πανελλαδικής πανεργατικής απεργίας, πραγματοποιείται συλλαλητήριο στην παραλία του Βόλου. Τά καθέκαστα μάς έχει διασώσει και ή κοινή έκδοση των βολιώτικων εφημερίδων:

«Ό Βόλος παρουσίασε χθές θψιν στρατοκρατούμένης πόλεως. Πυκναί περίπολοι πεζών και εφίππων στρατιωτών και χωροφυλάκων διέσχισον από πρωίας τάς κεντρικάς οδούς, άπαντα δέ τά δημόσια καταστήματα, τό Δημαρχείον και αί Τράπεζαι εφρουρούντο υπό αστυνομικών οργάνων. Συνεπεία διαταγής των αρχών είχεν απαγορευθή πάσα συγκέντρωσις έν κλειστώ ή ανοικτώ χώρω. Κατόπιν όμως επανειλημμένων διαδημάτων της επιτροπής παλλαϊκού αγώνος παρεσχέθη άδεια συγκροτήσεως συλλαλητηρίου εις την προβλήτα διά τό απόγευμα.

Από της 4ης μ.μ. πυκναί ομάδες εργατών και επαγγελματιών ήρχισαν κατερχόμεναι εις την παραλίαν έξ όλων των συνοικιών της πόλεως, μέχρι της 5ης δέ απογευματινής χιλιάδες λαού είχον συγκεντρωθή εις την προβλήτα διά νά μετασχουν εις τό συλλαλητήριον» («*Ηνωμένος Τύπος του Βόλου*» 14.5.36)

Έργάτριες κι εργάτες του εργοστάσιου Ματοάγγον έτοιμάζονται νά πάρουν (υποχωρητικά) μέρος σέ μιá γιορτή του Μεταξά.



Πρόεδρος της σύναξης εκλέχθηκε ο Ι. Σταμόπουλος και μίλησαν, πέρα από τον πρόεδρο που ανέλυσε τους σκοπούς του συλλαλητήριου, ο γενικός γραμματέας των καπνεργατών Σέγκλιος, ο γενικός γραμματέας της Έπαγγελματικής Ένωσης Ρουνκάς, ο πρόεδρος του ρεφορμιστικού εργατικού κέντρου Άμδάρης, εκπρόσωπος των ανεξάρτητων συνδικάτων (ό Τσουράπας) και ο βουλευτής του Παλλαϊκού Μετώπου Μ. Πορφυρογένης.

Έγκρίθηκε το παρακάτω ψήφισμα που στάλθηκε στην κυβέρνηση και τα κόμματα:

«Σύμψας λαός Βόλου συνελθών σήμερον εις πάνδημον συλλαλητήριον διαμαρτύρεται διά τὰ αίματηρά γεγονότα τῆς Θεσσαλονίκης. Αίτει ἀντικατάστασιν ὑπευθύνων καί ἀνστηράν τιμωρίαν τούτων, ἀποφυλάκισιν κρατουμένων, χορήγησιν συντάξεως εἰς οἰκογενεῖας θυμάτων, ἐπίλυσιν αἰτημάτων ἐπαγγελματοβιοτεχνικῆς καί ἐπαγγελματικῆς τάξεως, κατάργησιν ἀνελειψέων νόμων καί γενικὴν ἀμνηστίαν.»

ΜΙΑ «ΣΥΜΦΩΝΙΑ»

Στις 14 του Μάη πετυχαίνει μιά δικολαβίστικη συνεννόηση μεταξύ καπνεργατών και εργοδοτών, που υψόσονται πώς θα ικανοποιήσουν τα αιτήματα των εργαζόμενων στα καπνομάγαζα. Στο Βόλο υποδέχτηκαν τη «συμφωνία» με μικροσυγκρούσεις οπαδών της «γραμμής» με «άντιρρησίες». Μικροσυμπλοκές και στο χωριό Άγριά, 7 χιλιόμετρα από το Βόλο, ανάμεσα σε απεργούς εργάτες ελαιολατοθικών και τσιγγάνους απεργοσπαστες που στρατολόγησε για την περίπτωση ή εργοδοσία. Κύρια αιτήματα των απεργών της Άγριάς ήταν:

- τριδραχμη αύξηση του μεροκάματου
- οχτάωρη εργασία.

Στις 23 Μάη οι καπνέμποροι άθετούν σε πανελλήνια κλίμακα τη «λιποδαρή» συμφωνία. Στις Σέρρες π.χ. ή εταιρία Κέρν κηρύσσει lock-out.

Παράλληλα, στις 28 του Μάη, με γνωμάτευση του εισαγγελέα Γιδόπουλον διαλύονται οι δημοσιοϋπαλληλικές οργανώσεις.

Οι βολιώτες εργαζόμενοι, έπειτα από την κοροϊδία τους από κυβέρνηση κι εργοδοσία, αποφασίζουν να κατέβουν σε πανεργατική απεργία στις 2 Ιούνη, προσθέτοντας στα αιτήματά τους, για πρώτη φορά στον ελληνικό χώρο, αίτημα εξομοίωσης του γυναικείου μισθού με τον άντρικό!

ΣΤΟΥ ΜΑΤΣΑΓΓΟΥ

Μιά μέρα νωρίτερα, κατεβαίνουν σε απεργία 2.000 κλωστοϋφαντουργοί και στις 9 το πρωί άνειδοποίητα κηρύσσεται 24ωρη πανεργατική απεργία. Χιλιάδες εργαζόμενοι ξεχώνονται στους δρόμους συγκροτώντας διαδηλώσεις. Κεντρικός



Στό έργοστάσιο Ματσάγγου. Φωτογραφία τοῦ 1936.

χώρος συγκέντρωσης ή πλατεία του Δημοτικού Θεάτρου. Ωστόσο ή δάρδια των καπνεργατών που εκείνη την ώρα έπρεπε να είχε φτάσει από το έργοστάσιο Ματσάγγου δέν έρχεται. Γίνεται γνωστό πως τό έργοστάσιο έχει ζωστεί από στρατό και χωροφυλακή, άκριδώς για να έμποδιστούν όσοι ήταν μέσα να ένωθούν με τη διαδήλωση. Όλος ο όγκος των εργατών τότε στρέφεται προς του Ματσάγγου. Οι εργαζόμενοι στα κάπνομηχανήματα έχουν αποκλειστεί από τους έξω συντρόφους τους. Χίλια πεντακόσια περίπου άτομα είναι εγκλωβισμένα μέσα στο έργοστάσιο έπειδή οι άρχές ΔΙΟΧΕΤΕΥΣΑΝ ΗΛΕΚΤΡΙΚΟ ΡΕΥΜΑ στη σιδερένια πύλη του έργοστασίου προκειμένου να πετύχουν τό άπομονωτικό τους σχέδιο. Παρόλες τίς προσπάθειες τόσο των αποκλεισμένων όσο και των διαδηλωτών, δέν άπελευθερώνονται οι πρώτοι.

Οι διαδηλωτές άπωθούνται δίκαια και

καταφέρουν να άνασυνταχτούν προς τό Δημοτικό Θεάτρο και πάλι, άφού όμως στη διασάυρωση Ίωλζου - Δημητριάδος δέχονται επίθεση για να έπιτενηθεί ή διάλυσή τους. Οι διαδηλωτές χρησιμοποιούν πέτρες και ξύλα, ενώ ή άστυνομία χρησιμοποιεί όπλα, με άποτέλεσμα να τραυματιστεί στο στήθος από σφαίρα ο Κ. Μαραγκόπουλος. Ό καταγιομός πυρών που δέχονται οι απεργοί, καθώς και ή έλλειψη σε καίριας στιγμές καθοδηγήτων του άγώνα φέρνει τη σύγχυση.

«ΠΥΡ ΟΜΑΔΟΝ»

Η συγκέντρωση προδοκάζεται με τό σίνθημα που έντεχνα πετίζεται, πως στο νοσοκομείο έπάσχουν πολλοί νεκροί και τραυματίες που δέν πρέπει ν' άφθούν στα χέρια των δολοφόνων τους. Χιλιάδες άτομα πανικοβλημένα κι άκατατόπιστα τραδάν κατά τό νοσοκομείο. Η παρίδα είναι σσημένη έξω από τό λειμεναρχείο: πυκνή ζώνη έφιππων χωροφυλάκων και

στρατού, ενώ στο κτίριο του τηλεγραφείου απέναντι είναι στημένα όπλα πολυβόλα. Έπικεφαλής της δύναμης εκείνης ο αξιωματικός της χωροφυλακής Τριανταφύλλου. Μόλις οι διαδηλωτές πλησιάζουν δίνεται το παράγγελμα «πύρ όμαδόν». Τα όπλα πολυβόλα κακάριζαν, τό ίδιο και τα άτομικά όπλα, για κάμποσο χρονικό διάστημα. Τί νά κάνουν οι πέτρες και τὰ ξύλα;

Ο άπολογισμός των σκηνών ήταν συντριπτικός για τους εργαζόμενους:

● Ένας νεκρός από καταιγιστικά πυρά όπλα πολυβόλου στο κεφάλι, ο Κ. Κουμαγιατζής, ράφτης.

● έφτά βαριά τραυματίες, οι Δ. Κατζιλτσιάδης, καπνεργάτης που έχασε από ριπή τό δεξί του πόδι, Θεσσαλία Πετροπούλου, ύφάντρια, 'Ελένη 'Αναγνώστου, καπνεργάτρια, Ε. Κουτσορεβίθης, καπνεργάτης, Κ. Γουστρίτης, τσαγκάρης, Ι. Παλάσκας κι ένας άγνωστος.

Κι ακόμα παραπέρα άπηνής διωγμός που εξαπολύθηκε ενάντια σέ κάθε προοδευτικό στοιχείο του Βόλου. 'Απαγορεύεται κάθε κίνηση στην πόλη για μέρες. 'Η κυκλοφορία έπιτρεπόταν μόνο από την όδό Δημητριάδος κι ύστερα από έρευνα. Καί στην κηδεία του θύματος συλλαμβάνονται 60 συνολικά άτομα σαν «πρωταγωνιστές»... οργανωμένης στάσης. Μάλιστα συλλαμβάνονται, κατά παράβαση του Συντάγματος, και οι δουλευτές του Παλλαϊκού Μετώπου Σιάντος και 'Ιωαννίδης (ο δεύτερος στην Μακρινίτσα όπου θρίσκονταν για άποθεραπεία) σαν «έπ' αυτόφωρω ύποκινηται στάσεις».

Ο ύπουργός 'Εσωτερικών Σκυλακάκης στις ανακοινώσεις του προς τους δημοσιογράφους στην 'Αθήνα μιλά για... κομμουνιστική στάση, μιάς που όμιλητές στη συγκέντρωση του Δημοτικού Θεάτρου ήταν ο Χαρίτος Πέρπερας, υπεύθυνος τότε του ΚΚΕ στο Βόλο, κι ο Δημήτρης Βαρελάς, που μόλις είχε γυρίσει από την έξορία. Καί για νά δικαιολογήσει τή στάση των οργάνων της τάξης, δηλώνει πώς ο πρώτος πυροβολισμός έπεσε όταν

«τινές εκ των άπεργών ένθαρρυνόμενοι από την άμυντικήν στάσιν της έν-όπλου δυνάμεως, προσπαθούσης νά άποφύγη όπωσδήποτε την χρήσιν των όπλων, έπετέθησαν εκ του συστάδην κατά άνδρών, άποσπασαντες μαζί μέ τον άορτήρα την σπάθην ενός έφίππου χωροφύλακος, όν κατώρθωσαν νά άπομονώσουν».

Δέν μπορώ νά συμφωνήσω μέ τό Δημήτρη Σαράτση, παρόλο τό σεβασμό που έχω για τό σύνολο έργο του, μέ τό χαρακτηρισμό πώς ήταν «αίματοχυσία διά τό τίποτε» ('Ελεύθερο Βήμα 8.6.36), αν και διαπιστώνω πώς καταδικάζει τή στάση των άρχών. 'Ηταν ένα σκαλοπάτι ενός επίμοχθου άγώνα, άδικαίωτου όσο θά κυριαρχούν μυθογρευτές αντί για γεγονοτοπλάστες. Μέ άπαραίτητη προϋπόθεση την άντιμεταφυσική θεώρηση της ολεγεκλιανής διδαχής «γνώση ίσον έλευθερία», γνώση ιδωμένη στην δισυνόστατη ιανή συμπαράθεση πείρας του παρελθόντος και πρόδλεψης.



ΤΟ ΕΡΓΑΤΙΚΟ κίνημα έχει και στην χώρα μας μιά μακριά παράδοση άγώνων. Οι πολιτικές προεκτάσεις των άγώνων της εργατικής τάξης είναι καθοριστικές. 'Η γνώση όλων των σύνθετων προβλημάτων του συνδικαλιστικού κινήματος είναι χρήσιμη και για τόν άγρότη, τόν υπάλληλο και τό φοιτητή. Οι μορφές πάλης, τὰ αίτήματα, οι διεκδικήσεις και ή συνδικαλιστική οργάνωση των εργαζομένων ενδιαφέρουν όλα τὰ κοινωνικά στρώματα. 'Η άποδέσμευση των εργαζομένων από την έκμεταλλευτική σχέση τους μέ τό κεφάλαιο θά άποτελέσει την προϋπόθεση για μιάν άνθρωπινότερη ζωή.

ΑΥΤΕΣ οι άπλές και χιλιοειπωμένες αλήθειες είναι σέ μας, στο «ΑΝΤΙ», μιά βαθιά έγνοια. Ξέρουμε πόσο λίγα έχουμε κάνει ως τώρα για νά βοηθήσουμε τους άγώνες των εργαζομένων και νά φωτίσουμε τὰ πολλαπλά προβλήματά τους. Όμως προσπαθήσαμε και έχουμε κάνει μιά αρχή. Οι φίλοι μας, οι άναγνώστες, μπορούν νά συμβάλουν σ' αυτό.

ΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΣ και ύποδεικνύοντας σέ μας άπόψεις, προβλήματα, πληροφορίες για τό συνδικαλιστικό κίνημα. Φέρνοντας πιο κοντά τό περιοδικό στο εργατικό κίνημα.

ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ Β' ΕΞΑΜΗΝΟ 1976 ΚΑΙ ΤΩΡΑ!

● Σέ πολυτελή πανόδετο τόμο μέ πλήρη πίνακα περιεχομένων, κυκλοφόρησαν τὰ τεύχη 49 έως και 61 της Β' Περιόδου (6' έξάμηνο 1976) τιμή 300 δρχ.

● Τό καλύτερο δώρο για σας και τους φίλους σας:

● Ένας πανόδετος τόμος του περιοδικού «ΑΝΤΙ»

Κυκλοφόρησε τό διβλίο του δημοσιογράφου Λάμπρου Σεκλειζιώτη

ΛΑΜΠΡΟΥ Δ. ΣΕΚΛΕΙΖΙΩΤΗ

Φακελλος ΖΟΡΓΚΕ



‘Η πιο συγκλονιστική έπόθεση κατασκόπευσε μέσα άπ' τα έπίσημα Σοβιετικά άρχετα

Ή έκδοση: Φ. ΛΑΜΠΡΑ - Γ. ΜΕΡΣΕΝΤΙΕ
ΑΘΗΝΑ

Η ΑΠΕΡΓΙΑ ΤΗΣ ΛΑΡΚΟ

Η απεργία στη ΛΑΡΚΟ συνεχίζεται. Πάνω στο έκτενές ρεπορτάζ που δημοσιεύσαμε στο υπ' αριθμ. 67 τεύχος (19/3) ο γενικός διευθυντής της εταιρίας μας έστειλε το παρακάτω γράμμα:

Κύριε Διευθυντά,

Στό τεύχος του περιοδικού σας της 19/3/77 δημοσιεύεται μία συνέντευξη του καλυπτόμενου από τη διυλευτική άσυνλία κ. Ν. Αργυρόπουλου όπου ανευθυνα και πρό παντός με διαστρέβλωση των γεγονότων, επικρίνεται η τελευταία σύμβαση μεταξύ Έταιρίας ΛΑΡΚΟ και Δημοσίου με διαφανόμενο σκοπό τη δυσφήμιση της Έταιρίας.

Εύτυχως το ίδιο το κείμενο της συμβάσεως συγκρινόμενο με τους όρους του προγενέστερου συμβατικού καθεστώτος, φτάνει να πείσει ότι η Έταιρία ΛΑΡΚΟ, έχοντας συναίσθηση των ευθυνών της απέναντι στο κοινωνικό σύνολο, ανέλαβε βαρύτερες υποχρεώσεις που αποσκοπούν στην όρθολογισμένη μεγιστοποίηση της αξιοποίησης των κρατικών μεταλλείων.

Έτσι, ενώ με την προηγούμενη σύμβαση η Έταιρία ΛΑΡΚΟ είχε υποχρέωση να παράγει κάθε χρόνο 3.800 τόννους μεταλλικού νικελίου ή προϊόντων του, σήμερα με την τελευταία σύμβαση η εταιρία έχει υποχρέωση να παράγει κάθε χρόνο 10.000 τόννους μεταλλικού νικελίου ή άλλων μεταλλουργικών προϊόντων. Και για πρώτη φορά στην τελευταία σύμβαση προβλέπεται περιεκτικότητα σε νικέλιο του μεταλλεύματος που θγάζουν τα Μεταλλεία, ώστε να εξασφαλίζεται η όρθολογισμένη εκμετάλλευσή τους, με δικαίωμα μέγιστα του Δημοσίου. Ανάλογα με τα εξελισσόμενα δεδομένα, να προβαίνει, περιοδικά στην αναθεώρηση των τιμών της περιεκτικότητας των μεταλλευμάτων σε νικέλιο. Τό πόσο βαρύς είναι αυτός ο όρος της τελευταίας συμβάσεως γίνεται αντιληπτό αν αναλογισθεί κανένας ότι η Έταιρία ΛΑΡΚΟ αξιοποιεί τα πτωχότερα στον κόσμο λατεριτικά μεταλλεύματα και με τις περισσότερες δαβερές προσμήξεις.

Και όχι μόνον αυτό, αλλά στην τελευταία σύμβαση η Έταιρία αναλαμβάνει την υποχρέωση μέσα 4 χρόνια να πραγματοποιήσει επενδύσεις ύψους 1.700.000.000 δρχ. για τον καλύτερο εξοπλισμό των μεταλλείων

Λαρίνης και Εύβοιας, και για την προσθήκη νέων μονάδων στο μεταλλουργικό Έργοσάσιό της στη Λάρυμνα με στόχο η έτηρία παραγωγική δυναμικότητά του ν' ανέβει τουλάχιστον, στους 25.000 τόννους μεταλλικού νικελίου. Πρέπει να υπογραμμισθεί ότι το ποσόν της επένδυσής αυτής θα αντληθεί από ίδια κεφάλαια της Έταιρίας, πράγμα που σημαίνει ότι δεν θα θγει από τη Χώρα πολύτιμο συνάλλαγμα για την πληρωμή κερδών, τόκων κλπ., όπως θα συνέβαινε αν η επένδυση υπαγόταν στο νόμο που ρυθμίζει την προσέλκυση ξένων κεφαλαίων.

Για την παραγωγή προϊόντων μεταλλικού σιδήρου (χάλυδους), η νέα σύμβαση προβλέπει ότι από τη στιγμή που θα υπάρξει αποδεδειγμένα εφαρμόσιμη για τους λατερίτες της Έλλάδος τεχνικοοικονομική μέθοδος παραγωγής χάλυδους από τις σιδηρούχες σκουριές των ηλεκτροκαμίνων, η Έταιρία ΛΑΡΚΟ έχει υποχρέωση να τις αξιοποιήσει έκτος αν το Δημόσιο αποφασίσει κάνοντας χρήση του απολύτου δικαιώματός του, την με άλλο τρόπο αξιοποίησή τους. Πώς, λοιπόν, με αυτά τα δεδομένα να σταθεί ο ισχυρισμός του δημοσιεύματος ότι τάχα η υποχρέωση παραγωγής χυτοσιδήρου ή χάλυδους «καταργείται»;

Έτσι αν στο πλέγμα αυτών των βασικών υποχρεώσεων που επιβάλλονται στην Έταιρία ΛΑΡΚΟ από την τελευταία σύμβαση, προστεθεί και η διατηρούμενη υποχρέωση της Έταιρίας με τη λήξη της μισθώσεως των κρατικών μεταλλείων να παραδώσει στο Δημόσιο όλες τις εγκαταστάσεις που η ίδια έχει χρηματοδοτήσει χωρίς καμμία αποζημίωση, δεν χρειάζεται άλλη επιχειρηματολογία ότι όχι μόνον δεν είναι «χαριστική» και «σκανδαλώδης» η τελευταία σύμβαση, όπως διαστρεβλώνοντας τα πράγματα θέλει να την παρουσιάσει ο «αέλιπτε» κατηγορος της Έταιρίας, αλλά αντίθετα αποδεικνύεται απόλυτα διασφαλιστική των συμφερόντων του Δημοσίου.

Αλλά το πιο έξοργιστικό σημείο της συνεντεύξεως είναι η ποινικά κολάσιμη ανακρίβεια ότι, τάχα, η Έταιρία ΛΑΡΚΟ

διαθέτει στο εξωτερικό τό νικέλιο υποτιμολογημένο με συνέπεια τη λαθραία εξαγωγή συναλλάγματος κλπ. Η πραγματικότητα όμως, εκδικείται εκείνον που την παραγνωρίζει. Στην περίπτωση της Έταιρίας ΛΑΡΚΟ η έκτελεση των συμβάσεών της πωλήσεως νικελίου στο εξωτερικό γίνεται, όπως είναι αυτονόητο, σε χρόνο κατά πολύ μεταγενέστερο του κλεισίματος της συμβάσεως με αποτέλεσμα η Έταιρία άλλοτε (όπως τό έτος 1970) να εισπράττει με επίσημο τιμολόγιο τίμημα μεγαλύτερο από τις τιμές της ελεύθερης αγοράς που ισχύουν κατά τό χρόνο εκτελέσεως της συμβάσεως, επειδή στο μεταξύ οι τιμές έχουν πέσει, ενώ άλλοτε (όπως τό έτος 1969) να εισπράττει τίμημα χαμηλότερο από τις τιμές που επικρατούν στην διεθνή αγορά κατά τό χρόνο παραδόσεως του έμπορεύματος, επειδή οι τιμές στο μεταξύ έχουν ανέβει. Τό φαινόμενο αυτό είναι φυσικό διεθνώς σε όλες τις περιπτώσεις που από τη φύση της συναλλαγής μεσολαδεί σχετικά μεγάλο χρονικό διάστημα μεταξύ τοποθετήσεως της παραγγελίας, παραγωγής του προϊόντος και παραδόσεώς του στον πελάτη.

Ο κ. Βουλευτής θά είχε αποφύγει τό όλισθημα αν είχε την ύπομονη, άρετή όχι δύσκολη αλλά δυστυχώς δυσεύρετη, να έρευνήσει τό θέμα σ' όλο τό βάθος του πρίν επιχειρήσει την όχι για πρώτη φορά σε βάρος της Έταιρίας αυτοπροβολή του.

Τέλος ο κ. Βουλευτής μέσα στην «άνεξηγητη» και έμμομη μανία του κατά της Έταιρίας δεν είχε φαίνεται τόν καιρό να συνειδητοποιήσει ότι δεν μπορούν να ύποστηριχθούν μαζί δύο ισχυρισμοί που ο ένας αποκλείει τόν άλλο, δηλαδή, ότι στην περίπτωση της τελευταίας απεργίας των μεταλλωρύχων μας καταβάλαμε άπεργοσαστικές προσπάθειες για τόν τερματισμό της απεργίας και, ότι δθθεν συμφέρει η ακινητοποίηση της βιομηχανίας μας λόγω της απεργίας για να μή πληρώνει μισθωμα ή Έταιρία στό Κράτος άφου τό μισθωμα είναι αναλογικό πάνω στην τιμή πωλήσεως των προϊόντων μας.

Όσο για τή «ρητορεία» για «θάναυση προσβολή» του περιβάλλοντος, ο κ. Βουλευτής δεν έκμεταλλεύτηκε τήν εύκαιρία που του έδωσε ή Έταιρία ΛΑΡΚΟ προσκαλώντας τον με τήν συνημμένη από 10/11/1976 έπιστολή να έπισκεφθεί τις εγκαταστάσεις της όπότε θά είχε προσωπική αντίληψη με όσα θά έβλεπε και με τά στοιχεία που θά του δίναμε για τά όσα τώρα ισχυρίζεται βασισμένος στή φαντασία του.

Μέ έκτίμηση
Ν. ΑΣΗΜΑΚΗΣ

● Η συνεργάτις μας 'Αθηνά Κακολύρη άπαντά:

Η έρευνα του ΑΝΤΙ ξεκίνησε από τήν απεργία των μεταλλωρύχων, που συνεχίζεται μέχρι σήμερα για όγδόντα όκτώ μέρες. Η έμμεση απάντηση του γενικού διευθυντή της ΛΑΡΚΟ και διπλωματούχου μεταλλειολόγου κ. Ν. Ασημάκη δέν άπαντά σ' αυτό τό σημείο, αλλά άποπροσανατολίζει τήν έρευνα σ' άλλα κανάλια. Ότε καν κάποια άντιπαράθεση, στοιχειώδη, που περιμέναμε στην πληθώρα των στοιχείων που παραθέταμε στην έρευνά μας. 'Αλλά κι άπ' αυτή τή σκοπιά άξίζει να φωτίσουμε τό θέμα, για να φανεί σφαιρικά πώς πολιτεύεται και δρά ένα μονοπώλιο. Καί άς δάλουμε τά πράγματα στή θέση τους, άπ' τήν άρχή και άπλά.

Στήν περιοχή της Στερεάς ύπάρχουν μεταλλεύματα «λατερίτη», που δγάζουμε άπ' αυτό τό σιδηρονικέλιο μετά από μεταλλουργική επεξεργασία. Οι ποσότητες λατεριτών είναι τόσο μεγάλες, ώστε να κατατάσσον τήν Έλλάδα σαν τρίτη παραγωγώ χώρα σέ ΝΙ στην Εύρώπη, μετά τήν ΕΣΣΔ και τή Φιλανδία. Κι όλα αυτά σήμερα άνήκουν στον Μποδοσάκη, μετά από διαδοχικές συμβάσεις:

1952 παίρνει τά μεταλλεία της Λάρυμνας για 36 χρόνια.

1963 παίρνει παράταση για δέκα χρόνια άκόμα.

1970 του παραχωρούνται τά νέα μεταλλεία στην Εύβια που είχαν δρεθεί από έρευνες του Δημοσίου.

1976 παίρνει παράταση για άλλα 14 χρόνια...

Άλλη μία έννοια που πρέπει να ξεκαθαριστεί: Τι είναι φτωχή κοίτασμα;

Ένα κοίτασμα που είναι φτωχό σήμερα, αύριο δέ θά είναι, γιατί και ή τεχνολογία προχωρεί αλλά και τά πλουσιότερα άπ' αυτό κοίτασμα γρήγορα έξαντλούνται. Αυτά δέβια έκμεταλλεύον στην Παγκόσμια Καπιταλιστική Άγορά. Άλλά μπορεί και για λόγους στρατηγικούς ή εθνικούς ένα κοίτασμα να αξιοποιείται και με χαμηλές περιεκτικότητες...

Τώρα, με τή σύμβαση ο Μποδοσάκης έχει δικαίωμα ν' αφήνει τό κάτω από 1% μετάλλευμα, τή στιγμή που χωρίς σαν τή Βραζιλία και τήν Κούβα έκμεταλλεύονται και με 0,8% σέ ΝΙ, αλλά και χαμηλότερο. Κι όταν λοιπόν παίρνεις τό πλουσιότερο μετάλλευμα και τό ύπόλοιπο τό εγκαταλείπεις στίς στοές, κι αυτό άχρηστεύεται άφου δέν μπορείς να τό ξαναπάρεις, πάει χαμένο. Κι αυτό του είδους ή εκμετάλλευση, που ο Κος Ασημάκης άναφέρει χαρακτηρίζοντάς την «όρθολογιστική», στή γλώσσα της

έπιστήμης του λέγεται «ληστροική εκμετάλλευση».

● Τό ίδιο συμβαίνει και με τις σκουριές που πετάει στη θάλασσα τη στιγμή που όλα δσα χρειάζεται ή 'Ελλάδα τά εισάγει. Περιέχουν σίδηρο μαζί και άλλα μέταλλα. Κι αυτά όταν, σύμφωνα με τις γνώμες των ειδικών, μπορεί και υπάρχει τεχνολογία νά αξιοποιηθούν. 'Ο καθηγητής Μουσουλος βεβαιώνει στο βιβλίο του «Μεταλλουργία του Νικελίου» (σελίδες 197-200) ότι οι δοκιμές στη Λάρουνα είχαν πετύχει εξαιρετικά αποτελέσματα. 'Αρα ή ΛΑΡΚΟ με τά συμφέροντά της δέν τά πάει καλά... 'Αλλά είναι γνωστή ή τακτική των μεγάλων μονοπωλίων - εταιριών, οι οποίες, προκειμένου νά πετύχουν από την κυβέρνηση μιά σύμβαση σ' έναν κλάδο πολύ επικερδή, βάζουν στη σύμβαση και υποχρεώσεις γιά ίδρυση κι άλλων βιομηχανιών - από τις οποίες έχει πάντα ανάγκη ή εθνική οικονομία - ενώ μετά περιορίζονται στον πιο επικερδή τομέα της αήμβιασης. Π.χ. ή Τόμ Πάππας στη Θεσσαλονίκη, πού πέτυχε τό δικαίωμα κατασκευής διυλιστηρίου χωρίς νά φτιάξει ποτέ την κατακόρυφη ολοκληρωμένη σιδηροβιομηχανία, ενώ ή Νιάρχος, απ' την άλλη, είχε πετύχει παρόμοια σύμβαση γιά τό διυλιστήριο του 'Ασπρόπυργου αναλαμβάνοντας ταυτόχρονα και υποχρεώσεις γιά 15 άλλες επιχειρήσεις οι οποίες ούδέποτε έγιναν και γιά τις οποίες κηρύχθηκε έκπτωτος.

'Εκείνο όμως πού εξοργίζει τον κοινό νοῦ είναι ή άσудоσία. Τό πέταμα στη θάλασσα, πού κάνει δύο ζημιές: Χάνονται οι σκουριές και μολύνεται εγκληματικά ή θάλασσα μας. 'Ας μήν αξιοποιεί τις σκουριές, πού ός τον έλέγχει!! Δέν μπορεί όμως νά τις έναποθέτει κάπου ώστε νά είναι μπορεί ή αξιοποίησή τους στο μέλλον;

Κάπου 4.000 τόνοι σκουριάς τη μέρα, με περίπου 36% όλικό σίδηρο ρίχνονται στη θάλασσα μόνο και μόνο γιατί είναι ή πιο φτηνός τρόπος άποκομιδής της, και ίσως ακριβώς γιά νά μήν υπάρχει απόθεμα πρώτης ύλης σιδηρούχων, πού μπορεί νά εντοχτεί άλλα μονοπώλια.

'Η κοστολόγηση με 3.500 δραχμές τον τόνο έμπορεύσιμου προϊόντος του 69 ίσχυε και γιά πώλησή του με διεθνή τιμή 100\$/τόνο, δηλαδή τότε με περίπου 3.000 δραχμές ή τόνο.

Τίς σημερινές συνθήκες αξιοποίησης της σκουριάς θά 'πρεπε νά τις μελετήσει κανείς με μεθόδους άσφαλώς πιο βελτιωμένες και προηγμένες. Τό γεγονός ότι δέν συνεχίζεται ή έρευνα γιά αξιοποίηση του σιδηρού της σκουριάς έκτιμείται σάν άποφυγή από τη ΛΑΡΚΟ και τό Δημόσιο:

- Νά διακινδυνεύουν κεφάλαια πού χρειάζονται γιά μελέτες, δοκιμές, πάγιες εγκαταστάσεις.

- Νά έμπιστευθούν τη σημερινή άβέβαιη αγορά χάλυβα, έν όψει μάλιστα Κοινής 'Αγοράς. 'Η ΛΑΡΚΟ προτιμάει φαίνεται νά διαθέτει κεφάλαια γιά επέκτασεις πού αφήνουνε μεγαλύτερα υπερχέρδη και ίσως δέ θέλει νά κοντράρει με άλλα μονοπώλια έσωτερικού και έξωτερικού (Πάππας, 'Αγγελόπουλος, Kgrupp).

'Η ΛΑΡΚΟ, σύμφωνα με πληροφορίες μας, σταμάτησε την προσπάθεια γιά παραγωγή χάλυβα κι επέκτεινε τις εγκαταστάσεις παραγωγής νικελίου άμέσως μετά τη μεγάλη άπέργία πού είχε ξεσπάσει στον Καναδά κι άνέβασε την τιμή του ΝΙ, πράγμα πού έδινε τεράστιες ευκαιρίες γιά κέρδη από την παραγωγή νικελίου.

● Σχετικά με την ύποτιμολόγηση:

'Από τον πίνακα πού κατατέθηκε στη Βουλή, πού κανείς μέχρι τώρα δέν τον άμφισβήτησε, και με στοιχειώδεις λογαριασμούς, βγαίνουν τά έξής παράξενα: 'Η ΛΑΡΚΟ πούλησε 2.511 τόννους ΝΙ με 17.545.014 \$ ΗΠΑ, γιά τό δεύτερο εξάμηνο του 1969. Δηλαδή εμφανίζεται μιά μέση τιμή πωλήσεων 6.987 \$ ΗΠΑ, όταν ή μέση επίσημη τιμή στον ίδιο χρόνο κυμαίνεται από 12.000 \$ έως 13.300 \$, πού σημαίνει ότι στο σύνολο εμφανίζονται σχεδόν οι μισές εισπράξεις από τις άναμενόμενες έπίσημες.

Και τώρα άς τά δοῦμε όλα αυτά σέ σχέση με την άπέργία αλλά και με την πρόσφατη πίεση του Συνδέσμου Μεταλλευτικών 'Επιχειρήσεων (Σ.Μ.Ε) γιά εισαγωγή ξένων εργατών στα μεταλλεία.

Γιά νά περάσει ή σύμβαση από τη Βουλή ή Μποδοσάκης έπικαλείται ότι θά φέρει συνάλλαγμα, θά δουλέψει ή κόσμος, θά προκόψει ή τόπος. Δέν στέγνωσε όμως τό μελάνι πού υπογράφηκε ή σύμβαση και, έχοντας σίγουρα τά νῶτα του, κρατάει την άπέργία μήνες τώρα και ζητάει νά φέρει 'Αφρικανούς και 'Ασιάτες εργάτες, γιατί κοστίζουν φτηνότερα.

● 'Όσο γιά τό έπιχείρημα της «λύσης της μισθώσεως»: Τίποτε δέν άποκλείει την ξαναμισθώσή τους. Και έξ άλλου, όταν θά παραδοθούν στο Δημόσιο οι εγκαταστάσεις μέν, με τό ρυθμό παραγωγής πού δουλεύουν, θά είναι «άχρηστευμένα σιδηρικά» - όπως χαρακτηρίστικά μās επανέλαβαν πολλοί ιθύνοντες πού δίνουν τη ζωή τους σ' αυτές τις μηχανές - ή δέ τόπος με τό πλουτοπαραγωγικό ύπεδαφος θά έχει

καταντήσει σεληνιακό τοπίο, πού θά θυμίζει μόνο την άσудоσία των μονοπωλίων Μποδοσάκη...

● Γιά την έπίθεση του γενικού διευθυντή των έπιχειρήσεων Μποδοσάκη κ. 'Ασημάκη έναντι του εκλεγμένου από ένα σημαντικό μέρος του λαού του νομού Φθιώτιδας, τί νά πῶ εγώ;! Θυμίζω μόνο πώς τά ίδια και περισσότερα σημαντικά στοιχεία, δημοσιεύθηκαν κατά καιρούς κι από τό Δελτίο του ΤΕΕ, τον ήμε-

ρησιο και περιοδικό ειδικό οικονομικό τύπο (βλέπε «Οικονομικό Ταχυδρόμο» 13-4-72) κ.ά, πού δέν καλύπτονται από βουλευτική άσυλία... 'Ο κ. γενικός δέν μās έπεισε. Γιατί τά μόνα πού πείθουν είναι τά στοιχεία, και σ' αυτό ήταν μιά ευκαιρία πού περιμέναμε περισσότερα νά μάθουμε από τό γράμμα του κ. 'Ασημάκη, αντί μιά στείρα και παράδοση αντιπαράθεση με τον εκπρόσωπο του Κοινοβουλίου.

'Αθηνά Κακούλη

25-4-77

«ΡΕΜΠΕΤΙΚΗ ΙΣΤΟΡΙΑ»

ΑΝΕΚΔΟΤΑ ΤΡΑΓΟΥΔΙΑ ΤΗΣ ΑΝΤΙΣΤΑΣΗΣ ΣΕ ΠΡΩΤΗ ΔΗΜΟΣΙΑ ΕΚΤΕΛΕΣΗ

ΓΗΠΕΔΟ ΚΑΛΛΙΘΕΑΣ - 2 ΜΑΪΟΥ 1977 -
ΩΡΑ 8μ.μ.

Συμμετέχουν: Μπαγιαντέρας, Κερομυτης,
Μοσχονάς, Κυριαζής,
Γενίτσαρης, Καλφόπουλος,
Δημόπουλος

Και σέ έκτακτη εμφάνιση

ή

ΒΑΣΙΛΗΣ ΤΣΙΤΣΑΝΗΣ

και ή

ΓΙΩΡΓΟΣ ΝΤΑΛΑΡΑΣ

Θά παρουσιάσουν τά τραγούδια πού έγραψαν στην κατοχή και άφιέρωσαν στην αντίσταση και τους αγωνιστές της, αυτά πού μέχρι τώρα παραμένουν άνέκδοτα και άγνωστα στο πλατύ κοινό.

Στην εκδήλωση θά παρευρεθούν και θά χαιρετήσουν, αντιστασιακές οργανώσεις, σωματεία, προσωπικότητες πού πήραν ενεργό μέρος και άλλοι αγωνιστές.

Τό συντονισμό και τη φροντίδα της εκδήλωσης έχει ή

ΚΩΣΤΑΣ ΧΑΤΖΗΔΟΥΛΗΣ

Εισιτήρια πωλούνται:

ΒΕΓΑΣ

('Ιπποκράτους 4)

ΤΟ ΜΑΓΑΖΙ

(Διδότου και Ζωοδόχου Πηγής)

ΠΛΕΘΡΟΝ

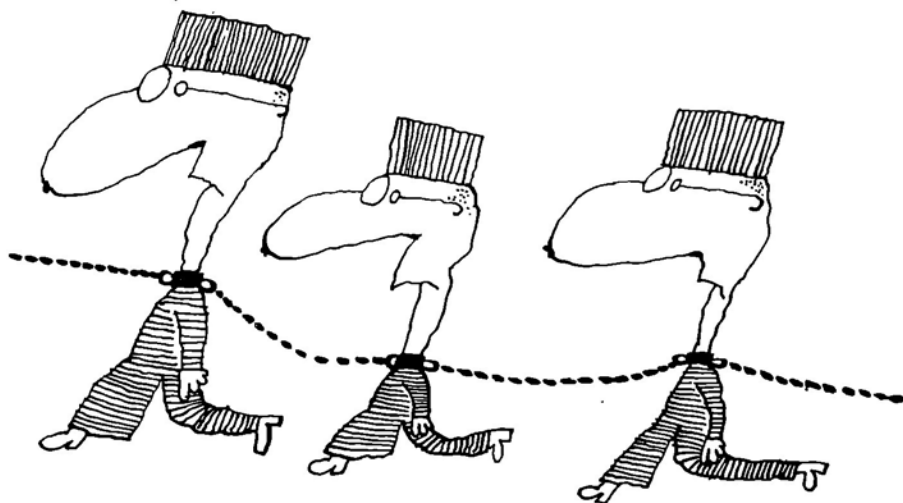
(Τοσίτσα 1 Α)

ΣΤΡΟΦΗ

(Κολοκοτρώνη 3, Στοά Κεντρικού)

ΣΥΝΕΡΓΑΤΙΚΗ

(Σίνα 7)



ΠΟΛΛΟΙ έξομοίωσαν τόν άνθρωπο μέ μηχανή. Πολλοί τόν χρησιμοποίησαν σάν μηχανή. Πολλοί εξακολουθούν νά τόν αντιμετώπιζουν σάν μηχανή. Παράδειγμα ό τεύλορισμός, πού ύπήρξε μιά έξυπνη προσπάθεια βιομηχανικής οργάνωσης μέ στόχο τήν άκραία έκμετάλλευση τής ανθρώπινης μυϊκής καί νευρικής ενέργειας (= δώσε σέ κάθε εργάτη ένα καθορισμένο καθήκον, σέ έναν καθορισμένο χρόνο, μέ έναν καθορισμένο τρόπο). Ξεκίνησε όμως από μιά λαθεμένη διάκριση, άπόλυτη, μεταξύ πνευματικής καί χειρονακτικής εργασίας, μεταξύ τού μηχανικού πού μετράει χρόνους καί κινήσεις καί τού εκπαιδευμένου «πιθηκάνθρωπου» πού κινεί τή μηχανή. Οί όπαδοί τού τεύλορισμού ή τής επιστημονικής οργάνωσης τής εργασίας ή τών δημοσίων σχέσεων, άν καί είναι μεταγενέστεροι τού Goethe, ξεχνούν μιά μεγαλοφυά παρατήρησή του: «οί κοντινές καί σαφείς αιτίες είναι χειροπιαστές, γι' αυτό καί πιό κατανοητές: νά γιατί κατατινόμε νά βλέπουμε μέ μηχανικό τρόπο αυτό πού είναι άνώτερο από τή φύση του».

ΕΛΕΥΘΕΡΟΣ ΧΡΟΝΟΣ (καί πώς χρησιμοποιείται σέ βάρος τής υγείας μας)

Τού Γεωργ. Κλ. Λύκα

Ο άνθρωπος ανήκει στό είδος πού διά μέσου τής εξέλιξης τελειοποιήσε (καί τελειοποιεί) τούς χαρακτηρισες του περισσότερο από κάθε άλλο είδος. Ακριβώς γι' αυτό είναι από τή φύση του κάτι άνώτερο, κάτι περισσότερο, κάτι πολυπλοκώτερο από σκοπιές οργανώσεως τής ύλης. Καί τό κάτι άνώτερο τό χρωστάει στό δικό του κεντρικό νευρικό σύστημα, δηλαδή στό μυαλό του.

Όλοι οί σημερινοί όπαδοί τών παραπάνω συστημάτων οργάνωσης τής εργασίας ξεχνούν επίσης πώς ή σύγχρονη φυσιολογία διδάσκει: «κάθε κίνηση τού ανθρώπινου σώματος έχει ανάγκη από μιά αντίσταθμιστική παύση δίχως αυτήν, οί επόμενες κινήσεις μειώνονται όλο καί περισσότερο από έντατικής καί άποτελεσματικής πλευράς. Όσο πιό έντατική (έντονη) είναι ή προσπάθεια, τόσο πιό μακρόχρονη πρέπει νά είναι ή αντίσταθμιστική παύση. Αυτό ισχύει όχι μόνο

γιά τή μυϊκή προσπάθεια αλλά καί γιά τίς εργασίες πού απαιτούν μυαλό».

Έπειδή δέν ύπάρχει εργασία πού νά μήν απαιτεί μυαλό ή πού νά μήν έχει πολλαπλά αντίκτυπο στό κεντρικό νευρικό σύστημα, είναι άπαραίτητος καί ό άνθρωπινος ρυθμός εργασίας καί ή καθημερινή, βδομαδιάτικη καί ετήσια παύση.

Η παύση ή άνάπαυση, ή σχόλη ή θετική τεμπελιά ή χρόνος αναδιοργάνωσης ή, όπως λέμε σήμερα, ελεύθερος χρόνος, είναι αναπόσπαστο τμήμα τού χρόνου εργασίας ή δουλειάς ή κάματος ή πόνου ή χρόνου φυσιολογικής αποδιοργάνωσης. Παύση καί δουλειά είναι δυό όψεις τού ίδιου νομίσματος. Είναι δυό φάσεις τού φαινομένου πού λέγεται Ζωή. Καί έπειδή ΖΩΗ δέν είναι μιά δραστηριότητα στήν όποία μπορεί καί πρέπει νά προσφέρονται μόνο ρετάλια χρόνου, ό άνθρωπος ζει μόνο όταν άντλεί ίκανο-

ποίηση ή δημιουργική χαρά καί από τήν καθημερινή δουλειά του.

Σήμερα, όπως καί χθές, ισχύει ή γνωστή βιολογική άνάγκη γιά δουλειά, άνάπαυση καί διασκέδαση. Σήμερα όμως διακρίνεται ή τάση γιά έλάττωση τών ώρών εργασίας καί γιά αύξηση τού ελεύθερου χρόνου.

Γιατί σήμερα ένας εργάτης, μέ τή δοθήθεια τής μηχανής πού σχεδίασε καί παρήγαγε ό άνθρωπος, παράγει σ' ένα μήνα ό,τι παρήγε σέ 4 περίπου μήνες πριν από μιά είκοσαετία καί σέ 4 περίπου χρόνια πριν από ένα αιώνα.

Τό ύψος τής σημερινής παραγωγής τού δίνει τό δικαίωμα γιά καλύτερη άμοιβή, γιά ανθρώπινους ρυθμούς εργασίας, γιά περισσότερη άνάπαυση, μόρφωση καί επιμόρφωση, γιά χρόνο διασκέδασης ή, όπως λέμε σήμερα, γιά ελεύθερο χρόνο, πού είναι άναγκαίο συμπλήρωμα τής ανθρώπινης δημιουργίας.

Σέ όσους διατηρούν άμφιβολίες γιά τή σχέση ελεύθερου χρόνου καί ανθρώπινης δημιουργίας, υπενθυμίζουμε έρμηνεία γνωστών ιστορικών, από τήν όποία ξεπροβάλλει ή ποσοτική καί ποιοτική σχέση τού ελεύθερου χρόνου καί τής ανθρώπινης δημιουργίας. Πολλοί επιστήμονες υποστηρίζουν πώς «τό πιό λαμπρό άνθισμα σ'αριστικών τεχνών καί επιστημών στήν άρχαία Έλλάδα καί στήν άρχαία Ρώμη, ύπήρξε στήν περίοδο πού οί πολίτες αυτών τών δυό έθνών κατέκτησαν τό πιό ψηλό ποσοστό ελεύθερου χρόνου γιά νά άφιερωθούν στή μελέτη καί τίς τέχνες, άφού τό ταπεινότερο καί βαρύτερο μέρος τής εργασίας τό έκαναν οί σκλάβοι».

Αν χάρη στόν ελεύθερο χρόνο πού κέρδισαν οί λίγοι σέ βάρος τών πολλών, σ' αυτές τίς σκλαβικές κοινωνίες, άνθισαν τόσο σφριγηλές κουλτούρες από μικρές έλίτες, τί μαζική κουλτούρα μπορεί νά παραχθεί τώρα πού, γιά πρώτη φορά, ή τεχνολογική άνάπτυξη επιτρέπει σέ κάθε άνθρωπο νά έχει καί πολλούς καί δυνατούς καί τελειοποιημένους μηχανικούς σκλάβους; (Αν βέβαια αλλάξουν οί κοινωνικές σχέσεις, καί ή άτομική ιδιοκτησία τών μέσων παραγωγής δώσει τή θέση της σέ μιά συλλογική ιδιοκτησία).

Πραγματικά, γιά πρώτη φορά στήν ιστορία ή τεχνολογική άνάπτυξη μάς επιτρέπει νά σκεφτούμε μιά κουλτούρα προϊόν τής συμμετοχής όλων τών ομάδων, πού θά έξανθρωπίζει τόν άνθρωπο μέ άγνωστους ρυθμούς. Γιά πρώτη φορά στήν ιστορία τής ανθρώπινης δημιουργίας οί προϋποθέσεις γιά κοινωνίες πού νά χαρακτηρίζονται από μιά συνύπαρξη ελεύθερων, ίσων καί πολιτισμένων ανθρώπων, γιά τούς όποιους εργασία καί πόνος δέν είναι συνώνυμες. Γιά πρώτη φορά στήν ιστορία τής ανθρώπινης ή τεχνολογικής άνάπτυξης μάς επιτρέπει νά δούμε πόσο εφήμερη είναι ή βιβλική κατάρα «τό ψωμί νά κερδίζεται μέ πόνο καί ιδρώτα».

Καί στόν τόπο μας οί νόμοι ἐξελίχθη-
καν. "Όμως ή πλειοψηφία τών ἐλλήνων
ἐργαζομένων τί ἐλεύθερο χρόνο διαθέτει;
Πώς τόν χρησιμοποιεῖ;

Δύσκολα μπορεῖ νά ὑποστηριχθεῖ,
παρά τή θέσπιση τοῦ ὀκτώωρου, πώς οἱ
περισσότεροι Ἕλληνες ἐργαζόμενοι κατέ-
κτησαν πραγματικά ἐλεύθερο χρόνο. Κι
ἀκόμα περισσότερο πώς ἀφιερώνεται
δημιουργικά.

Παράδειγμα:

● Ἡ γυναίκα: πολλές γυναῖκες μπη-
καν στήν παραγωγική ζωή, δηλαδή στό
γραφεῖο, στό ἐργοστάσιο, στό μαγαζί,
ἀλλά στίς περισσότερες περιπτώσεις ή
ἐξωσπιτική δουλειά προστέθηκε στή σπι-
τική. Γιά τήν ἀγρότισσα, περιττή κάθε
ὑπενθύμιση.

● Ὁ ἐργάτης: ὅποιος παρατηρεῖ ή ρω-
ταεῖ ἐργάτη πῶς περνά τόν καθημερινό
του ἐλεύθερο χρόνο, διαπιστώνει πῶς οἱ
περισσότεροι δέν ἔχουν ἐλεύθερο χρόνο
ή γιατί κάνουν ὑπερωρίες ή καί γιατί
περνοῦν πολύ χρόνο στά μεταφορικά
μέσα ή γιατί κάνουν καί ἄλλη δουλειά.

● Ὁ ἐλεύθερος ἐπαγγελματίας: οἱ
περισσότεροι γιατροί, μηχανικοί, δικη-
γόροι κ.λπ. ἐργάζονται ὅπως ὅπως ἀπό
τό πρωί ὡς τό θράδυ. Κάτι οἱ ὑποχρε-
ώσεις, κάτι οἱ μικρές συντάξεις, κάτι ή
στοχοποιημένη οἰκονομική διάκριση,
τούς κάνουν νά μή διαθέτουν στιγμή
οὔτε καί γιά τήν ἐνημέρωσή τους.

Οἱ περισσότεροι Ἕλληνες ἐργαζόμενοι
διασκεδάζουν στό σινεμά ή μισοκοιμι-
σμένοι μπροστά στήν τηλεόρασή τους,
πού τούς καλεῖ ἐπίμονα καί πολύτροπα
νά πάσουν νά σκέπτονται, νά καταλα-
βαίνουν καί νά διαλέγουν.

Συμπέρασμα: ἄν κάτι ἄλλαξε στή ζωή
τῶν περισσότερων Ἕλλήνων ἐργαζομένων
(μέ τούς ἐξελιγμένους νόμους πού ὑπα-
γορεύουν πιά σύγχρονους καί ὑγιεινοῦς
κανόνες), ἄλλαξε ἀντίθετα ἀπό μία πρα-
γματική καλύτερευση τῶν ἡμερήσιων,
βδομαδιάτικων καί ἐτήσιων ὥρων ἐργα-
σίας. Ἀλλάξε ἀντίθετα ἀπό μία πραγμα-
τική καλύτερευση τῶν ὥρων τοῦ ἐλεύθε-
ρου χρόνου.

Καί μέ τί ἐπιπτώσεις στή σωματική,
ψυχική καί πνευματική ὑγεία τῶν ἡλλή-
νων; Ἀγνωστο σέ μεγέθη δέβαια.

Εἶναι ὅμως γνωστό ἀπό τήν ξένη βι-
βλιογραφία πῶς ἔχουν βλαπτικές ἐπι-
πτώσεις στήν κατάσταση ὑγείας τῶν ἄν-
θρώπων, ή συνηθισμένη ἐλάττωση τῶν
ὥρων τοῦ ὕπνου, ἀνάπαυσης καί γευμα-
τιῶν, τῶν ὥρων τῆς ζωῆς, τῶν κοινωνικῶν
καί διαπροσωπικῶν σχέσεων κ.τ.λ.

Εἶναι ἐπίσης γνωστό ὅτι δέν περιορί-
ζονται μέσα στό περιβάλλον τῆς δου-
λειᾶς οἱ νοσογενεῖς παράγοντες πού
συνδέονται μέ τή δουλειά (διάρκεια, ρυ-
θμοί), καί τούς τόπους τῆς (ἀνθυγιεινῆς
περιβάλλον), ἀλλά ἐνεργοῦν καί στίς
κοινωνικές καί διανθρώπινες σχέσεις καί
τελικά στήν ὑγεία. Παράδειγμα ή σχέση
δουλειᾶς/ἀνάπαυσης, δουλειᾶς/συμπερι-

φορά ἐκτός δουλειᾶς, δουλειᾶς/οἰκογε-
νειακές σχέσεις, δουλειᾶς/σεξουαλικές
σχέσεις.

Ἡ πραγματική ἐλάττωση τῶν ὥρων
δουλειᾶς πρέπει νά γίνει ἕνας ἀπό τούς
πρώτους στόχους, ἄν δέν θέλουμε ή ἀνα-
ζήτηση τοῦ μέγιστου κέρδους σέ βάρος
τῆς ὑγείας νά ἀποβεῖ μοιραῖο κόστος γιά
τό σύνολό μας. Ἡ πολλή δουλειά τρώει
τόν ἀφέντη, λείει ὁ λαός.

Ποῖός μπορεῖ ν' ἀρνηθεῖ π.χ. πῶς δέν
ἔχει κάποια σχέση μέ τό «μικρό» (ὅπως
λέγεται τελευταῖα) ἀριθμό γεννήσεων; μέ
τό μεγαλύτερο ποσοστό θνησιμότητας
στόν πρώτο χρόνο ζωῆς; μέ τήν αὔξηση
τῶν ἀτυχημάτων καί τῶν ἐπαγγελματι-
κῶν ἀσθενειῶν; μέ τήν αὔξηση τῶν χρό-
νων νοσημάτων; μέ τή συνεχή αὔξηση
τῶν κονδυλίων γιά θεραπευτικούς σκο-
πούς; (καί μέ τί ἀποτελέσματα;) μέ τήν
αὔξηση κατανάλωσης τῶν ψυχοφαρμά-
κων καί γενικά τῶν φαρμάκων; μέ τίς
βλαπτικές ἐπιπτώσεις τῶν φαρμάκων στό
ἄτομο καί τούς ἀπογόνους του; Πῶς εἴ-
ναι δυνατό, οἱ ἄνθρωποι τῆς ἀτομικῆς
ιδιοκτησίας καί τῆς κληρονομικῆς μετα-
βίβασής τῆς νά ξεχνοῦν ὅτι ή ἱερώτερη
ὑποχρέωση κάθε ἀνθρώπου καί κάθε γε-
νιάς εἶναι νά μεταβιβάζει ἀναλλοίωτο τό
γενετικό της κώδικα στούς ἀπογόνους;

Πραγματικά οἱ πολλές ὥρες δουλειᾶς
(μέσα σέ ἀνεξέλεγκτους χώρους), οἱ
ὑψηλοί ρυθμοί δουλειᾶς, ή ἔλλειψη ἐλεύ-
θερου χρόνου, ἔχουν τραγικές ἐπιπτώ-
σεις στόν ἐργαζόμενο, στήν οἰκογένεια,
στό κλαδικό ταμεῖο, στήν ἐθνική οἰκονο-
μία καί στούς ἀπογόνους. Δέν ἔχουν βέ-
βαια καί στήν ἐπιχείρηση, γιατί μπορεῖ
νά τόν ἀντικαταστήσει δίχως ζημιές γιά
τήν «παραγωγή» τῆς.

Τό πρόβλημα τῆς πραγματικῆς ἐλάτ-
τωσης τῶν ὥρων δουλειᾶς εἶναι στήν
ἡμερήσια διάταξη ὅλου τοῦ πολιτισμένου
κόσμου. Οἱ συμφωνίες τῆς Κοινῆς Εὐ-
ρωπαϊκῆς Ἀγορᾶς προβλέπουν πῶς οἱ
κανονικές ὥρες ἐργασίας δέν πρέπει νά
ξεπερνοῦν τίς 40 τήν ἐβδομάδα. Ἡ
ἐφαρμογή τους, δέβαια, ἐξαρτᾶται ἀπό

τίς διεκδικήσεις τῶν συνδικάτων μέσα
στή σημερινή πραγματικότητα. Ἄλλες
χώρες κατοχυρώνουν συνταγματικά τό
ἡμερήσιο ὥραριο ἐργασίας.

Τό πρόβλημα δέν λύνεται εὐκολα. Καί
γιατί ή σύγχρονη παραγωγή δέν μπορεῖ
νά ἔχει πάντοτε ἀτομικό χαρακτήρα (ρυ-
θμοί ἐργασίας), καί γιατί οἱ ἐργοδότες
(φυσικά καί οἱ κυβερνήσεις) ἐξακολου-
θοῦν νά στηρίζουν τήν αὔξηση τῆς
παραγωγῆς καί τῶν ἐξαγωγῶν στήν
ἐλάττωση τοῦ κόστους, πού τό ἐννοοῦν
μόνο σέ ὄρους ὥραρίου, ἡμερομισθίων ή
μισθῶν καί ὑψηλῶν ρυθμῶν. Ἔτσι ἐξ-
ακολουθοῦν νά μή συνυπολογίζουν καί
τό ἐμμεσο κόστος τῆς δουλειᾶς, π.χ. τά
προβλήματα πού ἔχουν σχέση μέ τήν
ὑγεία, τήν πρόνοια κ.λπ.

Τώρα μόνο ή υἰοθέτηση τῆς τεχνολογι-
κῆς προόδου (π.χ. τοῦ αὐτοματισμοῦ),
τῆς ἐρευνας καί τῶν γνωστῶν ἀπό τήν
ἐπιστήμη φυσιολογικῶν νόμων πού δι-
έπουν τόν ἀνθρώπινο ὄργανισμό, μπο-
ροῦν νά λύσουν αὐτά τά προβλήματα.

Τό θέμα ἐπείγει, γιατί οἱ περισσότεροι
Ἕλληνες ἐργαζόμενοι, φροντίζοντας γιά
τή μόρφωση (:) τῶν παιδιῶν τους, γιά
τήν ἀπόκτηση βασικῶν ἀγαθῶν διαρ-
κειᾶς καί ἄλλων ἀγαθῶν πού ἱκανοποι-
οῦν ψευδοανάγκες, φροντίζοντας νά ἐξ-
ασφαλίσουν στήν οἰκογένεια καλύτερες
συνθήκες γιά τό μέλλον, κυνηγώντας ἕνα
καλύτερο ἐπίπεδο ζωῆς, χάνουν τήν
ὑγεία τους καί τήν προσωπικότητά τους.

Μπροστά στήν κρίση τῶν ἀνταγωνι-
στικῶν καί καταναλωτικῶν μοντέλων,
χρειάζεται νά ἐπιμείνουμε γιά μία θε-
ώρηση πού νά μήν εἶναι μερική (μήπως
στήν καθημερινή πραγματικότητα, ή δι-
άρκεια δουλειᾶς, οἱ ρυθμοί τῆς δέν ἄλ-
ληλοσυμπλέκονται μέ τίς ὥρες κουλτού-
ρας, διασκέδασης, ἀνάπαυσης, μέ τό
ὑγιεινό σπίτι, τήν καθαρή ἀτμόσφαιρα)
οὔτε ἄλλοτριωτική, ἀλλά πού θά κάνει
τήν παρουσία τοῦ ἐργαζομένου ὅλο καί
πιό ὑπολογίσιμη, ὅλο καί πιό σημαντική,
σέ ὅλα τά ἐπίπεδα τῆς κοινωνικῆς ζωῆς.



ΔΙΕΘΝΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

ή πληρέστερη ἐνημέρωση στά διεθνή θέματα

κυκλοφορεῖ κάθε μήνα



ΣΕΝΑΡΙΟ

ΓΙΑ ΤΙΣ ΟΙΚΟΛΟΓΙΚΕΣ

ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

ΤΗΣ ΕΞΑΡΤΗΜΕΝΗΣ

ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ



Του 'Ηλία Εύθυμίουπουλου

Μετά τη διαφαινόμενη «ταχτοποίηση» στο χώρο της Μέσης 'Ανατολής και μέσα στην προσπάθεια μόνιμης ἄρσης τῶν συνεπειῶν τῆς «κρίσης τοῦ πετρελαίου», οἱ χώρες τοῦ εὐρωπαϊκοῦ μπλόκ καὶ ἡ 'Ιαπωνία, κάτω ἀπὸ τὴν ἀτλαντικὴ ὁμπρῆλα, ἐπιχειροῦν νὰ μακροπρόθεσμη στρατηγικὴ, πού σέ γενικὲς γραμμὲς θὰ μπορούσε νὰ περιγραφεῖ σὰν ἀναπροσαρμογὴ τῆς κατανομῆς τοῦ ἐνεργειακοῦ-βιομηχανικοῦ δυναμικοῦ, μὲ τάσεις ἐνίσχυσης τῆς περιφέρειας μέσα ἀπὸ ἓνα ἐλεγχόμενο ἀναπτυξιακὸ πρόγραμμα.

I. ΑΙΤΙΕΣ – ΚΙΝΗΤΡΑ

1. Ἡ ἀνάγκη τῆς ἐνεργειακῆς αὐτονομίας τῶν χωρῶν τῆς Δύσης ἀπαιτεῖ παράλληλο περιορισμὸ τῆς σχετικῆς αὐτονομίας τῶν χωρῶν τῆς περιφέρειας, σέ ὅ,τι ἀφορᾷ στὴ διάθεση τῶν πρῶτων ὑλῶν καὶ στὴ δυνατότητα ἐκβιασμῶν μέσα ἀπ' τὴς ἐθνικοποιημένες πηγές.

2. Οἱ σημερινοὶ ρυθμοὶ ἐκβιομηχάνισης καὶ ἀνάπτυξης τῆς παραγωγῆς στὶς χώρες τοῦ κέντρου δημιουργοῦν προβλήματα ἐσωτερικά:

– Αὐξήση τοῦ ποσοστοῦ τοῦ ἐπενδυσμένου κεφαλαίου σέ (μὴ παραγωγικὲς) ἐγκαταστάσεις γιὰ τὸν περιορισμὸ τῆς μόλυνσης τοῦ περιβάλλοντος.

– Αὐξήση τῶν ἐργῶν ὑποδομῆς γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῶν ἐργῶν ἐκβιομηχάνισης καὶ τῶν δομῶν κατανάλωσης, πράγμα πού συμβάλλει στὴν παραπέρα ἐνταση τῶν διαταραχῶν τοῦ περιβάλλοντος καὶ τοῦ οἰκοσυστήματος γενικότερα.

3. Ἡ στρατηγικὴ τῆς ἀναδιπλώσεως παίρνει ὑπ' ὄψη τῆς τὰ πλεονεκτήματα πού προσφέρουν οἱ ὑπανάπτυκτες χώρες: Χαμηλὰ ἡμερομίσθια, δυνατότητα χρησιμοποίησης τῶν κεφαλαίων τῆς περιφέρειας, νέες φόρμες ἀσφάλειας τοῦ ἐνεργειακοῦ ἀνεφοδιασμοῦ, προοπτικὲς αὐξήσεως τοῦ ποσοστοῦ κέρδους τῶν ἐπενδύσεων, ἀπαλλαγὴ ἀπὸ βιομηχανίες πού ἀπαιτοῦν μεγάλες ἐκτάσεις (χωροταξικὸ πρόβλημα), πού καταναλώνουν σημαντικὲς ποσότητες νεροῦ καὶ προσβάλλουν τὴν ἀτμόσφαιρα.

Ἡ ποικιλία τῶν διαθέσιμων χωρῶν, δίνει τὴ δυνατότητα γιὰ ἐπιλογὲς προσαρμοσμένες στὴ φύση τῶν ἐγχώριων ἐνεργειακῶν πηγῶν ἢ πρῶτων ὑλῶν. Ἡ ὑπαρξὴ τῶν πολυεθνικῶν ἐταιριῶν διευκολύνει τὸ σχεδιασμὸ, προβλέποντας ἀκόμη καὶ ἀλυσίδες μεταφορῶν καὶ ἐπεξεργασίας⁽¹⁾.

II. ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΙ

Ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σχεδίου εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς σταθερῆς στρατιωτικο-πολιτικῆς θάλας: ἤδη αὐτὸ ἐπιχειρεῖται σὲ μεγάλη κλίμακα στὴ μεσογειακὴ ζώνη καὶ στὶς χώρες τῆς Λατινικῆς Ἀμερικῆς.

Στὸ οἰκονομικὸ ἐπίπεδο, ἡ ἐπέμβαση προκαλεῖται μέσα ἀπ' τὴν ἀναδιάρθρωση τοῦ διεθνοῦς συστήματος διαιρέσεως ἐργασίας καὶ

τὴν προώθηση τῆς περιφερειακῆς ἀνάπτυξης μέσα στὴ λογικὴ τοῦ καπιταλιστικοῦ συστήματος. Ἡ σύγχρονη θεωρητικὴ ἀπόδοση τοῦ παραπάνω θὰ μπορούσε νὰ συνοψισθεῖ στὸ: τὰ φαινόμενα κυριαρχίας δὲν εἶναι μόνο φαινόμενα ἀνάσχεσης, μπορούν νὰ εἶναι καὶ φαινόμενα ἀνάπτυξης.

Θὰ προσπαθήσουμε λοιπὸν νὰ διερευνήσουμε τὶς συνέπειες τῆς ἐνδεχόμενης μεταφορᾶς πρὸς τὶς μὴ βιομηχανοποιημένες χώρες τῶν «ἀνεπιθύμητων» βιομηχανιῶν, τουλάχιστο αὐτῶν πού τὰ προϊόντα τους μπορούν νὰ μεταφερθοῦν χωρὶς ὑπερβολικὸ κόστος. Σ' ἓνα συνοπτικὸ κατάλογο θὰ περιλάβουμε τὴ σιδηρουργία, τὴ χημεία πετρελαιοειδῶν, τὴ μεταλλουργία μὴ σιδηρούχων ὀρυκτῶν (χαλκός, ἀλουμίνιο, χρώμιο), τὴν ἀνόργανη χημεία (κυρίως ἀζωτὸ), ὑλικά οἰκοδομῶν, ὑαλουργία. Ἡ πυρηνικὴ τεχνολογία ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη περίπτωση καὶ, κατὰ τὴ γνώμη μου, ἀπαιτεῖ ξεχωριστὴ ἀνάλυση.

Μέσα στὴν ἀλυσίδα τῶν σταδίων ἐπεξεργασίας κάθε τομέα οἱ χώρες ὑποδοχῆς κρατοῦν τὰ πρῶτα στάδια ἐπεξεργασίας, ἐνῶ οἱ χώρες ἀποστολῆς τὰ στάδια ὅπου παράγονται προϊόντα ὑψηλῆς ἀξίας καὶ ἀναπτυγμένης τεχνολογίας. Μ' αὐτὸ τὸν τρόπο οἱ χώρες τοῦ κέντρου ἀντιμετωπίζουν τὰ προβλήματα κρίσεως περιβάλλοντος καὶ κρατοῦν γιὰ λογαριασμὸ τους τὴν ὑψηλὴ τεχνολογία καὶ τὸν ἐλεγχὸ στὰ πιάτ ἀξιοποιημένα ἀγαθὰ. Διατηροῦν σχέσεις ἀποκλειστικότητας διασφαλίζοντας τὶς ἐμπορικὲς ροές: παίρνουν σὰν ἀντάλλαγμα γιὰ τὴν προσφερόμενὴ ἀνάπτυξη ἐγγυήσεις γιὰ κανονικὴ τροφοδότηση μὲ πρῶτες ὕλες καὶ καύσιμα: μειώνουν τὸ ρυθμὸ ζήτησης πρῶτων ὑλῶν καὶ καυσίμων στὴν ἐσωτερικὴ ἀγορὰ καὶ ἀναπτύσσουν παράλληλα τὴν πυρηνικὴ τεχνολογία – ἐναλλακτικὴ λύση στὴν προσπάθεια ἐνεργειακῆς αὐτάρκειας. Σ' αὐτὸ ὅμως τὸν τομέα τὰ προβλήματα μόλυνσης ἀπ' τὴ ραδιενέργεια, ἀτυχημάτων, ἀποθήκευσης στερεῶν ὑπολειμμάτων, κόστους κατασκευῆς, μὰ κυρίως τὸ πρόβλημα τῶν πρῶτων ὑλῶν σέ μιὰ ἀγορὰ πού κυριαρχοῦν οἱ Η.Π.Α., δημιουργοῦν νέα ἀδιέξοδα.

Ἐτοί ἡ Γαλλία π.χ. μπαίνει στὴν περιπέτεια χρηματοδότησης νέου προγράμματος ἐρευνῶν γιὰ τὸ πέρασμα στὴ δευτέρη γενιὰ πυρηνικῶν ἀντιδραστήρων (surrégénérateurs) μὲ ἀνακύκλωση τῶν παραγῶν τῆς διάσπασης τοῦ οὐρανίου καὶ ἄρα ἐλαχιστοποίηση τῶν ἀνάγκων σὲ καύσιμα. Σχέδιο ὅμως πού χώρες μὲ ἐνεργειακὴ αὐτάρκεια, ὅπως Η.Π.Α., Ρωσία, ἔχουν πρακτικὰ ἐγκαταλείψει λόγω τῶν κινδύνων πού ἐγκυμονεῖ μακροπρόθεσμα.

Ἀπ' τὴν ἄλλη μεριὰ οἱ ἀστικές τάξεις τῶν χωρῶν τῆς περιφέρειας προωθοῦν τοῦτο τὸ σχῆμα τῆς «λοῦμπεν-ἀνάπτυξης» καὶ τὸν ἐκσυγχρονισμό μέσω μιᾶς «λοῦμπεν-εὐρωπαϊοποίησης», γιατί καὶ πολιτικά καὶ οἰκονομικά θὰ θγοῦν κερδοσύνες ἀπὸ μιὰ τέτοια προοπτικὴ. Τί σημαίνει ὅμως γιὰ τὶς ἐθνικὲς οἰκονομίες ἡ ἀποδοχὴ ἐνός τέτοιου πρότυπου ἀνάπτυξης, στὰ πλαίσια μιᾶς ἀγορᾶς ὅπου οἱ πολυεθνικὲς ἐταιρίες θὰ ἐλέγχουν τὴν κυκλοφορία τῶν διαφορῶν μορφῶν ἐνέργειας καὶ τὸ σύστημα τιμῶν; Σύγχρονες μελέτες^[2] ἀποδεικνύουν πὼς ὁδηγεῖ στὴ διατήρηση, ἂν ὄχι στὴ διεύρυνση, τοῦ χάσματος ἀνάμεσα σὲ ἀναπτυγμένες – ὑπανάπτυκτες χώρες καὶ στὴ συνέχιση τῆς ἐκμετάλλευσης τοῦ ἐθνικοῦ ἐργατικοῦ δυναμικοῦ τῶν δευτέρων.

III. ΟΙ ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ

Πρόθεσή μου δεν είναι να προχωρήσω σε μία συστηματική οικονομική ανάλυση, αλλά μέσα από το πρίσμα της παραπάνω γενικής τοποθέτησης να υπογραμμίσω τις επιπτώσεις του σχεδίου στο επίπεδο των κοινωνικών δομών, των δομών κατανάλωσης και του οικολογικού χώρου.

1. Η μεταφορά και εγκατάσταση στις χώρες της περιφέρειας σύνθετων και όγκωδων βιομηχανικών μονάδων, που ξεπερνούν τα επίπεδα των εθνικών αναγκών [3], συνεπάγονται συγκεντρωτικές παραγωγικές δομές, περιορισμένες σε όρισμένα βιομηχανικά κέντρα, όπου διευκολύνονται οι μεταφορές και ελαχιστοποιείται το κόστος (λιμάνια, συγκοινωνιακοί κόμβοι κ.τ.λ.). Έτσι, με την παράλληλη υπερτροφική ανάπτυξη ορισμένων μόνο βιομηχανικών κλάδων [4], εντείνεται η παραμορφωτική εξέλιξη και προκαλείται αύξηση της ροής προς τα βιομηχανικά - αστικά κέντρα (δημογραφικό πρόβλημα). Ταυτόχρονα ενισχύονται οι συγκεντρωτικές-γραφειοκρατικές κοινωνικές δομές σε άρμονία με το παραγωγικό αναπτυξιακό πρότυπο.

2. Με την αποκατάσταση στενότερων οικονομικών - εμπορικών και πολιτικών σχέσεων μέσα στα πλαίσια μίας κατευθυνόμενης και αναγκαστικής αγοράς προωθείται μαζική εισαγωγή καταναλωτικών μοντέλων δυτικού τύπου, μ' όλες τις συνέπειες στον τρόπο της ζωής, τη νοοτροπία και τις δομές κατανάλωσης.

3. Όπως ανάφερα παραπάνω, η καπιταλιστική δύση κάτω απ' την πίεση έσωτερικών εξαναγκασμών έχει κάθε συμφέρον να επιχειρήσει την έστω και μερική εξαγωγή εκείνων των βιομηχανιών που το οικονομικό και κοινωνικό τους θάρος γίνεται δυσβάστακτο. Προτεραιότητα έχουν τα διυλιστήρια πετρελαίου και οι βιομηχανίες επεξεργασίας σιδηρομεταλλευμάτων, που συμβαίνει να είναι και οι σημαντικότεροι τομείς για τη βασική βιομηχανική ανάπτυξη, για τον εκσυγχρονισμό της γεωργίας και τα έργα υποδομής.

Έτσι το άμεσο αίτημα των υπανάπτυκτων χωρών για εκβιομηχάνιση και η προσπάθεια αντιμετώπισης των επειγόντων προβλημάτων που δημιουργήσε ή (τεχνητή άλλωστε) ενεργειακή και οικονομική κρίση (τονιομένη απ' τις συνθήκες εξάρτησης), συνιστούν ένα εύνοϊκό πλαίσιο υποδοχής.

Όμως αυτές οι βιομηχανίες έχουν και το μεγαλύτερο ποσοστό συμμετοχής στη μόλυνση του περιβάλλοντος. Ένδεικτικά και μόνο, σε ό,τι αφορά στην ατμοσφαιρική μόλυνση, σημειώνω πως η συνολική συμμετοχή των τριών τομέων, σιδηροουργία - χημεία πετρελαιοειδών - μη σιδηρούχα μεταλλεύματα, εμφανίζεται ως εξής: στερεά αιώρηματα 16%, SO₂ 22 %, CO 50 % (τιμές για τις ΗΠΑ). Τα υπόλοιπα ποσοστά καλύπτονται κυρίως από τις θερμοηλεκτρικές μονάδες, τις μεταφορές, τις οικιακές έστιες και την παραγωγή οικοδομικών υλικών.

Πέρα όμως από τους άκριτους και συστηματικούς ποσοτικούς υπολογισμούς, οι κίνδυνοι για ευρύτερες αλλοιώσεις του περιβάλλοντος είναι ασύγκριτα μεγαλύτεροι στις υπανάπτυκτες χώρες.

Κι αυτό, γιατί πρώτα απ' όλα η εύθραυστη οικολογική ισορροπία των μη βιομηχανοποιημένων χωρών συνιστά ένα στοιχείο της φυσιογνωμίας της υπανάπτυξης: Τα ύδατα αποθέματα είναι εξαιρετικά περιορισμένα και το νερό - στις περιοχές όπου υπάρχει - φορτωμένο κιόλας με άλατα ή παράσιτα. Τό έδαφος καταστρέφεται κάτω απ' την επίδραση εξωγενών φαινομένων (διάβρωση απ' το νερό ή τον άνεμο), είτε κάτω απ' την επίδραση έσωγενών φυσικοχημικών φαινομένων (άνοδος στην επιφάνεια μεταλλικών αλάτων), είτε από συνδυασμό των δύο. Οι δασικές εκτάσεις, που παίζουν ρόλο ρυθμιστή στην κυκλοφορία των υδάτων και συγκρατούν το έδαφος, είτε είναι περιορισμένες, είτε εξολοθρεύονται μέσα από ανεύθυνες έπεμβάσεις. Μπορούμε ακόμα να σημειώσουμε την έλλειψη επιστημονικών μελετών για τη συμπεριφορά του τρίπτυχου έδαφος-νερό-κλίμα σε κάθε ιδιαίτερη περιοχή, σχετικά με το βαθμό σταθερότητας και τα όρια άντοχής του παραπάνω φυσικού συστήματος στην παραβίαση των έσωτερικών νόμων της αναγωγής του.

Κάθε λοιπόν εγκατάσταση μεγάλης κλίμακας που θα βασίζει τη λειτουργία της στην κατασπατάληση ή την άπαλλοτρίωση της φυσικής υποδομής, κινδυνεύει να προκαλέσει αναστατώσεις μακροπρόθεσμα καταστροφικές.

Ακόμη, ό έλεγχος και οι έκτιμήσεις των επιπτώσεων στο περιβάλλον μιάς βιομηχανικής εγκατάστασης καθώς και η γενική κυκλοφορία των τοξικών ουσιών στο νερό και την ατμόσφαιρα (σε συνάρτηση με τις δοσμένες κλιματικές συνθήκες, την τοπογραφία της περιοχής, τη μορφή του δομημένου χώρου και την κατανομή του πληθυσμού), γίνονται εκ των υστέρων είτε και καθόλου.

Επιπλέον στις χώρες αυτές, με την άκορεστη αγορά και την έλλειψη συστηματικής ενημέρωσης της κοινής γνώμης, δημιουργούνται τελείως άνομοιογενείς δομές κατανάλωσης και το έσωτερικό μέτωπο αντίστασης είναι ανίσχυρο για δυναμική αντιπαράθεση.

Μέσα σ' αυτές τις συνθήκες το σύμπλεγμα πολυεθνική-άντι-προσωπεία-διαφημιστικός οργανισμός οργάνζει σ' ένα χώρο τελείως παρθένο. Ένα πρόσφατο παράδειγμα από την Ελλάδα, όπου πουλήθηκαν φύκια για μεταξωτές κορδέλες, αλλά η κομπίνα πέρασε μάλλον άπαρατήρητη: Τό βασικότερο πρόβλημα που έθεσε η πρώτη φάση παραγωγής απορρυπαντικών, ήταν πως ένα από τα συστατικά τους στοιχεία δεν ήταν βιολογικά υποθαμνίσιμο, μέ άλλα λόγια, αντίθετα με τις περισσότερες ουσίες που βρίσκονται ανακατωμένες στα νερά της αποχέτευσης, δεν μπορούσε να διασπαστεί σε πιο άπλους οργανισμούς άφομοιώσιμους απ' τις βακτηρίες. Ένας λοιπόν παράγοντας μόλυνσης διοχετευόταν αναλλοίωτος από τα άπνερα της κουζίνας μέχρι τις πιο έκτεταμένες ύδατικές αποθήκες (δεξαμενές, λίμνες, θάλασσα) ή παροχές (ποτάμια, ποτιστικά κανάλια).

Στις χώρες της Δυτ. Εύρώπης και στις ΗΠΑ, κάτω απ' την πίεση των καταναλωτών, τό κράτος αναγκάζει τις βιομηχανίες απορρυπαντικών να τροποποιήσουν την παραγωγή και να αντικαταστήσουν τα προϊόντα με άλλα «βιολογικά υποθαμνίσιμα». Αυτό γίνεται γύρω στο 1965. Στην Ελλάδα η αντικατάσταση έρχεται με μεγάλη καθυστέρηση, μετά τό 1970, γιατί φυσικά οι εταιρίες, χωρίς πρακτικά πίεση, δεν ήταν διατεθειμένες να μετασχηματίσουν την παραγωγική διαδικασία προωθώντας στην αγορά προϊόν με μεγαλύτερο κόστος, άρα με μειωμένη ανταγωνιστικότητα. Μ' αυτό τον τρόπο μιά αναγκαστική υποχώρηση μεταμφιέζεται σε βελτίωση των λευκαντικών ιδιοτήτων και λειτουργεί σαν κίνητρο για υπερκατανάλωση. Η θεία Όλγα δεν ήξερε άρκετά...

Όμως τό πρόβλημα δεν σταματάει εδώ: γιατί η φωσφορική θάση των απορρυπαντικών, μέσα από τα βιομηχανικά και οικιακά απόβλητα, συντελεί στην παρασιτική υπερτροφία των ύδατικών συγκεντρώσεων (ανάπτυξη φυτικών οργανισμών σε δυσανάλογες δόσεις που δεσμεύουν μεγάλες ποσότητες όξυγόνου). Ένα σημαντικό μέρος των υδρόθιων ζώων πεθαίνουν ή μεταναστεύουν. Η έλλειψη όξυγόνου δυσχεραίνει την αποσύνθεση των νεκρών οργανισμών, σχηματίζονται έλη και τό νερό γίνεται ακατάλληλο για χρήση. Φαύλος κύκλος (;) και άλυσίδα άλληλεπιδράσεων που όλο μακραίνει.

IV. ΤΑΞΙΚΗ ΦΥΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές μητροπόλεις τό προβλήματα συνθηκών και ποιότητας ζωής, που συνδέονται με την καταστροφή των φυσικών πηγών άνεφοδιασμού και τη χειροτέρευση της κατάστασης του περιβάλλοντος, θρίσκουν άπήχηση στα κοινωνικά στρώματα που βιώνουν την άλλοτρίωση περισσότερο μέσα απ' τον άσφυκτικό τους έγκλωβισμό στο πλαίσιο εργασιακής κατανάλωσης, παρά μέσα απ' την άμεση έκμετάλλευση στη σφαίρα της παραγωγής. Η ταυτότητα αυτών των εύαισθητοποιημένων κοινωνικών στρωμάτων δεν είναι πάντα άναγνωρίσιμη: κεντρικό πάντως ρόλο παίζουν τό μεσαία στρώματα των αστικών κέντρων, που δίνουν και τον κυρίαρχο τόνο στην ταξική διάσταση. Εάν εδώ προστεθεί και ό ρόλος της ιδεολογικής κρατικής μηχανής, και η έπιφυλακτικότητα των προοδευτικών πολιτικών φορέων, τό οικολογικό κίνημα τείνει να άποκτήσει ένα διαταξικό χαρακτήρα με άφηρημένο ιδεολογικό προσανατολισμό και μέ άσαφείς, ακόμα και άντιφατικές, πολιτικές έκδοχές.



Στις χώρες της περιφέρειας, το ζήτημα όχι μόνο δεν έχει τεθεί από τη μεριά της κοινωνικής θάσης, αλλά επιπλέον εμφανίζεται μιά φαινομενικά παράδοξη αντίρροπη τάση: εκεί, όσοι αγωνίζονται για την επιβίωσή τους (δηλ. μιά μεγάλη πλειοψηφία), αγωνίζονται πρώτα για τη λύση του προβλήματος της έπαρκους διατροφής και της στοιχειώδους εξασφάλισης στέγης. Πέρα όμως απ' αυτό, το καταναλωτικό τους πρότυπο παραμένει ή δυτική κοινωνία της υπερκατανάλωσης και ο τρόπος ζωής των ανώτερων κοινωνικών στρωμάτων, σχήμα που έντεχνα τροφοδοτεί και αναπαράγει το κόμπλεξ της υπανάπτυξης. Με αυτά τα δεδομένα, κι όσο ο παγκόσμιος πλούτος θα παραμένει ιδιοκτησία των πολυεθνικών εταιριών και μιάς μειοψηφίας προνομιούχων, η μάχη για την προστασία του περιβάλλοντος κινδυνεύει να κατηγορηθεί σαν προσπάθεια δικαιολόγησης της αθλιότητας των στερημένων και διατήρησης των σχέσεων ταξικής και ιμπεριαλιστικής εξάρτησης.

Κι όμως είναι ακριβώς η μεγάλη πλειοψηφία των βιομηχανικών εργατών, των άνεργων και των προλεταριοποιημένων στρωμάτων τα όποια υφίστανται άμεσα τις συνέπειες της υπανάπτυξης που συνοδεύεται απ' την έλλειψη κοινωνικού προγραμματισμού και σχεδιοποίησης.

Ακατάλληλες συνθήκες δουλειάς και κατοικίας, κακή υγιεινή χώρων, κατώτερη ποιότητα τροφής, ανεπαρκής πληροφόρηση και περίθαλψη, έξαιρετικά περιορισμένη δυνατότητα μετακίνησης για έξοχη - διακοπές συνιστούν τρόπο ζωής και αναπαράγουν την ταξική διαίρεση.

V. ΣΑΝ ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η επίθεση ενάντια στη βιομηχανοποίηση γενικά, θά ήταν και ανεύθυνη και ιστορικά άσθητική. Γιατί δεν γνωρίζω κανένα άλλο μέσο προκειμένου μιά χώρα να εξασφαλίσει την ανάπτυξη (και την ανεξαρτησία της). Δεν είναι οι φαντασιώσεις ούτε πάνω στην οικολογία, ούτε πάνω σ' αυτό που ο κόσμος θά μπορούσε να ήταν, που θά ανατρέσουν την πραγματικότητα, ότι δηλαδή υπανάπτυξη σημαίνει πρώτα απ' όλα όχι-βιομηχανοποίηση. Νά αρνηθούμε την εκβιομηχάνιση κάτω από οποιοδήποτε πρόσχημα, είναι σαν να προσπαθούμε θέλοντας και μη να συντηρήσουμε την ηγεμονία των χωρών του κέντρου.

Ο στόχος είναι να επιτευχθεί η εκβιομηχάνιση μέσα σε συνθήκες εθνικής ανεξαρτησίας και σε κοινωνικές δομήσεις που θά επιτρέπουν στον άνθρωπο να λειτουργήσει σε ισορροπία με το περιβάλλον του.

Μέσα στα πλαίσια μιάς αντιιμπεριαλιστικής στρατηγικής οι εναλλακτικές λύσεις υπάρχουν: Συμπίεση των χωρών της περιφέρειας και δημιουργία έσωτερικής αγοράς, πού, μέσα απ' τη ρήξη της με την παγκόσμια καπιταλιστική αγορά, θά αφήσει να πέσουν

τά πρώτα σπέρματα, πού θά θέσουν άμεσα σε άμφισβήτηση το σύνολο του ιμπεριαλισμού. Άξιοποίηση των φυσικών ενεργειακών πηγών και κυρίως των ανανεώσιμων (ύδατοπτώσεις, ηλιακή, αιολική, γεωθερμική ενέργεια) και ανακύκλωση των υποπροϊόντων των διαφόρων σταδίων της παραγωγής. Προώθηση τεχνικών μεθόδων προσαρμοσμένων στις ιδιομορφίες και τα χαρακτηριστικά κάθε χώρας και κάθε περιοχής. Επίδωξη της ποικιλομορφίας στις τεχνολογικές επιλογές και υιοθέτηση συστημάτων και δικτύων αποκέντρωσης. Μακροπρόθεσμος σχεδιασμός και εισαγωγή σ' όλες τις φάσεις της παραγωγικής διαδικασίας κριτηρίων προστασίας του οικοσυστήματος και εξασφάλισης της αναπαραγωγής του.

Σ' ένα δεύτερο επίπεδο, απαραίτητη προϋπόθεση είναι η καλλιέργεια μιάς διαφορετικής ψυχολογίας της ανάπτυξης, «γιατί η προσπάθεια παραίτησης από τα δυτικά πρότυπα κατανάλωσης και - τουλάχιστο μερικά - από τη δυτική τεχνολογία, οδηγεί και στο ξεπεράσμά τους. Αυτή η αποδέσμευση, σαν ισχυρή δύναμη απελευθέρωσης, δίνει στους λαούς τη δυνατότητα να συνειδητοποιήσουν στην πράξη ότι ούτε αυτά τα πρότυπα ούτε οι τεχνολογίες είναι ουδέτερες. Επιτρέπει να στεριώσουν σχέσεις παραγωγής που, αρνούμενες αυτά τα πρότυπα, ευνουούν μιάν ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων ικανή να ξεπεράσει το επίπεδο ανάπτυξης πού ο καπιταλισμός επέτρεψε».[5]

Σημειώσεις:

[1] Παράδειγμα, ο δρυκτός σίδηρος μεταφέρεται από τη Βραζιλία στην Τυνιδά, όπου ανάγεται απ' εθθείας με φυσικό αέριο, υφίσταται στη συνέχεια κατεργασία στην Έλλάδα (μετατροπή σε ατσάλι ή λαμαρίνα) και καταλήγει τέλος στα εργοστάσια της Ford στην Δ. Γερμανία!

[2] Άποσπάσματα μιάς τέτοιας εργασίας περιλαμβάνονται σε μιά σειρά άρθρων στο περιοδικό Options Méditerranéennes No 31 - FEVRIER 1976. Βλέπε ακόμη Samir Amin «Le développement inégal», éditions de minuit.

[3] Βλέπε την υπερκάλυψη των αναγκών της ελληνικής αγοράς από τους βιομηχανικούς κλάδους αλουμινίου, διυλιστηρίων, σιδηροδρογίας. Βέβαια, αυτή ή πολιτική, καθαρά εξαγωγικού χαρακτήρα, προβάλλει τό επιχείρημα της εισαγωγής συναλλάγματος. Με ποιά τρόπο όμως γίνεται ή εκτίμηση του κοινωνικοπολιτικού και οικολογικού κόστους;

[4] Είναι προφανές ότι σε κάθε χώρα δεν προωθείται τό σύνολο των βιομηχανιών πού αναφέρθηκαν στην αρχή, ώστε να υπάρχει ή δυνατότητα ομοιόμορφης ανάπτυξης, αλλά γίνονται επιλογές με βάση τα ειδικά για κάθε περίπτωση κριτήρια της κεφαλαιαγοράς.

[5] Samir Amin «La nation arabe», éditions de minuit, Paris 1976, σελ. 150.

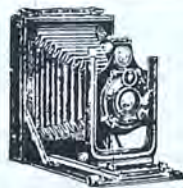
θάλεια



ΤΣΑΚΑΛΩΦ 5
τηλ. 3637490

*

«κάτι άλλο»
για τό
ντύσιμό
σας



ΑΤΕΛΙΕ

ΓΡΑΦΙΚΩΝ ΤΕΧΝΩΝ

ΠΡΟΣΕΚΤΙΚΗ ΚΑΙ ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Σ. ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗ

ΕΜΜ. ΜΠΕΝΑΚΗ ΚΑΙ ΠΕΤΣΟΒΟΥ 12

ΤΗΛ. 3622 383

Η ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΗ ΔΙΑΛΕΚΤΙΚΗ ΓΙΑ ΤΟΝ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟ

Του Βασίλη Δρουκόπουλου

«Εκτός αν έχει υπάρξει προκαθορισμένη συμφωνία, μία ανταλλαγή απόψεων για τον ιμπεριαλισμό πάντα αρχίζει με μία συζήτηση για το νόημα της λέξης και για την αποδοχή της χρήσης της στους επιστημονικούς κύκλους, μία και είναι ένας όρος φορτισμένος από συγκινησιακά και ιδεολογικά νοήματα. Η ιστορία της λέξης, που πλάστηκε τον περασμένο αιώνα, βοηθάει να τροφοδοτείται η πολεμική, μία και η σημασία της άλλαζε γρήγορα. Αφού στην αρχή χρησιμοποιήθηκε σχεδόν σαν συνώνυμο του Βοναπαρτισμού και μετά για να συνθέτει τις διαφορές πλευρές της πολιτικής του Ναπολέοντα του 3ου, μπήκε στο αγγλικό λεξιλόγιο με την ανακήρυξη της Ίνδικης αυτοκρατορίας, οπότε είχε ήδη αποκτήσει «άρνητική» απόχρωση, και χρησιμοποιήθηκε από τους Φιλελεύθερους για να χτυπήσουν την πολιτική του Disraeli. Αργότερα, γύρω στο τέλος του αιώνα, όταν η αυτοκρατορική πολιτική θρήκε υποστηρικτές και στο φιλελεύθερο στρατόπεδο, ο ιμπεριαλισμός δικαιολογιόταν σαν έκπολιτιστική αποστολή («τό φορτίο του λευκού ανθρώπου»), αλλά την ίδια περίοδο οι γερμανοί μαρξιστές πήραν τη λέξη και τη χρησιμοποίησαν για να ορίσουν μία νέα φάση της εξέλιξης του καπιταλισμού, κι έτσι της παγκόσμιας ιστορίας.

Αλλά ο μαρξισμός είναι η ενότητα θεωρίας και πράξης, έτσι ώστε ακόμα και μία προσπάθεια από μαρξιστές για επιστημονική εξήγηση πρέπει να αποτελεί οδηγό και κίνητρο για δράση, και αυτό απαιτεί ένα πρακτικό πολιτικό συμπέρασμα. Βέβαια η μαρξιστική κρίση, αν και απόφυγε κάθε ήθικη αξιολόγηση, θεώρησε τον ιμπεριαλισμό σαν ένα μέσο που φέρνει όχι μόνο αúξημένη καταπίεση κι εκμετάλλευση, αλλά επίσης και πόλεμο. Και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι για να καταπολεμηθούν αυτά τα αποτελέσματα πρέπει να χτυπήσουμε την αίτια τους, δηλαδή τον ιμπεριαλισμό και τον καπιταλισμό, που είναι η μήτρα του: έτσι, η επιστημονική και πολιτική αξιολόγηση των μαρξιστών είναι αδιαίρετη. Αυτό εξηγεί την επιφύλαξη των μη μαρξιστών ιστορικών, πολιτικών επιστημόνων και οικονομολόγων που θά 'θελαν να δούν αυτή τη λέξη να διαγράφεται από το επιστημονικό λεξιλόγιο. Διαγράφοντας τη λέξη στην πραγματικότητα διαγράφουν κάθε επιστημονική ανάλυση του φαινομένου» (Basso, 1972, σ.111).

Συνήθως όταν αναφερόμαστε στο σύγχρονο ιμπεριαλισμό κι αναλύουμε τις αιτίες του, τα χαρακτηριστικά του, τις επιδιώξεις και τα αποτελέσματά του, χρησιμοποιούμε σαν σημείο αναφοράς μας τη δουλειά του Lenin, με μία παράλληλη ύπνοια, αν όχι ευσεβή πόθο, ότι κάτι πρέπει να 'χει γράψει κι ο Marx πάνω σ' αυτό το θέμα.

Ένας από τους λόγους που συμβαίνει το παραπάνω είναι ότι ο Marx δεν μάς άφησε μία «θεωρία για τον ιμπεριαλισμό». Όμως, διάφορα κομμάτια του έδω κι εκεί, αλλά πιο πολύ η ολοκληρωμένη του ανάλυση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, αποτέλεσαν το θεμέλιο όπου πάνω του έχτισαν οι επόμενοι.

Σ' αυτό το άρθρο λοιπόν θά 'θελα να αναφερθώ σ' αυτές τις σκέψεις του Marx πάνω στην παγκόσμια αγορά, τις αποικίες, την εξαγωγή κεφαλαίων, τα προστατευτικά μέτρα για τη ντόπια βιομηχανία και στα σημεία εκείνα της ανάλυσης του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής που αφορούν άμεσα τον ιμπεριαλισμό. Θά τις παρουσιάσω συνθετικά για να δώσω έτσι πιο συστηματοποιημένα μία επιστροφή στην «πηγή», δηλ. στο πρώτο συνθετικό του όρου «Μαρξιστική-Λενινιστική Θεωρία για τον Ίμπεριαλισμό».

Ο ΜΗΧΑΝΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΣΗΣ

Η κινητήρια δύναμη της καπιταλιστικής κοινωνίας, όπως την ανέλυσε ο Marx, ήταν η σωρευση κεφαλαίου, γιατί μόνο όσοι καπιταλιστές ήταν σε θέση συνέχισαν να επενδύουν για να ελαττώσουν το κόστος της παραγωγής μπορούσαν να ελπίζουν ότι θά διατηρηθούν στην αγορά σαν παραγωγοί. Όπως ο ίδιος ο Marx λέει: «Η σύγχρονη βιομηχανία ποτέ δεν θεωρεί την τωρινή μορφή μίας παραγωγικής μεθόδου σαν τελική. Η τεχνική βάση αυτής της βιομηχανίας είναι, λοιπόν, επαναστατική, ενώ όλοι οι προηγούμενοι τρόποι παραγωγής ήταν συντηρητικοί». (Marx, 1867, σ. 457).

Κι όπως αναφέρεται στο Κομμουνιστικό Μανιφέστο:

«Η άστική τάξη δεν μπορεί να διατηρηθεί χωρίς να επαναστατικοποιεί τα εργαλεία της παραγωγής, κι έτσι τις σχέσεις της παραγωγής, και μ' αυτές όλες τις κοινωνικές σχέσεις». (Marx και Engels, 1848, σ. 487)

Αλλά παρόλο ότι η σωρευση είναι ο «Μωϋσής κι οι προφήτες», νέες επενδύσεις παύουν να γίνονται όταν η αύξηση της παραγωγής δεν μπορεί να απορροφηθεί από την αγορά, μία κι οι εργάτες δεν έχουν μόνο σαν υποχρέωση να δημιουργούν το κέρδος αλλά και να αγοράζουν τα παραπάνω προϊόντα που η νέα μεγαλύτερη παραγωγική ικανότητα έχει ρίξει στην αγορά. Επίσης, η ύπεραξία, που την καρπώνεται ο καπιταλιστής και που σαν κέρδος πιά την επενδύει σε νέα μέσα παραγωγής, μειώνεται σε σχέση με τις νέες ποσότητες του σωρευμένου κεφαλαίου, εκτός αν το κόστος του κεφαλαίου πέσει ή ο βαθμός της εκμετάλλευσης του εργάτη αύξηθεί.

Συμπερασματικά, όπως πετυχημένα έχει ειπωθεί από το Meek (1967, σ. 190), για τον Marx η αντίφαση του κεφαλαίου βρίσκεται «ανάμεσα τάση και σκοπό». Ο σκοπός του καπιταλιστή είναι ν' αύξησει τη σωρευση και το κέρδος του, αλλά η τάση της σωρευσης, που περιορίζει την κατανάλωση, και η τάση των τεχνολογικών αλλαγών, που μειώνει την απασχολούμενη εργασία κατά μονάδα κεφαλαίου, ρίχνουν το ποσοστό του κέρδους, με αποτέλεσμα την υπερπαραγωγή, την ανεργία, την κρίση!

ΑΠΟΙΚΙΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ

Μετά απ' αυτή τη συνοπτική διατύπωση του μηχανισμού που οδηγεί στην καπιταλιστική κρίση έρχομαι τώρα σ' ένα λιγοδιαβασμένο τμήμα του πρώτου τόμου του Κεφαλαίου, στο τελευταίο 33ο, κεφάλαιο με τον τίτλο «Η Σύγχρονη Θεωρία της Αποικιοποίησης». Έδώ ο Marx συζητάει, με την καυστική ειρωνεία που πάντοτε τον διακρίνει, τις γνώμες άστων Άγγλων ιστορικών κι οικονομολόγων της εποχής πάνω στην καλύτερη «αξιοποίηση» των αποικιών. Αποκαλύπτει και ανατέμνει ταυτόχρονα τον πρωταρχικό σκοπό του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής, που είναι η καταστροφή της προσωπικά κερδισμένης άτομικής μικρο-ιδιοκτησίας και η απόσπηση του ανεξάρτητου εργάτη. Όπως χαρακτηριστικά λέει:

«Η απαλλοτρίωση των μαζών από τη γη (τους) αποτελεί τη βάση του καπιταλιστικού τρόπου παραγωγής». (Marx, 1867, σ. 719)

Σύμφωνα με τον Marx, ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής όχι μόνο αναπαράγει το μισθωτό εργάτη σαν μισθωτό εργάτη αλλά, και σε αναλογία με την καπιταλιστική σωρευση, δημιουργεί ένα σχετικό υπερπληθυσμό μισθωτών εργατών. Είχαν φρουάει λοιπόν οι άστοι ιστορικοί κι οικονομολόγοι έπειδή στις αποικίες τα μέσα παραγωγής είχαν διαμοιραστεί σε πολλούς ιδιοκτήτες που δούλευαν για τον εαυτό τους, καταστρέφοντας έτσι τη συγκεντροποίηση του κεφαλαίου κι όλες τις αρχές της μισθωτής εργασίας. Και για να διορθωθεί η κατάσταση πρότειναν την τεχνητή δημιουργία εξάρτησης των εργατών από τους καπιταλιστές. Πιο συγκεκριμένα, για να εξασφαλιστεί μία συνεχής και κανονική προσ-

φορά φθηνών, έξυπηρετικών και δουλολεπών εργατών – απάρα-
 βατος όρος για τη δημιουργία του κεφαλαίου – προτάθηκε, πρώτο,
 κανέναν εργάτη να μη μπορεί να κατέχει γη ή να έχει ένα όρι-
 σμένο χρονικό διάστημα δέν έχει δουλέψει σάν μισθωτός· έτσι με
 την υπεραξία που αυτός θα δημιουργεί, περισσότερο κεφάλαιο θα
 σωρεύεται και θα προσφέρει άπασχόληση σε ακόμα περισσότε-
 ρους εργάτες κ.ο.κ. Δεύτερο, ο μισθωτός εργάτης που ύστερα
 από ένα διάστημα θα γίνεται ιδιοκτήτης ενός κομματιού γης, για
 να τό αποκτήσει θα πρέπει να καταβάλει ένα χρηματικό ποσό·
 αυτό θα οδηγεί επίσης σε μία αύξημένη άπασχόληση μισθωτών
 εργατών. Τό ποσό αυτό θα πρέπει να είναι τόσο ψηλό ώστε να
 προλαβαίνει τη δυνατότητα οι εργάτες να γίνονται κύριοι γης πρίν
 άλλοι έχουν πάρει τη θέση τους σάν μισθωτοί. Αυτή ή συνταγή
 πραγματικά εφαρμόστηκε για μία σειρά χρόνια αλλά κατέληξε σε
 φιάσκο καθώς μετανάστες άντι να πηγαίνουν στις άγγλικές άπο-
 κίες φθάναν στις ΕΠΑ. Τό αποτέλεσμα ήταν σιγά-σιγά στην άνατο-
 λική άκτ ή των ΕΠΑ, με τά άλλεπάλληλα κύματα της μετανάστευ-
 σης, να δημιουργείται ένα προλεταριάτο μία κι ή φυγή πρός τη
 Δύση με τά παρθένα εδάφη γίνονται πιό άργά. "Έτσι άντι να άνα-
 παράγεται ο καπιταλιστικός τρόπος παραγωγής στις άγγλικές
 άποικίες, όπως τό εύχόταν ή άγγλική άστική τάξη, οι άνεξάρτητες
 ΕΠΑ άντρώνονταν καπιταλιστικά. Άλήθεια, τί ειρωνεία για τίς ίμ-
 περιλιστικές της προθέσεις!

Παρενθετικά προσθέτω ότι θα πρέπει να κοντοσταθεί κανείς για
 ένα λεπτό και να άναλογιστεί πώς, πέρα από τίς συνηθισμένες
 άρετές κι έλαττώματα (αύξηση ή μείωση του Έθνικού Προϊόντος,
 κ.ά.), που άποδίδονται στις διεθνικές έπιχειρήσεις της έποχής μας
 και πού (άρετές κι έλαττώματα) άποτελούν τούς κύριους πόλους
 της σχετικής συζήτησης κι έρευνας, ή διεθνική έπιχείρηση διαλύει
 την άτομική ιδιοκτησία με τό να δημιουργεί προλεταρίους μπολιά-
 ζοντας τόν καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής με τό μισθωτό σύ-
 στημα εργασίας, χωρίς, όνομαστικά τουλάχιστον, να έχει να κάνει
 με άποικίες.

Συνδυάζοντας τό πρώτο μέρος τούτου τού άρθρου πάνω στο
 μηχανισμό της καπιταλιστικής κρίσης με τό παραπάνω κομμάτι για
 την άποικιοποίηση, συμπερασματικά καταλήγω στο ότι: οι καπι-
 ταιστές άποσκοπούν στη δημιουργία ενός πλεονάσματος, πού όμως
 δέν μπορούν να κεφαλαιοποιήσουν, γιατί ούτε ή παραγωγή τους
 μπορεί να άπορροφηθεί από τούς φτωχούς εργάτες ούτε όλοι οι
 προλεταριοί μπορούν να θρουν δουλειά, μία κι υίοθετούνται όλο
 και περισσότερο συστήματα παραγωγής πού έξοικονομούν έργα-
 σία². Άν όμως μία χαμηλότερη όργανική σύνθεση κεφαλαίου μπο-
 ρεί να διατηρηθεί με τό να χρησιμοποιείται φθηνή εργατική δύ-
 ναμη στις άποικίες ή μισοάποικίες, τότε τό γενικό ποσοστό του
 κέρδους δέν θα πέσει κι έτσι ή τάση για σώρευση θα μπορέσει να
 συνεχιστεί. Έτσι κανείς βλέπει τό πολύ σημαντικό: ότι ένας παρά-
 γοντας πού δρ άντίθετα στην πτωτική τάση του ποσοστού του
 κέρδους άποτελεί τό κλειδί της Μαρξιστικής-Λενινιστικής Θεωρίας
 για τόν Ίμπεριαλισμό³.

ΤΟ ΠΟΣΟΣΤΟ ΤΟΥ ΚΕΡΔΟΥΣ ΚΑΙ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ

Ο Marx πρόβλεψε τη διεθνοποίηση του καπιταλιστικού συστή-
 ματος και την περιγράφει, μαζί με τόν Engels, σ' ένα κομμάτι από
 τό Κομμουνιστικό Μανιφέστο:

«Η ανάγκη να μεγαλώνει όλοένα την πούληση των προϊόντων
 της, κυνηγά την άστική τάξη πάνω σ' όλη τη γήινη σφαίρα. Είναι
 ύποχρεωμένη να φωλιάζει παντού, να εγκαθίσταται παντού, να
 άποκαθιστά παντού σχέσεις.

Με την έκμετάλλευση της παγκόσμιας άγοράς, ή άστική τάξη
 διαμορφώνει κοσμοπολιτικά την παραγωγή και την κατανάλωση
 όλων των χωρών. Πρός μεγάλη λύπη των αντιδραστικών, άφαι-
 ρεσε τό έθνικό έδαφος κάτω από τά πόδια της βιομηχανίας.
 Έκμηδενίστηκαν και εξακολουθούν καθημερινά να έκμηδενί-
 ζονται οι παμπάλαιες έθνικές βιομηχανίες. Έκτοπίζονται από
 νέες βιομηχανίες πού ή εισαγωγή τους γίνεται ζωτικό ζήτημα
 για όλα τά πολιτισμένα έθνη, από βιομηχανίες πού δέν έπεξε-
 γάζονται πιά ντόπιες πρώτες ύλες, αλλά πρώτες ύλες πού φθά-
 νουν από τίς πιο άπομακρυσμένες ζώνες· βιομηχανίες πού τά
 προϊόντα τους δέν καταναλώνονται μονάχα στην ίδια χώρα,
 αλλά ταυτόχρονα σε όλα τά μέρη του κόσμου» (Marx και En-
 gels, 1848, σ.σ. 487-8).

Δέν άφησε όμως ο Marx ξεκρέμαστη την πιο πάνω περιγραφή·
 τη σύνδεσε με την άνάλυσή του για την πτωτική τάση του ποσο-

στού του κέρδους, πού σάν βάση είχε τη θέση του ότι τό κεφάλαιο
 άποτραβιέται από σφαίρες παραγωγής με χαμηλό ποσοστό κέρ-
 δους κι εισβάλλει σ' άλλες όπου είναι ψηλότερο. Όπως ειδικότερα
 τόνισε ο Marx στόν τρίτο τόμο του Κεφαλαίου, μερικές οικονομίες
 χαρακτηρίζονται από σχετικά πρωτόγονα μέσα παραγωγής, κι
 όπου, λόγω αυτής της χαμηλής όργανικής σύνθεσης κεφαλαίου,
 γενικά τό μέσο ποσοστό του κέρδους είναι ψηλότερο από εκείνο
 των τεχνικά πιο προχωρημένων χωρών. Και μία κι οι καπιταλιστές
 συνέχεια επιδιώκουν τό ψηλότερο ποσοστό του κέρδους, κεφα-
 λαια θα έξάγονται πρός τίς «ύπανάπτυκτες» χώρες. Αυτή ή έκροή
 θα έντεινεται όλο και περισσότερο όσο οι «άναπτυγμένες» χώρες
 θα υίοθετούν συστήματα παραγωγής και κεφαλαιικό έξοπλισμό
 πού έξοικονομεί εργασία⁴.

ΠΡΟΣΤΑΤΕΥΤΙΚΑ ΜΕΤΡΑ, ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΩΣΗ ΤΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ

Έρχομαι τώρα σε μία άλλη παράγραφο του Marx, από τόν πρώτο
 τόμο του Κεφαλαίου, πού, *prima facie*, μπορεί να έρμηνευτεί σάν
 να άντικρούει τη θέση του σχετικά με τό άποτέλεσμα πού έχει ή
 είσορή κεφαλαίων στις «ύπανάπτυκτες» χώρες:

«Ένας νέος και διεθνής καταμερισμός της εργασίας, μία δι-
 αίρεση πού βολεύει τίς άπαιτήσεις των κύριων κέντρων της
 σύγχρονης βιομηχανίας γεννιέται και μετατρέπει ένα μέρος
 του πλανήτη σε ένα τμήμα κύρια γεωργικής παραγωγής για να
 έφοδιάζει τό άλλο πού παραμένει κύρια βιομηχανικό»⁵.

Πρίν όμως προχωρήσω, παραθέτω, από τόν Mao Tse-tung αυτή
 τη φορά, μία παρατήρηση, πού βοηθάει τη συζήτηση πού θ' άκο-
 λουθήσει: «Η είσβολή του ξένου καπιταλιστικού συστήματος

«έκτός από την άποσυνθετική έπίδραση πού είχε στα θεμέλια
 της φεουδαρχικής οικονομίας της Κίνας, επίσης δημιούργησε
 όρισμένες άντικειμενικές συνθήκες και δυνατότητες για την
 άνάπτυξη της καπιταλιστικής παραγωγής της Κίνας».

Άλλά:

«ό σκοπός των ίμπεριαλιστικών δυνάμεων με τό να εισβάλουν
 στην Κίνα δέν είναι να μετατρέψουν τη φεουδαρχική Κίνα σε
 καπιταλιστική Κίνα. Ο σκοπός τους είναι άκριθώς ο άντίθετος –
 να μετατρέψουν την Κίνα σε μισοάποικία ή άποικία τους» (Mao
 Tse-tung, 1954, σσ. 77-8)

Η πιθανή λοιπόν άντίφαση θρίσκει στο ότι, σύμφωνα με τόν
 Marx, από τη μία μεριά έχουμε έξαγωγή κεφαλαίων από τίς έκβιο-
 μηχανισμένες χώρες στις άποικίες ή μισοάποικίες και από την
 άλλη θλέπουμε ότι ο κόσμος χωρίζεται σε δύο πόλους, στις χώρες
 πού παράγουν πρώτες ύλες και στις άλλες πού παράγουν βιομη-
 χανικά προϊόντα. Βέβαια, άν και ο Marx ύποστήριζε ότι οι τιμές των
 πρώτων ύλών πέφτουν λιγότερο γρήγορα άπ' ό,τι οι τιμές άλλων
 συντελεστών (Gottheil, 1966, σ. 119), δέν νομίζω ότι περιόριζε τη
 χρήση του έξαγμένου κεφαλαίου μόνο στην έξόρυξη ή καλλιέρ-
 γεια πρώτων ύλών. Έκείνο πού μου φαίνεται ότι μπορεί ν' άποτε-
 λέσει τό συνδετικό κρίκο στην πορεία του συλλογισμού και να άρει
 διαλεκτικά την άντίφαση είναι ο ρόλος των προστατευτικών μέ-
 τρων (είσαγωγικών δασμών, έξαγωγικών έπιδοτήσεων, ποσοτικών
 άπαγορεύσεων, κ.τ.λ.)

Ο Marx πρόβλεψε ότι οι άποικιακές ή μισοάποικιακές χώρες
 άναπόφευκτα θα υίοθετήσουν προστατευτικά μέτρα για την έγχώ-
 ρια βιομηχανία τους.

«Μόλις οι Ίρλανδοί άποκτήσουν την άνεξαρτησία τους, ή
 άνάγκη θα τούς κάνει να πάρουν προστατευτικά μέτρα όπως ο
 Καναδάς, ή Άυστραλία, κ.τ.λ.»⁶

Και:

«... τό προστατευτικό σύστημα βοηθάει στο να άναπτυχθεί ο
 έλεύθερος άνταγωνισμός μέσα σ' ένα έθνος». (Marx, 1976, σ.
 465).

Άλλά ή διαδικασία θα συνεχιστεί: οι φεουδαρχικές σχέσεις
 θα έξαλειφτούν· με την ύπονόμηση της μικροϊδιοκτησίας θα δη-
 μιουργηθεί προλεταριάτο και τό καπιταλιστικό σύστημα θα ριζώ-
 σει. Έτσι όμως οι χώρες αυτές θα χρειαστεί με τη σειρά τους να
 καταφύγουν στην παγκόσμια άγορά, όπως άναπτύχθηκε στο
 πρώτο κύριο μέρος αυτού του άρθρου.

Με άλλα λόγια, τό κεφάλαιο πού έξάγεται από τίς βιομηχανικές
 χώρες στις άποικίες ή μισοάποικίες μπορεί να επενδυθεί στη βιο-
 μηχανία. Πραγματικά, έχει άποδειχτεί από σύγχρονες μελέτες ότι
 πολλές χώρες στην προσπάθειά τους να τραβήξουν επενδύσεις
 υίοθετούν και προστατευτικά μέτρα για τό ξένο κεφάλαιο. Έτσι

από τη μιά μεριά αποκτούν εξαρτημένη έκβιομηχάνιση, από την άλλη όμως οι αντιθέσεις που δημιουργεί η σωρευση κεφαλαίου ωριμάζουν όλο και πιο πολύ.

ΙΝΔΙΑ ΚΑΙ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΣ

‘Από τη συγγραφική δουλειά του Marx που εκτείνεται πλατιά και βαθιά στην κοινωνική, πολιτική και οικονομική εξέλιξη της ινδικής ιστορίας θα ‘θελα ν’ αναφερθώ σε μερικά αποσπάσματα που δέονται άμεσα με την παραπάνω παρουσίαση. ‘Ελπίζω να μην κουράσω τον αναγνώστη από την παράθεση τριών κομματιών που δημοσιεύτηκαν στην New York Daily Tribune και που μιλάει εύγλωττα από μόνα τους:

Τό ένα:

«‘Αλλά όσο τα βιομηχανικά συμφέροντα γίνονταν περισσότερο εξαρτημένα από την ινδική αγορά, τόσο πιο πολύ νιώθαν την ανάγκη να δημιουργήσουν νέες παραγωγικές δυνάμεις στην ‘Ινδία, αφού είχαν συντρίψει την εγχώρια βιομηχανία της. Δεν μπορείς να συνεχίσεις να πλημμυρίζεις μία χώρα με τα βιομηχανικά σου προϊόντα, παρά μόνο αν της δώσεις τη δυνατότητα να σου προσφέρει αντίστοιχα μερικά προϊόντα». (Marx 11/7/1853, σ. 48)

Τό δεύτερο:

«Γνωρίζω ότι η αγγλική ύφαντουργία έχει την πρόθεση να προικίσει την ‘Ινδία με σιδηροδρόμους, με τον αποκλειστικό σκοπό να αποσπάει πιο φθηνά το μπαμπάκι και τις άλλες πρώτες ύλες για τα προϊόντα της. ‘Αλλά όταν εισάγεις μηχανές στις μεταφορές μιάς χώρας, που κατέχει σίδηρο και κάρβουνο, είσαι άδικος να την εμποδίσεις από το να τις κατασκευάσει ή ίδια. Δεν μπορείς να διατηρήσεις ένα δίκτυο σιδηροδρόμων σε μία απέραντη χώρα χωρίς να εισάγεις όλες αυτές τις παραγωγικές μεθόδους που είναι αναγκαίες για να αντιμετωπίσουν τις τωρινές κι άμεσες απαιτήσεις των σιδηροδρομικών μεταφορών κι απ’ όπου θ’ αύξηθούν οι εφαρμογές στους κλάδους που δεν είναι άμεσα συνδεδεμένοι με τους σιδηροδρόμους. Τό σιδηροδρομικό σύστημα θ’ αποτελέσει πράγματι λοιπόν για την ‘Ινδία τον πρόδρομο της σύγχρονης βιομηχανίας». (Marx 8/8/1853, σ. 79)

Τό τρίτο:

«‘Η σύγχρονη βιομηχανία, που ξεπηδάει από τό σιδηροδρομικό σύστημα, θα διαλύσει τον κληρονομικό καταμερισμό της εργασίας όπου βασίζονται οι ινδικές κάστες, αυτά τα ισχυρά εμπόδια στην ινδική πρόοδο και στην ινδική δύναμη».

Αυτό που η αγγλική αστική τάξη θά αναγκαστεί να κάνει ούτε θά χειραφετήσει αλλά ούτε σημαντικά θά βελτιώσει τις κοινωνικές συνθήκες των λαϊκών μαζών, (μιά και) αυτό εξαρτάται όχι μόνο από την ανάπτυξη των παραγωγικών δυνάμεων αλλά και από την οικειοποίηση τους από τό λαό. ‘Αλλά αυτό που (η αγγλική αστική τάξη) δεν θά μπορέσει να μην κάνει είναι να δημιουργήσει τις υλικές προϋποθέσεις και για τα δύο. ‘Εχει ποτέ μιά αστική τάξη κάνει τίποτε περισσότερο; ‘Εχει ποτέ φέρει την πρόοδο χωρίς να έχει σύρει τους ανθρώπους και τους λαούς μέσα από αίμα κι ακαθαρσία, μέσα από δυστυχία κι εξευτελισμό;» (Marx 8/8/1853, σ. 80).

Κάποτε ο Marx είχε παραπονεθεί για τη «μεγάλη διακοπή» που έφερνε στη μελέτη του η δημοσιογραφική του δουλειά στην «άθλια εφημερίδα» – τη New York Daily Tribune – απ’ όπου δημοσιεύοντας άρθρα, έβγαζε τό ψωμί του. Μολαταύτα πιθανόν καμιά εφημερίδα να μην αξίζει την ύστερη φήμη της όσο αυτή. Κι η αιτία: ο Marx. (Kiernan, 1967, σ. 159)

(1) ‘Ο αναγνώστης που ενδιαφέρεται για μιά πληρέστερη διατύπωση της διαδικασίας που οδηγεί στην κρίση ως κοιτάζει Engels, 1951, σσ. 156-161.

(2) ‘Ακριβέστερα, όπως λέει ο Barrat Brown (1974, σ. 61): «‘Η έννοια που αποδίνει ο Marx στην υπεραπαραγωγή δεν είναι της υπεραπαραγωγής προϊόντων αλλά υπερβολική δυναμικότητα παραγωγής με κάθε νέα τεχνολογική αλλαγή που μειώνει τις ενκαιρίες για αυξημένη κερδοφόρα απασχόληση εργασιών». Βλέπε επίσης Marx, 1894, σ. 255.

(3) ‘Ας μη νομιστεί όμως ότι η συνεισφορά του Lenin στην ανάπτυξη μιάς ολοκληρωμένης θεωρίας αποτελεί μιά απλή γραμμική επέκταση της σκέψης του Marx. Βλέπε Krosigk (1972) και Szymanski (1974, σ. 23).

(4) Για μιά καλή επεξεργασία του θέματος ο αναγνώστης μπορεί να συμβουλευτεί Dockès, 1975, σσ. 143-168.

(5) ‘Όπως αναφέρεται στον Barrat Brown, 1974, σ. 57 και Dockès, 1975, σ. 167.

(6) ‘Όπως αναφέρεται στον Gottheil, 1966, σ. 127.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Barrat Brown, M., *The Economics of Imperialism*, Penguin Books, London, 1974.
- Basso, L., «An analysis of Classical Theories of Imperialism» στο Speres *Influence in the Age of Imperialism*, Spokesman Books, Nottingham, 1972.
- Dockès, P., *L' Internationale du Capital*, Presses Universitaires de France, 1975.
- Engels, F., «‘Η εξέλιξη του σοσιαλισμού από την ουτοπία στην επιστήμη» σε Μάρξ-‘Ενγκελς, *Διαλεχτά Έργα*, Τ. II, Έκδοτικό της Κ.Ε. του ΚΚΕ, «Νέα Έλλάδα», 1951.
- Gottheil, F.M., *Marx's Economic Predictions*, Northwestern University Press, Evanston, 1966.
- Kiernan, V.G., «Marx and India» σε R. Miliband and J. Saville (eds.) *Socialist Register*, The Merlin Press, London, 1967.
- Krosigk, F. von, «Marx, Universalism and Contemporary World Business», *International Studies Quarterly*, December 1972.
- Mao Tse-tung, *Selected Works*, V. III, Lawrence and Wishart Ltd, London, 1954.
- Marx, K., *Das Kapital*, V. I, 1867 (Lawrence and Wishart, London, 1974).
- Marx, K., *Das Kapital*, V. III, 1894 (Lawrence and Wishart, London, 1972).
- Marx, K., «Speech on the Question of Free Trade», σε K. Marx-F. Engels, *Collected Works*, V. 6, Lawrence and Wishart, London, 1976.
- Marx, K., «The East India Company - Its History and Results», New York Daily Tribune, 11.7.1853 σε K. Marx and F. Engels, *On Colonialism, Foreign Languages Publishing House, Moscow*.
- Marx, K., «The Future Results of the British Rule in India» 8.8.1853 σε K. Marx - F. Engels, *On Colonialism*, op. cit.
- Marx, K. - F. Engels, *Manifest der Kommunistischen Partei*, 1848 σε K. Marx - F. Engels, *Collected Works*, V. 6., op. cit.
- Meek, R. M., «The Place of Keynes in the History of Economic Thought» σε R.M. Meek, *Economics and Ideology and Other Essays*, Chapman and Hall, Ltd, London, 1967.
- Szymanski, Al, «Marxist Theory and International Capital Flows» *The Review of Radical Political Economics*, Fall 1974.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ - ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟ

Centenberg

ΣΟΛΩΝΟΣ 103 — 3626 684, 3600 127

● ΜΑΝΤΖΟΥΡΑΝΗ ΓΙΩΡΓΟΥ

ΕΛΛΗΝΕΣ ΕΡΓΑΤΕΣ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΑ
Β' έκδοση

● ΚΩΣΤΑ ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗ

ΜΕΣΟΓΕΙΟΣ ΤΟ ΣΤΑΥΡΟΔΡΟΜΙ ΜΑΣ
Β' έκδοση

● ΚΩΣΤΑ ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗ

ΕΣΣΔ Ο ΔΡΟΜΟΣ ΣΤΟΝ ΚΟΜΜΟΥΝΙΣΜΟ

● ΚΩΣΤΑ ΧΑΤΖΗΑΡΓΥΡΗ

Η ΥΠΟΘΕΣΗ ΠΟΛΚ

● ΡΗΝΤ ΤΖΩΝ

ΕΠΑΝΑΣΤΑΤΗΜΕΝΟ ΜΕΞΙΚΟ

● ΓΚΥΡΒΙΤΣ ΖΩΡΖ

ΜΕΛΕΤΕΣ ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ
ΤΑΞΕΙΣ

● ΤΙΜΑΣΗΦ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΩΝ ΘΕΩΡΙΩΝ
Τόμοι Α', Β'

● ΔΑΡΑΚΗ ΠΕΠΗΣ

ΤΑ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΑ ΚΕΝΤΡΑ



Η ΔΟΜΗ ΤΗΣ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Του 'Α. Π. Καζντάν

Τόν τελευταίο καιρό, όλο και γίνεται λόγος για τό διαφορετικό, για τήν αντίφατική δυαδικότητα τών βυζαντινών θεσμών. Τό Βυζάντιο πού, για τούς έρευνήτες και για τό ιδιαίτερα μελετηρό κοινό παρουσιαζόταν, μέχρι τήν άρχή άκόμα του αιώνα μας, σάν ψεύτικο, τώρα πρέπει νά έρμηνευθεί σάν διπρόσωπο. Δέν πρέπει, όπως φαίνεται, νά μιλάμε γι' αυτό σάν μιά συγκεντρωτική αύ-

τοκρατορία. Αυτό θά ήταν μόνο μισή αλήθεια. 'Η άλλη μισή περιλαμβάνεται στό ότι, παράλληλα στά κεντρομόλα φαινόμενα του Βυζαντίου, υπήρχαν δυνάμεις άμεσα έσωτερικές, αντίθετα κατευθυνόμενες, δυνάμεις πραγματικά κεντρόφυγες.

Γιά νά αντίληφθούμε μέ όρθό τρόπο τή φύση αυτού του αντίφατικού και διαφορούμενου φαινομένου (συν-ύπαρξη κεντρομόλων και κεντρόφυγων παραγόντων), πρέπει νά διατυπώσουμε, πριν άπ' όλα, μιά μεθοδολογική επιφύλαξη: πρέπει νά γίνεται λόγος, όχι για παράλληλη ύπαρξη φαινομένων διαφορετικού τύπου, όχι για μηχανική συνύπαρξη τής συγκεντρωτικής αυτοκρατορίας τής Κωνσταντινούπολης και τών έ μ θ ρ ύ ν π ρ ι γ κ ι π ά τ ω ν (territorial Staaten) πού προσδευτικά απομονωνόντουσαν από αυτήν, ούτε για παρουσία άλληλοαποκλεισμένων τάσεων: «οικουμενικού ιμπεριαλισμού» από τή μιά πλευρά και έθνικιστικού και πατριωτικού από τήν άλλη (ή, καλύτερα ίσως, τοπικιστικού), αλλά για τή διαλεκτική αντίφαση τής ίδιας τής κοινωνικο-πολιτικής δομής του Βυζαντίου, για τήν έσωτερική του διαφορούμενη φύση, για τή διπλή σημασία τών κοινωνικών του μορφών.

Η βασική παραγωγική τάξη στό Βυζάντιο, όπως και παντού στη Μεσαιωνική Εύρώπη, ήταν ή άγροτιά. Βέβαια, θά ήταν δυνατό νά παρατηρήσουμε τή διαφορά μεταξύ του status τής βυζαντινής άγροτιάς από τή θέση τών χωρικών στη Γαλλία και στην Άγγλία στους ίδιους αιώνες, αλλά, σύμφωνα μέ όλες τις ένδείξεις, ή πραγματική διαφορά του παροίκου τής Θράκης και του Γάλλου villain του ΙΔ' αιώνα δέν παρουσιάζονται μεγαλύτερες, άς πούμε, από τή διαφορά του χωρικού από τό Kent και τό Huntigtonshire τόν καιρό τής έξέγερσης του Watt Taylor(!): ό βυζαντινός χωρικός ήταν βαθιά ένωμένος μέ τό χωριό του, ζούσε μέ τά τοπικά συμφέροντα και ήταν ύποκείμενος στην έκμετάλλευση τών γαιουκτημόνων, στις βασικές της μορφές: τήν άγγαρεία, τήν προσφορά σέ προϊόντα (σέ είδος), και τή χρηματική προσφορά. 'Η ιδιομορφία ότι, στις γνωστές περιπτώσεις, τό κράτος διαδραμάτιζε τό ρόλο του αύθέντη (senior) διά μέσου τών αντιπροσώπων του (κριτών, φοροεισπρακτύρων κ.λπ.) ήταν βέβαια βασική για τό σχηματισμό τής άρχουσας τάξης, αλλά δέν άλλαζε ποιοτικά τήν τύχη του χωρικού, ούτε τή θέση του στην κοινωνία, ούτε τήν κοινωνική του ψυχολογία.

'Η διεσπαρμένη μικραγροτική παραγωγή, περιορισμένη από τά τοπικά μικροπάζαρα σέ πολύ μικρούς, σπιθαμιαίους κόμβους επικοινωνίας, έγινε μιά σπουδαιότατη οικονομική αίτία για τις μεσαιωνικές και ειδικότερα για τις βυζαντινές τάσεις για τοπικισμό και φυγοκεντρισμό.

Στις βυζαντινές συνθήκες, ό φυσικός άγροτικός τοπικισμός δι-

πλασιάζοταν από τή γεωγραφική απομόνωση τών περιοχών πού, μερικές φορές, χωριζόντουσαν από τις κατοικημένες περιοχές μέ ψηλές όροσειρές. Οι ποταμοί, κατά κανόνα, δέν ήταν πλωτοί, μέ εξαίρεση τό Δούναβη και τόν Εύφρατη, πού αποτελούσαν περισσότερο τά φυσικά σύνορα τής χώρας παρά άρτηρίες πού νά ένώνουν χωρισμένα μέρη. Οι συκοινωνίες ήταν εύκολο νά διακοπούν τήν περίοδο τών βροχών, όταν οι όρεινοι χείμαρροι ξεχειλίζουν από τις όχθες τους, ή τό χειμώνα, όταν τά μοναχία σκεπαζόντουσαν άπ' τά χιόνια. Οι θαλάσσιοι πλόδες ήταν επικίνδυνοι, όχι μόνο για τις θύελλες, αλλά και για τό ότι, άφ' ότου ή αυτοκρατορία έχασε τή «θαλασσοκρατία», οι θαλάσσιες έκτάσεις είχαν γίνει πεδίο τής δραστηριότητας τών πειρατών. Γι' αυτό, ή stabilitas loci δέν ήταν μόνο τό ιδανικό τών μοναζόντων αλλά και άρχή τής πρακτικής ζωής πού, όπως είναι φανερό, κλονιζόταν συχνότατα στην καθημερινή πραγματικότητα. 'Ιδιαίτερα οι σελτζουκικές επιδρομές στά τέλη του ΙΑ' αιώνα και ή Τέταρτη Σταυροφορία στις άρχές του ΙΓ' αιώνα πρέπει νά προκάλεσαν μαζικές αλλοιώσεις του πληθυσμού, παρόλο πού, κατά πάσα πιθανότητα, έθιξαν τούς κατοίκους τής υπαίθρου λιγότερο από τούς κατοίκους τών πόλεων. Όπως κι άν έχει τό πράγμα, οι αιώνες πού ξεετάζουμε δέν γνώρισαν άκόμη αυτή τήν καταστροφική εγκατάλειψη τών χωριών πού μπορούμε νά διαπιστώσουμε ότι συνέβη τόν ΙΔ' αιώνα(?).

Πάνω από αυτή τή γενική μεσαιωνική, ή γενική φεουδαρχική ύποδομή, θρискόταν ένας άλλος θεσμός τής βυζαντινής κοινωνίας, ή πόλη. Στά τελευταία χρόνια, ή άποψη τής οικονομικής

παρακμής της βυζαντινής πόλης στά τέλη του Ζ' και μέχρι τις αρχές του Θ' αιώνα βρίσκει όλο και μεγαλύτερη αναγνώριση και υποστήριξη. Μάλιστα ένας τόσο προσεκτικός νομισματολόγος, όσο ο Ρ. Grierson, φτάνει να παραδεχτεί ότι η όμαλοποίηση της οικονομικής ζωής στα έδρα της 'Ανατολικής ρωμαϊκής αυτοκρατορίας διέφερε από την οικονομική εξέλιξη της Δυτικής Εύρώπης στον πρώιμο Μεσαίωνα πολύ λιγότερο απ' ό,τι είναι παραδεδομένο. Σύμφωνα με όλες τις ενδείξεις, η βυζαντινή έπαρχια επέζησε από την περίοδο της παρακμής των πόλεων, αυτό που ο Δ. Ζακυθινός ονομάζει «τό μεγάλο χάσμα»⁽¹⁾, παρόλο που βγήκε απ' αυτήν την κατάσταση λίγο νωρίτερα από τα κράτη της Δύσης.

Παρόλα αυτά, η παρακμή των πόλεων της έπαρχίας συντέλεσε (και εδώ, συγκρουόμαστε ξαφνικά με το βυζαντινό διφορούμενο) όχι μόνο στην ένιχυση του οικονομικού τοπικισμού, αλλά συγχρόνως και στο διπλασιασμό των συγκεντρωτικών τάσεων. Ο ειδικός ρόλος της Κωνσταντινούπολης υπογραμμίστηκε πολλές φορές. Με την κρίση της μεσογειακής αυτοκρατορίας, η Κωνσταντινούπολη μεταμορφώθηκε από φυσικό κέντρο του χώρου σε γεωπολιτικό κέντρο και διαμορφώθηκε η δυνατότητα να σταθεί αντίμετωπη με την αυτοκρατορία της. Αυτή η δυνατότητα θρήκε την τελική της πραγματοποίηση με την ίδρυση τόν ΙΔ' αιώνα του Γενοβέζικου Γαλατά στον Κεράτιο κόλπο, μιάς τέλειας αντί-Κωνσταντινούπολης, ενός κέντρου μέ καταστροφικές δυνάμεις που υπέσκαπταν την ενότητα και τη σταθερότητα της αυτοκρατορίας και εξαφάνιζαν τόν πλούτο της.

Η δυτικοευρωπαϊκή κοινωνία του κλασικού Μεσαίωνα διακρινόταν από ένα πολύ σύνθετο σύστημα προσωπικών σχέσεων: από τη μιά πλευρά ήταν οι οριζόντιες σχέσεις που ένωναν μεταξύ τους τα κοινωνικά στρώματα που άνηκαν σε ένα κοινό status (άγροτικές κοινότητες, μάρκες, έργαστήρια, συντεχνίες ή «άδελφότητες» στις πόλεις, έλεύθερες πόλεις, κοινόβια μοναστήρια γιά μοναχικά τάγματα). Από την άλλη πλευρά, ήταν κάθετες σχέσεις που βρίσκανε την κλασική τους έκφραση στην ιεραρχική όργάνωση της άρχουσας τάξης που βασιζόταν στο σύστημα της φεουδαρχικής υποτέλειας. Καί οι δυο μορφές των προσωπικών σχέσεων, καί ή όριζόντια καί ή κάθετη, ύπήρχαν στο Βυζάντιο, με τη διαφορά ότι καί οι δυο διακρινόντουσαν στο Βυζάντιο από μιά σχετική δυσκαμψία, άσάφεια καί άσάθθεια. Οι βυζαντινές μικροδομές ήταν διαποτισμένες από υποκειμενικές άρχές: ή μάζα των χωρικών στο έσωτερικό της κοινότητας καί τα έργαστήρια στο σχηματισμό των συντεχνιών στις πόλεις ήταν βασικά οικονομικά κέντρα καί ή ένωση τους είχε λιγότερο όργανικό καί περισσότερο τεχνικό χαρακτήρα. Τό κοινόβιο μοναστήρι μεταβλήθηκε στη δομή του τόν ΙΒ' αιώνα. Γι' αυτό τό πράγμα, οι ένδείξεις είναι καθαρές: άποσυντέθηκε σε αυτόνομες κυψέλες-κελιά, με άρκετά έλεύθερη σχέση με τη μοναχική περιουσία (έμβρυο του μεταγενέστερου ιδιόρρυθμου), καί τό ίδιο τό μοναστήρι πάλι άποδείχτηκε άπομονωμένη μονάδα, χωρίς να γνωρίσει⁽²⁾ καμιά ένωση με βάση τις άρχές των δυτικών μοναχικών ταγμάτων. Τό Βυζάντιο δέ γνώρισε την αυτόνομη άστική κοινότητα (τις έλεύθερες πόλεις στη Δύση) καί, άν παρατηρούνται μερικά στοιχεία των έλευθεριών των πόλεων (όπως τα συμβόλια των πόλεων), από πρακτική άποψη, μέχρι την έξέγερση των Ζηλωτών στη Θεσσαλονίκη⁽³⁾ (1342-1349), δέν μπορούμε να μιλάμε γιά σοβαρή άστική κίνηση. Σ' αυτή την άσάθθεια των βυζαντινών μικροδομών άναπακρινόταν καλή ή σταθερότητα της κατώτατης κοινωνικής όμάδας, της οίκογένειας.

Έτσι διαμορφώθηκαν επίσης καί τα στοιχεία της φεουδαρχικής ιεραρχίας καί υποτέλειας στο Βυζάντιο, αλλά καί αυτές οι κάθετες σχέσεις ήταν έδώ άσάθεις καί άσαφείς: Η δυτικοευρωπαϊκή ιεραρχική δομή, από την όποια ήταν διαποτισμένος ο στρατός των Σταυροφόρων, έπηρεάσε τούς βυζαντινούς συγγραφείς του ΙΒ' αιώνα καί, αντίθετα, στο δυτικό παρατηρητή, ή βυζαντινή κοινωνία παρουσιαζόταν σαν άπογυμνωμένη από βαθμούς ιεραρχίας. Στη θεωρία, ή βυζαντινή πολιτική σκέψη αναγνώριζε μόνο μιά μορφή καθέτων σχέσεων, τη σχέση μεταξύ αυτοκράτορα καί ύπηκόου που διατυπώνόταν στην έννοια της οίκογένειας: ο αυτοκράτορας θεωρούνταν ένας άυστηρός αλλά καί στοργικός πατέρας καί οι ύπηκοοι της Ρωμαϊκής αυτοκρατορίας ήταν τα ύπάκουα παιδιά του.

Διηγούργεται τό έρώτημα, πώς αυτό τό υποκειμενικό καί ύποτακτικό σύστημα των προσωπικών σχέσεων, με τις έμβρυώδεις μορφές τις ιεραρχίας καί τις «νωχελείς» καί άσάθεις μικροδομές, άναπακρινόταν στο βυζαντινό συγκεντρωτισμό. Γιά τη βυζαντινολογία, άρχίζοντας από τα τέλη του περασμένου αιώνα καί μέχρι τη σύγχρονη έποχή, φάνηκε άρκετά σταθερή καί παραδοσιακή ή άκό-

λουθη λύση στο πρόβλημα: ξεκινώντας από τη σκέψη της όργανικής ενότητας της κοινοτικής καί της μοναρχικής άρχης, μερικοί βυζαντινολόγοι (άρχίζοντας από τόν C. E. Zachariae Von Lingenthal) θεώρησαν την άγροτική κοινότητα σαν στήριγμα του μοναρχικού καθεστώτος. Συνεπώς, ή έξαφάνιση της άγροτικής κοινότητας από τούς μεγάλους γαιοκτηήμονες καί ή είσοδος του Βυζαντίου στο δρόμο της φεουδαρχικής ανάπτυξης θεωρήθηκε ο προάγγελος της άποκέντρωσης καί, συνεπόμενα, ή αίτία της παρακμής της αυτοκρατορίας των Ρωμαίων. Καί, παρόλο που τό πρώτο μέρος αυτής της διπλής φόρμουλας (ή σχέση μεταξύ κοινοτικού καί μοναρχικού καθεστώτος) άπορρίπτεται στη σημερινή έποχή από τη σημαντική πλειοψηφία των βυζαντινολόγων (πρέπει να σημειωθεί ότι άπορρίπτεται «μαζί με τό παιδί της», δηλαδή μαζί με την παράσταση γιά την κοινωνικο-οικονομική όργανικότητα της βυζαντινής κοινότητας!), τό δεύτερο διατηρεί την ισχύ του καί ή φεουδαρχοποίηση, ή ανάπτυξη δηλαδή της μεγάλης ιδιοκτησίας της γής σε βάρος της μικρής, θεωρείται σαν βασικός λόγος της παρακμής του Βυζαντίου από τα τέλη του ΙΑ' αιώνα.

Υποτίθεται ότι κάθε άγροτική κοινωνία, με την τάση της να αναπαράγει σταθερά στην προηγούμενη τους μορφή τά τρέχοντα κοινωνικο-πολιτικά φαινόμενα, είναι παραδοσιακή από την ίδια της τη φύση. Όστόσο, ή άγροτική κοινότητα, στις διάφορές της έκδηλώσεις, χρησίμευε σαν έπαλη ποικίλων παραδοσιακών, προκαπιταλιστικών πολιτικο-κοινωνικών μορφών, όπως της φεουδαρχικής άποκέντρωσης μέχρι τη δουλοπαροικία, καί του φεουδαρχικού συγκεντρωτισμού μέχρι τό άυταρχικό καί άπολυταρχικό του σχήμα.

Πρέπει συνεπώς να γίνεται λόγος γιά άλλο πράγμα: γιά άμοιβαίες σχέσεις πολύ πλατύτερες: όχι γιά σχέσεις μεταξύ μιάς μεταφυσικής κοινότητας καί της άυταρχικής κωνσταντινουπολίτικης μοναρχίας, αλλά μεταξύ ενός ύποκειμενικού καί ύποτακτικού συστήματος προσωπικών σχέσεων, χαρακτηριστικό στο Βυζάντιο, καί ενός αντίπατικού καί διφορούμενου συγκεντρωτισμού καί φυγοκεντρισμού. Σε πρώτη όψη, μπορεί να φανεί ότι ή άσάθθεια των μικροδομών καί ή μη ανάπτυξη της φεουδαρχικής ιεραρχίας, μεταβάλλοντας τό «βυζαντινό άνθρωπο» σε ύπηκόο που σχετίζεται άμεσα με τό γενικό πατέρα όλων, τόν αυτοκράτορα, θά έπρεπε να συντελέσουν στο διπλασιασμό των συγκεντρωτικών τάσεων. Στο Βυζάντιο δέν εξαφανίστηκαν ούτε έμειναν στάσιμες οι δυνάμεις εκείνες που θά μπορούσαν να σταθούν αντίμετωπες με την κεντρική πολιτική έξουσία, κοσμικές ή κληρικές («πριγκιπάτα»), ακόμα καί οι αυτόνομες («αυτοκρατορικές») πόλεις. Όστόσο, είναι δυνατό να θέσουμε τό έρώτημα μ' έναν παράδοξο τρόπο: μήπως ή ταυτόχρονη άπουσία καί ή μη ανάπτυξη δουκάτων, πριγκιπάτων καί έλευθέρων πόλεων σημαίνει πραγματικό συγκεντρωτισμό του κράτους μέσα στις συνθήκες του κλασικού μεσαιωνικού κοινωνικού συστήματος;

Σάν άπάντηση σ' αυτό τό έρώτημα, ξεπηδάει τό τυπικό βυζαντινό διφορούμενο των κοινωνικών φαινομένων. Συγχρόνως, ή άπουσία πριγκιπάτων καί αυτόνομων πόλεων όδηγεί στην έλλειψη του κοινωνικού στρώματος ή των κοινωνικών στρωμάτων που θά μπορούσαν να περιορίζουν καθημερινά την αυτοκρατορική έξουσία. Στόν έκτελεστικό της ρόλο, ή βυζαντινή άπολυταρχία παρουσιάζεται σαν πρακτικά άπεριόριστη, διοικώντας δεσποτικά τη ζωή, την έλευθερία καί την ιδιοκτησία όποιουδήποτε από τούς ύπηκόους της. Δέν είναι άνάγκη να ξαναρχίσουμε έδώ τη συζήτηση γιά την ύπαρξη ή όχι στο Βυζάντιο κρατικής ιδιοκτησίας σε καλλιεργήσιμη γή: ακόμα καί οι αντίπαλοι της θεωρίας της «κρατικής ιδιοκτησίας» δέν άρνούνται, μου φαίνεται, την ύπαρξη της αυτοκρατορικής καί της διοικητικής άυθαιρεσίας στη διαχείριση των ιδιωτικών περιουσιών. Ο G. Weiss έδειξε πρόσφατα πολύ καλά πόσο πρόσκαιρη ήταν ή ιδιοκτησία της γής από την κωνσταντινουπολίτικη διοικητική ιεραρχία τόν ΙΑ' αιώνα. Άλλά, μήπως συγχέουμε την έκτελεστική άυθαιρεσία του βυζαντινού αυτοκράτορα με τόν πραγματικό συγκεντρωτισμό, που έπρεπε να έχει μεγάλες διαστάσεις μέσα στις μεσαιωνικές συνθήκες;

Η άφθονία από βυζαντινές μαρτυρίες που έχουμε γι' αυτό, ότι οι έπαρχιακοί διοικητές καί στρατιωτικοί άρχηγοί ήταν ύποχρεωμένοι να δείχνουν τη μεγαλύτερη περίσκεψη όταν είχαν να κάνουν με την πρωτευουσιάνικη διοικητική μηχανή, όδηγεί στο συμπέρασμα ότι στις έπαρχίες δέν ύπήρχε υπεύθυνη έξουσία στην πράξη. Στη Δύση, ή φεουδαρχική ιεραρχία καί τό σύστημα των αυτοκρατορικών πόλεων δημιούργησαν ένα δίκτυο σχέσεων, κάθε στοιχείο του όποιου έπρεπε να ένεργεί με δική του πρωτοβουλία καί με δικούς του κινδύνους, σε άνταπόκριση με τη φεουδαρχική γενική άρχη της φεουδαρχικής δικαιοσύνης (δέ χρειάζεται να πει κανείς πώς αυτή ή δικαιοσύνη παραβιαζόταν συχνά), ενώ στο Βυζάντιο, ή

αντίθετη σχέση ήταν εξαιρετικά αργή. Η πρωτοβουλία των υπαλλήλων περιοριζόταν από την απειλή της έκτελεστικής αυθαιρεσίας και ο θεωρητικός συγκεντρωτισμός της αυτοκρατορίας των Ρωμαίων, στην πράξη, έπαινε να καταργηθεί, επειδή οι διάφοροι τομείς αποκλίνανε μεταξύ τους, ιδιαίτερα στα περισσότερο απομακρυσμένα από το κέντρο μέρη, και αυτό δεν αναπληρωνόταν καθόλου από την ωρίμανση (κυρίως στην παραμεθόρια ζώνη) μερικών στοιχείων ατομικής εξουσίας. Αντίθετα από την παραδοσιακή ιδέα που έχουμε, ο βυζαντινός συγκεντρωτισμός δεν κλόνισε την ανάπτυξη των φεουδαρχικών δυνάμεων, αλλά, αντίθετα, η έλλειψη κατανόησης που είχε η αυτοκρατορική διοικητική μηχανή γέννησε την ανεπαρκή ανάπτυξη των φεουδαρχικών δυνάμεων. Ο συγκεντρωτισμός κατέληξε να είναι περισσότερο αντιπροσωπευτικός συντελεστής παρά πραγματικός, και αυτό φάνηκε ιδιαίτερα στην αστάθεια της βυζαντινής μοναρχίας μέχρι το τέλος του ΙΑ' αιώνα, στην απουσία της διαδοχής του θρόνου, στο να έμποδίζε-ται ο ήγεμόνας από την παραδοσιακή «σειρά» κ.λπ.

Στη «νωχέλεια» των μικροδομών και των καθέτων (ιεραρχικών) προσωπικών σχέσεων στο Βυζάντιο, ανταποκρινόταν η αστάθεια (κάθετη κινητικότητα) της άρχουσας τάξης: εδώ δεν δημιουργήθηκε μία αντίληψη της ευγενείας με νομικό περιεχόμενο, και η δυνατότητα της μεταβολής στην κοινωνική κλίμακα, από κάτω προς τα πάνω και, αντίθετα, από πάνω προς κάτω, έμεινε μέχρι τον ΙΑ' αιώνα η μόνη κοινωνική πραγματικότητα. Μ' αυτή την κατάσταση, ούτε η θέση, ούτε ο τίτλος μπορούσαν να μεταβιβαστούν νομικά στους απογόνους, παρόλο που, όπως ήταν φυσικό, οι γιοί, οι γαμπροί και οι άνιψιοί των μεγάλων είχαν τις περισσότερες δυνατότητες για προαγωγή στην υπαλληλική κλίμακα.

Επίσης, η τάξη των βυζαντινών φεουδαρχών διακρινόταν από την ανομοιογένεια της σύνθεσής της. Τη βασική της μάζα αποτελούσαν, όπως φαίνεται από τις περισσότερες ένδειξεις, οι έπαρχιακοί γαιοκτήμονες μέσης οικονομικής στάθμης. Δυστυχώς, ακριβώς γι' αυτή την ομάδα, οι πηγές μας αναφέρουν λίγα πράγματα. Τα έγγραφα του τρίτου τέταρτου του ΙΑ' αιώνα από την πόλη Orpido της Νότιας Ιταλίας που δημοσιεύτηκαν σχετικά πρόσφατα, επιτρέπουν μέχρι ένα βαθμό να γνωρίσουμε τη σύνθεση της άρχουσας κοινωνικής ομάδας σε μία μικρή περιοχή της βυζαντινής Καλαβρίας: εκτός από τους κληρικούς, τους μοναχούς και τους αυτοκρατορικούς υπαλλήλους, είναι οι οικογένειες της τοπικής άριστοκρατίας: οι Βερβικάριοι, οι Μαυροκοντάριοι, οι Γεμελάριοι, οι Σέργωνες, που τα οικογενειακά τους ονόματα δεν συμπίπτουν με τα πατρωνύμια της κωνσταντινουπολίτικης άριστοκρατίας. Δυστυχώς πάλι, τα έγγραφα από το Orpido δεν περιλαμβάνουν καμιά είδηση για τη μορφή της εκμετάλλευσης των χωρικών στις ιδιοκτησίες αυτών των Βερβικάριων και των Μαυροκοντάρων.

Οι βυζαντινές πηγές δεν γνωρίζουν ανώτερη φεουδαρχική άριστοκρατία δυτικοευρωπαϊκού τύπου των κληρονομικών ιδιοκτησιών όπως οι βαρωνίες, οι κομητείες και τα δουκάτα. Η ανώτερη βυζαντινή άριστοκρατία είναι πάντα η αυτοκρατορική άριστοκρατία που φέρει τους αυλικούς τίτλους και παίρνει μέρος στην έμπρακτη άσκηση της κρατικής εξουσίας πάνω στον πληθυσμό. Ωστόσο, τον ΙΑ' αιώνα, διαιρέθηκε σε δυο μεγάλες κοινωνικές ομάδες που διέφεραν μεταξύ τους, τόσο στα έργα τους όσο και στη γένεσή τους.

Η πρώτη απ' αυτές τις ομάδες, από τον τύπο της, πλησίαζε περισσότερο στους δυτικοευρωπαϊκούς βαρώνους. Ήταν οι οικογένειες, οι περισσότερες με καταγωγή από αγροτικές περιοχές της Μικρασίας και της Βαλκανικής, που κατείχαν, με τα βυζαντινά μέτρα, τις σχετικά μεγάλες έγγειες ιδιοκτησίες και εκπληρώνανε τις πολεμικές και τις διοικητικές λειτουργίες στην κρατική μηχανή. Η δεύτερη ομάδα, αντίθετα, άπτελετο από οικογένειες με καταγωγή από την Κωνσταντινούπολη, τις ελληνικές πόλεις και τα παραθαλάσσια κέντρα της Μικρασίας: στενά δεμένες με το έμπορο και με την επαγγελματική παραγωγή, αυτές οι οικογένειες κατείχαν σχετικά άσημαντες έγγειες ιδιοκτησίες, άλλοτε εκμισθώνοντας τη γη ή εκπληρώνοντας ορισμένες μορφές μη έμπράγματος δικαίου (χαριστικό κ.λπ.). Τα πρόσωπα αυτής της κατηγορίας εκπληρώναν μέσα στην κρατική διοίκηση κυρίως τις άστικές λειτουργίες, δηλαδή τις δικαστικές και τις φορολογικές. Ακριβώς από τις τάξεις τους αναδείχθηκαν το ΙΑ' αιώνα οι πιο σπουδαίοι εκκλησιαστικοί και πολιτιστικοί παράγοντες. Η απομόνωση της χωριστής κοινωνικής ομάδας της πολιτικής άριστοκρατίας που οι πηγές ονομάζουν *συγκλητικούς*, έδωσε μία χαρακτηριστική ιδιομορφία στη δομή της βυζαντινής άριστοκρατίας.



Η ύπαρξη μιας τέτοιας κοινωνικής ομάδας στη σύνθεση της άρχουσας τάξης διπλάσιασε τη σχετική αστάθεια της τελευταίας. Το μέγεθος της εξουσίας ενός βυζαντινού αξιωματούχου καθοριζόταν όχι τόσο από το αξίωμα που κατείχε και, πολύ περισσότερο από τον τίτλο που έφερε, αλλά από τις σύνθετες άμοιβαίες του σχέσεις με τα ύψηλά πρόσωπα του κράτους, και, πρώτα απ' όλα, με τον αυτοκράτορα: σ' αυτή τη σχέση είναι χαρακτηριστικό ότι τη θέση του ονομαζομένου *μεσάζοντος*, δηλαδή του αρχηγού της αυτοκρατορικής διοίκησης, κατελάμβανε όχι ο διοικητής ενός συγκεκριμένου τομέα, αλλά ο ευνουχισμένος του αυτοκράτορα, που μπορούσε να είναι οτιδήποτε στην υπηρεσία του, από *λογοθέτη του δρόμου* μέχρι *επί του κανικλείου* (φύλακας του αυτοκρατορικού μελανοδοχείου).

Στην ασάφεια των έμπράκτων λειτουργιών που είχαν οι υπάλληλοι (οι άρμοδιότητες των διαφορετικών τομέων, όπως του άστικο-δικαστικού και του διοικητικού, πολύ συχνά διασταυρωνόντουσαν), ανταποκρινόταν και η γνωστή άοριστη της θέσης που είχε η βυζαντινή διοικητική άριστοκρατία: η καριέρα ενός υπαλλήλου καθοριζόταν πολύ συχνά από την ευνουχιστική και η περιουσιακή του κατάσταση εξαρτιόταν όχι μόνο από τη φεουδαρχική εκμετάλλευση των περιουσιών των προϊόντων από τους άμεσους παραγωγούς: σ' αυτά περιλαμβανόντουσαν η λήψη ορισμένου μέρους του κρατικού φόρου σε μορφή πληρωμής για απόκτηση θέσεων και τίτλων, σε μορφή δώρων για τις γιορτές, άμοιβών για ένα ορισμένο χρόνο, παραχώρησης εσόδων από τελωνειακά δικαιώματα, από πειθαρχικά πρόστιμα, από αγροτικές κοινότητες, από εκκλησιαστικά ιδρύματα και, βέβαια, η νομιμοποιημένη ή σχεδόν νομιμοποιημένη παράνομη φορολογία του πληθυσμού (δικαστικοί φόροι, δωροδοκίες κ.ά.).

Η αστάθεια της άρχουσας τάξης της Βυζαντινής αυτοκρατορίας υπογραμμιζόταν από δυο δευτεροβάθμιες, όπως φαίνεται, ιδιαίτερες συνθήκες. Η πρώτη ήταν ότι στη σύνθεση της βυζαντινής άριστοκρατίας μπηκαν, παίζοντας ιδιαίτερα αξιοπρόσεκτο ρόλο, οι ευνούχοι, χρησιμεύοντας, όχι μόνο σαν προσωπικοί υπηρέτες του αυτοκρατορικού ζεύγους, αλλά και σαν διοικητές των κοινωνικών τομέων και σαν στρατιωτι-

κοί άρχηγοί. Η μορφή του ευνούχου, από την ίδια της τη φύση, ήταν αντίθετη στην ιδέα της άριστοκρατικής καταγωγής και η θηλυκότητα των ευνούχων, άνεξάρτητα από τις προσωπικές τους ιδιότητες, έρχόταν σε αντίθεση με το κατεξοχήν άντρικό ιδανικό της ιπποτικής φύσης και ιδιότητας. Οι δυτικοευρωπαίοι παρατηρητές με περιφρόνηση ύπενθυμίζουν την κυριαρχία των ευνούχων στην αούλή της Κωνσταντινούπολης.

Η δεύτερη ιδιαίτερη συνθήκη ήταν ότι, η άνοιχτή φύση της βυζαντινής άριστοκρατίας έδωσε τη δυνατότητα για μία μαζική διεύθυνση σ' αυτήν από άλλόφυλα, και, μερικές φορές, από άλλόδοξα στοιχεία: Άραβες, Άρμένιοι, Σλάβοι, Λατίνοι, Γεωργιανοί, Βλάχοι, Τούρκοι και άλλοι, ένσωματώνονταν έδω σταθερά στο στρατό και στις τάξεις της άρχουσας μερίδας, διατηρώντας σ' αυτό την έθνική τους ιδιομορφία, τά έθιμα, τη γλώσσα τους κ.λπ.

Η αστάθεια και η άνοιχτή φύση της άρχουσας τάξης της Βυζαντινής αυτοκρατορίας έγινε, όπως φαίνεται, σπουδαίος συντελεστής των κεντρομόλων τάσεων: μόν έχοντας σταθερές βάσεις ούτε στην άριστοκρατική γενεαλογία ούτε σε «πριγκιπικές» κληρονομικές κτήσεις, η κωνσταντινουπολίτικη άριστοκρατία προσπαθούσε να καλύψει την αστάθειά της με τό να συγκεντρώνεται γύρω από τό θρόνο και με τό να ψάχνει μέσα στην αυτοκρατορική ύποστηρίξη τις δυνάμεις που της ήταν άπαραίτητες για νά καταπνίξει την αντίθεση των έργαζομένων. Η συμμετοχή της στην κρατική έξουσία και στη διανομή του κρατικού φόρου μετάβαλε την άνωτερη βυζαντινή άριστοκρατία σε συνειδητό και ένεργό προμαχώνα της άπολυταρχίας.

Παρόλα αυτά, και έδω πρέπει να γυρίσουμε πάλι πίσω, στην άποψη για τό βυζαντινό διφορούμενο, η αστάθεια της άριστοκρατίας μετατράπηκε σε αντίθετο συντελεστή, κεντρόφυγο. Η βυζαντινή άριστοκρατία ύποστηριζε και υπεράσπιζε την άρχή της άπολυταρχίας και όχι την άπολυταρχική έξουσία ενός δεδομένου προσώπου ή μιάς δεδομένης άριστοκρατικής οικογένειας. Ένώ ήταν άπεριόριστη στις έκτελεστικές της δικαιοδοσίες, η μοναρχία της Κωνσταντινούπολης θρισκόταν κάτω από μία συνεχώς μεγαλύτερη άπειλή μιάς αύλικής συνωμοσίας και ή όμαλή, από στατιστική άποψη, άλλαγή των αυτοκρατόρων συμπληρωνόταν από «μικρά» πραξικοπήματα, καθαιρέσεις των έννοουμένων. Η άπουσία μιάς σταθερής παράδοσης στο status του μεγάλου αύθέντη, έσπρωχνε τούς έπιφανείς στρατιωτικούς άρχηγούς (ιδιαίτερα τούς διοικητές ξένης καταγωγής και τά πρόσωπα που διοικούσαν στις παραμεθοριακές περιοχές) σε χωριστικά κινήματα: ειδικότερα, η έλλειψη της δυνατότητας να ίδρυθεί με βάση τό δίκαιο ένα σταθερό πριγκιπάτο μέσα στα όρια της αυτοκρατορίας (πριγκιπάτο δυτικού τύπου) έσπρωχνε σε έξέγερση που σκοπός της ήταν είτε ό χωρισμός και ή άπόσχιση ενός μέρους της αυτοκρατορίας, είτε τό πραξικόπημα, ή κατάληψη του θρόνου και ή άλλαγή του αυτοκράτορα, πράγμα που, όπως καταλαβαίνουμε, δέν έξαφάνιζε τις ύπάρχουσες αντίθεσεις. Με όμοιο τρόπο, όπως οι παραμεθόριες πόλεις (Βενετία, Άμάφι, Χερσώνα κ.λπ.) δέν έθρισκαν χώρο για φυσική οικονομική άνάπτυξη μέσα στα όρια του Βυζαντίου, έτσι και οι συνοριακές περιοχές που ήταν έτερογενείς από έθνική και, μερικές φορές, από θρησκευτική άποψη, γινόντουσαν κέντρα άδιάκοπης άναταρχής. Η έπαρχιακή διοίκηση σε ένισχηση της αστάθειάς της, σε ένίσχυση της άδυναμίας της «νά αυτοπροσδιοριστεί» με βάση τό δίκαιο, άναμιννυόταν σ' αυτή την άποκεντρωτική άναταραχή. Για νά μιλήσουμε σε συντομία, έκείνοι οι κοινωνικοί παράγοντες που συντέλεσαν στον αυτοκρατορικό συγκεντρωτισμό και στην παρακμή του ή, με άλλα λόγια, ό ίδιος ό συγκεντρωτισμός που δέν είχε προετοιμαστεί σε έπαρκή βαθμό από την έσωτερική οικονομική ένότητα του κράτους, στη διαλεκτική αντίθεση της ιστορικής έξέλιξης άποδείχτηκε συντελεστής άποκέντρωσης και ό ίδιος γέννησε τις κεντρόφυγες δυνάμεις που θά τον κατέστρεφαν.

Η κρίση των μέσων του ΙΑ' αιώνα που καταλήγει λογικά στην καταστροφή του Μαντζικέρτ τό 1071 με τις κολοσσιαίες έδαφικές άπώλειες στη Δύση και στην Άνατολή, είχε προετοιμαστεί όχι από τη φεουδαλική παρακμή του κράτους, που ό καιρός της δέν είχε φτάσει ακόμα (ας επαναλάβουμε άλλη μία φορά ότι στο Βυζάντιο τόν ΙΑ' αιώνα δέν ήταν ακόμα συγκεντρωμένες οι κτήσεις, τά πριγκιπάτα και οι θαρωνίες), αλλά από την έσωτερική αντίθεση της συγκεντρωτικής αυτοκρατορίας της Κωνσταντινούπολης με τις πολύ έκτεταμένες έπικοινωνίες, από την έπιβραδυτική αντίθεση σχέση, από τις χωριστικές τάσεις των συνόρων και της έπαρχιακής διοίκησης και από τόν άγώνα που είχαν μεταξύ τους οι διάφορες κλίκες γύρω από τό θρόνο που δέν στηριζόταν σε μία άριστοκρατική γενεαλογία (σε σταθερές γενεαλογικές παραδόσεις, όπως στη Δύση)(⁶).

Όπως είναι γνωστό, η δυναστεία των Κομνηνών κατάφερε νά θγάλει τη χώρα από την πολιτική κρίση και νά ξεναφέρει τό Βυζάντιο για έναν αιώνα στην παλιά του δύναμη και τό διεθνές του γόητρο. Τό νά θέλει νά εξηγήσει κανείς αυτό τό αίνιγμα των Κομνηνών με τις προσωπικές άρετές των τριών πρώτων έκπροσώπων αυτής της δυναστείας, θά σημαίνει, κατά τη γνώμη μου, νά μόν εξηγήσει τίποτα. Πρέπει νά αναζητήσει την εξήγηση όχι στην προσωπική σφαίρα, αλλά στην οικονομική και κοινωνική και, μερικά, στην ιδεολογική. Η οικονομική άκμή του κράτους, η ιδιαίτερη άκμή των έπαρχιακών πόλεων έγινε έμφανής τόν ΙΑ' αιώνα και παρατάθηκε σε έκταση στα τρία πρώτα τέταρτα του ΙΒ' αιώνα. Οι Κομνηνοί ύποστηρίξαν άνεπιφύλακτα τις έπαρχιακές πόλεις και έγκαίνιασαν την ίδρυση νέων κέντρων.

Άλλά, είναι φανερό ότι όχι μικρό ρόλο έπαιξε σ' αυτό και ό μετασχηματισμός της άρχουσας τάξης που παρατηρείται στην καμπή του ΙΑ' πρós τόν ΙΒ' αιώνα, αλλά πού είχε προετοιμαστεί στη διάρκεια του ΙΑ' αιώνα. Η σταθεροποίηση των φεουδαρχικών σχέσεων, η γένεση της κληρονομικής κτήσης με την προσωπική έξουσία πάνω σε έξαρτημένους πληθυσμούς και ύποτελείς αύθέντες (vassali), η ίδρυση των έταιριών, δηλαδή των προσωπικών φρουρών και ό μετασχηματισμός στο στρατεύμα με βάση τις άρχes του ιπποτικού στρατού που άναπαρκνείται στην ίδρυση των έταιριών, όλα αυτά μαρτυρούσαν ότι, στα τέλη του ΙΑ' αιώνα, η φεουδάρχια δέν ήταν η «άρρώστια του κρατικού όργανισμού», αλλά, αντίθετα, ότι θρισκόταν ακόμα σε άνάπτυξη και δινόταν έτσι στο κράτος η δυνατότητα για πιό εύκαμπτες μορφές διακυβέρνησης και για μία καλύτερη στρατιωτική όργάνωση. Η διακυβέρνηση των Κομνηνών σημείωσε τη γνώστη προσέγγιση των βυζαντινών κοινωνικών προτύπων με τά δυτικοευρωπαϊκά. Σ' αυτή την έποχή ίδρύεται στο Βυζάντιο η φατρία (clan) των Κομνηνών, που αποτελείται από μερικές δεκάδες οικογένειες που σχετίζονταν μεταξύ τους με διασταυρωμένους γάμους. Αυτές οι οικογένειες καταγίντουσαν στην πλειοψηφία τους από τη Μικρασία και τη Μακεδονία, κατείχαν, με τά βυζαντινά μέτρα, τεράστιες έκτάσεις και είχαν θέσεις κυρίως στο στρατό και στη στρατιωτική διοίκηση των έπαρχιών. Η σταθεροποίηση των στρατιωτικών άριστοκρατικών οικογενειών που μονοπωλούσαν την άνώτατη διοίκηση στο στρατό έδωσε την ύλική προϋπόθεση για τη σταθεροποίηση της αυτοκρατορίας των Κομνηνών.

Αυτή η σταθεροποίηση της στρατιωτικής άριστοκρατίας είχε μία σειρά από μακροπρόθεσμες συνέπειες: η κωνσταντινουπολίτικη άριστοκρατία των συγκλητικών, που ήταν στενά δεμένη με τούς έμπορικούς και τοκογλυφικούς κύκλους και με την Έκκλησία και που θρισκόταν στην έξουσία τόν ΙΑ' αιώνα, τώρα παραγκωνιζόταν και περνούσε σε δεύτερη μοίρα. Οι έννουχοι σταμάτησαν νά παίζουν όποιονδήποτε ρόλο στη διοίκηση. Οι άλλοδαπιοί (κυρίως οι Λατίνοι) άπόκτησαν τώρα την ύπεροχή για τη διπλωματική ύπηρεσία, χωρίς νά καταλαμβάνουν τις άνωτερες στρατιωτικές διοικήσεις, έκτός από μία σειρά από έξελληνισμένες νορμανδικές οικογένειες που μπήκαν στη φατρία των Κομνηνών και μερικούς θραφτισμένους Τούρκους που διοίκησαν στρατιές στη βασιλεία του Μανουήλ του Α'!

Συγχρόνως με τη σταθεροποίηση της βυζαντινής άριστοκρατίας, άρχισαν νά διαμορφώνονται και οι νέες άριστοκρατικές άξεις: η εύγενική καταγωγή (pedigree) και η ιπποτική γενναιοφροσύνη θεωρούνται τόν ΙΑ' και τόν ΙΒ' αιώνα σάν προτερήματα πρώτου μεγέθους κοντά στις παραδοσιακές άρετές, την ειλικρίνεια, την έξυπνάδα, την άγνότητα. Η έξάπλωση της ιδέας της εύγενικής καταγωγής, που έκφράζεται στις έξωτερικές της λεπτομέρειες με την πλατιά διάδοση των οικογενειακών ονομάτων (τό φαινόμενο των έπιθέτων γίνεται μαζικό από τις άρχes του ΙΑ' αιώνα), οδηγεί στο άκόλουθο συμπέρασμα: ότι αλλάζει η παραδοσιακή όμοιοπαία σχέση των μικροδύων: τόν ΙΒ' αιώνα κλονίστηκε η σταθερότητα της μικρής οικογένειας και αυτό πήρε μορφή, από τη μία πλευρά, με τη σχετική χειραφέτηση της γυναίκας και, από την άλλη, με την μισοεπίσημη άναγνώριση της μοιχείας και την έξίσωση των νόθων με τά νόμιμα παιδιά. Οι οικογενειακές σχέσεις ύποσκάφτηκαν και στη διάρκεια του ΙΑ' και του ΙΒ' αιώνα από ό,τι θά μπορούσαμε νά ονομάσουμε μισοοικογενειακές σχέσεις και ό,τι περιλαμβάνεται στην πλατιά έννοια φιλία. Έδώ περιλαμβάνόντουσαν όλα τά είδη των σχέσεων που δέν έχουν ακόμα άπαριθμηθεί σε όρους, από την ήδονιστική και διδασκαλική φιλία, που άπολογητής της ήταν ό Ψελλός, μέχρι τη φεουδαρχική έξάρτηση. Η ιδέα της εύγενικής καταγωγής και η φιλία συντέλεσαν μέχρι ένα βαθμό στο νά υπερικηθεί η οικογενειακή και ύποκειμενική άπομόνωση της βυζαντινής κοινωνίας.



Θά μπορούσε να φανεί ότι η ανάπτυξη της βυζαντινής φεουδαρχίας τόν ΙΑ' και τόν ΙΒ' αιώνα αποδείχτηκε με έναν περιεργο τρόπο σάν παράγοντας συγκεντρωτισμού: συντέλεσε στη σταθεροποίηση της άρχουσας τάξης και στη μονιμοποίηση των κοινωνικών σχέσεων και αποτέλεσε τη βάση γι' αυτήν την αινιγματική «ἀποκατάσταση» που συνδέεται με τό όνομα των τριών πρώτων Κομνηνών όταν-αυτό τό σημειώσαν περαστικά-στό Βυζάντιο κατορθώθηκε μία άγνωστη μέχρι τότε σταθερότητα στη διαδοχή. Τρεις ήγεμόνες -ό Άλέξιος ο Α', ο Ίωάννης ο Β' και ο Μανουήλ ο Α', (παππούς, πατέρας και γιός)- έμειναν στην έξουσία στη διάρκεια εκατό ετών (1081-1180) και αυτό δίνει μία μέση διάρκεια βασιλείας από 33 χρόνια, όταν στην περίοδο 1025-1081 ή μέση διάρκεια της βασιλείας ήταν 5 χρόνια όλη κι όλη. Όστόσο, θά ήταν λανθασμένο νά μή δει κανείς και την αντίθετη πλευρά της διαδικασίας της φεουδαρχοποίησης, τη σταθεροποίηση της θέσης της φεουδαρχικής άριστοκρατίας της έπαρχίας.

Δυστυχώς, οι πηγές του ΙΒ' αιώνα δέ μάς δίνουν τη δυνατότητα νά αποκαταστήσουμε την ιστορία της βυζαντινής άριστοκρατίας. Μπορούμε νά κάνουμε, έξάλλου, και μία παρατήρηση που μισοανοίγει την αύλαία πάνω από την άμυδρά διακρινόμενη διαδικασία της αύξησης της κοινωνικής σημασίας της: μέχρι τά μέσα του ΙΒ' αιώνα ή άνώτερη τιτλοφορία των έκλεκτών (elites), ό τίτλος του *σεβαστού* και οι άντιτεροί του, άπονέμονταν άποκλειστικά στους άριστοκράτες από τη πατρία των Κομνηνών, στους άριστοκρατικούς άδελφούς, άνιψιούς, γαμπρούς κ.λπ. Αρχίζοντας παραδειγματικά από τό 1179, δηλαδή από τά τέλη της βασιλείας του Μανουήλ του Α', ό τίτλος του *σεβαστού* και, μερικές φορές, οι άκόμα ύψηλότεροι τίτλοι, συναντώνται στους έπαρχιακούς άριστοκράτες που δέν σχετίζονται ούτε με συγγένεια ούτε με έπιγαμία με τη δυναστεία που κυβερνούσε. Η άπομακρυσμένη από την Κωνσταντινούπολη άριστοκρατία, αυτός ο φορέας των κεντρόφυγων τάσεων, προβάλλει άυταρχικά τόν έαυτό της με την άπόκτηση της άνώτατης άυτοκρατορικής τιτλοφορίας των έκλεκτών.

Η τάση γιά μία σταθεροποίηση της άυτοκρατορίας πάνω σέ φεουδαρχική βάση (όπως θά ήταν δυνατό νά χαρακτηρίσουμε την κοινωνική πολιτική των τριών πρώτων Κομνηνών) δέν έδωσε αποτέλεσμα. Τό πραξικόπημα του Άνδρόνικου του Α' και ή πολιτική των Άγγέλων σημείωσαν την αντίδραση: αλλά όχι αντίδραση στά συμφέροντα των φεουδαρχικών άποκεντρωτικών δυνάμεων, όπως μερικές φορές την παρουσιάζουν οι έρευνήτες(!), αλλά μία ιδιαίτερου τύπου έπιστροφή στις παραδόσεις των μέσων του ΙΑ' αιώνα, όταν ή έξουσία βρισκόταν στά χέρια της άστικής άριστοκρατίας, των αύλικων εύνούχων και

των άλλοδαπών μισθοφόρων. Έτσι, πρós τά τέλη του ΙΒ' αιώνα, πρέπει νά διαπιστωθεί με ιδιαίτερα ριζικό τρόπο ή αντίφαση ανάμεσα στις κεντρόφυγες δυνάμεις της φεουδαρχοποιούμενης έπαρχίας και στις ψευδοσυγκεντρωτικές δυνάμεις του γραφειοκρατικού καθεστώτος του Άνδρόνικου του Α' και των Άγγέλων που είχε την έξουσία στην Κωνσταντινούπολη και που έχει περιγραφεί από την έπιστημονική λογοτεχνία με όλα τά άρνητικά χαρακτηριστικά.

Από πολύ παλιά, ήταν κοινός τόπος της βυζαντινολογίας ή αντίληψη ότι ή κύρια εύθύνη που έπέβαλε την καταστροφή του 1204 ήταν συνώνυμη με τη «φεουδαρχοποίηση της άυτοκρατορίας». Κανείς δέν ήθελε νά δώσει προσοχή στο γεγονός ότι, στη διαμάχη των ετών 1202-1204, στο Βυζάντιο άντιπαρατασσόταν ό στρατός των Σταυροφόρων που ήταν πραγματικά φεουδαρχικά κατακερματισμένος. Η κατάληψη της Κωνσταντινούπολης από τούς Λατίνους σήμαινε τη νίκη των φεουδαρχικών άποκεντρωτικών δυνάμεων της Δύσης πάνω στο γραφειοκρατικό συγκεντρωτισμό της άυτοκρατορίας των Ρωμαίων και είναι έπακόλουθο ότι την αίτια της πτώσης της πρέπει νά την ψάξει κανείς όχι στο φεουδαρχικό κατακερματισμό του Βυζαντίου αλλά στην άνεπαρκή ανάπτυξη των φεουδαρχικών δυνάμεων και στη χρεωκοπία της σταθεροποίησης των Κομνηνών. Η εντύπωση γιά τη φεουδαρχία: σάν γιά μία «άρρωστια του κρατικού οργανισμού» έχει έδώ και πολύν καιρό άπορριφθεί από τούς μεσαιωνολόγους. Η φεουδαρχία ήταν νόμιμο προϊόν και άπαραίτητη, γιά μία όρισμένη περίοδο της ιστορικής εξέλιξης, στους κοινωνικο-οικονομικούς σχηματισμούς και οι πολιτικές, νομικές, στρατιωτικές και ιδεολογικές της μορφές προσαρμόστηκαν μόνες τους, και με έναν όρισμένο τρόπο άριστα, στις οικονομικές συνθήκες του πρώιμου και του κλασικού Μεσαίωνα. Πάνω στην κοινωνικο-οικονομική βάση της φεουδαρχίας αναπτύχθηκαν μερικοί ιστορικά καθορισμένοι τύποι σταθεροποίησης της κοινωνίας και της στρατιωτικής όργάνωσης. Είναι έπακόλουθο ότι πρέπει νά καταλαβαίνουμε και νά έκτιμάμε τη φεουδαρχία ιστορικά, έτσι όπως βγαίνει από τη μεσαιωνική πραγματικότητα και όχι με τη θέση της «ύψηλης ήθικής» του δεκάτου ένατου και του είκοστου αιώνα.

Άλλά, άν τό 1204 ή φεουδαρχικά κατακερματισμένη Δύση κέρδισε τη νίκη πάνω στο συγκεντρωτικό και γραφειοκρατικό Βυζάντιο, μετά την ίδρυση της Λατινικής άυτοκρατορίας οι δύο πλευρές «άλλαξαν άμοιβαία θέσεις» με έναν παράδοξο τρόπο. Η Λατινική άυτοκρατορία υιοθέτησε τις άρχές και τις μορφές της πολιτικής όργάνωσης που είχε ή έλληνική προκάτοχός της, ενώ ή πτώση της Κωνσταντινούπολης άπελευθέρωσε τις άμυδρά αναπτυγμένες φεουδαρχικές δυνάμεις και δημιούργησε τις προϋποθέσεις γιά τό σχηματισμό «τοπικιστικών» δημιουργημάτων, που μεγαλύτερα ήταν ή Νίκαια, ή Ήπειρος και ή Τραπεζούντα.

Από αυτά τά νέα κράτη, γνωρίζουμε καλύτερα από τά άλλα, την άυτοκρατορία της Νίκαιας. Στο πρώτο μισό του ΙΓ' αιώνα, σύμφωνα με όλες τις ένδειξεις, ή Νίκαια έζησε σέ μία οικονομική άκμή και αυτό χρονολογικά (και νόμιμα) συνέπεσε με την από παλιά παρατηρημένη τάση γιά έξάπλωση των μεγάλων φεουδαρχικών ιδιοκτησιών σ' αυτόν τόν τόμέα(!). Άνεξάρτητα από τά καταστροφικά γεγονότα του 1204 και τη μεταφορά του κέντρου της άυτοκρατορίας σέ άλλα έδάφη, τό σημαντικότερο μέρος της άριστοκρατίας του ΙΒ' αιώνα διατήρησε τις θέσεις του. Σάν κράτος που δέν είχε εύδιάκριτο, καθορισμένο κέντρο και πρωτεύουσα (ή Νίκαια και τό Νυμφαίο ήταν μόνο άυτοκρατορικές ένδιαίτησεις), ή άυτοκρατορία των Λασκαρίδων έδειξε ακόμα τάσεις γιά μετασχηματισμό της παραδοσιακής ύποταγής πάνω στη βάση της φεουδαρχικής άρχής της προσωπικής ύποταγής.

Η χαρακτηριστική ιδιομορφία της Βυζαντινής άυτοκρατορίας ήταν ένα σημαντικό στρώμα του άγροτικού πληθυσμού που ζούσε στά σύνορα του κράτους και είχε αναλάβει την υπεράσπισή τους από τούς Τούρκους: έκτός από τούς άκρίτες της Βιθυνίας που δημιούργησαν την έξέγερση εναντίον του Μιχαήλ του Η', ό Παχυμέρης αναφέρει ακόμα τούς Μαγεδονίτες, καθορίζοντας και τούς μέν και τούς δέ σάν έξαιρετικούς πολεμιστές-τοξότες. Ποιά ήταν ή φύση αυτών των άκρίτων; Συνήθως τούς όνομάζουν έλεύθερους άγρότες, αλλά δέν πρέπει νά άποκλείσουμε και την έκδοχή νά ήταν μικροκαθαλλάριοι, πάνω στο ύπόδειγμα των ιδαλγών της Καστίλλης, που έκπλήρωναν άνάλογα καθήκοντα σέ άνάλογες συνθήκες(!).

Η άυτοκρατορία της Νίκαιας των Λασκαρίδων έμφανίζεται σάν κράτος ικανό νά ζήσει. Είναι πάρα πολύ πιθανό ότι αυτή ή ικανότητα γιά ζωή καθοριζόταν από την ανάπτυξη μέσα στά όρια της

δύο βασικών παραγόντων που υπήρχαν στο Βυζάντιο των Κομνηνών: τις οικονομικά αυτάρκειες πόλεις και τους φεουδαρχικούς αυθέντες. Η έπιστροφή του Μιχαήλ του Η' στον κωνσταντινουπολίτικο συγκεντρωτισμό και στην οικομενική πολιτική, ανεξάρτητα από τις αρχικές επιτυχίες, οδήγησε στην εξάντληση των δυνάμεων, και γι' αυτό, στον εκμηδενισμό των περισσότερο σταθερών στοιχείων και στη χρεωκοπία. Οι τάσεις για την ίδρυση ενός «περιφερειακού κράτους» (territorialstaat) που ενσάρκωναν οι Λασκαρίδες έγιναν θυσία στην παραδοσιακή οικουμενική ιδέα.

Προσπαθήσαμε να αποδείξουμε σ' αυτή την ανακοίνωση ότι η κοινωνικο-οικονομική ανάπτυξη του Βυζαντίου από τα τέλη του ΙΑ' και μέχρι τον ΙΓ' αιώνα, καθοριζόταν από δύο συντελεστές γενικού ευρωπαϊκού χαρακτήρα: από την άνθηση των επαρχιακών πόλεων και από τη σταθεροποίηση της φεουδαρχικής μεγάλης ιδιοκτησίας. Όστόσο, το σύνθετο της πραγματοποίησης αυτών των προοδευτικών συντελεστών καθοριζόταν από δύο στιγμές: από τη μία πλευρά, από την ύπαρξη μίας εξαιρετικής έντασης στην εξωτερική πολιτική κατάσταση, όταν συνέβη στον πληθυσμό της αυτοκρατορίας να συγκρουστεί με μία σειρά επικίνδυνες έχθρες των έσχατων, και από την άλλη (και αυτό ήταν, ίσως, το σπουδαιότερο), από την ύπαρξη σταθερών παραδόσεων «ρωμαϊκού» κρατικού συγκεντρωτισμού και ενός κοινωνικού συστήματος που σ' αυτή την περίοδο είχε πιά αυτοεξάντλησε πρακτικά και δεν ανταποκρινόταν στις πραγματικές απαιτήσεις της εποχής. Οι φεουδαρχικοί θεσμοί στο Βυζάντιο των ΙΑ' - ΙΓ' αιώνων δεν ήταν συμπτώματα καταστροφικών, νοσογόνων δυνάμεων αλλά μορφές βαθμιαίας ιστορικής ανάπτυξης.

Κάτω απ' αυτό το φώς, η άμοιβαία σχέση των συγκεντρωτικών και των αποκεντρωτικών συντελεστών στη βυζαντινή ιστορία των ετών 1071-1261, πρέπει να υποβληθεί πάλι σε νέα έρευνα. Είναι επόμενο λοιπόν ότι πρέπει να παραιτηθούμε από τη μονόπλευρη θεώρηση της φεουδαρχίας σαν καρκίνωμα που κατέτρωγε το βυζαντινό κράτος και προετοίμαζε την πτώση του. Αντίθετα, στις συγκεκριμένες συνθήκες του τέλους του ΙΑ' μέχρι τον ΙΓ' αιώνα, η βυζαντινή συγκεντρωτική απολυταρχία θρέθηκε να είναι μία άτράνταχτη κρατική οργάνωση που, από τη μία πλευρά, έμπόδιζε την άποτελεσματική λειτουργία της στρατιωτικής και διοικητικής μηχανής και, από την άλλη, δυνάμωνε το χωριστικό κίνημα στις παραμεθόριες πόλεις και επαρχίες.

Η διαλεκτική αντίθεση της εποχής θρικόταν στο ότι τα φαινόμενα που δείχνονταν σαν κεντρόφυγα (επαρχιακές πόλεις, φεουδαρχική ιδιοκτησία με προσωπική έξουσία) αποδεικνυόντουσαν στην πράξη σαν συντελεστές πραγματικού συγκεντρωτισμού (όπως επί Κομνηνών και Λασκαρίδων), ενώ οι συγκεντρωτικοί παράγοντες στην εξωτερική τους μορφή, που γεννούσαν οικουμενικές ιδέες και σχέδια, στην πραγματικότητα αποδυνάμωναν τη σταθερότητα και την ανθεκτικότητα της Βυζαντινής αυτοκρατορίας...

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Η εξέγερση του Watt Tayler έγινε το 1381 στις αγροτικές περιοχές της Ν. Αγγλίας Έσσεξ, Κέντ, κ.λπ. που στέναζαν από τη βαριά φορολογία

Ο Αλέξανδρος Π. Καζντάν είναι βυζαντινολόγος, καθηγητής στο Πανεπιστήμιο της Μόσχας, αντεργάτης του Ινστιτούτου Σλαβικών και Βαλκανικών Μελετών της Ακαδημίας Επιστημών της ΕΣΣΔ. Έχει γράψει ένα πλήθος μελετών που αναφέρονται στην ιστορία και τη γλωσσολογία του Βυζαντίου, κυρίως για τον ένατο, δέκατο, ένδεκατο και δωδέκατο αιώνα. Την αναζούωση αυτή, την έγραψε ρωσικά για το δέκατο πέμπτο Διεθνές Συνέδριο Βυζαντινών Σπουδών, που έγινε στην Αθήνα το Σεπτέμβριο 1976. Για τη δημοσίευσή της στο «ΑΝΤΙ» ζητήθηκε και πύσθηκε η άδειά του, όπως και η άδεια του γενικού γραμματέα του συνεδρίου Μανόλη Χατζηδάνη. Η μετάφραση στα ελληνικά έγινε από τον Τηλ. Κ. Λογγρή και ο Αλ. Πολίτης συνεγράστηκε στην επιμέλει.

των γαιοκτημόνων. Παρόλο της τό μαζικό χαρακτήρα, η αγροτική αυτή εξέγερση καταπνίγηκε από το φεουδαρχικό στρατό τον ίδιο χρόνο. (Σ.τ.μ.)

2. Βλ. Η. Antoniadis-Bibicou: Villages Desertés en Grèce. Un Bilan Provisoire, στο Villages Desertés et Histoire Economique. XI-XVIII Siecle. Paris 1965, σ. 364. Αν κρίνει κανείς από τα δεδομένα της Έλ. Αντωνιάδη-Μπιμπίκου, η Ελλάδα δε γνώρισε μέχρι το ΙΔ' αιώνα μαζική εγκατάλειψη των χωριών, εκτός από τη σχετικά σύντομη περίοδο του δεύτερου μισού του ΙΑ' αιώνα.

3. Δ. Ζακυθινός: Byzance: Etat, Societe, Economie. London 1973, μέλητη 5. Χωρίς να σταματήσω εδώ στη συζήτηση πάνω στο θέμα της παρακμής των πόλεων στο Βυζάντιο το Ζ' αιώνα, παρατηρώ μόνο ότι ένας από τους τελευταίους αντίπαλους αυτής της άποψης αποδείχτηκε ο Α. Toynbee. Βλ. Constantine Porphyrogenitus and his world. London 1973, σσ. 38-70.

4. Τα ελληνικά μοναστήρια χωρίζονται σε κοινοβιακά και σε ιδιόρρυθμα. Σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στα κοινοβιακά, στα ιδιόρρυθμα ο μοναχός δεν συνεισφέρει στην κοινή περιουσία (Σ.τ.μ.)

5. Εξέγερση των Ζηλωτών (1342-1349), όπου ο λαός της Θεσσαλονίκης έφτασε στο σημείο να κυβερνήσει μόνος του την πόλη. Η ιστορία του επαναστατικού κινήματος της Θεσσαλονίκης είναι υπόδειγμα για τη μελέτη των κοινωνικών τάξεων το Μεσαίωνα: Ζηλωτές όνομαζόντουσαν τα μέλη ενός συγκεκριμένου κόμματος, με ένα συγκεκριμένο πρόγραμμα κοινωνικών μεταρρυθμίσεων. (Σ.τ.μ.)

6. Η μάχη του Μαντζικέρτ έγινε το 1071 κοντά στη λίμνη Βάν, στην Αρμενία. Ο σουλτάνος Άλή-Αράλν κατέστρεψε το βυζαντινό στρατό και συνέλαβε τον αυτοκράτορα Ρωμανό Δ' το Διογένη. Η μάχη του Μαντζικέρτ άνοιξε το δρόμο στους Σελτζούκους Τούρκους για την κατάκτηση της Μικρασίας (Σ.τ.μ.)

7. Ο G. A. Ostrogorsky χαρακτηρίζει σαφώς τη διακυβέρνηση των Αγέλων σαν περίοδο νίκης της φεουδαρχικής άριστοκρατίας, σαν «θρίαμβο» της φεουδαρχικής άριστοκρατίας.

8. Ο G. Ostrogorsky σημειώνει την προσέγγιση του κοινωνικού συστήματος στα νέα κράτη που ξεπήδησαν μετά το 1204 και στο Βυζάντιο των Κομνηνών.

9. Στα τέλη του ΙΓ' αιώνα, στην παραμεθόρια περιοχή της Μικρασίας ξεπήδησε μιά άνταρσία με αρχηγό τον άρχιστράτηγο (στρατοπεδάρχη) Άλέξιο Φιλανθρωπινό. Αυτή η άνταρσία σπληνιζόταν, σύμφωνα με τις περισσότερες ένδείξεις, στη μικρή άριστοκρατία.

ή ΜΑΦΑΛΝΤΑ και ό ΚΟΣΜΟΣ της

του ΚΟΥΪΝΟ



ΕΠΙΣΗΜΑΙΝΟΥΜΕ

Η ΜΑΥΡΗ ΕΠΕΤΕΙΟΣ

Η τηλεόραση έκανε πάλι τό θαύμα της, μέ τήν εὐκαιρία τῆς μαύρης ἐπετείου τοῦ χουντικού πραξικοπήματος. Καί γιά τήν μέν ΥΕΝΕΔ... «οὐδέν πρόβλημα»: ἴσως τό μόνο πού θά εἶχε ἐνδιαφέρον θά ἦταν – ὅπως παρατήρησε καί ἡ «Καθημερινή» – ἡ ἀλλαγὴ τῶν ρόλων, ἀνάμεσα σέ δύο πρόσωπα πού παρουσιάστηκαν, τόν ὑφυπουργό Τύπου κ. Π. Λαμπρία καί τό δημοσιογράφο κ. Κ. Σισμάνη... Ἀλλά ἡ ΕΡΤ; Τί «σώου» ἦταν αὐτό καί τί «ποικιλία θεάματος»;

Φυσικά, ἡ εὐθύνη βαραίνει ἄλλους. Γιατί ἡ κυβέρνηση ἔχει κάθε δικαίωμα νά δλέπει ὅπως θέλει κάθε φορά τό ὅποιο γεγονός – ἀκόμα καί τήν ἐπέτειο τοῦ ἀπριλιανοῦ πραξικοπήματος. Ἡ ἀντιπολίτευση ὅμως (καί πιά εἰδικά ἡ ἀριστερά) ὡς πότε θά παίρνει μέρος σέ τέτοια, τηλεοπτικά ἢ ὄχι, παιχνίδια;

Ἀλλά στήν ἱστορία ὑπάρχει καί μιὰ ἄλλη πλευρά: τό ΚΚΕ, πού δέν κλήθηκε στήν ΕΡΤ... διαμαρτύρεται γιά τήν ἔλλειψη... «ἀντικειμενικότητας» τοῦ ἰδρύματος (τί λέτε;) ἀπέναντι στά «ἱστορικά γεγονότα»! («Ριζοσπάστης» τῆς Κυριακῆς). Δηλαδή, ἂν εἶχε κληθεῖ, θά συμμετείχε στό «σώου»; Δέν καταλαβαίνουμε, εἰλικρινά!...



ΣΤΟ ΚΕΝΤΡΟ Ἡ ΣΤΗΝ ΕΠΑΡΧΙΑ;

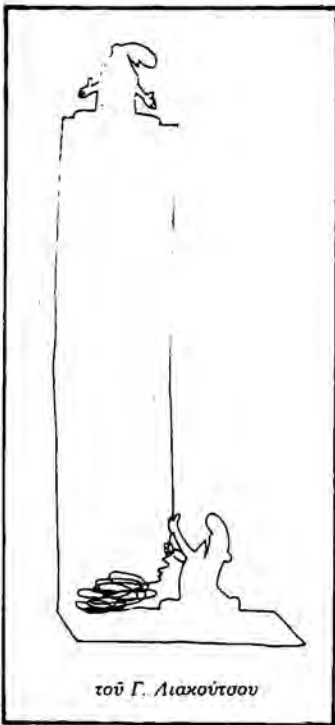
Τό φαινόμενο δέν εἶναι ἀσυνήθιστο: μιὰ καλλιτεχνική περιόδοι στήν ἐπαρχία – ἔξω ἀπό τά γνωστά κυκλώματα – μπορεῖ νά συνδυάσει δύο, ἀπό πρώτη ὄψη, ἀντίθετα πράγματα: τήν ἐπιτυχία ἀπό πλευρᾶς προσέλευσης κοινού καί τήν ἀποτυχία ἀπό οικονομικῆς πλευρᾶς. Μιά σειρά ἀπό «εἰδικές συνθήκες» ἔχουν «μπλοκάρει» τήν καλλιτεχνική ζωὴ στίς ἐπαρχιακές πόλεις, ἔτσι ὥστε ὁ ἐλεγχος νά εἶναι σχεδόν ἀπόλυτος.

Ἡ περίπτωση τῆς Μαρίτσας Κώχ εἶναι ἀπό τίς πιά πρόσφατες: γύρισε ὅλη τήν Πελοπόννησο, μάζεψε κόσμο (μερικές φορές ἰδιαίτερα πολύ), ἀλλά οικονομικά μάλλον... μῆθε μέσα! Οἱ λεπτομέρειες ἔχουν ἐνδιαφέρον, ἀλλά δέν «χωράνε» σέ τοῦτο τό σημεῖωμα. Ἦδη, ἡ Κώχ (μέ τόν Π. Χαρθά, τό Δ. Κατοῖκο καί τή Βιργινία Σταύρου) περιοδεύουν Μακεδονία – Θράκη, καί... ἐπεται συνέχεια...

Νέοι θεατρικοὶ συγγραφεῖς

«Σύλλογος Θεατρικῶν Συγγραφέων» ἰδρύθηκε στήν Ἀθήνα μέ σκοπό νά συμβάλει στήν ἀνανέωση τῶν θεατρικῶν πραγμάτων καί στήν προώθηση τῶν νέων θεατρικῶν δυνάμεων τοῦ τόπου.

Προσκαλεῖ τούς θεατρικούς συγγραφεῖς καί τούς ἐκπολιτιστικούς συλλόγους πού θά ἐνδιαφεροῦν νά γράψουν στή διεύθυνση: Λεῖα Χατζοπούλου - Καραδιά, Ἀγίου Πολυκάρου 51, Νέα Σμύρνη, Ἀθήνα, ἢ νά τηλεφωνήσουν στό 93.35.830.



τοῦ Γ. Λιακούτσου

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Τῇ Δευτέρᾳ τοῦ Πάσχα, ἕνας ἀγωνιστής ἔφυγε: ὁ Κώστας Καρυωτάκης, 36 χρόνων, πτυχιούχος πολιτικῶν ἐπιστημῶν, πού γνώρισε ὅλες τίς φυλακές τῆς χούντας, τά βασανιστήρια, τήν ἀπομόνωση. Στή μνήμη του ὁ Βαγγέλης Ἀλεπιδῆς μᾶς ἔστειλε αὐτό τό ποίημα:

ΚΩΣΤΑΣ ΚΑΡΥΩΤΑΚΗΣ

Θαθελα καποτε
να με θυμасаи:
χωρις λαδαρα
πανω
σημαιες
και
υποσχεσεις
ανεκπληρωτες
Θελω μοναχα να
θαθελα καποτε
να με θυμасаи:
αθηνα 13/4/77
βαγγελης αλεπιδης

Ἡ τέχνη στήν κοινωνία

Στό Ἰνστιτούτο «Γκαίτε» ὁργανώθηκε, ἀπό τίς 18 μέχρι τίς 25 Ἀπριλίου, σεμινάριο μέ θέμα τήν τέχνη στήν κοινωνία. Τίς ἐργασίες τοῦ σεμιναρίου διεύθυναν, ὁ τεχνοκράτης Χρ. Ἰωακειμίδης, ὁ καθηγητής ζωγραφικῆς τῆς ἔδρας ἀρχιτεκτονῶν τοῦ Ε.Μ.Π. Βλ. Κανιάρης καί ὁ γερμανός καλλιτέχνης Ντ. Χάκερ. Στά πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων δόθηκε μιὰ διάλεξη ἀπό τό Χρ. Ἰωακειμίδη πού χρησίμεψε σάν εἰσαγωγή στό σεμινάριο καί ἦταν πολύ κατατοπιστική πάνω στό περιεχόμενό του. Παράλληλα ἀναλύθηκε καί ἀξιολογήθηκε στό πλαίσιο τοῦ 20οῦ αἰῶνα ἡ συμβολή σημαντικῶν καλλιτεχνῶν ὅπως οἱ Μπόις, Βοστέλ, Κανιάρης κ. ἄ. καί εἰδικότερα ἡ μέσ' ἀπό τό ἔργο τους ἀπτήρηση καίριων κοινωνικῶν καί πολιτικῶν προβληματισμῶν. Συγχρόνως μέ τό σεμινάριο ἐγκαινιάστηκε μιὰ ἔκθεση ἐρασιτεχνικῆς φωτογραφίας μέ τόν τίτλο: «Οἱ Βέβηλοι στήν Ἐξουσία». Ἡ παρουσίαση αὐτή μᾶς ἔκανε νά συνειδητοποιήσουμε τήν πολύτιμη πληροφοριακή ἀξία ἐνός τέτοιου ὑλικοῦ καθώς καί τόν ἀποφασιστικό ρόλο πού θά μπορούσε νά παίξει στόν κοινωνικό τομέα καθῶς καί στήν τέχνη. Ὁ Ντ. Χάκερ, πού συγκέντρωσε καί παρουσίασε τό ὑλικό αὐτό, εἶναι γνωστός στή Γερμανία γιά τίς πειραματικές προσπάθειές του σ' ὅ, τι ἀφορᾷ τήν προβολή μιᾶς κριτικῆς τῶν συγχρόνων τάσεων στήν τέχνη.



Κύπριος καλλιτέχνης

Πρόσφατα ἔδειξε στή γκαλερί «Ἀργώ» τή δουλειά του τῶν δύο τελευταίων χρόνων (σχέδια καί ἀκουαρέλες) ὁ Χ. Δίκαιος. Ὁ Κύπριος καλλιτέχνης, πού ἀσχεῖ τό ἐπάγγελμα τοῦ ἀρχιτέκτονα, βρῆκε στή ζωγραφική μιὰ δημιουργική διέξοδο γιά τόν ψυχισμό του πού γύρευε νά ἐκδηλωθεῖ δίχως τήν πειθαρχία τοῦ ἀρχιτεκτονικοῦ σχεδίου. Κατόρθωσε, πράγματι, ὁ Δίκαιος ν' ἀποθανατίσει μέ μιάν ἰδιαίτερη ζωντάνια καί ἔκφραση τίς μορφές τῶν Κυπρίων χωρικών, πού κυρίως ἀπεικόνισε στά ἔργα του. Τίς μορφές αὐτές τίς δλέπουμε νά 'χουνε μιάν εὐστοχη «κίνηση», ἕναν ἰδιόμορφο ρυθμό καί νά τονίζονται ἀπό χρώματα πού 'χουνε ἀπορροφήσει καί ἀπό τήν παλμικότητα τοῦ μεσογειακοῦ φωτός.

«ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ»

Ζωογόνα εἶναι ἡ παρουσία τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Κορυδαλλοῦ – Νίκαιας γιά τούς ἀνθρώπους τῆς περιοχῆς. Ἡ σημασία μιᾶς μηνιατικῆς περιοδικῆς ἔκδοσης πού νά ἀπτηρεῖ καί νά ἀντανακλά τά προβλήματα, τίς πνευματικές ἀνησυχίες καί τίς ἀνταύγειες ζωῆς τους εἶναι ζωτική.

«ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ» ἀληθινός αὐτῆς τῆς ζωῆς ἡ μηνιαία ἔκδοση· πείραμα πού ἐγκαινιάστηκε τό Γενάρη. Τό ἀποτέλεσμα τῆς δουλειᾶς τῶν νέων ἀνθρώπων πού ἀπαρτίζουν τή σύνταξη τῶν περιοδικῶν εἶναι ἀξιόλογο σέ ποιότητα. Μέ ἀγάπη σκύδουν πάνω στά καθημερινά τῆς ἐργατοῦπολης προβλήματα, μέ σεβασμό στήν Ἑθνική μας Ἀντίσταση, μέ ζεστασιά κοιτοῦν τήν καθημερινή ζωὴ τῶν ἀνθρώπων τῆς περιοχῆς.

Ὁ «ΚΑΘΡΕΦΤΗΣ» τοῦ Πνευματικοῦ Κέντρου Κορυδαλλοῦ – Νίκαιας εἶναι μήνυμα αἰσιοδοξίας γιά τό τί μποροῦν νά δώσουν σέ ποιότητα οἱ νέοι μας καί τί ἀποθέματα δημιουργικῆς προσφοράς μπορεῖ νά ὑπάρχουν σέ κάθε ἄλλη γωνία τῆς χώρας μας.

Ο κατάλληλος άνθρωπος

Από τον φίλο κ. Σπύρο Παπαδημητρίου πήραμε αυτό το υπέροχο γράμμα - καταγγελία:

Αγαπητό μου «ΑΝΤΙ».

Επειδή είσαι το μόνο περιοδικό που μιλάει σταρτά - αν και θάπρεπε περισσότερο άκοιμη - για την περίφημη ΕΣΗΕΑ. Θάθελα νά σου πω τό εξής:

Στήν εφημερίδα της χούντας «Ελευθέρος» (;) Κόσμος ήταν ως γνωστόν εκδότης-διευθυντής ο δημοσιογράφος κ. Παντελής Παντελής. (Πρόκειται γι' αυτόν που κάθισε στο σκαμνί μαζί με τό αφεντικό του στή δίκη που έγινε πέρυσι, γιά τή δημοσίευση των γνωστών ύβριστικών άρθρων του Σάββα).

Ο κ. Παντελής Παντελής δέν φηγογράφει τελευταία σάν εκδότης του φυλλαδίου της χούντας. Καί ρωτώντας έμαθα τό γιατί: Διορίστηκε ανταποκριτής του Αθηναϊκού Πρακτορείου Ειδήσεων» στίς Βρυξέλλες - και ή γυναίκα του στήν Έπιτροπή της ΕΟΚ, στήν ίδια πόλη.

Μήπως έχεις, αγαπητό «ΑΝΤΙ», νά πείς τίποτα; Εγώ όχι.

Μέ αγάπη
Σπ. Παπαδημητρίου

Τί νά πούμε; Τά ίδια Παντελάκη μου, τά ίδια Παντελή μου...

ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

Λοιπόν, ό Κ. Μητσοτάκης, άν όχι τίποτ' άλλα, ξέρει νά κάνει δημόσιες σχέσεις: μετά τή «οσβαροφανή» παρουσίαση βδομαδιατικού περιοδικού (πού θέλησε νά... «φωτίσει») τήν άποστασία πρό καιρού καί από τότε σιγνά - πυκνά ό αρχιτέκτονας της άποστασίας φηγογράφει στίς στήλες του), νάτος τώρα σ' άλλο πάλι βδομαδιατικό περιοδικό, σέ διακρύβεκτο μελό. Τό «ζουμί» είναι βέβαια... στό τέλος. Αντιγράφουμε:

«Τώρα προετοιμάζει τήν επανεμφάνισή του. Σήμερα πλέον δέν έχει αυταπάτες. Βλέπει πώς οι έμπειρίες γιά μιá "έκ των άνω" αλλαγή χάθηκαν. Διαπιστώνει τήν οξύτητα των προβλημάτων πού άπειλητικά οπισθοφεύονται. Καί είναι έτοιμος γιά τό νέο ξεκίνημα. Δέν πιστεύει στήν Δεξιά "πού δέν οδηγεί ποθενά". Ούτε στό "μέτωπο" πού "νοθεύει τήν πολιτική ζωή". Ποι, λοιπόν, θά κινηθεί; Έχει τίς άπόψεις του, πού σύντομα, λέει, θά τίς πει. Καί αισθάνεται τόν έαυτό του "μή πληρότητα".

Αμάν, θά μάς γάει ή άγωνία, βρέ παιδιά...

ΜΙΑ ΠΙΝΑΚΙΔΑ - ΠΡΟΚΛΗΣΗ



Πρόκληση ή ...

Η φωτογραφία είναι παρμένη από τήν ανεξάρτητη άργολική εφημερίδα «Αναγέννηση», πού τά λέει καλά - γι' αυτό καί δέχεται άπειλητικά τηλεφωνήματα από τραμπούκους του ΝΕΚ... της περιοχής.

Γιά τήν ύπαρξη της πινακίδας αυτής στίς Λίμνες της Άργολίδας, οι τοπικές πολιτικές οργανώσεις νεολαίας έβγαλαν κοινή ανακοίνωση διαμαρτυρίας. Αλλά... «Η άναδίσωση του πνεύματος μισαλλοδοξίας» - πού γράφουν - κάποιους, φαίνεται, «συγκινεί» ακόμα...

Η σύγχρονή μας ιστορία: Γαργάλατα!

Οκτώ δικηγόροι μέ γράμμα τους θέλουν τό καιρίο πρόβλημα της διαφύλαξης καί αξιοποίησης του άρχαιακού ύλικού της δικαιοσύνης. Η άπορία καί άγανάκτησή τους έχει πάντως καί μιá δόση άφέλειας, άφου πολλοί είναι εκείνοι πού ένδιαφέρονται νά σκεπαστούν τά ιστορικά τεκμήρια από τή σκόνη καί τή λήθη. Γιατί πώς άλλως θά μπορούσε νά μάς συμβουλευτεί γιά τή «μοίρα του έθνους» ό κ. Νόδας, π.χ.;

Ας δούμε όμως τί γράφουν οι ίδιοι:

«Πρός: 1. Τό Υπουργείο Δικαιοσύνης

2. Τό Υπουργείο Πολιτισμού καί Έπιστημών

3. Τόν Δικηγορικό Σύλλογο Αθηνών

4. Τόν ήμερήσιο καί περιοδικό τύπο

5. Τήν Παγγελήνια Πολιτιστική Κίνηση - Ένταυθα Αθήνα 29.3.1977

Κύριοι.

Εξκαιριακή άπασχόλησή μας - τόννοι φαρύσιμη σκόνη - στό Γενικό Άρχείο του Πρωτοδικείου Αθηνών, όδός ΓΕΡΑΝΙΟΥ, άριθ. 42, μάς έδωσε τήν ενκαιρία νά διαπιστώσουμε τά εξής:

1. Στόν 5ον όροφο του Άρχείου, φνλάγονται «μετά των άλλων».

φύλων», 600.000 ως 1.000.000 μουναιικά χειρόγραφε δικαστικές άποφάσεις, πού ή άρίθμηση τους άρχίζει τό 1835. Υποθέτουμε πώς κάτι άνάλογο συμβαίνει καί σ' άλλα πρωτοδικεία του τόπου μας.

2. Ο φυσικός χώρος μεγάλων μέρους από τό άπό κάθε άποψη πολύτιμο καί πλούσιο δικαστικό ύλικό, είναι τό μοναστήρι κι όχι τό κατασκονισμένο καί άναγκαστικά θεοδωρικό Άρχείο, όπου διβλιοδετημένες οι πολύτιμες γιά τήν πρόσφατη ιστορία του τόπου μας δικαστικές άποφάσεις κινδυνεύουν νά καταστραφούν άπ' τήν άφόρητη σκόνη, άπ' τήν ύγρασία πού έχει καταφάει ήδη άρκετά έξώφυλλα διβλιοδέτησης κι από καμμιá πυρκαγιά, τυχαία ή σκόπιμη.

3. Τό ύλικό αυτό, έπηρεζε, άπ' όσο γνωρίζουμε, άρρόσιτο μέχρι σήμερα στους έρευνήτες της σύγχρονης ιστορίας μας καί είναι άνάγκη ν' αξιοποιηθεί τό ταχύτερο άφου προηγηθεί ή σκόπιμη διευθέτηση καί διασφάλισή του.

4. Διευθέτηση καί διασφάλιση σημαίνει, κατά τήν άποψη μας, τοιούλάχιστον δακτυλοαντιγραφή των άποφάσεων αυτών μέ τή μεγαλύτερη δυνατή προσοχή καί ευθύνη, μεταφορά των έκπληκτικής καλλιγραφίας χειρογράφων - πρωτοτύπων στό μοναστήρι καί άντικατάστασή τους στό Άρχείο από δακτυλογραφημένα αντίγραφα καί αντίστοιχα φωτοαντίγραφα των χειρογράφων.

Μόνο τότε θά γίνει έφικτή ή πολύπληρη αξιοποίηση του πολύτιμου αυτού ιστορικού ύλικού από έρευνήτες πού θ' άντλήσουν στοιχεία περίπου γιά τά πάντα, άφου είναι γνωστό πώς στίς δικαστικές άποφάσεις καθρεφτίζεται όλόπλευρα, θετικά ή άρνητικά, ή δασυνιστική εξέλιξη όλης της κοινωνικής ζωής ενός λαού. μέσα στό ύπαρκτο νομικό πλαίσιο, πού ή έξουσία διαμορφώνει έκφράζοντας ή διαίζοντας τή θέληση του λαού αυτού.

Ως προς τά καθ' ήμάς, από τέτοιους διασμούς - πού άλλο τίποτα - καί γιά παράδειγμα- θ' αναφερθούμε στόν πιο τελευταίο: Τή συμμετοχή του κ. Γ. Αθανασιάδη-Νόδα κ.λ.π., στό Συμβούλιο της Δημοκρατίας.

Εμείς γαργαλιόμαστε. Έσείς: Κοιν/σις: Προεδρία της Δημοκρατίας καί

κ. Παναγιώτην Κανελλόπουλον

Μέ τιμή

Πρ. Μιχαηλίδης, Αντ. Σπιντιάδης, Χρ. Παπαδόπουλος, Γ.Σ. Σταθόπουλος, Εύθυμία Πετροπούλου, Γ. Αγγελόπουλος, Έλένη Πολύζου, Έλένη Ντέμου.



Ο κ. Έ. Αδέρωφ



Ο κ. Δ. Μπίτσιος



Ο κ. Γ. Ράλλης

ΔΕΝ
είναι
- πάντοτε -
συνδρομητές
του
«ΑΝΤΙ»

Έσείς:

Τρία κείμενα του Μπέρτολτ Μπρέχτ για την ιστορία της αρχιτεκτονικής

—Του Γιάννη Χατζηγάγα—

Τά λίγα κείμενα που έγραψε ο Μπρέχτ για την αρχιτεκτονική και τους αρχιτέκτονες είναι σημαντικά γιατί ρίχνουν φως στο ζήτημα ότι η αρχιτεκτονική ακριβώς επειδή είναι έκφραση της αντίστοιχης κοινωνικής πραγματικότητας που τη γεννά και την καθορίζει, είναι σε κύρια πλευρά και φορέας των ιδίων χαρακτηριστικών της κοινωνικής πραγματικότητας. Κυρίαρχη αρχιτεκτονική είναι δηλαδή η αρχιτεκτονική της κυρίαρχης τάξης και το ίδιο ισχύει για την αρχιτεκτονική εκπαίδευση, την ιστορία της αρχιτεκτονικής αλλά και τους ίδιους τους αρχιτέκτονες.

Η διαδικασία που ακολουθεί ο Μπρέχτ είναι απομυθοποιητική, άρα και αποκαλυπτική. Ξέροντας πολύ καλά ότι η αντικειμενική ανάλυση μιας πραγματικότητας δημιουργεί και τις προϋποθέσεις για το διαλεκτικό ξεπέρασμα των αντιθέσεων που αποκαλύπτονται, ο Μπρέχτ με τον απλό, διαλεκτικό τρόπο γραφής του ξανατοποθετεί υπομονετικά τα πράγματα στη θέση τους, ξεπερνά τη συμβατική έννοια που παίρνουν όρισμένες λέξεις και τους δίνει το πραγματικό τους περιεχόμενο. Η λέξη «έχτισε» για παράδειγμα: έχει μία έννοια αυτού που «είπε να χτίσουν» και μία έννοια αυτών που πραγματικά «έχτισαν». Το ίδιο και η λέξη «θριάμβευσαν», που μένει λειψή αν δεν συμπληρωθεί με το ερώτημα: «πάνω σε ποιόν;». Και γά γίνει ακόμα πιο καθαρή, κατανοητή και διαισθητική αυτή η διαδικασία αποκαλύψης της πραγματικότητας ο Μπρέχτ βάζει να μιλήσει αυτός που πιο πολύ από κάθε άλλον μπορεί να μιλήσει απλά, διαλεκτικά και αποκαλυπτικά: «ένας εργάτης που διαβάζει...»⁽¹⁾

Ἀπορίες ενός εργάτη που διαβάζει

Ποιός έχτισε την εφτάπυλη Θήβα;
Στά διδύλια διαβάζει κανείς μονάχα τὰ δνόματα τῶν βασιλιάδων.
Κουβάλησαν οἱ βασιλιάδες τὰ θρόνια;
Κι ἡ Βαβυλώνα πού καταστράφηκε τόσες φορές;
Ποιός τὴν ξανάχτισε τόσες φορές ἀπ' τὴν ἀρχή; Σέ τί σπίτια
τῆς Λίμα πού ἀχτινοβολοῦσε ἀπ' τὸ χρυσάφι, μέναν οἱ οἰκοδόμοι;
πού πήγαν οἱ χτίστες τὸ θρόνο πού ἦταν ἑτοιμο
τὸ σινικό τεῖχος; Ἡ μεγάλη Ρώμη
εἶναι γεμάτη ἀψίδες θριάμβου. Ποιός τίς ἔχτισε; Πάνω σέ
ποιόν θριάμβευσαν οἱ Καίσαρες; Ἐίχε τὸ πολυτραγουδημένο Βυζάντιο
μόνο παλάτια γιὰ τοὺς κατοίκους του; Ἀκόμα καὶ στή μυθική Ἀτλαντίδα

οὐλοῦνταν μέσ' τὴ νύχτα τὴν ὥρα πού τὴν κατάνειν τὸ πέλαος
αὐτοὶ πού πνίγονταν, ζητώντας τοὺς σκλάβους τους...

Οἱ ἀντιθέσεις ἀνάμεσα σέ πνευματική καὶ χειρωνακτική ἐργασία, ἀνάμεσα σέ σχεδιαστή καὶ κατασκευαστή, ἡ μεροληψία τῆς ἱστορίας τῆς αρχιτεκτονικῆς στὴν ἐπιλογή τοῦ ὕλικου τῆς, τὸ μακάβριο τῶν ἀψίδων θριάμβου, ὁ καταποντισμός τῆς μυθικῆς Ἀτλαντίδας, τὸ θέμα τῆς ἐργασίας, ὅλα αὐτὰ ὑπάρχουν μέσα στίς 13 γραμμές.

Καὶ εἶναι καταπληκτική ἡ ἀντιστοιχία πού ὑπάρχει ἀνάμεσα σ' αὐτὸ τὸ κείμενο τοῦ Μπρέχτ καὶ σ' ἕνα κείμενο πού γράφτηκε χιλιάδες χρόνια πρίν, σ' ἕνα αἰγυπτιακὸ πάπυρο⁽²⁾, ὅπου διαβάζουμε:·

Νά σὰς πῶ γιὰ τὸν χτίστη πῶς ὑπομένει τὴν ἀθλιότητα; Εἶναι ἐκτεθειμένος σέ ὅλους τοὺς καιροὺς ὅταν χτίζει, μέ τὸ κορμί του γυμνὸ ὡς τὴ μέση. Τὰ χέρια του ἔχουν ἀπανδρῶσει ἀπὸ τὴ δουλειά, ἡ τροφή του κείτεται ἀνάμεσα στὰ περιττώματά του· κατατρῶει τὸν ἑαυτό του γιατί δέν ἔχει ἄλλο ψωμί ἀπὸ τὰ δάχτυλά του. Εἶναι τρομερὰ κουρασμένος γιατί πάντα ὑπάρχει μία πέτρα πού πρέπει νά κουβαληθεῖ σέ τοῦτο τὸ κτίσμα ἢ στῆλο, μία πέτρα ἐξ ἡ δέκα πήχες· πάντα ὑπάρχει μία πέτρα νά τὴν κουβαλήσει, τοῦτο τὸ μῆνα ἢ τὸν ἄλλον, ὅλο τὸ διάστημα, ὡς τὴν κορυφή τῆς σκαλωσιάς ὅπου στερεώνουν τὴ δόση τὰ λουλούδια τοῦ λατοῦ ὅταν τελειώσει τὸ σπῆ. Ὅταν τελειώσει ἡ δουλειά πηγαίνει σπῆ του ἂν ἔχει ψωμί, καὶ τὰ παιδιά του τᾶχουν·δεῖρει ἀνελέητα στὴν ἀπουσία του.

Στὸ δεύτερο κείμενο ὁ Μπρέχτ ἀναφέρεται στὸ ζήτημα τῆς ὁμορφιάς, τὸ ζήτημα τῆς χρησιμότητας, τῆ σχέσης ἀνάμεσά τους. Ἔχουμε ἕνα μεγάλο ἀρχιτέκτονα καὶ τοὺς ἐργάτες πού κατοικοῦν τὰ σπίτια πού τοὺς ἔχτισε. Ἦταν ἡ ἐποχὴ μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιο πόλεμο, ὅπου ἡ Χίμα, δηλ. ἡ Δημοκρατία τῆς Βαϊμάρης, ἔχοντας χάσει τὸν πόλεμο εἶχε προβλήματα μέ τὴ διομηχανικὴ τῆς παραγωγῆς⁽³⁾

τί εἶναι ὠραῖο;

Ὁ μεγάλος ἀρχιτέκτονας Λέν-τί ἐπινόησε ἕναν καινούργιο ὁρισμὸ τῆς ὁμορφιάς. Εἶπε, πῶς τὸ Χρήσιμο εἶναι ὠραῖο.

Ὅταν ἡ πόλη Κό-χά ἤθελε νά χτίσει κατοικίες γιὰ ἐργάτες ἀπευθύνθηκε σ' αὐτόν κι αὐτὸς ἔχτισε σπίτια χωρὶς κανένα στολίδι, φροντίζοντας γιὰ ὅλες τίς ἀνάγκες τῶν κατοίκων.

Οἱ ἐργάτες ἐγκαταστάθηκαν καὶ σίντομα πληροφροήθηκε ὁ Λέν-τί, πῶς ἦταν πολὺ δυσχερὲς εἶναι μέ τὰ σπίτια του. Δέν ἦταν γι' αὐτοὺς ἀρκετὰ ὁμορφα. «Κι ὅμως εἶναι ὠραῖα», φώναξε ὁ Λέν-τί μέ θυμὸ. «Εἶναι χτισμένα μέ πρότυπο τίς μηχανές σας, πού ἐγὼ θρῶσκω νά εἶναι τὰ πιὸ ὁμορφα πράγματα πού ἔχω δεῖ, καὶ εἶναι χρήσιμα, καὶ ἡ σκέψη μου ἦταν: τὰ πιὸ χρήσιμα σπίτια γιὰ τοὺς πιὸ χρήσιμους ἀνθρώπους».

Οἱ ἐργάτες ἀπάντησαν: «Στὰ ἐργοστάσια ὅπου δουλεύουμε εἶναι ὅλα πρακτικά, δέν ὑπάρχει ἐκεῖ τίποτα ἄχρηστο. Ἐμᾶς τοὺς ἴδιους μᾶς χρησιμοποιοῦν μόνο, ὅσο καιρὸ εἴμαστε χρήσιμοι. Ἔχουμε μιά ἀποστροφή γιὰ ὅ,τι εἶναι μονάχα χρήσιμο. Ἡ μηχανή πού ρουφάει τὴ ζωὴ μας εἶναι φτιαγμένη ἀπὸ μέταλλο καὶ γυαλί κι ἔρχεται κι ἐσὺ καὶ μᾶς φτιάχνεις καὶ τὰ ἐπιπλά μας ἀπὸ μέταλλο καὶ γυαλί. Μέ τὴν ἴδια λογικὴ θά μπορούσες νά φτιάξεις γιὰ ἕναν αἰγυπτιακὸ ἀπ' αὐτοὺς πού σέβουν τίς δώρες καὶ τοὺς μαστιγώνουν μέ δερμάτινα μαστίγια, θά μπορούσες νά τοῦ φτιάξεις κυρέκλι μέ πλεκτές δερμάτινες λουρίδες. Ἴσως νᾶναι πραγματικά ὠραῖο, ὅ,τι εἶναι χρήσιμο, ἀλλὰ τότε οἱ μηχανές μας δέν εἶναι ὠραίες, γιατί δέν εἶναι χρήσιμες σέ μᾶς.

«Θά μπορούσαν ὥστόσο νᾶναι χρήσιμες», φώναξε ὁ Λέν-τί πονεμένα. «Ναί», ἀπάντησαν οἱ ἐργάτες, «καὶ τὰ σπίτια σου θά μπορούσαν ἐπίσης νᾶναι ὠραῖα, ὅμως δέν εἶναι».

Ἡ έννοια τοῦ ὠραίου ὅμως μπορεῖ νά ὑπάρξει, μπορεῖ νά πάρει τὸ πραγματικὸ της περιεχόμενο, ὅταν ὑπάρχουν οἱ προϋποθέσεις πού δέν ὑπάρχουν στὸ προηγούμενο παράδειγμα, ὅταν τὸ ερώτημα «χρήσιμος γιὰ ποιόν» ἔχει ἤδη λυθεῖ σωστά. Αὐτὸ φαίνεται στὸ ἐπόμενο παράδειγμα:

«Τὰ παράθυρα καὶ οἱ πόρτες φτιάχνονταν ἀπὸ ἕναν ἐπαγγελματία μαραγκό, πού σχεδίαζε γιὰ κάθε σπῆ ἕνα ἰδιαίτερο ξύλινο σχέδιο γιὰ τὸ παραθυρόφυλλο. Ἐτσι δέν ὑπῆρχαν οὔτε δύο ἴδια παράθυρα στὸ χωριό.

«Βάζει ὅλη τὴν τέχνη του ὥστε ἡ πρόσωση νά ταιριάζει στὴν οἰκογένεια», εἶπε ὁ Μάου Πέι-Χαίν. «Σ' ὅποιον π.χ. ἀρέσει ἰδιαίτερα κάποιον λουλούδι φτιάχνει ἕνα σχέδιο μέ τὸ λουλούδι αὐτό. Πρέπει νά ταιριάζει τὸ σπῆ μέ τοὺς κατοίκους του. Γι' αὐτὸ καὶ δέν ἔχουμε οὔτε δύο ὁμοία παράθυρα. Ἀλλὰ αὐτὸ δέν κοστίζει παραπάνω. Ὁ μαραγκὸς πού κάνει αὐτὴ τὴ δουλειά πληρώνεται ἀπὸ τὴν ταξιορχία καὶ μεις ὅταν χτίζουμε ἕνα σπῆ πληρώνουμε τίς δουλειές τοῦ μαραγκοῦ ἀνάλογα μέ τὸν ἀριθμὸ ἀπὸ παράθυρα, πόρτες καὶ ντουλάπες πού θέλουμε νᾶχουμε».

Αὐτὴ ἡ ἀντίληψη γιὰ τὸ ὠραῖο δέν παρουσιάζεται μόνο στὰ ἰδιωτικά κτίσματα ἀλλὰ φυσικά καὶ στὰ κτίσματα τῆς ταξιορχίας. Τὸ 1962 ὑπῆρχαν λίγα μόνο σχέδια γιὰ τὰ παράθυρα. Τώρα – μετὰ τὴν πολιτιστικὴ ἐπανάσταση – κάθε νέο κτίσμα διαμορφώνονταν σύμφωνα μέ τὸ ἰδιαίτερο γούστο. Δέν χτίζονται τώρα πιά μόνο περισσότερα, ἀλλὰ καὶ πιὸ γερά καὶ πιὸ ὁμορφα κτίρια⁽⁴⁾.

Ἐπάρχει κι ἐδῶ, ὅπως καὶ στὸ προηγούμενο παράδειγμα τοῦ Μπρέχτ ἡ «ἀντίληψη γιὰ τὸ ὠραῖο». Μόνο πού τὸ περιεχόμενο αὐτῆς τῆς έννοιᾶς ἔχει ἀλλάξει. Κι ἔχει ἀλλάξει γιατί ἀλλάζουν συστατικά στοιχεῖα αὐτοῦ τοῦ περιεχομένου. Δέν ὑπάρχει ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν σχεδιαστή καὶ αὐτόν πού κατασκευάζει τὸ ἀντικείμενο. Μειώνεται ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα στὸν σχεδιαστή καὶ αὐτόν πού χρησιμοποιεῖ τὸ ἀντικείμενο. Μειώνεται ἡ ἀντίθεση ἀνάμεσα σέ πόλη καὶ χωριὸ μέ ἀποτέλεσμα νά ἔχει νόημα ἡ μακροπρόθεσμη ἐγκατάσταση καὶ ἡ ἀνᾶπτυξη μίας πολιτιστικῆς παράδοσης στὸ χωριό, πέρα ἀπὸ τὴν ἐκπλήρωση τῶν ἁμέσων ζωτικῶν ἀναγκῶν. Ἐχει ἀλλάξει ριζικά καὶ ἡ σημασία πού ἔχει ἡ διαμόρφωση τοῦ γούστου γιὰ τὴ διατήρηση μᾶς συγκεκριμένης ἰδεολογίας.

Δέν εἶναι πιά ἡ ἀνταλλακτικὴ ἀξία, ἀλλὰ ἡ ἀξία χρήσης πού εἶναι τὸ καθοριστικὸ γιὰ τὴν παραγωγή τῶν ἀντικειμένων. Καὶ ὅλα αὐτὰ δέν μπορεῖ παρά νά δίνουν ἕνα νέο περιεχόμενο στὴν έννοια «ἀντίληψη γιὰ τὸ ὠραῖο».

Τὴν ἐποχὴ αὐτὴ, μετὰ τὸν Α' Παγκόσμιο Πόλεμο, ἀναπτύχθηκε μιά

ιδεολογία για την αρχιτεκτονική και την πολεοδομία, ο φονξιοναλισμός, με πρόθεση «να απαντήσει στις νέες ανάγκες που δημιουργήθηκαν από την αλλαγή της κοινωνίας». Η αρχιτεκτονική είχε πάψει να αποτελεί ένα φαινόμενο που περιορίζεται μόνο σε προβλήματα αισθητικής, αλλά αναπτύσσονταν παρόλληλα με τις κοινωνικές απαιτήσεις, χωρίς να παραδίδει τους πολιτικούς και οικονομικούς παράγοντες. Ο νέος χώρος που παρόνταν όχι μόνο ελπίστηκε ότι θα εκφράζε τις κοινωνικές αλλαγές, αλλά ότι θα γινόταν επίσης το μέσο που θα επέτρεπε και θα προκάλυψε νέες κοινωνικές σχέσεις.

Δέν ήταν τυχαίο ότι αυτή την εποχή δημιουργήθηκε το Bauhaus με σκοπό «να ελπιόταν ότι τον άνθρωπο από τη σκληριότητα της μηχανής και να δώσει αξία στα αντικείμενα προστατεύοντάς τα από την ομοιομορφία της μηχανοποίησης» ακόμη και στην περίπτωση της παραγωγής σε «σειρά», καταπολεμώντας από τη μία μεριά τον προηγούμενο ακαδημαϊσμό αλλά καθιερώνοντας από την άλλη την εξειδίκευση και τη θεομοποίηση με τη μετατροπή της άτομικής εργασίας σε συλλογική στο εργοστάσιο και την αλλαγή της παραγωγής σε βιομηχανική παραγωγή. Έτσι μερικά αντικείμενα πήραν μια τέτοια σημασία που αποτέλεσαν ένα σημαντικό τομέα στην οικονομική ζωή και με την αλλαγή της κατανομής στην εργασία καθιερώθηκε η κατακόρυφη και ιεραρχική κατανομή εργασίας.⁽⁵⁾ Σ' αυτή την εποχή αναφέρεται και το κείμενο του Μπρέχτ που ακολουθεί:

ώραίο είναι, ότι είναι χρήσιμο⁽⁶⁾

Οι Τοίς από το Μον-σίν ήταν μεγάλοι κατασκευαστές. Κατείχαν έναν τεράστιο όγκο γνώσης και πείρας και δέν έδιναν σε κανέναν από τους μαθητές τους τον τίτλο του μάστορα προτού σπουδάσει 15 χρόνια κοντά τους. Ήταν πάντα ανοιχτοί σε κάθε τι το Νέο και Προοδευτικό, όπως απαιτούσαν οι καιροί. Έτσι ανακάλυψαν πρώτοι αυτοί την ομορφιά της μηχανής.

Γιατί, έγραφαν στα βιβλία τους, είναι η μηχανή τόσο ωραία; Γιατί είναι το όμορφότερο και το πιο ενήχριστο από μάτι απ' ό,τι μπορεί να δει κανείς σήμερα;

Επειδή είναι πέρα για πέρα χρήσιμη.

Επειδή δέν υπάρχει σ' αυτήν κανένα κομμάτι χωρίς σκοπό. Επειδή είναι η ενσωμάτωση της αμοιρίας. Κατασκευασμένοι απ' αυτή τη γνώση άρχισαν να φτιάχνουν τα σπίτια τους, ακόμα και τα επιπλά τους, με πρότυπο τις μηχανές, χωρίς στολίδια, αλλά και πρακτικά.

Εν πάση γ' αυτών, εκείνο τον καιρό οι άρχοντες ήταν για το Νέο και το Προοδευτικό, κι αυτό για τον ακόλουθο λόγο: Η Χίμα κατασκεύαζε με τις μηχανές της και τη μεγάλη μύξα του γιγαντιαίου της λαού μια τεράστια ποσότητα από προϊόντα που ήταν αδύνατο να πουληθούν στη χώρα, εξαιτίας της φτώχειας του λαού. Ο μεγάλος πόλεμος που έκανε ο αυτοκρατορας με εντά κράτη για να κατακτήσει χώρες, όπου να μπορούσαν να πουληθούν τα χιμέδικα προϊόντα, τα ύφασματα, οι μηχανές, τα λιάδια και άλλα, χάθηκε.

Παντού εμπόδιζαν ψηλοί φόροι την εξαγωγή προϊόντων κι έτσι οι χιμέδοι εργοστασιάρχες έπρεπε να βάλουν χαμηλές τιμές για να μπορούν να πουλήσουν. Προκλήσαν θραύει, για να φτηναίνουν την παραγωγή, για καινούργιες μηχανές που χρειάζονται λιγότερους εργάτες και σ' όλη τη χώρα σηκώθηκε μια φωνή για το Νέο και το Προοδευτικό, για οικονομίες και δελτιώσεις, για πρακτικές μεθόδους και χρήσιμες απόψεις.

Αυτό ήταν για τους κατασκευαστές από το Μον-σίν πολύ εννοικό και έτσι οι ίδες τους να φτιάξουν τα σπίτια, τις κατοικίες και τα επιπλά σαν τις μηχανές με τον πιο οικονομικό και χρήσιμο τρόπο, άρσαν γενικά.

Ο ίδιος ο Μπρέχτ δίνει μερικές εξηγήσεις για τους συμβολισμούς στα κείμενά του⁽⁷⁾: «Είμαι «Τοίς» είναι «οι διανοούμενοι της εποχής των ιεραρχιών και των έμπορευμάτων» που δουλεύουν τους είναι να είναι «άπολογητές» του συστήματος, «έννοιαστές της διανοήσης», «εκφραστές». Έξασκούν τα πιο ποικίλα πνευματικά επιτεύγματα και παρακινούνται σαν η πιο πλούσια σε επιρροή λάσπη να βρουν «την αιτία της αναταραχής» και «τη ρίζα των κακών» ανάμεσα στον κόσμο. Η χρυσή τους εποχή είναι, όπως γράφει ο Μπρέχτ, η «φιλελεύθερη δημοκρατία, αλλά στο υπόγειό του φθάνει ο Τουϊσμός στο Τρίτο Ράιχ».

Άρχετα χρόνια αργότερα θα το βεβαιώσει αυτό μια νοικοκυρά ενός «σύγχρονου» συγκροτήματος διαμερισμάτων στο ΜΕΡΚΙΣΕΣ ΦΙΡΤΕΛ του Δυτ. Βερολίνου:

«Είναι αντιλαϊκές αυτές οι κατοικίες. Φτιαγμένες όσο γίνεται πιο φτηνά, στίσιμα όσο γίνεται πιο πηχτά και με νοίκια όσο γίνεται πιο ακριβά, αυτό είναι. Έτσι έχει το ζήτημα! Γι' αυτό και δέν βγάζει κανείς ταμνοδιά για τις ανάγκες μας, γιατί η επόθεση είναι φτιαγμένη για το κέρδος, για το συμφέρον».⁽⁸⁾

Πολλά ζητήματα τίγονται στα παραπάνω κείμενα. Ζητήματα που αποκαλύπτουν την αρχιτεκτονική, το ρόλο της, την ιστορική της εξέλιξη, την ιστορία της, το ρόλο των αρχιτεκτόνων. Βέβαια τίγονται αλλά, χωρίς να είναι δυνατό να αναλυθούν εξαντλητικά. Κάτι τέτοιο θα απαιτούσε πολύ περισσότερο χώρο και χρόνο. Όσοσο οι νύξεις αυτές πολλαπλασιάζονται μέσα από τις σχέσεις, τις αντιποινίες, τους παραλληλισμούς και τις αντιθέσεις ανάμεσα στα κείμενα.

Όλη αυτή η διαδικασία χρειάζεται για να προσγειώσει την αρχιτεκτονική στην πραγματικότητα, να την απομυθοποιήσει, να τονώσει όλα εκείνα τα στοιχεία που την καθορίζουν και τη δημιουργούν.

Είναι ένα στάδιο αναγκαίο αλλά όχι ικανό για να δείξει μια προοπτική. Δείχνει αλλά μια κατάσταση, μια πραγματικότητα. Είναι η μία πλευρά. Από κει και πέρα, για να μη μετατραπεί η κριτική της αθλιότητας της αρχιτεκτονικής σε αθλιότητα της κριτικής της αρχιτεκτονικής, χρειάζεται μια καινούργια πρακτική, Ένας νέος τρόπος θεώρησης του ρόλου του αρχιτέκτονα. Και αυτή η προοπτική έχει αρχίσει να διαγράφεται τα τελευταία χρόνια αρκετά καθαρά.

● Μέσα από τις κινητοποιήσεις των αρχιτεκτόνων για τη ματαίωση των πολυόρων σχολείων και των σχολείων - μαμουθ.

● Μέσα από την υποστήριξη των αγώνων του λαού για στέγη, σχολεία, νοσοκομεία, παιδικούς σταθμούς.

● Μέσα από την κοινωνική έρευνα και την προβολή των αποτελεσμάτων της μέσα στο λαό.

Ο δρόμος αυτός ανοίγει μια καινούργια προοπτική στον κοινωνικό ρόλο του αρχιτέκτονα, είναι αυτός που βάσει τις ειδικές γνώσεις του τεχνικού, την επιστήμη γενικότερα, στην υπηρεσία των συμφερόντων και των αναγκών που έχει σήμερα ο τόπος και ο λαός μας.

1. Τα κείμενα του Μπρέχτ μεταφράστηκαν από τα γερμανικά από τό: «Μέ-Τι, το βιβλίο των μεταβολών», Μπέρτολτ Μπρέχτ, Άπαντα. Φραγκφούρτη: Suhrkamp, 1967.
2. Το απόσπασμα από τον αιγυπτιακό πάπυρο αναφέρεται από τον Έρνστ Φίσερ στο «Αναγκαιότητα της τέχνης». Αθήνα: Θεμέλιο, 1975.
3. Μπ. Μπρέχτ, στο ίδιο.
4. Το απόσπασμα για το μαγαζάκι του χωριού Λιού-Λίνγκ είναι από το βιβλίο του Γιάν Μπεντάλ, Κίνα, ένα μαγαζάκι από την πρόοδο στο χωριό Λιού-Λίνγκ, DTV, 1974.
5. Από το Ζωής Καραμάνου - Ροδολίχη, Γιάννη Χατζηγάγα, «Αρχιτεκτονική και κοινωνική πραγματικότητα», Πανελ. Θεσσαλονίκης, ΕΑΕΧΒΑ, Δελτίο 13, Θεσσαλονίκη, 1975.
6. Μπ. Μπρέχτ, στο ίδιο.
7. Μπ. Μπρέχτ, στο ίδιο.
8. Από το «Πρωτόκολλο για το Μέτρωτες Φίρτελ το Βερολίνου», Kursbuch 27 (Wagenbach) Μάης 1972.

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 - Τηλ. 615783



•ΚΙΝΗΜΑΤΟΓΡΑΦΟΣ•

Μνήμη Λουκίνο Βισκόντι

Της Φρίντας Λιάππα

Τό 'Ιταλικό 'Ινστιτούτο καί ἡ Ταινιοθήκη τῆς Ἑλλάδας ὁργάνωσαν στόν κινηματογράφο «Ἄστιν» ἑβδομάδα Λουκίνο Βισκόντι γιά νά τιμήσουν τό μεγάλο σκηνοθέτη πού πέθανε τό Μάρτη τοῦ περασμένου χρόνου. Τό πρόγραμμα τῶν ταινιῶν κάλυψε οὐσιαστικά τήν πορεία τοῦ ἔργου του ἀπό τήν πρώτη του ταινία, «Βραχνάς» (1942), μέχρι τό «Θάνατος στή Βενετία» (1971). Παίχτηκαν ἀκόμη τά «Ἡ γῆ τρέμει» (48), «Μπελίσσιμα» (1951), «Λευκές Νύχτες» (1957), «Ὁ Ρόκκο καί τ' ἀδέρφια του» (1960), «Μακρινά ἀστέρια τῆς Ἀρκτου» (1965), «Ὁ Γατόπαρδος» (1963), «Οἱ καταραμένοι» (1969). (Ἡ τελευταία ταινία του, «Ὁ Ἀθῶς», πού τήν τελείωσε μισοπαράλυστος, καθηλωμένος σέ ἀνιπηρική πολυθρόνα, παίχτηκε φέτος στήν Ἀθήνα).

Μνημειακή σχεδόν φιγούρα τοῦ σύγχρονου κινηματογράφου, αὐτός ὁ Μιλανέζος ἀριστοκράτης ἐστὶ καί κομμουνιστής, πού λάτρευε τό Σαίξπηρ, τόν Τσέχωφ, τό Βέρντι, πού διάβασε τό Μάρξ καί τόν Γκράμσι, προτείνει στούς θεατές του ἕνα ἔργο πολὺπλευρο καί προκλητικό, λαμπρό καί δυσανάγνωστο. Ἡ εὐκολία τῆς κατάταξης – ἔργο παρακμιακό, φορμαλιστικό καί ἀρνητικό ἐνός πεσισμῆ πού αὐτοκτονεῖται καί αὐτοδυσανθίζεται – συμβαδίζει μέ τήν ὑποκρισία ἢ τό φόβο μιᾶς κριτικῆς πού ἀρνεῖται τήν ἀνατροπὴ τῶν ταμπού πού στηρίζουν μιὰ λογοκριτικὴ καί λογοκριμένη τέχνη καί κοινωνία.

Ὁ Βισκόντι ἔδωσε τό πρῶτο καί τό καλύτερο ὑπόδειγμα γιά τόν ἱταλικό νεορεαλισμό μέ τό «Βραχνά», περιέγραψε μέ ταξικούς ὁρους καί μέ μοναδική ποιητικὴ ὀπτική τούς ἀγῶνες τοῦ σικελικοῦ προλεταριάτου στό «Ἡ γῆ τρέμει», εἶδε τὰ πρόσωπα μέσα στήν ἱστορία, τή σύγκρουση καί τό θάνατό τους μέσα στήν κοινωνικὴ τους ἀναφορά στό

«Σένσο». Ἀπὸ τό «Γατόπαρδο» καί μετὰ, τό δίδυμο Πόθος-Θάνατος κυριαρχεῖ πάνω στό ἔργο του, τό σεξουαλικό διαπερνά τίς ταινίες του εἴτε σάν ἰδεολογικό ἰσοδύναμο τῶν οικονομικῶν καί κοινωνικῶν σχέσεων («Καταραμένοι») εἴτε σάν ἀνομολόγητη ἀλήθεια σκανδαλώδης καί θανατηφόρα («Θάνατος στή Βενετία»).

Οἱ ἥρωές του, ἐρειπωμένοι ἀπὸ τό πάθος, ἐξόριστοι ἀπὸ τήν ἱστορικὴ ἐξέλιξη, ἐντρομοὶ μπροστά σ' ἕνα ἀνελήκτο αὐριο-τέλος, νοσταλγοὶ μιᾶς ἐποχῆς πού τέλειωσε, μακιγιαρισμένες μάσκες ἔρωτα καί θανάτου.

Ὁ κόσμος του, ἕνας κόσμος γεμάτος στολίδια πού σαπίζει, ἕνας ἱστορικός κόσμος πού ζεῖ τήν παρακμὴ του καί ἀναπαριστάνεται θεατρικὰ μέ ὕφος ὀπερας ἢ ρομαντικοῦ μελοδράματος.

Στὶς εἰκόνες του, ἡ σοφία τῆς τεχνικῆς καί ἡ ἐκθαμβωτικὴ τελειότητα συνδιαλέγονται μέ μιὰ ὁμορφιά θελκτικὴ καί διεστραμμένη.

Τό 1943, ἀμέσως μετὰ τήν

πτώση τοῦ Μουσσολίνι, ἔγραφε:

«Αὐτό πού μέ ὥθησε στόν κινηματογράφο ἦταν πρὶν ἀπ' ὅλα ἡ ἀνάγκη νά διηγηθῶ ἱστορίες ζωντανῶν ἀνθρώπων, ἀνθρώπων πού ζοῦσαν μέσα στὰ πράγματα καί ὄχι τίς ἱστορίες τῶν ἰδίων τῶν πραγμάτων. Ὁ κινηματογράφος πού μ' ἐνδιαφέρει εἶναι ἀνθρωπομορφικός. Οἱ πρὶν ταπεινὲς χειρονομίες τῶν ἀνθρώπων, ἡ δημιουργία τους, οἱ αἰσθήσεις καί τὰ ὀρμέμφυτά τους ἀρκοῦν γιά νά προσδώσουν μιὰ ποίηση καί μιὰ δόνηση στὰ ἀντικείμενα πού τοὺς περιβάλλουν. Τό δῆρος τοῦ ἀνθρώπου, ἡ παρουσία του, εἶναι τό μοναδικό πράγμα πού μπορεῖ νά κυριαρχεῖ πάνω στίς εἰκόνες. Ἡ ἀτμόσφαιρα πού δημιουργεῖ καί ἡ ζωντανὴ παρουσία τῶν παθῶν του δίνει στὰ πράγματα ζωὴ καί ἀναγλυφικότητα. Καί ἡ στιγμιαία ἀπουσία του ἀπὸ τό φωτεινὸ τετράγωνο τῆς ὁθόνης προσδίδει σέ κάθε πράγμα μιὰν ὄψη νεκρῆς φύσης.»

Καί δυὸ ἀποσπάσματα ἀπὸ μιὰ συνέντευξή του, πού δὲν ἰσχύουν

μόνο γιά τήν τελευταία του δουλειά ἀλλὰ φωτίζουν τό σύνολο τοῦ ἔργου του καί τόν ἴδιο σάν δημιουργό, κάνοντας ἔτσι περιττό κάθε ἄλλο λόγο.

● «Ναί, εἶμαι "παρακμιακός". Μοῦ ἀρέσει αὐτό. Θά μοῦ ἄρεσε πολὺ λιγότερο νά μέ κατηγοροῦσαν γιά φοντορισμό. Ἐγὼ τρομερὰ εἰναιόζή γνώμη γιά τήν παρακμὴ, σάν κι αὐτὴ πού εἶχε π.χ. ὁ Τόμης Μάνν. Εἶμαι ἐμπιστευμένος ἀπὸ αὐτὴ τήν παρακμὴ. Ὁ Τόμης Μάνν ἦταν παρακμιακὸς γερμανικῆς κοινότητας, ἐγὼ εἶμαι ἱταλικῆς. Ἐκεῖνο πού μ' ἐνδιέφερε πάντα ἦταν ἡ ἐξέταση μιᾶς ἀρρωστης κοινωνίας.»

● «Τό νά ζεῖς εἶναι ἀκόμη νὰ θυμάσαι. Ζεῖτε μέ ἀναμνήσεις; θά μπορούσε νά μ' ρωτήσῃ κάποιος. Δὲν τραβᾷτε μπροστά; Ἀλλὰ τό νά ξεχνᾷς εἶναι σά νά μὴ θέλεις πιά νά παίρνεις τό ἀπόσταγμα μιᾶς-μιᾶς ἀπὸ τίς χιλιάδες ἐμπειρίες, συναντήσεις, φωνές, ἤχους καί χρώματα. Οἱ ἀναμνήσεις ἰπάζονται. Προσσχέ σ' ὅποιον θέλει νά τίς σῇσει...»

Ὁ Βισκόντι καί οἱ «Καταραμένοι»

Τοῦ Δημήτρη Σταύρακα

Πέθανε ἐχθὲς καί κηδεύεται σήμερα ὁ διάσημος ἱταλὸς σκηνοθέτης τοῦ κιν/φου Λουκίνο Βισκόντι. Ὁ ἀποθανὼν ἦταν 69 ἐτῶν.

Οἱ ἐφημερίδες

«Ὅταν κάποτε ρωτήσανε τὸν συγγραφέα Χεμινγκουάι, τί εἶναι ὁ Βισκόντι, αὐτὸς ἀπάντησε μ' ἕνα σχῆμα πού θυμίζει τὴ φράση τοῦ Λένιν: ὁ Βισκόντι εἶναι ἡ ἱταλικὴ φρεσυδαρχία σὺν ὁ Κιν/φος

Αὐτὸς ὁ κυλοσός τῆς Σινεσιτά πατοῖσε γερά μέ τὰ πόδια ἀνοικτὰ (ὅπως κάνουν οἱ ὀπερατέρ διαν κρατᾶνε τὴν κάμερα στὰ χέρια) σὲ δυὸ βάθρα ὅπου τὸ ἕνα ἦταν ἡ ἱταλικὴ μεσαιωνικὴ πόλη (πού ἀρχόντευαν οἱ πρόγονοί του) καί τὸ ἄλλο ἡ σύγχρονη πόλη τοῦ Κιν/φου (Σινε-τσιτά), στήν ὁποία ἀρχόντενε ὁ ἴδιος.

Ὅλα τὰ ἔργα τοῦ Βισκόντι πραγματώνονται σὲ δυὸ ἐπίπεδα: σὲ σὲ καί στήν πάλιν τῶν τάξεων. Οἱ δυὸ πόλοι γύρω ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔλκονται καί ἀπαυθύνται οἱ ἥρωές του. Βλέπουμε στίς ταινίες τοῦ Λουκίνο τίς ἐπενέργειες τοῦ σὲ πάνω στήν κοινωνικὴ συμπεριφορὰ καί, ἀντίστροφα, τίς ἐπενέργειες τῆς ταξικῆς προέλευσης πάνω στήν ἑρωτικὴ συμπεριφορὰ. Ἀλλὰ πούθεν δὲν βλέπουμε τὴν ἐξήγηση τῶν κοινωνικῶν φαινομένων σάν προῖον τῶν ἐρωτικῶν ἀπωθημένων (ὅπως συνήθως συμβαίνει στὰ ἔργα τῶν κακῶν φροῦδιστῶν.) Γιατὶ ὁ Λουκίνο ἦταν μαρξιστῆς δεινός. Πούθεν οἱ ἥρωές του δὲν φαί-

νονται νά εἶναι μοναχὰ προϊόντα τῶν οικονομικῶν σχέσεων παραγωγῆς ἀλλὰ, ταυτόχρονα, εἶναι καί γεννήματα τῶν κοινωνικῶν σχέσεων παραγωγῆς. Δηλαδή τὰ δυὸ ἐπίπεδα ἀλληλοεξαρτῶνται καί διασυνδέονται, πράγμα πού δίνει στὴ διαλεκτικὴ λογικὴ τὸν πλοῦτο τῶν ἀντιφάσεων καί στοὺς ἥρωες τοῦ Βισκόντι τὴ γοητεία τῆς ἀντιφατικότητος.

Τὴν ταινία τοῦ Βισκόντι «Οἱ καταδικασμένοι» (δὲν καταλαβαῖν γιατί οἱ αἰθουσαρχεῖς διάλεξαν τὸν παραρσιαστικὸ τίτλο «Οἱ καταραμένοι», ἀν δὲν εἶναι γιά λόγους ἀρχῆς ν' ἀλλάζουν τοὺς τίτλους), πὺν εἶδα τρεῖς φορές. Κάθε μιὰ ἀπὸ τίς φορές συναποκομίζω, βγαίνοντας ἀπὸ τὴν αἴθουσα, κι ἕνα μέρος ἀπὸ τὴν κληρονομία τῆς ταινίας. Ὅπως συνέβαινε στίς παλιές κληρονομίες, ὁ θησαυρὸς δὲν ἔχει μετατραπῇ ὀλόκληρος σὲ χρηματικὸ κεφάλαιο, δηλαδή δὲν ἔχει μόνον ἀνταλλακτικὴ ἀξία, ἀλλὰ ὑπάρχει σὲ διάφορες μορφές πού ἡ κάθε μιὰ — κι αὐτὸ εἶναι τὸ σπουδαῖο — ἔχει καί ἀξία χρήσης. Κυρίως ἀξία χρήσης.

Τὴν ΠΡΩΤΗ ΦΟΡΑ τράβηξε τὸ μάτι μου (πράγμα φυσικὸ, ἀφοῦ πρόκειται γιά ταινία) ἡ αἰσθητικὴ ἀποψη τοῦ ἔργου: Ἡ ἐξαιρετικὴ σύνθεση τῶν χρωμάτων πού ἀναδείκνυναι σάν ὑπέβαλλαν στὸν θεατὴ τίς ψυχολογικὲς καταστάσεις τῶν ἡρώων καί τίς συγκρούσεις τους (π.χ. ἐκεῖνα τὰ μπλέ ροῦα φλουταρισμένα φόντα συνδυασμένα μέ τόνους μαύρους καί



Ὁ Ἄστιπας καί ὁ Τάτζιο, ὁ Θάνατος καί ὁ Πόθος σὲ «Θάνατος στή Βενετία».



Ο Βισκόντι στο γύρισμα του «Θάνατος στη Βενετία».

κόκκινους στα κοστούμια και τα ντεκόρ, στη σκηνή του πρώτου γεύματος), ή πολυεπίπεδη σύνθεση των κάδρων, ή αρμονία τους και το «ζύγισμά» τους, ο ρυθμός του μοντάζ, άλλοτε βαρύς και άργος κι άλλοτε νευρικός και ξερός, τα ντεκόρ με το βαρύ γερμανικό μπαρόκ (που πριν να είναι ένα στυλ αρχιτεκτονικό, είναι ένας τρόπος του σκέπτεσθαι), ο τρόπος που υποκρίνονται οι ηθοποιοί, μην αφήνοντας καμιά αμφιβολία για την ειλικρίνειά τους.

ΤΗ ΔΕΥΤΕΡΗ ΦΟΡΑ τράβηξε την προσοχή μου η λογική οργάνωση της ταινίας, η δόμηση των επί μέρους στοιχείων, η εξέλιξη του μύθου. Έδώ βρισκόμαστε απέναντι σ' ένα κλασικό δείγμα της σκέψης του Βισκόντι, που το βρίσκουμε και σε άλλες ταινίες του, όπως το «Σένσο» ή «Η γη τρέμει»: το πέρασμα από το μερικό στο γενικό (από την οικογένεια Κροούπ- Έσσεμπακ στη χιτλερική Γερμανία), και τη σύνδεση-αναγωγή από το γενικό στο επί μέρους (απ' τη σφαγή των ταγματών εφόδου, στο οικογενειακό δράμα, με την εκτέλεση του Γιοακίμ). Κάθε φορά που βρισκόμαστε μπροστά στο οικογενειακό δράμα, μπροστά στα προσωπικά πάθη και τις φιλοδοξίες, έχουμε την ταυτόχρονη αίσθηση μιάς «δεύτερης σκηνης» όπου παίζεται το άλλο δράμα, εκείνο της Γερμανίας και του γερμανικού λαού· και κάθε φορά που βρισκόμαστε απέναντι στη συλλογική δράση, ο Βισκόντι κάνει — την κατάλληλη στιγμή — την έκλογή του προσώπου που θα μάς συνοδέει — αλλά και θα προωθήσει την ανέλιξη του ατομικού δράματος. Έτσι, τα πάθη αναμινύονται με την ιστο-

ρία και η Ιστορία γίνεται η απρόσπλη έκφραση των παθών, πράγμα που θυμίζει τη γνωστή φράση του Saint-Just: η σύγχρονη τραγωδία είναι η Πολιτική...

ΤΗΝ ΤΡΙΤΗ φορά με άτασχόλησαν τα κοινωνικά μεγέθη της ταινίας. Για να χρησιμοποιήσουμε την όρολογία του φυσιοδίφη-συγγραφέα Βασίλη Βασιλικού, στην κοινωνία - ζούγκλα της ταινίας του Βισκόντι, βλέπουμε να άλληλοσπαράζονται τρεις συννομοταξίες θηλαστικών: Οι βροντόσαυροι-βιομήχανοι-αριστοκράτες, οι τυραννόσαυροι-Χιτλερικοί- Ές- Ές και ο γιγάντιος χαμαιλέον-Τεχνοκράτης-μικροαστός. Στην πάλη για επιβίωση και έξουσία επικρατούν οι τυραννόσαυροι, διότι παρουσιάζουν οργανωτικές μορφές συλλογικού βίου πιο εξελιγμένες, δηλαδή έχουν Κόμμα. Οι βροντόσαυροι εξαφανίζονται λόγω βιολογικής παρακμής ή, για να χρησιμοποιήσουμε άλλη όρολογία, η κοινωνία τους πετάει στο «σκοπιδοντενεκέ της Ιστορίας». Όσο για τον χαμαιλέοντα στην ταινία του Βισκόντι, γίνεται βόρα των τυραννόσαυρων, αλλά στην πραγματικότητα ο χαμαιλέον, λόγω της μεγάλης αναπαραγωγικής του ικανότητας, είναι μιά συννομοταξία που δεν κινδυνεύει να εξαφανιστεί βιολογικά, ιδίως αν λάβει κανείς υπ' όψη του την ικανότητα των χαμαιλεόντων να προβαίνουν στις απαραίτητες «συγκυριακές προσαρμογές»...

Αυτοί είναι, με λίγα λόγια, μερικοί από τους θησαυρούς της κληρονομιάς που μάς άφησε ο Βισκόντι σε μιά από τις ταινίες του.

Μάρτης 1976

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΕΔΡΟΣ

Πανεπιστημίου 44 τηλ. 3248346

Μόλις Κυκλοφόρησε



Η ΑΥΓΗ
κάθε προϋ
• ζωντανή ενημέρωση
• αδέσμευτη έρευνα • ελεύθερη κριτική

Η ΑΥΓΗ
κάθε Κυριακή
16 σελίδες
• με πλούσιο περιεχόμενο
• με νέο έπιτελείο συνεργατών

Η ΑΥΓΗ
στην πρώτη γραμμή της πάλης
για τη δημοκρατία και την ανεξαρτησία
της Χώρας
για την ενότητα και την ανανέωση
του κομμουνιστικού κινήματος

**αγοράζετε
διαδίδετε
την
ΑΥΓΗ**

•ΕΙΚΑΣΤΙΚΑ•

Δουλειά 15 χρόνων του Δανιήλ παρουσιάζει τό Γαλλικό Ίνστιτούτο

Βάσα Καρκαγιάννη-Καραμπελιά

Τά έργα που παρουσιάζει ο Δανιήλ στο Γαλλικό Ίνστιτούτο είναι μια επιλογή από τις πλαστικές του έργους και κατασκευές των τελευταίων 15 χρόνων: από τον «εικονόμυλο» του '63⁽¹⁾, τα ιερατικά «κουτιά» του '64⁽²⁾ κι ως τους πρόσφατους «τοιχούς» του⁽³⁾.

Συνδυετικό ύφάδι όλων αυτών των πολύμορφων ζωγραφικών-γλυπτικών προτάσεων, ή παθιασμένη αναζήτηση ενός νέου («πραγματικού» όπως λέει ο ίδιος) χώρου, και νέων «ανορθόδοξων» υλικών που να δίνουν την εικόνα «ένός κόσμου όπου το τραγικό και το θίαιο κυριαρχούν». Μέσ' από τα σωθικά των χαρτονένιων κουτιών του - σκισμένων, τρυπημένων, τσαλακωμένων - όπως και πίσω από τον καμβά των «τοιχών» του ξεπετιέται, σάν από ματιά μικρού παιδιού, ή αποκάλυψη της πολυδιάστατης, τραγικής σημερινής πραγματικότητας κι η διαρκής αμφισβήτηση των πολιτιστικών-κοινωνικών κατεστημένων.

«Ο πίνακας παράγεται με την καταστροφή του», έγραφε ο Δανιήλ στά 1972 επιλογίζοντας τό πολυγραφημένο κείμενο που κυκλοφόρησε μ' ευκαιρία την έκθεσή του στην αίθουσα «Δεσμός». Διαβάζοντάς το, αυτό καθώς κι άλλα παλιότερα ή κατοπινά γραφτά του, παραμερίζοντας δέ μία κάποια απλούστευση ανάλυσης (που τά ίδια τά έργα συμπληρώνουν σέ βάθος και σαφήνεια) βλέπουμε πώς ή πλα-

στική πρακτική δέν είναι, γιά τό Δανιήλ, μόνο αναζήτηση φόρμας. Όπως παλιότερα γιά τόν Mondrian, ή διαλεκτική σχέση ανάμεσα στά στοιχεία του έργου (γραμμές, χρώματα, δγκοί, επιφάνειες) καθώς και του χώρου απόθεσης, είναι σ υ μ β ο λ ι κ ά μις άλλης τάξης σχέσεων: ή ύλη και τό κενό - χρώμα και μή χρώμα - οί τομές, τ' ανοίγματα, (συχνά ξαναοραμένα, σάν κλεισμένες πληγές). τά μαξέματα ή ξαπλώματα της μάζας, αναφορές σ' άλλα αντικείμενα γνώσης κι άλλα επίπεδα της κοινωνικής ύπαρξης. Ή επιφάνεια δέν λογαριάζεται σάν παθητικός παράγοντας που πάνω του οργανώνεται ή δράση, μά σάν δυναμική παρουσία που συνεργεί - συχνά αντιδρώντας τό ίδιο θίαιο - στην παραγωγή του τελικού αποτελέσματος: Τό σχέδιο γίνεται «μέ τό μαχαίρι», ενώ ένα σύστημα χρωματικών υπογραμμίσεων τονίζει αυτή τή θίαιη πάλη ανάμεσα στό γεμάτο και τό άδειο, την άπουσία και την παρουσία, τό προσωπικό και τό κοινό. Τό έργο πάλι, μακριά απ' τό νά διακοσμή έναν τοίχο, τονίζει την ύπαρξη της επιφάνειάς του και συμμετέχει - άλλο στοιχείο - στή δυναμική οργάνωση του κενού.

Επί πλέον, ή άτομική-τραγική χειρονομία και τό αποτέλεσμα της (τό έργο τέχνης) εγκαταλείπει θεληματικά την κλασική ιεράρχηση των μερών σέ πάνω-κάτω δεξιά-αριστερά, μπρός-πίσω⁽⁴⁾, και τό διαχωρισμό της απ' αυτό που πάνω του δρα (τήν επιφάνεια, τόν τοίχο): Τό έργο ξεχειλίζει απ' όλες τις πλευρές του. Σημειώνεται μ' αυτό τόν τρόπο κι ή αντίθεση στην παραδοσιακή δομή της πλαστικής έκφρασης καθώς και στην ά ξ ι ο λ ο γ ι κ ή ιεράρχηση έργου-μή έργου. Τό «ιδιωτικό πάθος» τείνει νά διαλυθεί στό συλλογικό χώρο.

Ή «επιστροφή στόν τοίχο», έμμοιη ιδέα του καλλιτέχνη όλα τά τελευταία χρόνια, αυτήν ακρι-



βώς την ενδόμυχη επιθυμία προβάλλει· (ή κατάργηση του κάδρου ή του τεύλους τό ίδιο): την αποσοπή κάθε γραμμής που περιορίζει την πλαστική έκφραση και την απομονώνει από τούς δέχτες της - τό μεγάλο κοινό.

Κάθε πίνακας (ή «μή πίνακας» - πράγμα που τελικά είναι τό ίδιο) είναι και μία διδαχή. Ένα «αντικείμενο γνώσης». Μά είναι επίσης, κυρίως, ένα πλαστικό

συμβάν: μόνο μέσα από την αισθητική τους ολοκλήρωση και την πλαστική τους ατμόσφαιρα οί άφηρημένες-γεωμετρικές συμβολικές δομές του Δανιήλ αποκαλύπτουν τή διαύγεια του μηνύματός τους.

(1) Μέ τό έργο αυτό πήρε μέρος ο Δανιήλ στην έκθεση «Oeil de Boeuf» της γκαλερί «7» του Παρισιού, τό Μάρτη του '63. Βλ. τό πολυγραφημένο κείμενο που κυκλοφόρησε τότε ο Δ. στο βιβλίο του: «Η ζωγραφική πράξη και σκέψη», εκδόσεις Αίθουσας Τέχνης Δεσμός, Άθήνα 1973, σελ. 18-19.

(2) Από την έκθεση «Τρείς προτάσεις γιά μία νέα ελληνική γλυπτική» τών: Κανιάρης, Δανιήλ, Νίκος, που παρουσίασε στά πλαίσια της Μπιενάλε της Βενετίας ο κριτικός Ρ. Restaun στην γκαλερί «La Fenice», τόν Ιούνιο του '64. Βλ. κρίσεις του ίδιου του καλλιτέχνη γιά τά έργα του στο βιβλίο που αναφέρεται παραπάνω, σελ. 26-27 και 29.

(3) Βλ. κυρίως έκθεση στην Αίθουσα Τέχνης Δεσμός, 27 Νοεμ. - 16 Δεκεμβρίου 1972, καθώς κι έκθεση του Δεκέμβρη '75 στην ίδια αίθουσα.

(4) Βλ. τό βιβλίο της σημ. 1., σελ. 86.



σπυρου ριναρδατου

ο πολεμος του 1940-41 και η μαχη της κρητης



διαλογος

ΤΟΜΙΔΙΑ 2

Τό τέταρτο βιβλίο της σειράς, που καλύπτει την περίοδο από τό 1935 ως τόν Ιούνιο του 1941.

«Είμαστε τὰ ὑπολείμματα τῶν Βυζαντινῶν...»

ΜΙΑ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ ΤΟΥ ΓΛΥΠΤΗ ΤΑΚΗ ΣΤΟ «ΑΝΤΙ»

Πρόσφατα, τέσσερα ἔργα τοῦ γλύπτη Τάκη ἀγοράστηκαν ἀπὸ τὸ Κέντρο Beauharnais. Τὸ γεγονὸς αὐτὸ ἀποτελεῖ μίαν ἀκόμα ἀπόδειξη τῆς ἀξίας τοῦ Ἑλληνιστοῦ γλύπτη, ποῦ ἔργα του θρῖσκονται, ἤδη πρὸ πολλοῦ, στὰ μεγαλῦτερα μουσεῖα σύγχρονης τέχνης τοῦ κόσμου. Μ' αὐτὴ, λοιπόν, τὴν εὐκαιρία, ἀντὶ νὰ ρωτήσουμε τὸν καλλιτέχνη πᾶνω στὰ δημιουργήματά του, ποῦ νὰ ὀνομάσουμε τὸν ἑαυτὸν, ζήτησαμε τὴ γνώμη του σχετικά μὲ τὴν ἐξέλιξη τῆς σύγχρονης τέχνης στὸν τόπο μας, τὸ μηχανισμό λειτουργίας της καὶ γενικότερα τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο οἱ σύγχρονες μας πολιτιστικές καὶ κοινωνικὲς συνθήκες ἀντανακλοῦν μὲς ἀπὸ αὐτὴν. Κι αὐτὴ ἡ ἀπὸ μέρους μας «τοποθέτηση» εἶναι ἕνας, ἀκόμα, ἀπόηχος τοῦ γενικότερου τοῦ «κλίματος» ποῦ ἐπικρατεῖ τελευταῖα στὴν πρωτεύουσα σχετικά μὲ τὰ προβλήματα τῆς σύγχρονης τέχνης στὸν τόπο μας καὶ ποῦ ἔχει προκαλέσει ἀλλεπάλληλες συζητήσεις καὶ ζυμώσεις, προτάσεις γιὰ ἰδιωτικά ἢ κρᾶτικά μουσεῖα, καθὼς καὶ λίγο-πολύ αὐθαίρετες ἀξιολογήσεις καλλιτεχνῶν, κ.ἄ.

ΕΡ.: Πῶς βλέπεις, Τάκη, τὴ σύγχρονη ἐλληνικὴ τέχνη;

ΑΠ.: Νομίζω ὅτι ὁ Π. Ρεστανὺ εἶχε δίκιο ὅταν τὸ Νοέμβριο τοῦ 75 εἶπε στὰ πλαίσια τῶν ἐκδηλώσεων τοῦ «Ἑλληνικοῦ Μῆνα» (Ἰνστιτούτο Σύγχρονης Τέχνης, Λονδίνο) ὅτι «οἱ Ἕλληνες εἶναι οἱ Ἰάπωνες τῆς Εὐρώπης» ὅ,τι ἀφορᾷ τὴ σύγχρονη τέχνη. Κατάλαβα ὅτι εἶχε δίκιο καὶ δὲν ἀντέδρασα. Κι ἔχω, ἐδῶ, νὰ προσθέσω ὅτι καὶ γενικότερα οἱ Ἕλληνες διανοούμενοι εἶναι τὰ ὑπολείμματα τῶν Βυζαντινῶν. Ἀπὸ τοὺς τελευταίους ἔχουν δυστυχῶς κληρονομήσει μόνο τὸ συνωμοτικὸ πνεῦμα, δίχως τὸ μεγαλεῖο.

ΕΡ.: Πῶς κατάληξες σ' αὐτὸ τὸ συμπέρασμα καὶ σὲ ποιά αἰτία ἀποδίδεις, σὲ γενικὲς γραμμὲς, τὴν κατάσταση αὐτή;

ΑΠ.: Δίχως νὰ θεωρηθῶ σωβινιστής, διακρίνω ἕνα δικαιολογητικό καὶ λέω: Ὡς ὅσον οἱ Τούρκοι ποῦ λίγο-πολύ διώξαν τοὺς Ἕλληνες ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ὅσοι μείνανε ἀνεβήκανε στὰ βουνὰ καὶ γίνανε τσοπαναρεῖοι. Τὰ ἀποτελέσματα τοῦ κακοῦ αὐτοῦ φτάσανε στὸ ἀποκορύφωμά τους τὰ τελευταῖα 25 χρόνια. Τὴ διαπίστωση αὐτὴ τὴν ἔκανα ὅταν γύρισα στὴν Ἑλλάδα, ἀπ' ὅπου ἔφυγα τὸ 1954. Στὸ διάστημα αὐτό, οἱ τσοπαναρεῖοι κατεβήκανε τσοῦρμα καὶ καταλάβανε ἀναφανδὸν τὴν Ἀθήνα.

ΕΡ.: Πῶς ἔγινε αὐτὴ ἡ ἀνακατάταξη καὶ ποιά εἶναι κατὰ τὴ γνώμη σου ἡ κυριότερη συνέπεια μιᾶς τέτοιας κατάστασης;

ΑΠ.: Ὅσοι ἀπὸ τοὺς τσοπαναρεῖους καταλήξανε στὸ Μοναστηράκι διατηροῦσαν τὴν ἀρχοντιά καὶ τὸ μεγαλεῖο τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων. Ὅσοι, ἀντίθετα, ἐγκαταστάθηκαν στίς «σόνιες» συνοικίες τῶν Ἀθηνῶν γίνανε, κυρι-

ολεκτικά, ἡ μάλιστα τῆς πόλης σὲ ὅλους τοὺς τομεῖς...

Κάθε φορὰ ποῦ γυρίζω ἀπ' ἐξῶ τρέχω στὴν Ἀκρόπολη, στὸ Θησεῖο καὶ τὸ Μοναστηράκι γιὰ τὴν ἐδῶ μονάχα μπορῶ νὰ παρακολουθῶ μὲ κάποια συνέπεια τὸ πνεῦμα τοῦ ἀρχαίου Ἑλλήνα. Τὸ πιστεύω τοῦ Ἑλλήνα διωχθέντος, ἡ ἐξυπνάδα του καὶ τὸ μεγαλεῖο του θρῖσκονται στὸν δρόμο τοῦ Μοναστηρακίου. Κι ὅτι ἔχει ἀπομείνει ἀπὸ τὸ γόνιμο τῆς φυλῆς, οἶγουρα, τὸ θρῖσκει ἐδῶ. Ἀντίθετα, ἐκεῖνοι γιὰ τοὺς ὁποῖους ἀνάφερα προηγουμένως ὅτι γίνανε ἡ μάλιστα τῆς πόλης τῶν Ἀθηνῶν, πήραν μαθήματα ἀπὸ τοὺς κακοὺς, «ἀδαεῖς», δασκάλους: τοὺς παλιούς Ἀθηναίους ποῦ σὰν ὑπολείμματα τῶν Βυζαντινῶν κληρονομήσανε μόνο τ' ἀρνητικὰ γνωρίσματα τῶν τελευταίων, δηλαδὴ τὴν ὑποκρισία, τὸν κομπασμὸ καὶ τὴν αὐθάδεια. Ἐπειδὴ, τώρα, ὅλα αὐτὰ φαίνονται πολὺ ἀπασιδίοδοξα, θεωρῶ χρέος μου ν' ἀναφέρω δύο χαρακτηριστικὰ παραδείγματα Ἑλλήνων ποῦ ξέρω ὅτι κρατήσανε στὸ ὕψος τοῦ τὸ γόνιμο τῶν ἀρχαίων. Ὁ ἕνας, ὁ Μακρυγιάννης, ἔδρασε μὲ τὸ τέλος τῆς Τουρκοκρατίας, καὶ ὁ δεύτερος, ὁ Μπελογιάννης, μετὰ τὸ τέλος τῆς Κατοχῆς. Κι οἱ δύο τοὺς ἦταν Ἕλληνες καὶ ὄχι Ρωμιοί. Κι ὑπάρχει καὶ κάτι ἄλλο παρήγορο ἐδῶ. Ἡ σύγχρονη μας

ἡρωϊκὴ μορφή τοῦ Μπελογιάννη μᾶς ἀποδεικνύει, γιὰ πρώτη φορὰ μὲ τὴν ἐντύπωση, ὅτι δὲν εἴμαστε ἀναγκασμένοι ν' ἀνατρέχουμε πλέον, κάθε φορὰ, τρεῖς χιλιάδες χρόνια πρὶν.

ΕΡ.: Σχετικὰ μὲ τ' ἀρνητικὰ στοιχεῖα ποῦ ἀναφέρει προηγουμένως τί εἶναι ἐκεῖνο ποῦ κατὰ τὴν γνώμη σου φτᾷει ἰδιαίτερα στὸ σύγχρονο μας πολιτιστικὸ «κλίμα»; Πῶς βλέπεις γενικὰ τὴν παιδεία στὴ σύγχρονη Ἑλλάδα, τὸ ὄλο τοῦ κράτους καὶ τῆς οἰκογένειας σ' αὐτήν;

ΑΠ.: Διαπιστώνω τὴν ὑπαρξὴ μιᾶς ἐπιδημίας. Οἱ ἄστοι τῶν Ἀθηνῶν εἶναι περήφανοι ὅταν κάνουν τὰ παιδιὰ τους ἀρχιτέκτονες. Κι αὐτὸ ἐπειδὴ ὑποτίθεται ὅτι εἶναι ἕνα ἐπαγγελματιῶν «σόνι» ποῦ ταιριάζει στὰ κακομαθημένα βλαστάρια τους. Μετὰ δὲ τὴ διαπίστωση αὐτὴ δὲν ὑπάρχει πιά λόγος ν' ἀναρωτηθεῖ κανεὶς πῶς μὲ τοσούτους ἀρχιτέκτονες κατάντησε ἡ Ἀθήνα νὰ ἔχει τὰ πρωτεῖα τῆς ἀσκήμιας.

ΕΡ.: Ποιοὶ ἔχουν, σὲ πρῶτο λόγο, τὴν εὐθύνη γιὰ τὴν ἀπουσία τοῦ «αισθητικοῦ κριτηρίου»;

Α.: Γονεῖς καὶ καθηγητὲς πάσχουν ἀπὸ προχωρημένη μυωπία. Ἀναρωτιέμαι ἂν ἔχουν ποτέ τους ἐπισκεφτεῖ τὸ Θησεῖο. Κι ἀναφερόμαι στὸ Θησεῖο γιὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν τοῦ ἀποκαλύπτει μίαν ὀρθολογιστικὴ καὶ ἀντικειμενικὴ προσέγγιση ποῦ νὰ κατ' ἐξοχὴν χαρακτηριστικὸ μιᾶς ὁρισμένης καλλιέργειας. Κι αὐτὰ ἀκριβῶς τὰ γνωρίσματα, καθὼς καὶ μιὰ σχετικὴ, ἀπαραίτητη, ἀπόσταση ἀπὸ τὰ πράγματα εἶναι στοιχεῖα ποῦ λείπουν τελείως ἀπὸ τοὺς ἄστούς. Ὡς μὴν ξεχνᾶμε, ἀκόμα, ὅτι ὁ σοφισμὸς γεννήθηκε στὴν Ἑλλάδα καὶ σύμφωνα μ' ἕνα ἀνάλογο σύγχρονο ἐλληνικὸ «πνεῦμα» ἕνα πλαστικὸ λουλούδι μετατρέπεται μὲ τὴ «δέουσα»... φλαυριά καὶ μηχανισμό... σὲ «πραγματικό»...

ΕΡ.: Ποιὰ εἶναι ἡ εὐθύνη τοῦ κράτους σ' ὅλα αὐτὰ;

ΑΠ.: Κατὰ πρῶτον εὐθύνεται ἡ οἰκογένειά μου. Δὲν ἔχω ἀπὸ τὸ κράτος τὴν ἀξίωση νὰ ναι δημοκρατικὸ καὶ δίκαιο ὅταν ὅλοι, ἀνεξάρτητα, στὴν οἰκογένειά μου συμπεριφέρονται σὰ δικτάτορες. Ὁ τρόπος ποῦ σὲ πιέζουν νὰ φᾶς, ἔστω καὶ ἂν αὐτὸ ποῦ τρῶς σοῦ κάνει κακό, εἶναι φασιστι-

κός. Τὸ ἴδιο καὶ ὁ τρόπος ποῦ σοῦ λένε ἔλα ἐδῶ ἢ ποῦ σὲ ὀρμηνεύουνε τί νὰ κάνεις καὶ τί ὄχι. Κάτω ἀπ' αὐτὲς τὲς συνθήκες πῶς δικαιολογεῖσαι νὰ ἔχεις τὴν ψευδαίσθηση ὅτι τὸ κράτος θὰ νὰ καλύτερο ἀπὸ τὴν οἰκογένειά σου; Δὲ φταίει λοιπὸν τόσο τὸ κράτος ὅσο οἱ δικοὶ σου καὶ οἱ φίλοι σου, ποῦ μερικὲς φορὲς δείχνουν μὲ τὴ συμπεριφορὰ τους ὅτι εἶναι παραδειγματισμένοι ἀπὸ τὴ βαρβαρότητα τῶν Τούρκων...

ΕΡ.: Ποιὸς εἶναι κατὰ τὴν γνώμη σου ὁ τρόπος μὲ τὸν ὁποῖο ὁ σύγχρονος Ἕλληνας καλλιτέχνης πρέπει ν' ἀντιμετωπίζει τὸ ὄλο τοῦ;

ΑΠ.: Ὁ ἀρχίσουν νὰ λειτουργοῦν σωστά μόνο ὅταν δαμάσουνε μὲσα τους τὴ δικτατορικὴ τους διάθεση καὶ τὴν ἐπιθετικὴ συμπεριφορὰ τους. Ὁ σύγχρονος Ἕλληνας καλλιτέχνης χρειάζεται νὰ διαβάσει τὴν «Ὀδύσεια» καὶ νὰ παραδειγματιστεῖ ἀπὸ τὴν ἀπάντηση τοῦ Ὀδυσσεῆα στὸν Πόλυφημο ὅταν ὁ τελευταῖος τὸν ρώτησε ποιὸς εἶναι καὶ ἐκεῖνος ἀπάντησε: ὁ Κανεῖς. Τὸ νόημα τῆς ἀπάντησης αὐτῆς καθὼς καὶ τῆς δικῆς μου παραίτησης εἶναι ὁλοφάνερο. Μόνο ὅταν καταλάβουν πῶς δὲν ὑπάρχουν θὰ ἀρχίσουν νὰ ὑπάρχουν. Καὶ δὲν εἶναι δύσκολο νὰ διαβάσει κανεὶς τὴν Ὀδύσεια...

ΕΡ.: Ποιὰ εἶναι ἡ γνώμη σου γιὰ τοὺς Ἕλληνες τεχνοκρίτες;

ΑΠ.: Εἶναι καὶ αὐτοὶ χαρακτηριστικὰ ὑπολείμματα τῶν Βυζαντινῶν: Εὐλογοῦν τὰ γένια τους μὲ πολλὰ θυμιάματα.

ΕΡ.: Πιστεύεις ὅτι χρειάζεται ἕνα μουσεῖο σύγχρονης τέχνης στὸν τόπο μας; Κι ἂν ναι, μὲ ποιά μορφή τὸ βλέπεις;

ΑΠ.: Πιστεύω σ' ἕνα μουσεῖο σύγχρονης τέχνης φτιαγμένο στὴν Ἀθήνα καὶ ὄχι σ' ἕνα μουσεῖο σύγχρονης ἐλληνικῆς τέχνης. Μόνο τὸ πρῶτο θὰ βοηθήσει τὴν κατάστασιν, μὲ τὴν προϋπόθεση, βέβαια, ὅτι οἱ νέοι, οἱ σπουδαστές τοῦ Πολυτεχνείου καὶ ὅλοι ἀνεξάρτητα οἱ καλλιτέχνες θὰ ἐνστερνιστοῦν γιὰ πάντα τὴν ἀπάντηση τοῦ Ὀδυσσεῆα: ὁ Κανεῖς. Στὴν ἀντίθετη περίπτωση, τὸ μουσεῖο θὰ δλᾶψει, γιὰ τὰ λεφτὰ ποῦ θὰ διοχετευτοῦν ἐδῶ θὰ μπορούσαν νὰ ἑορδατοῦν γιὰ νὰ ἐπανεκδοθεῖ ἡ «Ὀδύσεια»...

στὶς ἐπάλξεις τῆς Δημοκρατίας
ἢ ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ
ἢ ἀπογευματινὴ σου ἐφημερίδα

κυκλοφορεί

Heinz Richter



1936-1946

**δύο επαναστάσεις και αντεπανάσεις
στήν Ελλάδα**

εξάντας

ΖΑΝ ΖΙΓΚΛΕΡ

Μιά Έλβετία άνωτέρα πάσης ύποψίας
Μετάφραση Νικόλα Βουλελιή
Έκδόσεις 'Αργώ

Ο συγγραφέας αυτού του βιβλίου επιχειρεί, κατά τρόπο πολύ πειστικό, να συντελέσει στην απομυθοποίηση της φάρας που λέγεται έλβετική ούδετερότητα. Στην πραγματικότητα αποδεικνύει ότι η διαδόχη αυτή έλβετική ούδετερότητα δέν είναι παρά ένα καλά προμελετημένο κατασκευασμα που παγκόσμιοι ιμπεριαλισμοί, στην πρόθεσή του να εκμεταλλεύεται οικονομικά και να καταπιέζει κοινωνικά και πολιτικά τά τρία τέταρτα του πληθυσμού της γής.

ΔΗΜΗΤΡΗ ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

Πετρέλαια
(ποιήματα)
Έκδόσεις Κέδρος, 1977

Πρόκειται για ένα συμβολικό τίτλο, καθώς ο Δ.Χ. έρευνά ένα χώρο έπίκαιρο, μέ τη διαρκή ματιά της ποιητικής μετουσίωσης. Στο πρώτο μέρος, «Περιπολία κι δνειρο», ο χώρος του Αιγαίου γίνεται ένα πεδίο ταύτισης άρχαίας μνήμης και σύγχρονων γεγονότων. Στο δεύτερο, «στη ζωή μέ την Κίρκη», κυριαρχεί μία διάθεση ανάλυσης της σημερινής τάσης διαμαρτυρίας, και τελειώνει μέ την «Έξοδο», όπου διακρίνει κανείς ένα αίσθημα λύτρωσης και μία κατάφαση απέναντι σ' έναν άνελέγητα πολιορκημένο δίο.

ΠΑΝΤΕΛΗ Γ. ΛΑΖΑΡΙΔΗ

Η έπικοινωνία μέ την άρχιτεκτονική
Ποσειδώνας, 1976

Πρόκειται για ένα μικρό και άρκετά καλαισθητο τόμο, μέσα από τις σελίδες του οποίου ο συγγραφέας του, πολύ σωστά, ισχυρίζεται ότι η άρχιτεκτονική, όπως και κάθε συγκεκριμενοποίηση μέ πολιτιστικό χαρακτήρα, υπόκειται σε «κοινωνικούς κώδικες», ιστορικά κατασκευασμένους και θεμελιωμένους στην κοινωνική πραγματικότητα, και ότι μόνον αυτοί καθορίζουν τά αίτήματα και τις ίκανοποιήσεις, καθώς και τη διάθεση οικειοποίησης των πολιτιστικών αγαθών. Καί ότι μόνον απ' αυτή την άποψη είναι έφικτή η αντικειμενική έπεξήγηση των θεμελιωδών έπιλογών που μεθοδεύουν την έδική σύλληψη των άρχιτεκτονικών και των πολεοδομικών έργων.

ΝΙΚΟΥ ΜΠΕΛΟΓΙΑΝΝΗ

Άρθρα και λόγιοι
Πορεία, 1977

Τό βιβλίο αυτό είναι άνατύπωση από τό έκδοτικό «Νέα Έλλάδα, 1953» και άποτελείται από διάφορα άρθρα και λόγους του άδικοχαμένου και τόσο ύπουλα έκτελεσμένου μεγάλου άγωνιστή Νίκου Μπελογιάννη. Από τις λίγες σελίδες του, που είναι όλες γραμμένες μέσα στη φωτιά του ένοπλου άγώνα, γίνεται όλοφάνερο στον άναγνώστη ότι ο Ν.Μ. ποτέ δέν έπαψε να προβληματίζεται και ν' άγωνίζεται πάνω σε χίλια δυό προβλήματα δεοντολογίας του άγώνα, μά περισσότερο απ' όλα μέ τό πρόβλημα της σωστής διάπλασης ενός άγωνιστικού ήθους και χαρακτήρα, πράγμα που εκφράζει μέ τρόπο διαλεκτικό και κυρίως συντροφικό, πέρα από κάθε λογής δογματισμό και προστακτικό ύφος.

ΜΑΡΙΑΣ ΦΩΤΙΟΥ-ΒΛΑΧΟΥ

Πίσω από τη σιωπή
(ποιήματα)
Διογένης, Άθήνα, 1977

Τό βιβλίο αυτό, που είναι τό πρώτο της Μ.Φ.Β., πρέπει να παραδεχτεί κανείς πως έχει πολλά στοιχεία ώριμότητας, έσωτερικής ή έκφραστικής, κι άκόμη ότι τά ίχνη μιάς μεταφυσικής κι ύπαρξιακής κάποτε άγωνίας, που γίνονται φανερά μέσα από τους στίχους του, δέν άποτελούν αυτοσκοπό, αλλά, αλλά και σωστά, τά άφετηρικά σημεία, από τά όποια η ποιήτρια ξεκινά και διαστέλλεται έκφραστικά μέσα στον ποιητικό της χώρο, χωρίς οι κάποτε πολύ έμφανείς έννες έπιδράσεις να λειτουργούν μειωτικά για την όλη ποιητική της διεργασία.

ΛΕΥΤΕΡΗ Σ. ΣΤΑΥΡΙΑΝΟΥ

Τί είδα στην Κίνα
Μετάφρ.: Φοίβου Ν. Άρβανίτη
Έκδ. ΚΑΛΒΟΣ
Άθήνα 1976

Η αφήγηση του Λ.Σ. είναι κάτι περισσότερο από τον παρασειτικό τίτλο του βιβλίου. Δέν είναι τόσο μία ταξιδιωτική αφήγηση, όσο η μεταφορά της προσωπικής του έμπειρίας από τό φαινόμενο «Κίνα». Οι πρώιμες παιδικές μήμες και έμπειρίες του γιού ενός Έλληνα μετανάστη στις Η.Π.Α. - όπου πρωτογνώρισε τους Κινέζους - δίνουν σιγά-σιγά τη θέση τους στη μαχητική ύπεράσπιση, ύστερα από την ούσιαστική γνωριμία, των προσπαθειών του κινέζικου λαού. Οι συ-

χνές άναφορές σε άριθμητικά δεδομένα και δημοσιεύσεις του δυτικού τύπου και μαζί η συμπλοκή των άφηγηματικών στοιχείων, κάνουν την ανάλυση του Λ.Σ. πειστική και όλοκληρωμένη.

Ο Μπρέχτ έρμηνεύει Μπρέχτ
Έκλογή και μετάφρ. Άγγέλα Βερυκοκάκη-Άρτέμη
«Νέα Σύνορα»
Άθήνα 1977

Τά κείμενα του τόμου τούτου, περιέχουν τις άπόψεις του ίδιου του συγγραφέα για τό έργο του, γενικά, και βοηθούν σε μία πληρέστερη κατανόηση του έργου του Μπ. Μπρέχτ.

Τά περισσότερα από αυτά τά κείμενα έχουν δημοσιευθεί σε άλλεπάλληλες εκδόσεις στη Γερμανία πριν και μετά τό ναζισμό, καθώς και σε άλλες χώρες, όπου ζούσε αυτοεξόριστος ο Μπρέχτ.

ΜΙΧΑΗΛ ΣΑΝΤΟΡΙΝΙΟΥ

Σύνολα
(ποίηση)
Άργος, 1977

Πρόκειται για μία ποίηση όπου η διάθεση για καχασμό και η σκληρή είρωνεία έμπρός στην άπάνθρωπα διομηχανοποιημένη μας κοινωνία είναι έκδηλη σε όλη την έκταση της. Ο Μ.Σ., μέσα από τά ποιήματα αυτού του βιβλίου του, που θα πρέπει να είναι τό πρώτο του, δείχνει πως αν κατορθώσει τελικά να άντισταθεί στην άκρατή λεξιθηρία που τον διακρίνει, άθέλτη ή έπιδιωκόμενη συνειδητά άδιάφορο, καθώς και στην τάση του για έπίδειξη, μπορεί να έκφρασει ποιητικά πολύ πιο άρτια και πιο ούσιαστικά πολλά πράγματα.

ΤΖΩΝ ΡΗΝΤ

Έπαναστατημένο Μεξικό
Πρόλογος: Renato Leduc
Μετάφραση, σχόλια, χρονολογικός πίνακας, Ώριωνα Άρκομάνη
Έκδ. GUTENBERG
Άθήνα 1976

Ο άμερικανός δημοσιογράφος Τζών Ρήντ είναι γνωστός κυρίως από τό βιβλίο του «10 μέρες που συγκλόνισαν τον κόσμο», στο όποίο μέ συναρπαστικό τρόπο άφηγείται τό έξεσπασμα της Όκτωβριανής Έπανάστασης. Πριν όμως από τό μοναδικό αυτό ρεπορτάζ ο Ρήντ είχε βρεθεί σε κάθε γωνία της γής που συγκλονίζονταν από γεγονότα. Η μαρτυρία του Ρήντ για την Έπανάσταση του Μεξικού έχει όλες τις άρετές του μέγα έργου του: Παρατηρητικότητα, όξύτητα και μία συναρπαστική αφήγηση. Ο Ρήντ δέν είναι ψυχρός παρατηρητής, δέν βλέπει τά γεγονότα απ' έξω. Συμμετέχει και πονά τον άγώνα του μεξικάνικου λαού. Αυτό δέν τό έμπόδιζε βέβαια να

παρατηρεί μέ καθολικότητα τά γεγονότα και να στέκεται κριτικά σε όσα κοσμογονικά συνέβαιναν γύρω του. Βιβλία σαν αυτό δίνουν τη ζωντανή γεύση της ζωής και την ατμόσφαιρα της έποχής πολύ πληρέστερα από «σοφά» ιστορικά δοκίμια. Η έλληνική έκδοση εύτύχησε να έχει μία πολύ εύσυνειδητή επιμέλεια.

ΟΡΙΑΝΑ ΦΑΛΛΑΤΣΙ

Συνάντηση μέ την Ιστορία
Μεταφρ.: Έρης Κανδρή
Έκδ. «ΠΑΠΥΡΟΣ»
Άθήνα 1976

Σέ ένα τόμο από 600 σελίδες έχουν συγκεντρωθεί μερικές από τις πιο έπιτυχημένες συνεντεύξεις της Φαλλάτσι μέ προσωπικότητες της έποχής μας. Άρχίζοντας μέ έπιθετικό τόνο στη συνάντηση με τον Κίσιπγκερ, ο τόμος αυτός κλείνει μέ τη μαρτυρία-συνήτηση με τον Άλέκο Παναγούλη. Η Ο.Φ. έχει διαμορφώσει ένα στυλ συνεντεύξεων που όρίζεται πέρα από τις δημοσιογραφικές «έπιτυχίες». Προετοιμασμένη πάντα, αλλά και μέ πνευματική εύστροφία και σπάνια διεισδυτικότητα και εύαισθησία, που είναι παρούσες κάθε στιγμή, εκμαιεύει όσα οι κλειστοφοβοί άνθρωποι της έξουσίας δέν θα 'θελαν ποτέ να πουν.

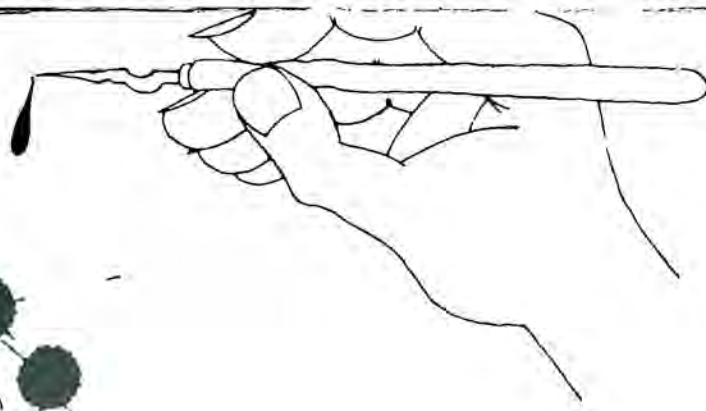
Ό,τι άποτελεί την κύρια στόχευση της σ' αυτές τις συναντήσεις τό έξομολογείται ή ίδια στον πρόλογό της - όπου διατυπώνει και τη φιλοσοφία της:

«... όσο δέν καταλαβαίνω την έξουσία, άλλο τόσο καταλαβαίνω όποιο μάχεται την έξουσία, λογοκρίνει την έξουσία και, πάνω απ' όλα, όποιον άντιστέκεται στην έξουσία που έπιβάλλεται μέ βία μέσα. Την άνυπακοή απέναντι στους ισχυρούς τη βλέπω πάντα σαν τον μοναδικό τρόπο για να αναλώσει κανείς τό θαύμα της γέννησής του. Τη σιωπή εκείνου που δέν άντιδρά, και μάλιστα χειροκροτάει, τη βλέπω πάντα σαν τον άληθινό θάνατο του άτόμου, είτε πρόκειται για γυναίκα, είτε για άντρα».

Β.Ι. ΛΕΝΙΝ

ΚΡΑΤΟΣ ΚΑΙ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ
Έκδόσεις Καζάντζα

Πρόκειται για ένα βιβλίο βασισμένο στην έμπειρη έκδοση των άπάντων του Λένιν και που περιέχει όλη την πολεμική που άσκησε ο μεγάλος Ρώσος ήγέτης εναντίον του δεξιού όπορτουνισμού, τόσο στο ρωσικό όσο και στο διεθνές εργάτικό κίνημα, πράγμα που έγινε στην παρανομία Ιούλη-Αύγουστο 1917. Περιέχει άκόμη έκθεση των άπόψεων των Μάρξ-Ένγκελς για τό κράτος, ξεκαθαρίζοντας τις από τις διαστρεβλώσεις των όπορτουνι-



● Η κρίση στα Ιταλικά πανεπιστήμια και το σχετικό ρεπορτάζ του συνεργάτη μας **Dario Fornari** είναι το θέμα του σημερινού διαλόγου. Ένας φοιτητής από το Παρίσι, ο **Κ. Μακρής**, γράφει:

Αγαπητό «ANTI»

Μερικές παρατηρήσεις πάνω στο άρθρο «Ιταλία '77 - ένα φοιτητικό κίνημα» του **D. Fornari** (ANTI, 19 - 3 - 77).

Θά περίμενε κανείς μία πιο πλήρη και ακριβή παρουσίαση της κατάστασης. Όμως, παρ' όλο που ο αρθρογράφος είναι Ιταλός, ξεχνάει ή παραλείπει μερικά ουσιαστικά πράγματα.

Μιλάει στην αρχή για κίνημα και μετά αναφέρεται στα γεγονότα μόνο της Ρώμης. Όταν έγραφε το άρθρο του όμως, σε πολλές πόλεις της Ιταλίας τα πανεπιστήμια είχαν καταληφθεί (Μιλάνο - Μπολόνια Τορίνο κ.λπ.) (Le Monde, 19.2.77).

Σχετικά με το ΙΚΚ, δέ μας λέει ότι ενώ στην αρχή προσπαθούσε να μειώσει τη σημασία της εξέγερσης, στη συνέχεια προειπάθηκε «δυναμικά» να κλείσει τα στόματα που δεν του άρεσαν. Αφού άποτυχε σ' αυτό, σάν καλός χριστιανός δημοσίευσε την «αυτοκριτική» του και από τότε διαμορφώθηκαν δύο τάσεις μέσα στο ΙΚΚ: η μία για άμεση, «δυναμική πάταξη» των διαμαρτυρόμενων φοιτητών και εργατών, ή δέ άλλη για μία διαλλακτικότερη αντιμετώπιση της δάσης. Όλ' αυτά, σέ μία κατάσταση με 1.000.000 νέους άνεργους, όπου το 50% είναι πτυχιούχοι, δείχνουν την πολιτική ενός κόμματος που θέλει να λέγεται μεγάλο και μαζικό. Προσπάθειες σάν κι αυτή (κατάπιψη του κινήματος) μήπως δέ δείχνουν ότι το ΙΚΚ πέρασε από «τήν άλλη μεριά»;

Χρήσιμο θά 'ταν νά δούμε σύντομα μερικές σημαντικές «λεπτομέρειες» για τόν τρόπο δράσης του ΙΚΚ.

- Έτσι, στις 12/2, Σάββατο, ο Α. Rosa, καθηγητής στη Φιλοσοφική Ρώμης, στέλεχος του ΙΚΚ και πρώην «αριστοστής διανοούμενος», γράφει στην *Unità* ότι το ΙΚΚ πρέπει νά ξαναπάρει την πρωτοπορεία του κινήματος με μία «γιακωβίνικη ενέργεια» και μετά οι φοιτητές θά συσπειρώνονταν πίσω του... Ό γραφειοκράτης αυτός κρίνει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση Μαλφάτι

(μία από τις αιτίες του ξεσηκώματος) σάν «υπέροχη» κατά τά άλλα.

- Τή Δευτέρα 14/2 και όχι «21 - 22», όπως γράφει ο Fornari, ο πρωτανης άρνείται επέμβαση της αστυνομίας.

- Στις 15/2, Τρίτη, 300 υπάλληλοι του εργατικού κέντρου Ρώμης συμμετέχουν σέ... «συνέλευση» με 200 μέλη της ΚΝ Ιταλίας στη Νομική. «Αποφασίζουν» φυσικά τή λήξη της κατάληψης και τή διοργάνωση για τίς 17/2 όμιλίας του Λάμα (Γ.Γ. της CGIL, τό δυνατότερο εργ. συνδικάτο άμεσης επίθεσης του ΙΚΚ) στό πανεπιστήμιο.

- Όμως τήν Τετάρτη 16/2, σέ κανονική και τεράστια συνέλευση, χιλιάδες φοιτητών (χωρίς συμμετοχή όπαδών του ΙΚΚ) ψηφίζουν ότι: ή όμίλια του Λάμα στό χώρο τους είναι αντιδημοκρατική επέμβαση, πρόκληση και ξεπερασμένη από τό κίνημα. Διαφωνεί ή όργάνωση Έργατική Αύτονομία, που θέλει «δυναμική αντιμετώπιση τών ρεβιζιονιστών». Η Ε.Α., ιδιαίτερα ισχυρή στη Ρώμη, περιλαμβάνει αυτόνομες όμάδες που άρνούνται κάθε από τά έξω διεύθυνσ, στους άγώνες τους και κάθε συνδικαλιστική ήγεσία.

- Η περιφημη Πέμ:τη 17/2 τώρα. Ό Λάμα φτάνει πό πανεπιστήμιο, πάντα κατα...μμένο, με 2.500 για έπιτροπή περιφρούρησής του, και άρχίζει τήν προκλητική του όμίλια. Η άπάντηση έρχεται γρήγορα. Με συνθήματα «στή Χίλι ή τάνκς, στήν Ιταλία τά συνδικάτα» και με έπιθεση. Περίπου 1000 της Ε.Α. όρμούν στό Λάμα, και ενώ τό μέλος αυτό της ΚΕ του ΙΚΚ τό βάζει στό πόδι να βαμμένους με κόκκινη μπογιά, γίνονται τά γνωστά έπεισόδια, κάτω από τά μάτια χιλιάδων αυτόνομών φοιτητών. Η σύγκρουση αυτή ρεφορμιστών με άκροαριστέρους είναι στό περιθώριο της μεγάλης φοιτητικής μάζας.

- Σάββατο 19/2. Έδώ ο Fornari δέ μάς λέει ότι μετά τήν εκκένωση του πανεπιστημίου, ή διαδήλωση διαμαρτυρίας 40.000 στη Ρώμη στρεφόταν άμεσα ένάντια στό ΙΚΚ, για πρώτη φορά μετά τό 1948. Η συνέχεια τών γεγονότων είναι γνωστή. Ό φό-

νος από άστυνομικό του Francesco Lorusso στη Μπολόνια (άγωνιστής της Lotta Continua), τά έπεισόδια που άκολούθησαν, ή κατάληψη της πόλης από 4.000 άνοπλους άστυνομικούς για άρκετές μέρες και ή σύμπραξη της κομμουνιστικής δημαρχίας με τήν άστυνομία, μήπως δέ δικαιώνουν άμεσα τή θέση τών αυτόνομων ότι στήν τωρινή καπιταλιστική κοινωνία βρίσκονται σέ κατάσταση αυτοάμυνας; Λίγο μετά άκολουθούν κοινές «μεγαλειώδεις» συγκεντρώσεις ΙΚΚ - Χριστιανοδημοκρατίας, σέ Ρώμη και Μπολόνια, και νέες διαδηλώσεις από φοιτητές και εργαζόμενους ένάντια στήν κυβερνητική καταπίεση και ένάντια στό ΙΚΚ.

Χαρακτηριστικό ότι όσοι πιάστηκαν τότε «δέν πέρασαν καθόλου καλά» στό διάφορα άστυνομικά τμήματα, της φίλης αυτής δημοκρατίας. Οι 7 έλληνες φοιτητές που άπελάθηκαν κάτι θά ξερουν...

αφορία τών φοιτητών, άπέναντί του. Μιλάει έτσι για τό «μεγάλο δημοκρατικό δυναμικό της νεολαίας». Τή νεολαία αυτή κατηγορούσε πριν λίγο καιρό ό Berlinguer για «άδράνεια, άνηθικότητα και... ναρκωτικά», σάν γνήσιος εκπρόσωπος του Βατικανού ή σάν χριστιανοδημοκράτης παλαιοκομματικός.

Τά παραπάνω γράφονται πρós τό ANT γιατί νομίζω ότι τό περιοδικό μπορεί και πρέπει νά δίνει μία άκριβή, όσο τουλάχιστο γίνεται, παρουσίαση. Άλλιώς, «αναλύσεις» και «παρουσιάσεις» κάνουν και τά «Νέα», με τό γνωστό τρόπο, αλλά και άλλες έφημερίδες «άριστρές».

Εύχαριστώ για τή φιλοξενία
Κώστας Μακρής
Παρίσι

Πάνω στό ίδιο θέμα, ό φοιτητής Στ. Ιλάχος, από τή Νεάπολη, γράφει:

Η ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΙΤΑΛΙΑ ΚΑΙ Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΙΚΚ

Τελειώνοντας, χρήση νά δούμε ότι τό κίνημα είναι αυτόνομο και αυτοδύναμο, χωρίς ανάγκη «έψηλών οδηγίων» από διάφορους «φωτισμένους». Ξέρει νά άπομονώνει τίς βίαιες φράξες, όπως έκανε με τήν Ε.Α. Δέν πρόκειται, λοιπόν, καθόλου για «μιά, άκόμα, φοιτητική διαμαρτυρία», μία και - όπως σωστά λέει, εδώ, ό Fornari - ή κατάσταση τών φοιτητών, σήμερα, στήν Ιταλία είναι κατάσταση εργαζόμενων που φοιτούν και, μάλιστα, μελλοντικών άνεργων.

Σ' αυτούς τούς άνεργους και στό παρόν εργαζόμενους έρχεται ή κυδέρνηση νά φορτώσει τήν κρίση, με τή σιωπηρή συνεννοή του ΙΚΚ.

Παράλληλα τό ΙΚΚ άρχίζει καμπάνια για νά ξανακερδίσει τή νεολαία, μέσα στή γενική άδι-

Αγαπητό ANTI

Στό προηγούμενο τεύχος, στό άρθρο του **Dario Fornari**, όπωσδήποτε έγινε μία μονόπλευρη ένημέρωση για όσον άφορά τήν κρίση του Ιταλικού πανεπιστημίου και τά έπεισόδια που έγιναν στη Ρώμη. Καί λέω μονόπλευρη ένημέρωση, γιατί τό νά κάνεις κριτική στό κίνημα της Ιταλικής άριστεράς ΙΚΚ και ΙΣΚ όπωσδήποτε είναι δικαίωμά σου άναγνίστο, αλλά τό νά διαστρεβλώνεις τίς θέσεις τους και τήν ίδια τήν ουσία και εξέλιξη τών γεγονότων της Ρώμης, είναι πραγματικά τακτική που δείχνει τήν πραγματική διάθεση του δημοσιογράφου, δηλαδή νά παρουσιάσει τά γεγονότα όπως αυτός θέλει ή μάλλον όπως θέλει ή παράταξή του. Άλλά άς έλθουμε στήν ουσία του προβλήματος. Βασικά

δλα αυτά τά σημεία τῆς φοιτητικῆς ἀναταραχῆς ἔρχονται σάν συνέπεια μιάς βαθιάς οικονομικῆς, κοινωνικῆς καί ἠθικῆς κρίσης πού ὑποκαίπτει σήμερα τά θεμέλια τῆς Ἰταλίας. Μιά κρίση πού ὀλοένα καί περισσότερο ἀπασχολεῖ τά κοινωνικά στρώματα, καί πρῶτα ἀπ' ὅλα τά πιά ἀδύναμα. Σήμερα ὁ ἰταλικός λαός πληρώνει τά σπασμένα μιάς πολιτικῆς 30 χρόνων τῆς χριστιανοδημοκρατίας, πού στηρίζοντας τίς κυβερνήσεις τῆς στή διαφθορά, στήν κατάχρηση ἐξουσίας, στήν καταλήστευση τῶν κρατικῶν ταμείων ἔφερε τή χώρα στό χεῖλος τῆς ἀδυσσοῦ. Ὅμως τά τελευταία 7 χρόνια οἱ δημοκρατικές δυνάμεις μέ πρωτοπόρο τόν ΙΚΚ κατέκτησαν σημαντικές νίκες, ἀπό τήν πάλιν κατά τῶν ἐπιθετικῶν σχεδίων τοῦ φασισμοῦ στό δημοψήφισμα γιά τό διαζύγιο, ἀπ' τίς κοινοτικές ἐκλογές τῆς '75 στή συντριπτική νίκη τῶν περσινῶν βουλευτικῶν ἐκλογῶν τοῦ '76.

Κι ὅλα αυτά ἔγιναν ὄχι φυσικά ἀπ' τίς γκρούπες πού σάν συνθήματα τους ἔχουν «vogliamo tutto» (θέλουμε τά πάντα) ἢ «Viva la violenza proletaria» (Ζήτω ἡ προλεταριακή βία), ἀλλά ἀπ' τοὺς ἐργαζόμενους, ἀπ' τοὺς σπουδαστές, τοὺς διανοούμενους, πού γι' αὐτούς ἡ δημοκρατία (ἡ «ἀστική» ὅπως πολλοί τήν ὀνομάζουν περιφρονητικά) δέν εἶναι τίμημα πληρωμένο ἀπ' τήν ἐργατική τάξη ἀλλά μιά κατάκτηση ἀποφασιστική, δέν εἶναι ἕνα κενό θεσμικό σχῆμα ἀλλά ἕνα προχωρημένο πεδίο ἐπάνω στό ὁποῖο θά διεξαχθεῖ ἡ μάχη τοῦ μετασχηματισμοῦ τῆς χώρας καί θά κινητοποιηθοῦν ἐνωτικά οἱ ἀναγκαῖες δυνάμεις πού θά νικήσουν τή συντήρηση.

Ὅπως δὴποτε τόν ΙΚΚ, ἔχοντας ἐπίγνωση τῆς κρίσης πού ἐπικρατεῖ στή χώρα, χάραξε τήν πολιτική ἀναλύοντας συγκεκριμένα ὅλα ἐκεῖνα τά στοιχεῖα πού συνθέτουν τή σημερινή ἰταλική πραγματικότητα, καί πού βασικό χαρακτηριστικό τῆς εἶναι ἡ βαθιά οικονομική κρίση. Δέν εἶναι δυνατόν νά ἀντιμετωπίσεις τήν οικονομική κρίση χωρίς τήν πάλιν ἐναντίον τοῦ πληθωρισμοῦ. Ἡ κυβέρνηση Ἀντρεότι λέει ὅτι ἡ κατάσταση ἀντιμετωπίζεται μέ μιά πολιτική λιτότητας. Naί λένε οἱ κομμουνιστές, ἀλλά πού θά στηρίζεται αὐτή ἡ πολιτική, στοὺς ὅμους τῆς οικονομικῆς ὀλιγαρχίας καί τῶν προνομίων τῶν τάξεων, ἢ στοὺς ἐργαζόμενους πού ὅλα αυτά τά χρόνια ἄλλο τίποτε ἀπὸ θυσιές δέν ἔκαναν καί πού τό ζωνάρι ἄλλης τρύπα δέν ἔχει γιά νά σφίξει περισσότερο;

Καί μετά, γιατί θά χρησιμεύσει αὐτή ἡ πολιτική γιά νά γεμίσει

οἱ τράπεζες χρήματα καί νά χρησιμοποιηθοῦν στά ἴδια πλαίσια γιά τήν ἐξυπηρέτηση μιάς οικονομικῆς πολιτικῆς πού σάν κύριο σκοπό θά ἔχει τήν ἱκανοποίηση τῶν κερδῶν τῶν μεγάλων μονοπωλιακῶν συγκροτημάτων, ἢ ν' ἀρχίσει μιά συστηματική πολιτική παραγωγικῶν ἐπενδύσεων, πολιτική ἀνάπτυξης τῆς παραγωγικῆς βάσης (εἰδικά στό Νότο) μέ στόχο τήν ἀναθέρευσή τῆς οικονομίας, καί πού θά φέρει τή χώρα ἔξω ἀπ' τήν κρίση, δηλαδή τήν χρησιμοποίηση τῆς πολιτικῆς τῆς λιτότητας ἐναντίον ἑνός κοινωνικοῦ μοντέλου, μέσα στά πλαίσια μιάς μάχης πού δέν ἔχει σκοπό τή διατήρηση ἀλλά τόν μετασχηματισμό;

Ὅπως δὴποτε αὐτή ἡ πολιτική κατάσταση καί οικονομική κρίση ἐπιφέρουν στοιχεῖα ἀποσύνθεσης στοὺς κόλλπους τοῦ νεολαϊστικοῦ κινήματος καί φυσικά στό ἔσωτερικό τοῦ ἴδιου τοῦ Φ.Κ. Σήμερα ἡ ἀνεργία σέ ἐπίπεδο νεολαίας ἔχει πάρει μεγάλες διαστάσεις. Ὑπάρχουν χιλιάδες πτυχιούχοι πού ψάχνουν γιά μιά ἀπασχόληση. Ὑπάρχουν χιλιάδες φοιτητές πού μέ τρόπο δλέπουν νά μειώνονται οἱ ἐλπίδες μιάς μελλοντικῆς ἀπασχόλησης.

Ἐκτός ἀπ' τήν ἀνεργία, μεγάλο εἶναι τό θέμα τοῦ ἴδιου τοῦ περιεχομένου τῆς ἐκπαίδευσης. Οἱ φοιτητές ζοῦν μιά κατάσταση μορφωτικῆς καί ἐπαγγελματικῆς διδασκαλικῆς υποβάθμισης. Ἡ κυβέρνηση μπροστά σ' αὐτή τήν κατάσταση διά μέσου τοῦ ὑπουργοῦ Malfatti προωθεῖ ἕνα σχέδιο νόμου γιά τόν πανεπιστήμιο μέ μιά σωρεία ἀντιδημοκρατικῶν νομοδιατάξεων, ὅπως κλειστό νόμισμα, ὑποβάθμιση τῶν ἰδίων τῶν πτυχίων, αὔξηση φόρων ἐγγράφης κ.λπ. Μπροστά σ' αὐτά τά μέτρα σύσσωμες οἱ δημοκρατικές δυνάμεις ἐξέφρασαν τήν ἀντίθεσή τους καί πρόβαλαν ἀντισχέδια νόμου. Δέν εἶναι φυσικά δυνατό νά ἐκθέσω τήν πρόταση νόμου τοῦ ΙΚΚ, ἀλλά ὅπως δὴποτε στά κύρια σημεῖα εἶναι διαμετρικά ἀντίθετα μέ ἐκεῖνο τοῦ Malfatti, καί πού ἡ κύρια λογική του συνίσταται στό ὅτι ἡ πρόταση τοῦ ΙΚΚ εἶναι ἕνα σχέδιο στήν πλάγια μιάς σκληρῆς προοπτικῆς πού δέν ἐπιδέχεται διευκολύνσεις οὔτε χαριστικές ἐξετάσεις (πρόταση τῶν ἐξτρεμιστῶν, νά εἶναι ἐγγυημένο τό 27 γιά ὅλους, μέ ἄριστα τό 30). Τό πανεπιστήμιο πληρώνεται ἀπ' τοὺς ἐργάτες, στό πανεπιστήμιο πρέπει νά γίνεται μεθοδευμένη ἐργασία. Ποιός λέει ὅτι στό πανεπιστήμιο πρέπει ν' ἀναζητήσουμε τήν κοινότητα, ὁποῖος φυσικά τό λέει ὑποστηρίζει ὅτι ὁποῖος βγαίνει ἀπ' τόν πανεπιστήμιο εἶναι ἀνώτερος ἀπ' αὐτόν πού δουλεύει στό ἐργαστή-

σιο καί πού δέν εἶναι πτυχιούχος. Ἐνας ἄνθρωπος δέν σχηματίζει τήν ἀνθρώπινη ποιότητά του ἐπειδή περνάει ἀπ' τόν πανεπιστήμιο. Ἐνας ἄνθρωπος ὅπως δὴποτε ἀποκτάει καί πρέπει ν' ἀποκτήσει μιά γενική κοινότητα, ἀλλά πέρα ἀπ' αὐτό εἰδικεύεται, καί εἰδικευμένους τεχνίτες, μηχανικούς καί γιατρούς ἔχουμε ἀνάγκη. Μετά τήν πρόταση Malfatti ἔγιναν συγκεντρώσεις καί κινητοποιήσεις ἀπὸ πλευρᾶς τῶν φοιτητῶν καί σέ συνεργασία μέ τά συνδικάτα. Ἀλλά ἐδῶ γιά τήν προώθηση τῶν κινητοποιήσεων ὅπως δὴποτε ὑπῆρξαν διαφορετικές μεθοδολογίες.

Μία, αὐτοῦ τοῦ κινήματος πού παίζει μέ τίς κιθάρες καί κάνει ἐλεύθερα ἔρωτα, ὅπως λέει ὁ ἀρθρογράφος, χωρίς φυσικά νά θέλω νά δείξω τάσεις πουριτανισμοῦ ἢ σεμνοτηφίας, καί πού φυσικά δέν εἶναι στοιχεῖα πού πρέπει νά χαρακτηρίζουν ἕνα σοβαρό κίνημα πού θέλει νά ἐπιφέρει ποιοτικές ἀλλαγές στό πανεπιστήμιο.

Καί ἡ ἄλλη, ἡ μεθοδολογία τῆς μεγαλειώδους πλειοψηφίας τοῦ Φ.Κ., πού βασίζει τήν πολιτική τῶν αἰτημάτων καί τῶν ἐπιδιώξεων σέ μιά ὀλόκληρη στρατηγική διαρθρωτικῶν ἀλλαγῶν πού θά περνάει μέσα ἀπ' τήν ἐνότητα ὅλων τῶν δημοκρατικῶν δυνάμεων πού ἐνδιαφέρονται πραγματικά γιά τό μέλλον τῆς ἐκπαίδευσης καί γενικά τῆς χώρας. Ἡ ἀχαρακτήριστη ἐνέργεια ὁρισμένων ἐκατοντάδων ἐξτρεμιστῶν πού σχηματίζοντας ἕνα θλιβερό συνορθόλεγμα (ἀναρχικοί, αὐτόνομοι, φιλοκινέζοι, τροτσκιστές κ.λπ.) ἐπιτέθηκαν ἐναντίον τῆς ἴδιας τῆς ἐνωτικῆς συγκέντρωσης φοιτητῶν καί ἐργατῶν (μιλοῦσε ὁ γραμματέας τῆς Συν/δίας Λάμα) καί πού ἔγινε μέ σκοπό νά συντονισθεῖ ἡ πάλιν τῶν ἐργατῶν καί φοιτητῶν σέ μία καί ἐνιαία, δειχνεῖ πόσο ἐπικίνδυνο χαρακτηρεῖται, πού ὅτι δέν κατάφεραν νά ἐπιτύχουν οἱ φασιστικές ἐργασίες προσπαθώντας ἀντικειμενικά νά τό ἐπιτύχουν αὐτοί, δηλαδή τή διάσπαση τοῦ Φ.Κ., τόν ἀποχωρισμό καί τήν ἀπομάκρυνσή του ἀπ' τήν ἐργατική τάξη. Ἡ χρησιμοποίηση ἐγγλέζικων κλειδίων, σιδήρων, ἀκόμα καί δακρυγόνων βομβῶν, δείχνει πόσο ξένες μέ τή δημοκρατική μεθοδολογία καί τή διαλεκτική ἀντιπαράθεση εἶναι αὐτές οἱ ὁμάδες καί πόσο ἀνασταλτικό ρόλο παίζουν μέσα στό δημοκρατικό κίνημα.

Ὁ ἀρθρογράφος λέει ὅτι οἱ κομμουνιστές ὀνόμασαν αὐτές τίς ὁμάδες κόκκινος φασισμός. Αὐτός ὁ «ἄσος» ἔγινε προσπάθεια νά ἐπισυναφθεῖ ἐδῶ καί 30 χρόνια, ξεκινώντας ἀπ' τόν ψυχρό πόλεμο καί μετά, ἐναντίον τοῦ ΙΚΚ ἀπ' τοὺς γνωστούς ἀμερικανονα-

τοῖκους κύκλους καί τή χριστιανοδημοκρατία στά πλαίσια τῆς λυσσαλέας ἐπιθέσεώς τους κατά τῶν κομμουνιστῶν, πού μέ τήν ἐνωτική καί ρεαλιστική πολιτική τους συσπείρωναν καί συσπειρώνουν ὅλο καί περισσότερες μάξες. Φυσικά αὐτοί οἱ κύκλοι ἀπέτυχαν στά σχέδιά τους γιατί στή συνείδηση τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ τό ΚΚ παραμένει ὁ κύριος πολιτικός ὁργανισμός, ἐγγυητής τῆς δημοκρατικῆς πορείας καί τῆς μεγάλης προοπτικῆς γιά τό σοσιαλιστικό μετασχηματισμό τῆς χώρας. Εἶναι πραγματικά θλιβερό ὁ Forlani νά ἀποδίδει τήν προδοκατόρικη αὐτή ἐκφραση στοὺς κομμουνιστές.

Γιά προδοκατόρες φυσικά τό ΙΚΚ μίλησε, πού βρίσκοντας πρόσφορο ἔδαφος μέσα στό κλίμα ἀναταραχῆς πού δημιουργήθηκε στό πανεπιστήμιο ἐπιδόθηκαν σέ βανδαλισμούς, καταστρέφοντας αἶθουσες, ἐργαστήρια, κλέβοντας ἀκόμη καί ηλεκτρονικά μικροσκοπία, προκαλώντας τελικά ζημιές ἑκατομμυρίων.

Μήπως αὐτές οἱ ἐνέργειες ἦταν στά πλαίσια τῆς «ἐπαναστατικῆς τακτικῆς» τῆς ὁποῖα τό ΚΚ δέν «πρόλαβε», ἢ μᾶλλον ἀπ' τήν ὁποῖα «ἐξεπεράστηκε»; (ὅπως ὁ ἀρθρογράφος λέει): Τό εἰσώθημα ἂν ἡ ἀριστερά καί τά συνδικάτα ἀπομονώθηκαν, ἀπαντήθηκε μετά ἀπὸ λίγες μέρες στή μεγαλειώδη συγκέντρωση τοῦ λαοῦ τῆς Ρώμης (γύρω στίς 300.000) στήν Piazza S. Giovanni, στήν ὁποῖα πάλιν ὁ ἀρθρογράφος περιέργως δέν ἀναφέρεται, καί στήν ὁποῖα συμμετεῖχε ἡ μεγάλη πλειοψηφία τῶν φοιτητῶν.

Πάντως ἕνα εἶναι τό σίγουρο δεδομένο πού βγαίνει ἀπ' τά ἐπεισόδια τῆς Ρώμης καί τῆς Μπολώνιας. Τό ὅτι ἐπιλέχθηκε ἀπὸ πλευρᾶς τῶν ἀντιδραστικῶν δυνάμεων αὐτή ἡ στιγμή γιά νά ἀσκήσουν μιά ἐπίθεση ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν, ἐναντίον τῶν συνδικατῶν, ἐναντίον τῶν δημοκρατικῶν κομμάτων καί κύρια ἐναντίον τοῦ ΚΚ, δέν εἶναι παράξενο. Ἡ Ἰταλία εἶναι ἡ μοναδική καπιταλιστική χώρα τῆς Δύσης πού τά μονοπωλιακά συγκροτήματα δέν κατάφεραν νά προχωρήσουν σέ ἐνέργειες μαζικῶν ἀπολύσεων τῶν ἐργαζόμενων μέ τή δικαιολογία τῆς οικονομικῆς κρίσης.

Γιά παράδειγμα, στή Γαλλία ἔγιναν 1 ἑκατομμύριο ἀπολύσεις, στήν Ἀγγλία 2 ἑκατομμύρια, στή Γερμανία, ἐκτός τοῦ ὅτι διώχνουν τοὺς μετανάστες ἀπολύουν καί τοὺς ἴδιους τοὺς Γερμανούς. Οἱ Ἰταλοί ἐργαζόμενοι ἔχουν τίς μεγαλύτερες καί ἱκανότερες συνδικαλιστικές ὁργανώσεις μέ παράδοση ἀγώνων καί κινητοποιήσεων, μέ τή χάραξη μιάς στρατηγι-

κῆς πού δέν ἐπιτρέπει τή λογική τοῦ κορπορατιβιστικοῦ παρεμβατισμοῦ σύμφωνα μέ τή ρεφορμιστική ἀντίληψη (Ἀγγλία, Γερμανία), καί πού ἀνάγκασαν τήν κυβέρνηση νά μήν καταγγελοῦν τά ἐργατικά συμβόλαια, ὅπως ἤθελε ὁ σύνδεσμος διομηγάνων, ἀλλά πρὸ πάντων στήν Ἰταλία θρίσκειται στήν ἐξέλιξη τοῦ ἑνα προτάσεως ἀλλαγῆς στήν προοπτική τῆς διακυβέρνησης τῆς χώρας, ἀλλαγῆς πού ἐπέβαλε ὁ ἰταλικὸς λαὸς μέ τήν ψήφου τοῦ στίς 20 τοῦ Ἰουνίου 76. Μάλιστα αὐτὴ τῇ στιγμή πού ἡ ἀλλαγὴ γίνεται τὸν κίνδυνον νά τῆς φεύγουν οἱ ἐξουσίες ἀπ' τὰ χέρια τῆς, ἐξαπολύει τὴν ἐπιθεσὴ τῆς μέσα ἀπὸ ὀρισμένες ἐγκληματικές ὁμάδες: Ν.Α.Ρ. (προλεταριακοὶ ἐνοπλιοὶ πυρηνεῖς), Brigade Rosse (Κόκκινες Ταξιαρχίες), πού ἀπαγάγουν, δολοφονοῦν εἰσαγγελεῖς, ληστεύουν ἢ, ἐκμεταλλεύμενοι τὴν ἀφέλεια καὶ τὸν τυχοδιωκτισμὸ ὀρισμένων ὁμάδων αὐτοαποκαλούμενων τῆς «ἐπαναστατικῆς ἀριστερᾶς» πού περικλείουν στοὺς κόλπους τοὺς μικροαστικά ἀλλὰ καὶ ἀστικά στοιχεῖα, ἐπιδίδονται σὲ διαδηλώσεις πού σάν φινάλε καταλήγουν μέ ἐπιθέσεις σὲ αὐτοκίνητα καὶ καταστήματα. Φυσικά ἡ ἀπάντηση τῆς ἀριστερᾶς καὶ τῶν συνδικάτων σὲ ὅλες αὐτὲς τὶς προκλήσεις ἦταν ρεαλιστική καὶ ἱκανή. Δέν ἀπάντησε μέ δυναμικά μέσα (ὅπως αὐτοὶ οἱ κύκλοι ἤθελαν) ἀλλὰ μέ ἕνα κάλεσμα δημοκρατικῆς ἐνότητας καὶ ἐτοιμότητας πού μπαινὶ φραγμὸς στὰ αὐταρχικά σχέδια καὶ στίς ἐπιθετικὲς ὁρέξεις τοὺς.

Αὐτὰ σὲ γενικὲς γραμμὲς γιὰ τὰ ἐπεισόδια καὶ τὴν πολιτική τοῦ ΙΚΚ, πολιτική πού ἐμμένει καὶ προβληματίζει πλέον ὅλη τὴν ἀριστερὰ τῆς Δ. Εὐρώπης, κομμουνιστική καὶ μὴ, πού βασίζεται στήν ἐνωτική συνεργασία μέ τὶς ἄλλες δημοκρατικὲς δυνάμεις, πού δέχεται κάθε τι τὸ καινοῦργο καὶ ἀπορρίπτει ὅ,τι τὸ παλιὸ καὶ τὸ ἀχρηστο, πού δέν φοβάται τὸ διάλογο ἀλλὰ τὸν ἐπιδιώκει, πού βρίσκεται πάντα στήν πρωτοπορία τῶν ἀγώνων τοῦ ἰταλικοῦ λαοῦ. Νά γιατί οἱ ἐργάτες, οἱ ἀγρότες, οἱ σπουδαστές, οἱ διανοούμενοι συσπειρώνονται κάτω ἀπ' τὶς σημαίες τοῦ ΙΚΚ, πού πι-

στό στίς ἀρχές τοῦ παλεῦει μέ συνέπεια γιὰ τὴ Δημοκρατία, τὴν Ἀνεξαρτησία, γιὰ τὸ Σοσιαλισμὸ.

Εὐχαριστῶ γιὰ τὴ φιλοξενία
Στέφανος Βλάχος
Φοιτητῆς Ἰατρικῆς
Νεάπολη

● Ὁ συνεργάτης μας D. Fornari σημειώνει:

Οἱ δύο αὐτὲς κριτικὲς πού μοῦ γίνονται ἴσως δέν χρειάζονται ἀπάντηση, γιατί ἀπαντιοῦνται μεταξύ τους. Εἶναι χαρακτηριστικὲς τῆς κρίσης πού προκάλεσε τὸ ΙΚΚ στίς ἀντιλήψεις ὄλων σχεδὸν τῶν ξένων παρατηρητῶν: Ὁ ἕνας φίλος ἀπὸ τὸ Παρίσι μέ κατηγορεῖ ἔμμεσα γιὰ «κάλυψη τοῦ ρόλου τοῦ ΙΚΚ», ὁ ἄλλος φίλος ἀπὸ τὴ Νάπολη μέ κατηγορεῖ, ἀντίθετα, ὅτι διαστρεβλῶν τὶς θέσεις αὐτοῦ τοῦ κόμματος.

Τί εἶναι ἄραγε αὐτὸ τὸ ΙΚΚ; Στὸ ἄρθρο μου προσπάθησα νά δείξω ὅσο τὸ δυνατό πιὸ καθαρὰ καὶ τὸ χαρακτηριστὶκον αὐτοῦ τοῦ τεραστίου κόμματος, μέ τὶς ἀντιθέσεις τοῦ καὶ τὶς ἀδυναμίες του, ὅπως ἐκφραστήκανε κατὰ τὴ διάρκεια τῆς φοιτητικῆς ἐξέγερσης καὶ ὅπως ἐγὼ τὶς εἶδα ἀπὸ τὰ μέσα. Μπορεῖ νά παράλεια ὀρισμένα γεγονότα (δηλώσεις Ἀζορ - Ρόζα, συνέλευση τῆς 15/2) γιατί τὰ θεώρησα λίγο σημαντικά, ἀλλὰ δέν διαστρεβλῶσα θέσεις, φίλε Στέφανε Βλάχο. Ἡ πρόταση μεταρρύθμισης τοῦ ΙΚΚ δέν διαφέρει σὲ τίποτα τὸ οὐσιαστικὸ ἀπὸ τὴν πρόταση Μαλφράττι, κι αὐτὸ μπορεῖ νά τὸ ἐπαληθεύσει ὁποιοσδήποτε κάνει τὸν κόπο νά συγκρίνει τὶς δύο προτάσεις.

Ὅσο γιὰ τὸν «κόκκινο φασισμό» δέν τὸ εἶπε μόνο ὁ Λάμα (βλ. Messaggero 18 - 2 - 77), ἀλλὰ καὶ ὁ Πεκκιόλι καὶ ὁ Ἀργκάν (Repubblica 3 - 2 - 77). Τέλος, κατηγοροῦμαι γιατί δέν ἀναφέρωμινὰ κατὰ ποινὰ γεγονότα. Ἀλλὰ, φίλοι μου, τὸ ἄρθρο τελειώνει τὴν ἀφήγησή του τὸ Σάββατο 19 Φλεβάρη μέ τὴ διαδήλωση τῶν 40.000 (πού διαδήλωσαν ἐναντίον τῆς εἰσβολῆς τῆς ἀστυνομίας στὸ πανεπιστήμιο, φίλε Μακρή, κι ὅχι ἐναντίον τοῦ ΙΚΚ. Ἀποδείξη ἡ περιφρούρηση τῶν γραφείων τοῦ ΙΚΚ, κοντὰ στὴ Via Delle Botteghe Oscure, ἀπὸ τοὺς διαδηλωτές, γιὰ νά ἀποφύγουν ἐπεισόδια μεταξύ αὐτόνομων καὶ ὁπαδῶν τοῦ κόμματος). Πῶς θέλετε νά μάντεψα τί θά γινόταν στήν Μπολῶνια ἢ στὴ Ρώμη στίς 12 Μαρτίου;

Ἰδιαίτερα τὸ γράμμα τοῦ Σ. Βλάχου περιέχει μιά σειρά ἀνακριθεῖς γύρω ἀπὸ τὰ γεγονότα, πού λόγῳ χώρου δέν σημειῶνω... Τί νά κάνουμε, φίλτατε, δυστυχῶς ὑπάρχει ἀκόμα κόσμος πού δέν ἔχει ἀπόλυτες πεποιθήσεις...

Dario Fornari

● Πάνω στὸ ἴδιο (γενικότερα) θέμα, δυνὸ φίλοι ἀπὸ τὴν Μπολῶνια, ὁ Παῦλος Νεράντζης καὶ ἡ Γαβριέλα Κουετσόλα, μᾶς ἔστειλαν τὸ παρακάτω κείμενο γιὰ τὸ «τρίμηρο (11-13 τοῦ Μάρτη) τῆς μεγάλης ἐντασης», ὅπως τὸ ἐξῆσαν ἐκεῖ καὶ στὴ Ρώμη, γιατί - καθὼς σημειῶνουν - «τόσο ὁ ἀστικός ὅσο καὶ ἕνα μέρος τοῦ "προοδευτικοῦ" τύπου ἀλλοίωσε τὰ γεγονότα, βοηθώντας ἔτσι τὴν ἀντίδραση νά κτηνηθεῖ τὸ σπουδαϊκὸ κίνημα, παίζοντας ἔτσι τὸ παιχνίδι τῆς».

ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 11/3: Τὸ πρῶνι μιά ὁργάνωση, ἡ CL, «Κοινότητα καὶ Ἀπελευθέρωση», προσκείμενη στὴ Χριστιανοδημοκρατία, κάλεσε σὲ συνέλευση στὸ Ἰνστιτοῦτο τῆς Ἀνατομίας καὶ ὅταν ἐμφανίσθηκαν μερικοὶ ἀριστεροὶ φοιτητές, τοὺς κακοποίησαν. Ἐξποδίζοντάς τοὺς τὴν εἰσοδὸ στὴν αἴθουσα. Μπροστὰ σ' αὐτὴ τὴν προδοκίasia τῆς ὁργάνωσης αὐτῆς, πού στοὺς κόλπους τῆς κρύβει καὶ φασιστικά στοιχεῖα, οἱ δημοκράτες ἀντέδρασαν μέ σλόγκανς «εἰρηνικά». Καὶ ἐνῶ τίποτα δέν προμήνυε τὰ ἐπακόλουθα, καταφάνει ἡ ἀστυνομία, πού ἤδη γιὰ νά προστατέψει τὴ CL ἄρχισε νά κακοποιεῖ μέ κλόμπς τοὺς συγκεντρωθέντες, γιὰ νά περάσει γρήγορα στὰ δακρυγόνα. Προκειμένου νά αὐτοαμνηστῶν οἱ σπουδαστές, ἄλλοι κρύβονται στὰ γύρω «στενά» καὶ ἄλλοι πετοῦν πέτρες. Ξαφνικά ἀκούγονται ριπὲς αὐτοματοῦ πού προέρχονται ἀπὸ αὐτοκίνητα τῆς ἀστυνομίας, ἐνῶ ἁμέσως μετὰ μερικές ἐμπρηστικὲς δόμβες «μολότωφ» ἐξαπολύονται ἀπὸ πλευρὰς τῶν ἀμνησμένων. Τότε ἕνας ἀξιωματοῦχος ἀστυνομικός ἐκτελεῖ ἐν ψυχρῳ κυριολεκτικὰ ἕνα ἀπὸ τὰ ἡγετικά στελέχη τῆς ὁργάνωσης «Συνεχῆς Ἀγῶνας» (Lotta Continua), τὸν Φραντσέσκο Λορούσο, ὅταν αὐτὸς προσπαθοῦσε νά ξεφύγει ἀπ' τὰ θανατηφόρα πυρὰ. Ἐδῶ πρέπει νά τονιστεῖ ὅτι, ὕστερα ἀπὸ μιά δομὰ σχεδὸν πού γράφονται αὐτὲς οἱ γραμμὲς, τόσο ἡ ἀστυνομία ὅσο καὶ τὸ ΙΚΚ προσπαθοῦν νά μυστήσουν τὰ γεγονότα, μιλώντας γιὰ τὴν ἐκτέλεση τοῦ Φραντσέσκο ἀπὸ προδοκίastor, στήν προσπάθειά του, ὁ καθένας γιὰ δικούς του σκοποὺς, νά ἀλλοιώσουν τὴν πραγματικότητα. Ὅταν φθάνει ἡ εἰδηση τοῦ θανάτου του, ἡ ἀπάντηση εἶναι ἄμεση. Ὅλα τὰ μέσα πληροφόρησης τοῦ κινήματος λειτουργοῦν καὶ ἤδη ἡ πανεπιστημιούπολη ἔχει γεμίσει ἀπὸ σπουδαστές, ἀλλὰ καὶ ὁμάδες ἐργατῶν πού αὐτόνομα βγήκαν ἀπ' τὴ φάμπρικα, δίχως νά περιμένουν τὴν ἀπόφαση τοῦ συνδικάτου, πού ἀκόμα συνεδριάζει. Ὅλοι οἱ ὁδοὶ ἔχουν ὄχρωθεῖ.

Ἐνα ἐρώτημα κυριαρχεῖ: «Τί κάνουμε, τὸ ΙΚΚ καὶ τὸ συνδικάτο τί θά κάνει, θά μιλήσει ἀκόμη γιὰ προδοκίastores;» Σχηματίζεται, ὕστερα ἀπὸ συνελύσεις τῶν σχολῶν, μιά διαδήλωση 13.000 ἀτόμων, πού βαδίζει πρὸς τὰ γραφεῖα τῆς Χριστιανοδημοκρατίας. Στὸ κέντρο τῆς πόλης πάντα ἡ ὁμάδα περιφρούρησης τοῦ ΙΚΚ ἐμποδίζει τὴν αὐθόρμητη ἐνταξη τοῦ κόσμου στὴ διαδήλωση, ὁδηθὲν στὸ ὄνομα τῆς διατήρησης τῆς τάξης. Ἀλλὰ ἡ ἀστυνομία καὶ πάλι χτυπᾷ, διτρίνεις ἀπὸ καταστήματα τῆς μουρζουαζίας σπάζουν καὶ ἡ διαδήλωση χωρίζεται σὲ τρία τμήματα. Ἐνα διευθύνεται πρὸς τὰ γραφεῖα τῆς ἐφημερίδας τῆς ΧΔ, ἕνα προσπαθεῖ νά φτάσει στὰ γραφεῖα τῆς καὶ τὸ ἄλλο πηγαίνει νὰ καταλάβει τὸ σιδηροδρομικὸ σταθμὸ. Οἱ συγκρούσεις συνεχίζονται σκληρότερες, οἱ ἀστυνομικοὶ πυροβολοῦν στὸ ὕψος ἀνθρώπου, πολλοὶ πολίτες συλλαμβάνονται, ἕνα πανάκριβο ἐστιατόριο ἀργὰ τὴ νύκτα διαρρήχτηκε καὶ μιά ἐπείγουσα συνέλευση πού καλεῖται συζητᾷ γιὰ τὰ γεγονότα.

ΣΑΒΒΑΤΟ 12: Τὸ πρῶνι τὸ L.N.O., δηλ. ἡ ὁμάδα περιφρούρησης τοῦ ΙΚΚ, καὶ πάλι σὲ δράση. Δέν ἐπιτρέπουν σὲ κανένα φοιτητὴ νά πλησιάσει τὴν ἐξέδρα ὅπου ἕνας συνδικαλιστὴς μιλά στοὺς συγκεντρωθέντες ἐργάτες.

Ἀπόγευμα. Ἀφοῦ ἔφτασαν φοβερὲς ἐνισχύσεις ἀστυνομικῶν εἰδικευμένων στὴν «γκερλίια τῶν πόλεων» ἀπὸ ὅλη σχεδὸν τὴ Β. Ἰταλία καὶ ὁ στρατὸς θρίσκειται σὲ κατάσταση ἐτοιμότητας, ὅλη ἡ πανεπιστημιούπολη περικυκλῶνεται ἀπὸ 12.000 καραμπινιέρους. Οἱ συγκρούσεις εἶναι βίαιες αὐτὴ τὴ φορὰ καὶ ἐπεκτείνονται καὶ στὸ κέντρο τῆς πόλης, ὅπου ἀντιπρόσωποι ἐργατῶν διαδηλώνουν ἐναντία στὴν κατάσταση πολιορκίας πού ἔχει κηρυχθεῖ. Ἐνα κατὰστημα πώλησης ὀπλων διαρρήχθηκε ἀπὸ «ἀγνώστους», ἡ ἀστυνομία φαίνεται νά μὴ θέλει νά ἐπέμβει καὶ τὰ ὄπλα μεταφέρονται σὲ πανεπιστήμιο, ὅπου ὁμως ἤδη ἀργὰ τὴ νύκτα μόνο οἱ ὀχυρώσεις πού καίγονται δηλώνουν τὴν ἐκρηκτικὴ κατάσταση πού ὑπῆρξε. Οἱ σπουδαστές ἀπομακρύνθηκαν μυστὰ στὴ σαφὴ ὑπεροχὴ τῆς ἀστυνομίας: σὲ «κάποιους» συμφέρει νά βρεθοῦν τὰ ὄπλα τὴν ἐπαύριον ἀπ' τὴν ἀστυνομία γιὰ νὰ δικαιολογήσουν ἔτσι τὴν κατάσταση καὶ νά ἐνοχοποιήσουν τὸ κίνημα.

Στὴ Ρώμη τὸ ἴδιο ἀπόγευμα διαδήλωση 100.000 ἀτόμων, δίχως τὴ συμμετοχὴ τοῦ ΙΚΚ, δέχεται τὴν ἐπίθεση τῶν ἀστυνομικῶν δυνάμεων. Καὶ ἐδῶ οἱ συγκρούσεις εἶναι ἀκόμα πιὸ βίαιες.

ΚΥΡΙΑΚΗ 13: Νωρὶς τὸ πρῶνι

ΙΤΑΛΙΚΑ

γιὰ Πολυτεχνεῖα
καὶ Πανεπιστήμια
ἰδιαίτερα μαθήματα

ἢ μικρὰ κρούμ
συστηματική καὶ
γρήγορη ἐκμάθηση
πληρ. τίς πρωινὲς ὥρες
στὸ τηλ. 3629681.

2.000, αστυνομικοί καταλαμβάνουν όλες τις σχολές, με τη βοήθεια από «αύρες» και τεθωρακισμένα που για πρώτη φορά από το 1945 έχουν να εμφανιστούν στην Μπολβία. Από τότε η πόλη βρίσκεται σε κατάσταση έντονης πολιτορκίας, η αστυνομία επιτίθεται με δακρυγόνα σε «κοινοί» πολίτες και φασιστικές ομάδες δρουν στην ευκαιρία να δράσουν υπό την άνοχη της αστυνομίας.

Σ' όλη αυτή την προκαθορισμένη κατάσταση που σκοπό είχε να καταπιέσει ακόμη περισσότερο τις λαϊκές μάζες, πρέπει να μπει και το «κλείσιμο» ενός εργασιτικού σταθμού, του «Ράδιο Άλίκη», που το μόνο ξεχωριστό που είχε ήταν να μεταδίδει απ' ευθείας τα τηλεφωνήματα των πολιτών που άγανακτιζόμνοι κατηγορούσαν την βάρβαρη επίθεση της αστυνομίας. Οι συλληφθέντες δέχονται κατηγορίες άπιθανες.

Την επομένη μέρα η «Ουνίτα» και το «Παέζε Σέρα» θα γράψουν ότι η αστυνομία επιτέθηκε στους «αυτόνομους», όπως θέλει να αποκαλεί όλη την ξεχωριστοβουλευτική άριστερά. Ο κομμουνιστής δήμαρχος Ζάνκερι αναφέρει στον αστυνομικό διευθυντή: «Είστε σε πόλεμο, δεν μπορούμε να σάς κρίνουμε», και δέχεται μία κατάσταση που έχει ξεφύγει απ' τον έλεγχό του.

ΔΕΥΤΕΡΑ 14 - ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ 18: Σέ απαγόρευση οποιασδήποτε συγκέντρωσης ή διαδήλωσης, η κηδεία του Λορούσο γίνεται στην περιφέρεια της πόλης, όπου, παρ' όλη την τρομοκρατία, 10.000 άτομα συγκεντρώνονται για να τιμήσουν το νεκρό. Το σοσιαλιστικό κόμμα στέλνει μία αντιπροσωπεία, το ΙΚΚ ούτε καν φαίνεται· γι' αυτούς είναι προδοκώτορας. Το πανεπιστήμιο παραμένει κλειστό, αλλά οι σπουδαστές, οι άνεργοι και όλος αυτός ο κόσμος που συμμετείχε στα γεγονότα βρίσκει τους χώρους όπου μπορεί να συγκεντρωθεί, να οργανωθεί. Στο σοβαρό πρόβλημα της αλλοίωσης των γεγονότων, σχηματίζονται επιτροπές αντι-πληροφόρησης που έρχονται σε επαφή με εργο-

στασιακά συμβούλια, αλλά το ΙΚΚ εμποδίζει κάθε τέτοια ενέργεια, θεωρώντας για υπεύθυνους τη μάζα των σπουδαστών, που έδρασε αυτές τις μέρες και έφερε το σχίσμα μεταξύ της εργατικής τάξης και του φοιτητικού κινήματος. Και έχει όλες εκείνες τις δομές για να πετύχει αυτό που θέλει. Οργανώνει μαζί με τη ΧΔ διαδήλωση δήθεν για να επαναφέρει την τάξη, όταν ακόμη χιλιάδες καραμπινιέροι περιφρουρούν κάθε δρόμο και όλοι ξέρουν ότι η Χριστιανοδημοκρατία είναι ο ήθικος υπεύθυνος του φόνου του Λορούσο και η αιτία των αναταραχών. Και εμποδίζει αντιπρόσωπο του σπουδαστικού κινήματος να πάρει το λόγο. Το ίδιο γίνεται και δυο μέρες αργότερα, σε μία συγκέντρωση των συνδικάτων, όταν κηρύχθηκε γενική απεργία. Παρ' όλα αυτά, άμέσως μετά την εκδήλωση, αντιπρόσωπος του κινήματος μιλά με δική του πρωτοβουλία μπροστά σε μία πλατιά μάζα φοιτητών και εργαζομένων που θέλουν να πληροφορηθούν.

Την τελευταία εβδομάδα, στην ολοένα αυξανόμενη μαζικοποίηση του κινήματος, το ΙΚΚ κάνει ακόμη μία προσπάθεια να το «κατελώσει» και να το διασπάσει, μιλώντας για «καλούς» και «κακούς» σπουδαστές· «καλοί» αυτοί που θέλουν το διάλογο, «κακοί» αυτοί που έσπασαν τις διτρίνες. Άλλα το κίνημα, αν και με έντονα στοιχεία αυθορμητισμού, θα διαλέξει αυτό τόσο τις μορφές αγώνα, σύμφωνα με το συσχετισμό δυνάμεων, όσο και το πεδίο σύγκρουσης, ανάλογα της ιστορικής φάσης, διατηρώντας την αυτονομία του. Σήμερα δρουν μέσα του οργανώσεις όπως η Lotta Continua, το Pdup (Partito di Unità Proletaria) και ο χώρος των αυτόνομων, αλλά στην πραγματικότητα συμπεριλαμβάνει μία μεγάλη μάζα λαϊκή που είναι ενάντια τόσο στη Χριστιανοδημοκρατία όσο και στο ΙΚΚ.

Η Χριστιανοδημοκρατία χάνει συνεχώς έδαφος, τόσο σε πολιτικό επίπεδο, όσο και στην εκτίμηση των κοινωνικών στρωμάτων — μεγαλοαστούς, καθολικούς, υπάλληλους γραφειοκράτες κ.λπ.

— που αντιπροσωπεύει. Ειδικότερα τώρα με την ενοχοποίηση δύο βουλευτών της, του Γκούι και του Τανάσι — ο Ρουμόρ «άθωώθηκε» — για το σκάνδαλο Λόκχεντ, προσπάθησε να διασπάσει την προσοχή της κοινής γνώμης και να κερδίσει, δι' οι λαϊκές μάζες με αγώνες κατάκτησαν. Έτσι έθεσε σε κίνηση μία σειρά από «προβοκάτιες» και κινητοποίησε κάθε καταπιεστικό μηχανισμό που στρεφόταν ενάντια τους. Και αυτό το γεγονός επιδειβαιώνει την έκταση της φθοράς του χριστιανοδημοκρατικού καθεστώτος, που 30 χρόνια κυβερνά την Ίταλία. Προσπάθησε να ενοχοποιήσει το σπουδαστικό κίνημα και «άνγκασε» το ΙΚΚ να σπάσει κάθε δεσμό μ' αυτό το κίνημα. Για να πετύχει το σκοπό της έθεσε την Μπολβία, όχι τυχαία — θεωρείται σάν ή καλύτερα αυτοδιοικούμενη πόλη της Ευρώπης με κομμουνιστή δήμαρχο — σε κατάσταση πολιτορκίας, κατέλαβε στρατιωτικά την πανεπιστημιούπολη, ο πληθυσμός τρομοκρατήθηκε, έγιναν μόνο στην ίδια πόλη διακόσιες περιπολίες συλλήψεων με άπιθανες κατηγορίες (άτομα που δρέθηκαν με λεμόνια για να προστατευθούν από τα δακρυγόνα, κατηγορήθηκαν για παράνομη κατοχή όπλων) και καταπνίξε κάθε μέσο πληροφόρησης που δεν ευνυγραμμίζεται με τα συμφέροντα των μονοπωλίων (Τό Ράδιο Άλίκη κατηγορήθηκε ότι οργάνωνε και κατεύθυνε συμμορίες). Έτσι ο ύπουργός Έσωτερικών Κοσίγκα ζητά να παρθούν νέα μέτρα για την ασφάλεια των αστυνομικών δυνάμεων, ζητά το κλείσιμο των «κύβων» (κάθε χώρος όπου θα βρίσκεται όπλο ή έκρηκτικές ουσίες, και είδαμε ότι όπλο μπορεί να θεωρηθεί και... το λεμόνι), ενώ απ' την άλλη πλευρά τα θύματα του «legge Reale», ενός νόμου που επιτρέπει στους αστυνομικούς να πυροδολούν κατά την κρίση τους χωρίς προειδοποίηση, συνεχώς αυξάνουν.

Γιατί όμως το ΙΚΚ στράφηκε ενάντια στο Φ.Κ. και οι σπουδαστές δεν αντιπροσωπεύτηκαν στις εναλλακτικές λύσεις που έδινε; Μέ άλλα λόγια, γιατί σήμερα το ΙΚΚ, αν και έχει τεράστια δύναμη, δεν είναι σε θέση να τη διαχειριστεί και να δώσει μία καλύτερη απάντηση στην μεταρρύθμιση του πανεπιστημίου και στο πρόβλημα της ανεργίας, φέρνοντας από την άλλη πλευρά στιγμιαία την εργατική τάξη αντιμετώπιση με τους σπουδαστές και τους άνεργους;

Στην αρχή προσπάθησε να αποτελέσουν ενεργό τμήμα του κινήματος, αλλά βρισκόμενο συνεχώς σάν μειονότητα, και αντί-

του Λάμα στο πανεπιστήμιο της Ρώμης). Άπέτυχε και εκεί, και μπροστά στον κίνδυνο να απομυθωθεί, ενοχοποίησε το σπουδαστικό κίνημα. Έτσι, διόγκωσε τα «σπασίματα των διτρίνων», δεν μίλησε για τη δολοφονία εν ψυχρώ του σύντροφου Λορούσο απ' τους καταπιεστικούς μηχανισμούς του κράτους, αλλά για το φόνον ενός φοιτητή απ' τη στρατηγική της έντασης, σαμποτάρισε την κηδεία του, συγκατατέθηκε στην κατάσταση πολιτορκίας, αρνήθηκε να δώσει το λόγο σε αντιπρόσωπους του Φ.Κ., έκλεισε τις αίθουσές του, όταν οι σπουδαστές ζήτησαν ένα χώρο για να συγκεντρωθούν, μπλοκάρισε με τις L.N.O., δηλ. τις ομάδες περιφρούρησής του, την επαφή μεταξύ της εργατικής τάξης και του κινήματος, σ' όλες τις εκδηλώσεις.

Οι ήγετες του ρεβιζιονισμού ξέρουν πολύ καλά ότι αυτό το κίνημα που ξεκίνησε απ' το πανεπιστήμιο είναι ένα κίνημα μαζικό, αποτέλεσμα της δυνάμης των αντιθέσεων σ' αυτή τη φάση του καπιταλιστικού συστήματος. Ότι ο σπουδαστής σήμερα ερχεται σε άμεση σχέση με την κρίση που υπάρχει, την ανεργία, την πρόσκαιρη και παράνομη εργασία. Ότι ο αγώνας του ξεπερνά τα «σύννορα» του πανεπιστημίου και στρέφεται ενάντια στην κοινωνία της λιτότητας, ότι η δυσανεμία στην κυβέρνηση Άντρεότι, στο ΙΚΚ, στο Σύνδεσμο Βιομηχάνων (Confindustria) και το συνδικάτο θα μπορούσε να ξυνηθεί, να μεγαλώσει και να ενωθεί με άλλα στρώματα του προλεταριάτου, και αυτό θα ήταν ένας θανάσιμος κίνδυνος για τη στρατηγική του «ιστορικού συμβιβασμού». Γι' αυτό μίλησε για προβοκάτορες, φασίστες, και όχι σπουδαστές, εγκαταλείποντας κάθε συζήτηση περί πλουραλισμού, για να επέμβει πάντα καταπιέζοντας κάθε προσπάθεια αγώνα.

.....
Άλλα τελικά η πολιτική του ρεβιζιονισμού, μπροστά στην ικανότητα αντίστασης και ανάπτυξης του κινήματος, έχει μπει σε κρίση. Σε κρίση είναι η θεωρία του ιστορικού συμβιβασμού, ενώ το ΙΚΚ από πρωτοπορία του κοινωνικού ανασηματισμού κατήντησε οπισθοφυλακή και υποστηρικτής της φασιστικοποίησης του άστικου κράτους.

.....
Τελειώνοντας θέλω να πω ότι παρ' όλες τις προσπάθειες, τόσο των άστων όσο και του ΙΚΚ, να κυπλησουν το φοιτητικό κίνημα, αυτό έδειξε άρκετά ισχυρό ώστε ν' αντισταθεί και να κινητοποιήσει τις λαϊκές μάζες.

Μπολβία
Παύλος Νεράντης
Γαβριέλα Κουερτσόλα

ΘΟΥΡΙΟΣ

Αφιερωμένος στην εργαζόμενη νεολαία

ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΟΡΓΑΝΟ ΤΟΥ
'ΡΗΓΑ ΦΕΡΑΙΟΥ'

Ἀγαπητό «ΑΝΤΙ».

Μέ τό ἀφιέρωμά σου στήν Αἰθιοπία, τήν γνωστότερη καί ὡς «Ἀθιοπία», ἀδίκησες τήν ἐπικρατοῦσα παράταξη τῆς ἐπανάστασης στήν χώρα αὐτή.

Πέσατε θύματα, καλόπιστα, τροσκιστών καί γενικά ἀριστεριστών πληροφοριοδοτῶν, γιά τήν ἐπανάσταση στήν ἀρχαία αὐτή χώρα, πού ἔδωσε τόν καφέ στούς ἀνθρώπους.

Αὐτό τό συμπεραίνω, γιατί οἱ «γκωσιότες» προσπάθησαν νά παγιδεύσουν καί τό Κ.Κ.Ε. - στό νομικό τμήμα τῆς Κ.Ε. τοῦ ὁποῖου ἀπασχολοῦμαι - ὅσο καί τό δημοσιογραφικό του ὄργανο «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ». Φυσικά ἀπότυχαν. Πέτυχαν ὅμως νά ἐξαπατήσουν τό «ΑΝΤΙ».

Ἀπό τήν ἐλθροεογραφία τοῦ τύπου, θά πληροφορηθῇ καί τό

στασι, μεγάλη δύναμη. Αὐριο θά τῆς δώσουν, ὅταν ὁλοκληρωθεῖ τό κόμμα πού φτιάχνουν, καί τήν ἐξουσία.

Ὅσο γιά τόν πρεσβευτή πού λιποτάκτησε, φυσικό ἦταν, ἀφοῦ οἱ διπλωμάτες συνήθως ἀνήκουν στό κατεστημένο. Καί τό κατεστημένο τοῦ «βασιλέως τῶν βασιλέων» Νέγκους Ράς Ταφάρι γκρέμισαν οἱ σοσιαλιστές ἐπαναστάτες ἐργάτες, διανοούμενοι καί στρατιωτικοί τῆς Αἰθιοπίας.

Μ' ἐκτίμηση
Γ.Δ. Τζίμας
δικηγόρος

● Ὁ συνεργάτης μας Γιώργος Τσαλακός ἀπαντᾷ:

Δέν ξέρω πόσο σοβαρά μπορεῖ ν' ἀσχοληθεῖ κανένας μέ τήν ἐπιστολή τοῦ κ. Τζίμα γιά τό ἀφι-

ΤΟ «ΔΙΠΛΟ ΒΙΒΛΙΟ»

Ἀγαπητό «ΑΝΤΙ»

Ἀπευθύνομαι στίς στήλες τοῦ περιοδικοῦ σου, ἐπειδή πιστεύω ὅτι ὁ διάλογος, ἀπαραίτητος γιά μιᾶ γνήσια διακίνηση τῶν ιδεῶν, εἶναι ἡ βάση πού πάνω της στήριξε ἐξαρχῆς τήν ὑπαρξή του. Εἶχα τή γνώμη ὅτι ἡ συνεργασία μου μέ τό «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ» ἦταν ἀρκετή γιά νά μοῦ ἐξασφαλίσαι μιᾶ πρόσβαση στό δῆμα τοῦ δικοῦ του διαλόγου. Ἐπειδή αὐτό δέν ἔγινε, σέ παρακαλῶ νά δημοσιεύσεις τήν ἐπιστολή μου αὐτή πού δέν δημοσίεψε ὁ «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ», τώρα μάλιστα πού ἡ ἐπίθεση τῆς «ἐφημερίδας τοῦ λαοῦ» ἐναντίον στούς πνευματικούς ἀνθρώπους τείνει νά πάρει τή μορφή τιμωρίας γιά μιᾶ πρόσφατη στάση τους ἀπέναντι σέ ἀνθρώπινα δικαιώματα.

● Μ' αὐτό τό σημεῖωμα, ὁ λογοτέχνης καί ἡθοποιός Φώντας Κονδύλης μᾶς ἔστειλε τό πῶ κάτω γράμμα:

Τετάρτη, 16 τοῦ Μάρτη 1977

Ἀγαπητέ «ΡΙΖΟ»,

Δέν ἔχω τήν τιμή ν' ἀνήκω στό ΚΚΕ. Τό ὅτι ἀνήκω στόν πλατύ προοδευτικό χῶρο, αὐτό εἶναι ἀποτέλεσμα ἐνσυνείδητης ἐκλογῆς, πού ἀποκλείει αὐτόματα κάθε ἀπόπειρα χαρακτηριστικῆς (δηλαδή στενά κομματικῆς) ἐντάξεώς μου. Κι αὐτό, γιατί θεωρῶ τόν ἀμερόληπτο ἐνατένιστο τῆς ζωῆς καί τῶν φαινομένων της σάν αὐστηρή προϋπόθεση δημιουργικῆς συμμετοχῆς στήν κοινωνική ἐξέλιξη. Ἡ συνεργασία μου μαζί σου - γόνιμη θέλω νά πιστεύω - μοῦ δίνει τό δικαίωμα νά διατυπώσω ὁρισμένες ἀπόψεις πού θίγουν ἄμεσα ἕνα φαινόμενο, ἀπαράδεχτο γιά τή μιᾶ καί μόνη «ἐφημερίδα τοῦ λαοῦ» πού θέλει νά εἶναι ὁ «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗΣ». Ἐννοῶ τήν πρόσφατη ἐπίθεση δύο συντακτῶν σου σέ πρόσωπα καί καταστάσεις, πού τό πλησίασμά τους δέν ἐπιδέχεται μήτε τήν ἀγνοία, μήτε περισσότερο τήν ὕβρι.

Ὁ σεβασμός πού μπορεῖ νά τρέφει κανεῖς ἀπέναντι σέ πρόσωπα σάν τήν κυρία Ἑλλη Παπαδημητρίου καί σάν τόν κύριο Βάσο Γεωργίου, δέν ἀποκλείει διόλου τήν κριτική τους ἀντιμετώπιση ὅταν προσβάλλουν - σ' ὄνομα δήθεν τῆς προστασίας τῆς λαϊκῆς ἀγωγῆς - τό καλλιτεχνικό δημιούργημα καί τόν ἴδιο τόν καλλιτέχνη, ὁ ἕνας ἀπό ἀγνοία τῶν αἰσθητικῶν προβλημάτων (περίπτωση Παπαδημητρίου), κι ὁ ἄλλος ἀπό ἐμπάθεια κι ἀπό ἰδεολογική, τό λιγότερο, σύγχυση (περίπτωση Γεωργίου). Δέ θά σταθῶ στήν πρώτη περίπτωση - ἡ ἄμεση ἀντίδραση τοῦ

θιγόμενου ἔκλεισε τό θέμα. Θά περάσω στή δεύτερη, γιατί κατά τή γνώμη μου ἀποτελεῖ χαρακτηριστικό δείγμα μιᾶς νοστορπίας κοινόφθαλμης, πού μόνο καταστροφικά ἀποτελέσματα μπορεῖ νά ἐπιφέρει, ἂν συνεχιστεῖ, κι ἂν ἀποτελέσει ἐπίσημο γνώμονα ἀποτίμησης τῶν καλλιτεχνικῶν ἀξιών.

Ἡ διπλή ἐπίθεση πού δέχτηκε πρόσφατα τό «Διπλό Βιβλίο» τοῦ Χατζῆ (μήπως ἐπειδή λέγεται διπλό κι ὄχι μονό); ἀπό τό «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ», ἐν δ.τι θά μπορούσαμε ν' ἀποκαλέσουμε θρίαμβο τῆς χυδαιότητος καί τῆς κακογοσιᾶς. Τό ἀναφαίρετο δικαίωμα τοῦ καλλιτέχνη νά διαφωνεῖ ἰδεολογικά - ὅταν μάλιστα ἀνήκει κι αὐτός στόν προοδευτικό χῶρο - δέν στοιχειοθετεῖ ἀδίκημα ἐναντί κανενός, καί δέν δικαιολογεῖ σέ καμία περίπτωση τήν ὕβρι - ὅταν μάλιστα ἐκτοξεύεται σ' ὄνομα κάποιας παλιάς καί παρωχημένης «φιλίας». (Ἀφήνω τέτοιου εἶδους φυλίες νά τίς παραάδει ἡ πολιτική σκοπιμότητα, γιά νά ἐπιμείνω περισσότερο στήν ἰδεολογική πλευρά τοῦ θέματος).

Ἡ στάση τῶν συντακτῶν σου ἀπέναντι στό «Διπλό Βιβλίο», δέν συνιστᾷ μιᾶ στάση κριτική, ὅπου τό ἔργο τέχνης γίνεται ἐναυσμα γιά γενικότερες κοινωνικοπολιτικές ἀναλύσεις, καί γιά μιᾶ καίρια ἐμβάθυνση στό ἐννοιολογικό πλαίσιο ὅπου αὐτό ἐντάσσεται, ἀλλά μιᾶ στάση ἐκ τῶν προτέρων ἀρνητική, πού στρέφεται ἐναντίον τῶν καλλιτεχνικῶν ἀνθρώπων, ὑπολογισμένη μέ μαθηματική ἀκριβεία, κατευθυνόμενη καί μάλιστα καλυπτόμενη. Ἀπό κεῖ κι ἔπειτα, εἶναι ματαιοπονία νά περιμένει κανεῖς ἀπ' τόν κύριο Γεωργίου νά συλλάβει ἐννοιές ὅπως: ἀποχωρήσεις ὕψους, λειτουργία τῆς γλώσσας, σημαίνοντα καί σημαίνοντα, ὑποβολή. Προσκόλλᾳται ἀπλῶς σέ ὁρισμένα ἀρνητικά χαρακτηριστικά - ὄχι τό βιβλίο - ἀλλά τῆς ἰδίας τῆς ἀπεικονιζόμενης φυλῆς μας σάν ρωμέικο, γιά νά διευκολύνει τό χείμαρρο τῆς ρηχῆς του ρητορείας περί μεμψιμοιρίας, κακομοιρίας, ἡ ἐσωτερικῆς συντριβῆς τοῦ καλλιτέχνη πού, ἔχοντας παρακαμσεῖ, ὁ διαχασμός κι ὁ ἐσωτερικός του σπαρταγμός εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἀπομάκρυνσής του ἀπ' τό σωστό δρόμο τῆς ὁρθόδοξης κομμουνιστικῆς ἀρετῆς! (Ὁ κ. Γεωργίου δέν ἔχει ἰδέα φαίνεται γιά ὅλες ἐκεῖνες τίς ἐσωτερικές διεργασίες πού κάνουν τό συγγραφέα καλλιτέχνη νά λειτουργεῖ μ' αὐτόν τό σπαρταχτικό, διασπασμένο καί «παράκμιακό» τρόπο, σέ μιᾶ ἐποχῇ γενικῆς διάψευσης κι ὁλοκληρωτικῆς συντριβῆς γιά κάθε χαμένο ὄνειρο, γιά κάθε φευγάτη ἐλπίδα, πού ὁδηγοῦν στήν ἐσωτερική

ΤΙ ΣΥΜΒΑΙΝΕΙ ΣΤΗΝ ΑΙΘΙΟΠΙΑ;

περιοδικό σας ὅτι ὅπλα ἀπό τίς Η.Π.Α. δέν θά δέχονται πιά οἱ Αἰθίοπες ἐπαναστάτες, ἀλλά μόνον ἀπό σοσιαλιστικές χώρες θά παίρνουν ὅπλισμό. Ἀκόμα τό γεγονός ὅτι Ε.Ε.Σ.Δ. Κούδα καί Λαϊκή Κίνα ἀναγνωρίζουν, ὑποστηρίζουν καί χειροκροτοῦν τοὺς Αἰθίοπες ἡγέτες τῆς παράταξης τῶν ἐπαναστατῶν, πού κυβερνᾷ τώρα τήν Αἰθιοπία, φανερώνει ὅτι εἶναι αὐθεντικοί ἐπαναστάτες.

Στήν χώρα τῶν Αἰθίοπων, ἔγινε καί γίνεται μιᾶ κοσμογονία. Διανοούμενοι καί φοιτητές, μαρξιστές - λενινιστές καί προοδευτικοί ριζοσπάστες, κατώτεροι ἰδίως στρατιωτικοί, κάνουν τήν κοσμογονία τῆς μετάβασης ἀπό μιᾶ φεουδαρχική στήν ὑπαιθρο καί καπιταλιστική στίς πόλεις κοινωνία, στήν κοινωνία τῆν σοσιαλιστική.

Τώρα θά ιδρῶσουν ἐργατικό μαζικό κόμμα. Στείλουν τοὺς φοιτητές στό ὑπαιθρο, νά ξυπνήσουν τοὺς θεοκρατούμενους ἀρχόντες. Ἐθνικοποίησαν ὅλες τίς τράπεζες, ἀσφαλιστικές ἐταιρίες, μεγάλες βιομηχανικές καί ἐμπορικές ἐπιχειρήσεις. Δώσαν στήν ἐργατική τάξη, πού δραστήρια καί μαζικά συμμετέχε στήν ἐπανά-

έρωμα στήν Αἰθιοπία. Τά διάφορα περί «ἐξαπάτησης» τοῦ ΑΝΤΙ ἀπό τοὺς γκωσιόστες κ.λπ. δέν χρειάζονται δέβαια κανένα σχόλιο... Φτάνει πού οἱ γκωσιόστες δέν κατάφεραν νά ἐξαπατήσουν καί τό...νομικό τμήμα τῆς Κ.Ε. τοῦ Κ.Κ.Ε.

Ὅλα τά ἄλλα σημεῖα πού θίγει τὰ ἀνέλυσα λεπτομερῶς στό ἄρθρο μου καί γι' αὐτό δέν ἔχω παρὰ νά παραπέμψω τό κ. Τζίμα ξανά σ' αὐτό, ὅπου περιγράφεται καί ἀναλύεται ὅλη ἡ πορεία τῶν αἰθιοπικῶν ἐξελίξεων ἀπό τήν Ἐπανάσταση τοῦ Φλεβάρη μέχρι τίς ἐκτελέσεις τοῦ Τεφερί Μπάντι καί τῆς δμάδας του.

Ἐνα σημεῖο ὅμως τῆς ἐπιστολῆς τοῦ ἀξίζει νά ὑπογραμμισθεῖ: «Δώσαν - οἱ στρατιωτικοί, λέει - στήν ἐργατική τάξη, πού δραστήρια καί μαζικά συμμετέχε στήν ἐπανάσταση, μεγάλη δύναμη. Αὐριο θά τῆς δώσουν, ὅταν ὁλοκληρωθεῖ τό κόμμα πού φτιάχνουν, καί τήν ἐξουσία... Εἶναι σ' ἀλήθεια θαυμάσιο νά γίνεται ἡ «σοσιαλιστική ἐπανάσταση» ἀπό...πληρεξουσίου τῆς ἐργατικῆς τάξης καί ὕστερα νά τῆς «παραδίδουν» τήν ἐπαναστατική ἐξουσία... Ἀπό πότε;

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ, ΔΕΙΤΗ ΚΥΡΙΑΚΗ, ΕΒΔΟΜΗ ΔΕΚΑΕΤΗΡΙΑ, ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΚΗ ΑΓΑΠΗ

ΕΞΕΘΡΜΗΣΗ

ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΟ ὄργανο ἀρχῶν τοῦ ΠΑΝΕΛΛΗΝΙΟΥ ΣΟΣΙΑΛΙΣΤΙΚΟῦ ΚΙΝΗΜΑΤΟΣ

Ἐβδομαδιαῖο

ὄργανο ἀρχῶν τοῦ ΠΑΣΟΚ

ερήμωση, και στην απόλυτη μοναξιά του (μεταδότου). 'Αποκορύφωμα του θράους, ή αναισχυντή προτροπή στο «άπολωλός πρόδοτο» να επιστρέψει στο ιδεολογικό παντρί της πολιτικής σκοπιμότητας, αν θέλει να γράψει ένα «βιβλίο ελπίδας».

Όχι, κ. Γεωργίου. 'Ο δημιουργός δέν έχει ανάγκη τέτοιου είδους δεκανίκια. Οί τέτοιες κενότητες: «αισιοδοξία», «ελπίδα», «έναντιση προς τά εμπρός», «μαχητικότητα» κι άλλα ήχηρά παρόμοια, έχουν σχέση μέ τά λογής γραφεία τύπου, και καμιά μ' αυτό πού λέγεται «εσωτερικός κόσμος» του δημιουργού, αιώνας τώρα. Σάν συγγραφέας, θλίβομαι, συντρίβομαι, διχάζομαι κι εγώ, όταν αναλογισθώ ότι ή ίδια αυτή, άρνητική έκ των προτέρων, υπολογισμένη, κατευθυνόμενη, και μόλις καλυπτόμενη «κριτική» στάση, επιφυλάσσεται αύριο γιά κάποιον άλλο, και, μεθαύριο — ποιός ξέρει; — και θεί μένα τόν ίδιο.

Μέ άγάπη πάντα
Φώντας Κονδύλης

ΕΝΑ ΘΕΑΤΡΙΚΟ ΕΡΓΟ

Κύριοι,

Άς δούμε κατά πόσο ένα πολυσηχητημένο έργο (εδώ πρόκειται γιά θεατρικό) είναι προσοδευτικό και κατά πόσο είναι αντικειμενικό. Τό έργο είναι τό: ΚΟΜΜΑΤΙΑ & ΘΡΥΨΑΛΑ του Γ. Σκούρτη, πού παίζεται εδώ και 4 μήνες και πού όλοι οί υπάλληλοι του «πνευματικού χρηματοστηρίου 'Αθηνών», δηλαδή οί κριτικοί, έσπευσαν να τό λιθανίσουν.

Είναι ένα έργο πού δέν θά 'χαμε και έμεις διαφωνία γιά τήν προσοδευτικότητά του, εάν βέβαια άποτελείτο από 7 «κομμάτια» και όχι από 8 όπως τώρα. Πιο συγκεκριμένα, τό επίμαχο «κομμάτι» είναι τό τελευταίο, πού είναι και τό καθοριστικό γιά τό όλο έργο, γιά τίς έντυπώσεις του θεατή και γιά τήν αντικειμενικότητά του. 'Αλλά άς τά πάρουμε τά πράγματα απ' τήν άρχή, ή μάλλον από τό τέλος.

Στό τελευταίο «κομμάτι» έχουμε τήν αιώνια σύγκρουση πατέρα-γιού σέ ιδεολογικό επίπεδο και τήν αποχώρηση του γιού από τήν οικογενειακή έστία. Μέσα απ' αυτή τή σύγκρουση, πού όποσδήποτε είναι πάντα επίκαιρη και ειδικά στίς μέρες μας πολύ ένδιαφέρουσα, ό κ. Σκούρτης προσπαθεί να μάς πει μερικές άλήθειες, αλλά τελικά κατορθώνει να μάς πει πολλά ψέματα. Άς τά απαριθμήσουμε:

1. Προσπαθεί να μάς πει πώς ή πάλη των τάξεων (αυτή ή τόσο

της μόδας έκφραση) τελικά γίνεται μεταξύ πατέρα και γιού, αλλά επίσης μάς λέει — δίνοντας επιχειρήματα στον «παμπά» να κατακεραυνώσει τό γιό — ότι αυτή δέν μπορεί να είναι ή πραγματική πάλη, μιά και ό γιός, προερχόμενος από τόν μπαμπά, άνήκει στην ίδια τάξη. Πολύ «φιλοσοφημένο» τό όχι νέο συμπέρασμα του, αλλά πολύ αμφιβάλλουμε αν ό θεατής καταλαβαίνει αυτό και όχι ότι ή πάλη των τάξεων γίνεται μεταξύ πατέρα-γιού (μετά από όλες αυτές τίς συζητήσεις) και άπό τήν προσθήκη εκείνου τό τελευταίο επιγραμματικό και λακωνικό του πατέρα «ή πάλη συνεχίζεται». Τί ιστορία (!) τόν καμμένο από πατέρα πώς τόν αναγκάζουν να συνεχίσει τήν πάλη.

2. Λίγο-πολύ, ό γιός έχει επαναστατήσει γιατί έχει σεξουαλικά προβλήματα και τάσεις έξουσίας. 'Όποσδήποτε υπάρχουν πολλά κίνητρα πού κάποιος οδηγείται σ' ένα κίνημα ή σέ κάτι παρόμοιο, και πιθανόν μερικά απ' αυτά και γιά όρισμένους να 'ναι τ' άνωτέρω (κίνητρα), αλλά στην πλειοψηφία τους κάθε άλλο αυτά τά προβλήματα είναι τά καθοριστικά, πού μέ τόση απολυτότητα ό κ. Σκούρτης ύποστηρίζει, χωρίς να αφήνει κανένα περιθώριο ότι μπορεί τά πράγματα να 'ναι και λίγο διαφορετικά. Διότι τό να λές ότι οί φοιτητές δέν είναι άξιοι να θρουν ούτε γυναίκα μόνοι τους αλλά μόνο μέ τή βοήθεια των χρημάτων του μπαμπά τους, είναι ψέμα, και αυτό αποδεικνύεται απλά και εύκολα μέ τά χιλιάδες ζευγάρια φοιτητών πού συναντάμε κάθε στιγμή μπροστά μας. 'Εκτός και άν, κατά τόν κ. Σκούρτη, πάντα οί κοπέλες των φοιτητών χρηματοδοτούνται από τούς μπαμπάδες των άγοριών τους.

3. 'Ακόμα πρέπει να ξέρει ό κ. Σκούρτης ότι είναι πάρα πολλοί εκείνοι οί φοιτητές ή νέοι πού κατορθώνουν να ξεπεράσουν τά ιδανικά και χρήματα του μπαμπά τους, φεύγουν δριστικά απ' τά σπίτια τους, δέν ξαναγυρνάνε, αλλά μόνοι τους τραβάνε, μέ δυσκολία βέβαια, τό δρόμο πού διαλέξανε οί ίδιοι.

4. 'Επίσης στην αντιπαράθεση συζήτηση πατέρα - γιού ό αστός πατέρας έχει ιδιαίτερη ευφρόδεια, γνωρίζει πολλή ιστορία και έχει πολλά επιχειρήματα γιά να πείσει τό γιό του και τούς θεατές γιά τόν προορισμό του και πόσο καλά κατέχει τή ζωή. 'Αντίθετα, ό γιός έχει πολύ λίγα επιχειρήματα, εκτός από γενικόλογες χοντροκομμένες «επαναστατικές» φράσεις (δπως, είσαι φασίστας κ.λπ.). Πρέπει να ξέρει ό κ. Σκούρτης ότι υπάρχουν πολλοί φοιτητές μέ περισσότερο βάθος,

μέ περισσότερα επιχειρήματα, γιά ν' αποδείξουν τήν ποιότητα και άπάτη των άστικών δημοκρατιών και άστων μπαμπάδων. Νομίζουμε ότι είναι περιττό ν' αναφέρουμε μερικά απ' αυτά, στο κάτω-κάτω αυτό τό 'χουν κάνει άλλοι πολύ πριν από μάς.

5. Τό τελευταίο, πού είναι και τό πιο σημαντικό, είναι ότι αυτή ή επιλογή χαρακτηρισμών και αντιπαράθεσης γιά να δειχτεί τό υποτιθέμενο άδιέξοδο του κινήματος και να ξεσκεπάσει τήν πραγματική φύση των φοιτητών, καταλήγει στον έξωραισμό του άστού μπαμπά. 'Αφού μάς παρουσιάζει ότι όλα είναι προδομένα, ότι και ό μπαμπάς προδόθηκε σά νιάτα του (τόν καμένο!), ή μόνη λύση είναι να γίνουμε σάν κι αυτόν τόν έμπειρο και αυτοδημιούργητο άστό. 'Ο κ. Σκούρτης θά μπορούσε, αν τό 'θελε, ν' αντιπαράθεσει στο μικροαστό φοιτητή έναν εργάτη — όντας προδομένο πάντα — ό όποιος θά ξεσκεπάζε τίς τυχόν άρνητικές πλευρές στο κίνημα του μικροαστού(ών) φοιτητή και θά παρουσίαζε τό άδιέξοδο του κινήματος από τόν άμεσα ένδιαφερόμενο. Στο κάτω-κάτω, αν τυχόν κι έπευτε στην παγίδα να έξωραίσει κάποιον, θά έξωραίζε έναν εργάτη, πολύ προτιμότερο γι' αυτόν και γιά άλλους προσοδευτικούς, πού όλοι δήθεν κόπτονται υπέρ των εργατών.

Δέν έχουμε να προσθέσουμε τίποτα άλλο. 'Η συνταγή είναι γνωστή, τήν έχουν χρησιμοποιήσει και τή χρησιμοποιούν πολλοί άλλοι πριν από τόν κ. Σκούρτη. 'Εργα, γιά να μένουν όλοι εύχαριστημένοι και ειδικά τό μικροαστικό άλλοτριωμένο θεατρόφιλο κοινό πού γεμίζει αυτό του είδους τίς αίθουσες.

Τά συναισθήματα πού παράγει τό έργο είναι τό καλύτερο αποδεικτικό στοιχείο γιά τά παραπάνω. 'Όλους αυτούς τούς θεατές πού νιώθαν άρκετά άσχημα μετά τά 7 πώτα «κομμάτια» ήρθε κυ-

ριολεκτικά να τούς λυτρώσει τό τελευταίο «κομμάτι» του κ. Σκούρτη, και μένοντας μέ τίς έντυπώσεις του τελευταίου (άλήθεια, γιατί διαλέχτηκε αυτό τό «κομμάτι» γιά τελευταίο;) έμειναν άρκετά ίκανοποιημένοι, ήταν δέ τό επίκεντρο των συζητήσεων τους καθώς αποχωρούσαν.

Σ' αυτό τόν τόπο πολύ εύκολα καταξιώνεται κανείς «προοδευτικός», αλλά είναι πολύ δύσκολο να είναι κανείς προσοδευτικός και να μιλά προσοδευτικά!

Εύχαριστώ
Γιώργης Μουρτζανός
'Αθήνα

Υ.Γ.:

'Επανελημμένα προσπάθησα να δημοσιεύσω επιστολές στίς «δημοκρατικές» έφημερίδες «ΒΗΜΑ» και «ΕΛΕΥΘΕΡΟΤΥΠΙΑ». 'Επανελημμένα ό κόσμος μου πήγε χαμένος, χωρίς καμιά εξήγηση... 'Αν και δέν τυχάνω διευθυντής τραπέζης ή «πνευματικός ήγέτης», έλπίζω να δημοσιεύσετε τήν επιστολή μου.

● Τή δημοσιεύουμε άνάμεσα στη σωρεία των επιστολών των διευθυντών τραπέζων και των «πνευματικών ήγετών», κάνοντας μία και μοναδική εξαίρεση. 'Από δώ και πέρα, μόνο διευθυντές τραπέζων ή «πνευματικοί ήγέτες». Τίποτα άλλο!...

Η ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΗ
ΤΟΥ Χ. ΦΛΩΡΑΚΗ

'Αγαπητό «ΑΝΤΙ»

Λένε ότι οί σοφιστές πάντα, όταν δυσκολεύονταν, διαστρέβλωναν και άρπάγανε «επιχειρήματα» απ' τό σωρό. Μέ τό δικό του έλεγε ό Χέγκελ ότι τέτοια «επιχειρήματα» μπορείς να βρεις γιά τό καθετί! Δέν μάς κατέπληξε και τόσο λοιπόν ή στάση και ή συμπεριφορά της ήγείας της «Αύγης» άπάντα στην συνέντευξη πού παραχώρησε στο τεύχος 63 του περιοδικού σας ό α' γραμματέας τής Κ.Ε. του Κ.Κ.Ε. σ. Χαρίλαος Φλωράκης.

Μέσα από κακοήθεις και θλιβερές άλχημείες βγήκε διαστικά τό βαρύγδουπο «επιχείρημα». Αυτοί τά 'χαν δήθεν πει όλα πρώτο, αυτοί «δικαιώθηκαν», και ό σ. Φλωράκης δέν κάνει τίποτε άλλο παρά να «υιοθετεί μεγάλο μέρος της πολιτικής του ΚΚΕ ές.». Τό άχαρο αυτό έργο ανέλαβε να διεκραιώσει ό «έμβρυ-θέατος» πολιτικός σχολιαστής τής «Αύγης», επιδιώκοντας μέ τή μέθοδο τίς αγοραίως παραχάραξης θέσεων και ψαλιδισμένων φράσεων να «ξετινάξει» όλη τήν πολιτική του Κ.Κ.Ε. Και πίστεψε

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟ ΡΕΠΟΡΤΑΖ SERVICE PHOTO ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΚΙΝΗΣ

Φωτορεπόρτερ, Λέκκα 17

'Εμφανίζονται — έκτυπώνονται έγχρωμες φωτογραφίες μέ 7 δραχμές, όλα τά μεγέθη, 9Χ9, 7Χ10, 9Χ12. Φωτογραφίες κατ' οίκον γάμων, βαπτίσεων κ.λπ. 'Όλα τά φίλμς, Κόντακ, Φούτζι, Νέγκρα, 3m, 'Ιλφορντ, 'Αγκφα κ.λπ.

Μόνο στον ΓΚΙΝΗ θά δρείτε τιμές άποθήκης.

ΛΕΚΚΑ 17-ΙΣΟΓΕΙΟΝ

ΤΗΛ. 32.35.709

φαίνεται ότι η φιλοδοξία του αυτή θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί μέσα στο άπανθισμα μιας τυποποιημένης και στείρας φλυαρίας ή με την «ιδεολογική» χρήση κάποιας ρηχής περιττολογίας. Βρήκε ακόμα την ευκαιρία να μάς άπευθύνει και πάλι το πλουσιότατο ύδρευόλογό του για «ζωολόγους-μαρξιστές», για «δογματική μυωπία», για «ουρά της ιστορίας», για «ιεροεξεταστές που οδηγούν στην πυρά άλλων πιστούς», για «έφτακάθαρους ιδεαλιστές», για «θεολογικό και έκκλησιαστικό σκοταδισμό», για «καλογερίστικη μισαλλοδοξία» κ.τ.λ.

Γράφει, λοιπόν, ο σχολιαστής της «Αυγής» (φύλλα 6 και 8-2) ότι επειδή ο σ. Φλωράκης μίλησε για το ένδεχόμενο κοινής δράσης και όρισμένης συνεργασίας και με μερίδα της μη φασιστικής δεξιάς, όσον άφορά την αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου προβλήματος, όπως λ.χ. της μοναρχικής παλινόρθωσης, αυτό σημαίνει ότι: «Ο Χ. Φλωράκης με λίγες μόνο λέξεις τίνανε όλη τη θεωρητική βάση της πολεμικής κατά της Ε.Α.Δ.Ε. και του Κ.Κ.Ε. έσ. Γιατί άς τώρα το δογματικό Κ.Κ. δεν έβλεπε καμιά άπόχρωση στον άστικό κόσμο». Και για να τό άποδείξει αυτό μάς φορτώνει δυό χοντροκομμένα ψέματα. Πρώτο, ότι είχαμε ρίξει τό σύνθημα «τί λάχανα τί μπρόκολα», για να χαρακτηρίσουμε την άλλαγή του 'Ιούλη, και δεύτερο, ότι τάχα τό Κ.Κ.Ε. «έδωσε τή μάχη των έκλογών του '74» με τό σύνθημα «όχι στό νέο φασισμό», πού σήμαινε ότι ο «νέος φασισμός ήταν ό Κ. Καραμανλής».

Η «Αυγή» όμως και ή ήγεσία της ξέροναν πολύ καλά ότι ή έκφραση «τί λάχανα τί μπρόκολα» λέχθηκε για να χαρακτηρίσει σωστά και έπιγραμματικά τή «φιλελευθεροποίηση» του Παλαδόπουλου με τό Μαρχεζίνη τό 1973 - και όχι τόν 'Ιούλη του 1974. Και ξέροναν ακόμα πολύ καλά και άς τηρούν σήμερα «σιγήν ίχθύος», ότι τότε άκριβώς οι κορυφές του κόμματός τους τάσσονταν και ήταν έτοιμοι να πάρουν μέρος στις έκλογές με τό Μαρχεζίνη, παλεύοντας μάλιστα και για τήν «έκπληρωση όρισμένων όρων διεξαγωγής». Άντίθετα όμως τότε τό Κ.Κ.Ε., όλες οι άντιστασιακές όργανώσεις, άλλα ακόμα και τά άστικά πολιτικά κόμματα, διαβλέποντας ότι με τίς «έκλογές» του Μαρχεζινικού πειράματος έπιχειρούνταν να παγιδευτούν οι πολιτικές δυνάμεις και ό λαός, τίς απέκρουσαν. Γνωρίζουν επίσης πολύ καλά ότι καμιά ξεχωριστή μάχη δεν έδωσε τό Κ.Κ.Ε. στις έκλογές του '74 με τό σύνθημα «όχι στό νέο φασισμό», πού

νά τόν ταύτιζε δήθεν με τόν Καραμανλή (και άς μάς φέρουν κάτι πού να μάς διαψεύσει), γιατί άπλούστατα τότε πήρε μέρος στους συνδυασμούς της Ένωμένης Άριστερας, ή όποια, όπως είναι γνωστό, δεν είχε φυσικά ούτε τέτοια πολιτική, ούτε τέτοια συνθήματα.

«Ός τώρα τό δογματικό Κ.Κ. δεν έβλεπε καμιά άπόχρωση στον άστικό κόσμο, ύπήρχε τό δόγμα άσπρος σκύλος, μαύρος σκύλος, όλοι οι σκύλοι μία γενιά», ισχυρίζεται έξ όρισμού στη χονδροειδή «σπουδή» του, ό περιοπούδαφος κριτής μας. Με τέτοια ψέματα και πλαστογραφήσεις φαίνεται οι φίλοι μας «άναεωτές» κατορθώνουν να χωρέσουν τήν πραγματικότητα στα σχήματά τους. Γιατί σ' άλληθια δεν είχαμε τόν κόπο ό κατά τά άλλα ρητορικάτατα σχολιαστής της «Αυγής», άντί να άραδιάζει άφειδώλευτα τά εύφρολογήματα και τούς άφορισμούς του, να παραθέσει τίμια και καθαρά κάποιο πραγματικό άπόσπασμα δικό μας που να επιβεβαιώνει κάτι τέτοιο; Μήπως άραγε ισχύει έδώ τό γνωστό θεολογικό δόγμα «πίστευε και μη έρεύνη»; Και ύπάρχουν για του «λόγου τό άσφαλές» πλήθος άπό κείμενα και άποφάσεις του κόμματός μας πού να τόν διαψεύδουν παταγώδικα. Και άρχίζοντας άπό τό 9ο Συνέδριο του ΚΚΕ πού γράφεται ότι «με τήν εγκαθίδρυση της δικτατορίας συντελέστηκαν ανακατατάξεις στις άστικές πολιτικές δυνάμεις... Τά παραδοσιακά άστικά κόμματα, παραμένοντας σέ μία πολιτική έξυπνέτησης των μονοπωλίων και τού ιμπεριαλισμού, αντιτίθενται κυρίως στή μορφή άσκησης της έξουσίας. Τό ΚΚΕ, παλαίθοντας για τήν άνατροπή της δικτατορίας και για τή Νέα Δημοκρατία, παίρνει ύπ' όψη του ότι στό δικτατορικό καθεστώς αντιτίθενται όλα τά κοινωνικά στρώματα και σειρά άπό άστικές πολιτικές δυνάμεις. Θεωρεί ότι, άνεξάρτητα άπό τίς διαφορές πού χωρίζουν τίς δυνάμεις αυτές όσον άφορά τό μελλοντικό καθεστώς, μπορούν και έχουν χρέος να ένωθούν σέ ένα πανεθνικό αντιδικτατορικό μέτωπο πάλης... Πρέπει να έχουνε ύπ' όψη μας τό ρόλο της άστικής τάξης στό σύνολό της σήμερα, όπως και των διαφορών μερίδων της, τό ρόλο του κάθε άστικού κόμματος, τίς διαφοροποιήσεις και τίς ανακατατάξεις...» (9ο Συνέδριο του ΚΚΕ, «Νέος Κόσμος» 3-4/74 σελ. 29-30 και 77).

Άλλά μέχρι και πιο πρόσφατη άρθρογραφία και άποφάσεις του κόμματός μας, δημοσιευμένες στήν ΚΟΜΕΠ, τό «ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΗ» και τόν «ΟΔΗΓΗΤΗ», πού στό φώς των νέων συνθηκών το-

ποθετούν με σαφήνεια τό ζήτημα.

Γιατί είναι γνωστό ότι τό Κ.Κ.Ε. άπ' τήν άρχή δεν παραγνώρισε τήν άλλαγή του 'Ιούλη και τή σημασία της. Ξεχώρισε και δεν ταύτισε ποτέ τήν άκραία φασιστική δεξιά και τή δικτατορία με τή «Ν.Δ.» του κ. Καραμανλή, για τήν όποια μίλησε πού οδηγεί και γιατί. Συνάμα άποκάλυψε και αντιπάλεψε ένάντια στήν κυβερνητική κάλυψη και άνοχή πρός τίς μοναρχοφασιστικές συμμορίες, μίλησε με σαφήνεια για τίς ύποχωρήσεις της κυβέρνησης στις πιέσεις της άκροδεξιάς και αγωνίστηκε ένάντια στήν αντιλαϊκή, άτλαντική και φιλομονοπωλιακή πολιτική της. Σέ μάς ήτανε και είναι ξένες άντιλήψεις σάν εκείνες πού αναλύονταν στήν «πολιτική είσήγηση» του Μπ. Δρακόπουλου στό συνέδριο του ΚΚΕ έσ. («Αυγή» 8-6), ότι λ.χ. ή ήγεσία της «Ν.Δ.» «φοβάται τό μονοπωλιακό κεφάλαιο». Παίρνοντας ύπ' όψη τήν ποικιλομορφία της σύγχρονης κοινωνικοοικονομικής και πολιτικής πραγματικότητας, τό Κ.Κ.Ε. δεν έκλεισε και δεν κλείνει τά μάτια μπροστά στήν άυταρχική έξουσία μιας κοιτσοσυρμένης κοινοβουλευτικής δημοκρατίας προσδεμένης στον άμερικανονατοϊκό ιμπεριαλισμό πού οικοδομείται. Δεν έκλεισε και δεν κλείνει τά μάτια μπροστά στό ρήγμα πού έφερε στή δεξιά ή δικτατορία κύρια γύρω άπ' τή μορφή άσκησης της κρατικής έξουσίας καθώς και στις ύπάρχουσες διαφορές της, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι ή δεξιά γενικά έπαψε να παραμένει σέ θέσεις αντιδημοκρατικές, άντικομμουνιστικές ή και άυταρχικές, ότι ύποχώρησαν άπ' τή μερίδα της οι φόβοι και ή αντιπάθεια πρός τό λαϊκό κίνημα. Παίρνοντας ύπ' όψη όμως τίς διαφορές αυτές θεωρούμε άναγκαία και δυνατή τήν αντιμετώπιση ενός συγκεκριμένου κρίσιμου θέματος και με μερίδα της μη φασιστικής δεξιάς, όπως λ.χ. σέ περιττωμένη μοναρχικής ή φασιστικής συνωμοσίας. Όμως έμεις δεν ακολουθούμε πολιτική συμβιβασμού με τή γραμμή της κυβέρνησης και δεν σπέρνουμε άυταπάτες ότι με τήν ύποστήριξη της μπορούν να έπιτευχθούν ριζικές άλλαγές και λύσεις πού ζητά ή χώρα και ποθεί τό κίνημα.

Άντίθετα, ήταν ή ήγεσία του λεγόμενου «Κόμματος Έσωτερικού» και της «Αυγής» εκείνοι πού γυρίζοντας τήν πλάτη τους στή ζωή στέκονται ακόμα και σήμερα προσηλωμένοι στενόθωρα στα άναρχικά άναθεωρητικά δόγματα της ΕΑΔΕ. Εκείνοι πού με άφόρητη σχηματικότητα δεν θέλουν να δουν τίποτ' άλλο πέρα από τήν άντιφατική και νεκρή ντυκρετίβα τους, πού μπορεί να πραγματοποιηθεί μονάχα με τήν

ύποταγή (ό Κύρκος στήν ΚΟΘΕΠΟΛ-1 τό λέει «συμβίδιασμός») των συμφερόντων των εργαζομένων. Τή γραμμή για τήν όποια ό ίδιος ό Νίκος Πουλατζής έγραφε στήν «Αυγή» προσδιορίζοντας τά «είδοποιά της στοιχεία»: «ή ΕΑΔΕ (σάν συμμαχία) περιλαμβάνει και όρισμένες μερίδες του μονοπωλιακού, κυρίως του βιομηχανικού κεφαλαίου». Στα πλαίσια άλλωστε της «ύλοποίησης» της μονταρίστηκε στα παρασκήνια του εργατικού συνδικαλιστικού χώρου άπό εκπροσώπους της κυβερνητικής παράταξης και του «Έσωτερικού» ή γνωστή ΑΣΔΗΣ. Εκείνοι πού γράφουν ότι όσοι ζητάνε τώρα τό ξήλωμα και τήν άπομάκρυνση των ξένων δάσεων άπ' τόν τόπο μας είναι «έπικινδυνοί δημαγωγοί», «μαξιμαλιστές» και «δημοκράτοι» («Θούριος» 48) και μιλούν για «έθνικό έλεγχο». Εκείνοι πού στό όνομα του γραμματέα του Κ.Σ. του «Ρήγα Φεραίου» γράφουν («Αυγή» 6-2) άναφερόμενοι στήν Κ.Ν.Ε. ότι «στό φ.κ. δεν μπορούν να έπιζήσουν για μεγάλο διάστημα δύο λογικές». Και αντίθετα τό ίδιο άθρο παρατηρεί ότι για τό «Ρ.Φ.» «σέ άρκετά ζητήματα τόν Α.Ε.Ι. ύπάρχουν σημεία σύγκλισης και κοινών στόχων με τή ΔΑΠ... Και σ' αυτά τά σημεία ύπάρχει έδαφος κοινής δράσης και συνεργασίας».

Έμεις διαφωνούμε ριζικά μ' αυτή τήν πολιτική τους. Πολιτική πού προκύπτει άπό τή λογική του να «προστηρίζουμε τή σημερινή κυβέρνηση Καραμανλή... άσκώντας ταυτόχρονα κριτική στις άρνητικές πλευρές της πολιτικής της» («Αυγή» 5-9, «Οι στόχοι του έθνους») και πού στήν ουσία άποπροσανατολίζει τόν άγώνα μας και ύποβαθμίζει τό κίνημα.

Και θά διατηρούμε πάντα άνοιχτό τό μέτωπο της κριτικής άπέναντι στις σκόπιμες διαστρεβλώσεις και στις έπιζήμιες και σφαλερές για τήν άνάπτυξη του κινήματος απόψεις. Επιδιώκοντας τήν άλληλοκατανόηση και τή συσπείρωση όλων των δημοκρατικών άντιιμπεριαλιστικών δυνάμεων, για να βγει ή χώρα άπ' τό σημερινό άδιέξοδο, για μία πολιτική έθνικής άνεξαρτησίας και πραγματικής δημοκρατίας.

Άριστείδης Γκιώκας
φρονητής

ΓΙΑ ΤΗΝ
ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ

Άγαπητό «Άντί»

Στό τεύχος άριθ. 66 διάβασα τό γράμμα του «Γ. Τ. Εργάτησπουδαστή» και θά ήθελα να του πω δύο λόγια, άφοι είναι εύνόητο ότι για να δίνει συμβουλές,

πρέπει να ξέρει και να ακούει. Λέει λοιπόν, μεταξύ των άλλων: «Ένα κομμουνιστικό κόμμα δεν χαρακτηρίζεται από τον αριθμό των μελών του». Θά ήθελα να μάθω από τι χαρακτηρίζεται. Μήπως έννοιες κόμματα τις διαμορφώλε των 50 με 100 φοιτητών που αφήνουν μούσι και κάνουν τους επαναστάτες;

Ήθελα να ξέρω όμως πώς, αφού δεν ανήκει ούτε στο ΚΚΕ, ούτε στο φιάσκο που αυτοαποκαλείται ΚΚΕ έσωτερικού, τι τον ενδιαφέρει από κει και πέρα; Βέβαια, ένας τέτοιος «επαναστάτης» σαν και του λόγου του («άνηκω στην επαναστατική αριστερά») θά έχει να μάς δείξει ένα κόμμα καλύτερο από το ΚΚΕ. Ή το ΚΚΕ. Και βέβαια περιμένουμε να δούμε και τις αγωνιστικές περγαμνές του Γ.Τ. και του «κόμματός» του.

Σέ άλλο σημείο του γράμματός του λέει: «διάβασα τη συμπληρωμένη επιστολή του φίλου μας Π.Τ. που προσπαθεί να μάς πείσει πως το ΚΚΕ (έσωτ.) είναι κόμμα».

Βέβαια, ο Γ.Τ., σαν «επαναστάτης» που είναι, δεν πρόκειται ποτέ να πειστεί πως το ΚΚΕ (έσωτ.) είναι κόμμα. Ακριβώς σαν τον τύπο του ανέκδοτου, που άκουσε από μετεωρολογικό δελτίο πως το πρωί θά έχει λιακάδα και ώραία μέρα, και όταν σηκώθηκε να πάει στη δουλειά του, φόρεσε καλοκαιρινά ρούχα. Έλλα όμως που έπιασε να βρέχει. Και όταν οι άλλοι του έλεγαν γιατί δεν κρατάει όμπρέλα αφού βρέχει, αυτός έλεγε: «Δέν είναι δυνατό να είναι βροχή αυτό τό πράγμα. Αποκλείεται».

Λοιπόν, ο φίλος ο Γ.Τ. είναι καιρός να σοβαρευτεί λιγάκι. Στο κάτω κάτω, πάνω σε ποιές μελέτες γύρω από τις συνθήκες (κοινωνικές-οικονομικές) βασίζει την επαναστατικότητά του; Και ποιός είναι ο τρόπος με τον οποίο θά κάνει τό «κόμμα» του την επανάσταση; Ποιά στάδια μεταβατικά βλέπει μέχρι την έκρηξη της;

Μέ εκτίμηση

Γ.Π.

Πύργος-Ήλειας

ΓΙΑ ΤΟΝ
ΠΛΟΥΡΑΛΙΣΜΟ

Αγαπητό ANTI

Απαντώντας στο γράμμα του Α. Πετρίδη που δημοσιεύεται στο 66ο τεύχος, στις 5 Μάρτη, θέλω να «φωτίσω» μερικά σημεία.

1. Ο σ. Πετρίδης, έκούσια ή ακούσια, προσπαθεί να μάς πει άλλα, χρησιμοποιώντας αποσπάσματα (στο απόσπασμα είναι πάντα δεμένη και ή έννοια της

αφαίρεσης) απ' τό Λένιν, που λένε άλλα.

Ο Λένιν μιλάει για πλουραλισμό αφού ή εργατική τάξη έχει κάνει τη σοσιαλιστική επανάσταση. Για να γίνει πιο σαφής. Μέσα στο «Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος» είναι γραμμένο απ' τό Μάρξ και τόν Ένγκελς: «Οί κομμουνιστές θεωρούν ανάξιο τους να κρύβουν τις απόψεις και τις προθέσεις τους. Δηλώνουν ανοιχτά ότι οί σκοποί τους μπορούν να πραγματοποιηθούν ΜΟΝΑΧΑ με τή βίαιη ανατροπή του άστικού κοινωνικού καθεστώτος». Έπομένως όσοι παραδίδουν τή θεμελιώδη αυτή γραμμή του Μαρξισμού-Λενινισμού δέν μπορούν να αποκαλούνται κομμουνιστές.

2. Ο σ. Πετρίδης γράφει στο τέλος του γράμματός του ότι «άκόμα και τή δυνατότητα να εκφράζεται έκλογικά μιά άστική αντιπολίτευση» υποστηρίζει ο Λένιν.

Καμιά αντίρρηση. Όμως ο ίδιος τοποθετεί τήν άστική τάξη στην αντιπολίτευση, με τρόπο ώστε να είναι πάντα αντιπολίτευση, έστω και άν εκφράζεται έκλογικά. Αν είναι αντιπολίτευση και εκφράζεται, κανένας δέν λέει όχι, υπό τήν προϋπόθεση να μένει αντιπολίτευση.

3. «Ανάμεσα στον καπιταλισμό που νικήθηκε μά δέν καταστράφηκε και στον κομμουνισμό που άνεβαίνει μεσολαβεί μιά περίοδος. Αυτή ή περίοδος είναι ή περίοδος της διχτατορίας του προλεταριάτου».

Αυτά είπε ο Λένιν. Είπε και αυτά που αναφέρει ο σ. Πετρίδης. Μά δέν κάνει να απομονώσουμε τά μέν από τά δέ.

Ο πλουραλισμός(!) γίνεται να εφαρμόσθαι μετά τήν ισχυροποίηση της εργατικής τάξης στην έξουσία, μετά τήν ήττα του άστισμού. Αλλά τά πολιτικά κόμματα δέν προϋποθέτουν κοινωνικές τάξεις; Ας μου πει ο σ. Πετρίδης πως νοείται άταξική κοινωνία μετά τή διχτατορία του προλεταριάτου, με τήν παρουσία πολιτικών κομμάτων, δηλ. με τήν παρουσία κοινωνικών τάξεων;(2)

Τάσος Τέλλογλου
μαθητής

(1) Πλουραλισμός που συσπειρώνει τις καταπιεζόμενες τάξεις στην περίοδο της πάλης με τον καπιταλισμό που δέν καταστράφηκε, μά απλώς νικήθηκε.

(2) Έφ' όσον υπάρχει μακροχρόνια, δηλ. πέρα απ' τήν όριστική καταστροφή του καπιταλισμού, προϋπόθεση πλουραλισμού.



Ο ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ

● Σέ γνωστό κεντρικό γυνάσιο της Αθήνας έβαλαν έκθεση για τόν Άγιο Γεώργιο. Γράψτε κάτι σαν χρονογράφημα, τους είπαν. Κι ένας μαθητής 13 χρονών, γιός δημοσιογράφου, έγραψε:

Χρονογράφημα
«Άγιος» Γεώργιος

Σήμερα 23 Απριλίου οί καμπάνες του Άγίου Γεωργίου ήχούν χαρούμενα. Όπως καταλάβατε όλοι, γιορτάζει κάθε Γιώργος ή Γεωργία.

Αλλά και στον Κορυδαλλό έχουν γιορτή μεγάλη. Τήν έθνοσωτήρια αυτή ήμερομηνία εορτάζει ο Μεγάλος Αρχηγός (Big Boss) των Απριλιανών. Αμα δέν ήταν «μέσα» σήμερα θά είχαμε γλέντια και χορούς (δημοτικούς πάντα) αλλά πριν από αυτούς ο Μέγας Πρωθυπουργός, Αντιδασίλας, Πρόεδρος, Υπουργός, Συνταγματάρχης, Αρχίατρος και παρολίγον αρχιεπίσκοπος θά είχε εκκλησιαστεί. Μετά θά έβγαζε έναν περιφημο λόγο για όλους τους Γιώργηδες με βαριές φράσεις καθαρευούσης που μερικά σημεία θά ήταν κάπως έτσι: «Τήν σήμεραν ήμεραν καθώς ήγήρθην εκ της κλίνης μου κ.τ.λ.» και θά τελείωνε μετά από έναν πολύωρο μονόλογο με τήν εύχή: «Ζήτω ή Ελλάς των Ελλήνων Χριστιανών». Δυστυχώς γι' αυτόν τώρα κάθεται στο κρεβάτι της φυλακής (άν και λούξ, παραμένει κρεβάτι φυλακής) και δέχεται τήν Δέσποινα, που του φέρνει μία τούρτα και άκούει από δίπλα τήν φωνή του Πάτ- Πάτ να ψέλνει και τόν Ντερτιλή να μετράει (1,2,3). Αιτός νομίζει ότι άν σηκωθεί τό κρεβάτι του 20 φορές τήν ήμερα άδυνατίζει.



ΕΠΑΝΟΡΘΩΣΗ

Από τεχνικό λάθος «έφυγαν» λίγες λέξεις από τό κείμενο του Μ. Παπαδολαμπάκη «Η «άλλαγή» στο Πανεπιστήμιο και ή άδράνεια των φυσικών φορέων της», του προηγούμενου τεύχους. Συγκεκριμένα, στη σελ. 39 (κάτω κάτω) έφυγε ο γενικός υπότιτλος «2. Παραδείγματα της προηγούμενης αντίφασης: άποσοσχετισμός πολιτικής και επιστήμης», και ο επίμερος υπότιτλος (2α) Στο επίπεδο της κριτικής έπιστήμης», καθώς και ένα μέρος της πρώτης παραγράφου:

«Ας πάρουμε ένα συγκεκριμένο παράδειγμα: τή σχέση «δομή και λειτουργία της εργασίας κοινωνικά - δομή του χώρου». κ.λπ.

Ζητούμε συγγνώμη για τό λάθος.

ΑΝΤΙ

ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΗ
ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ
Δημοχάρους 60
Αθήνα 601.
Τηλ: 732.713 - 732.819

● Εκδότης:
ΧΡΗΣΤΟΣ Γ. ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗΣ
Δεινοκράτους 131
● Υπεύθυνος Τυπογραφείου:
ΤΡΥΦΩΝ ΛΥΓΟΥΡΑΣ
Βασ. Αλεξάνδρου 26
Αγ. Ανάργυροι.
● Ατελιέ:
ΣΤΑΥΡΟΣ ΚΟΥΝΔΟΥΡΑΚΗΣ
Πετσόδου 12, τηλ. 3622383
● Φωτοστοιχειοθεσία:
«ΦΩΤΟΚΥΤΤΑΡΟ» ΕΠΕ
Βασ. Αλεξάνδρου 2, Χίλτον.
Τηλ. 748.314 - 713.604
● Εκτύπωση:
Έργοστ. Γραφικών Τεχνών
Γ. ΑΝΕΜΟΔΟΥΡΑΣ
Ιασιού 5, Περιστέρη.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΣΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:

Έξαμ. 260 δρχ. - Ετήσια 520
Ετήσια Οργανισμών,
Τραπεζών, κ.λπ. 1.200 δρχ.
Για φοιτητές έκπτωση 15%.

● ΣΥΝΔΡΟΜΕΣ ΕΞΩΤΕΡΙ-
ΚΟΥ:

Ευρώπη - Μεσογ. χώρες:
Εξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 13
Ετήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 25
Η.Π.Α. - Καναδάς - Αν. Ασία:
Εξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 17
Ετήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 34
Αυστραλία - Ωκεανία:
Εξάμηνη: άπλή δολ. 10
άεροπ. δολ. 24
Ετήσια: άπλή δολ. 20
άεροπ. δολ. 47

● Έμβάσματα, έπιταγές:
ΧΡΗΣΤΟ ΠΑΠΟΥΤΣΑΚΗ
Δημοχάρους 60, ΑΘΗΝΑ 601.
● ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ δρχ. 20

Κεντρική διάθεση:
● για τή βιβλιοπωλεία
της Αθήνας:
Στά γραφεία του «ΑΝΤΙ»
Δημοχάρους 60, τηλ. 732-713
● για τή βιβλιοπωλεία
του Πειραιά:
Πραξιτέλους και Μπουμπου-
λινας 169
«Στόα» τηλ. 411.66.34
● για τή βιβλιοπωλεία
Β. Ελλάδας:
Βιβλιοπωλείο «Έένος Τύπος»
Ν. Κοτζιάς και Σία Ο.Ε.
Τσιμισκή 78, τηλ. 279.720,
Θεσ/νίκη

ὅλοκληρη ἡ Ἑλλάδα
ὅλοκληρος ὁ κόσμος

ΤΟ ΒΗΜΑ

κάθε πρωί
στα χέρια σας

PYLARINOS

ΕΙΔΙΚΟΣ ΣΤΑ ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ
ΚΑΙ ΜΟΝΑΔΙΚΟΣ
ΣΤΑ ΧΑΡΤΟΝΟΜΙΣΜΑΤΑ



Τὶς καταθέσεις σας
στὴν Α.Τ.Ε.
Θὰ πιάσουν τόπο....



....τόπο γιὰ σένα

(ἡ Α.Τ.Ε. δίνει τὸ μεγαλύτερο ἐπιτόκιο
ἀπ' ὅλες τὶς ἄλλες Τράπεζες σὲς κατα-
θέσεις Ταμιευτηρίου).

....τόπο γιὰ τὸν ἀγρότη

(Θὰ χρηματοδοτηθῇ πληρέστερα ἡ
παραγωγικὴ του προσπάθεια).

....τόπο γιὰ τὴ Χώρα

(Θὰ ἀναπτυχθῇ ἀκόμα περισσότερο ἡ
Ἑθνικὴ μας Οἰκονομία).



ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Στὴν προκοπή σας τὴς παραστάσεις γιὰ τὴν προκοπὴ τοῦ τόπου

GASTHELLAS

Φοιτητές ταξιδέψτε μαζί μας

- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΠΤΗΣΕΙΣ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΕΣ ΕΚΔΡΟΜΕΣ
- ΦΘΗΝΑ ΕΙΣΙΤΗΡΙΑ σέ
αεροπλάνα
πλοία
τραίνα
- EXPRESS ΠΟΥΛΜΑΝ ΓΙΑ ΛΟΝΔΙΝΟ
- ΦΟΙΤΗΤΙΚΟ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΟ ΟΔΗΓΟ
δωρεάν από τά γραφεία μας
- Έκδίδουμε τη
ΔΙΕΘΝΗ ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ ΤΑΥΤΟΤΗΤΑ

GAST HELLAS

- ΙΠΠΟΚΡΑΤΟΥΣ 2 ΚΑΙ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ
Β' όροφος. Τηλ. 3600.233 3604.777
- ΣΟΛΩΝΟΣ 68, ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΑΠΟ ΤΗ
ΝΟΜΙΚΗ ΤΗΛ. 3613.087 3629.095

κεραμικά
από τὸ ἐργαστήριο

“αντικείμενο,,

Φτιαγμένα με κέφι και αγάπη
σὲ καινούργιες πάντα φόρμες και σχέδια
ἐκλεκτά δῶρα γιά τούς ἀπαιτητικούς
φίλους σας.

Θὰ τὰ βρῆτε στὸ ἐργαστήριο,
Φανερωμένης 48 - Χολαργός
τηλ. 65.21.725
καί στὴ “στάθμη,, πλατεία ἀμερικῆς.

Στὴ Θεσσαλονίκη ἀντικείμενα
τοῦ ἐργαστηρίου δὰ βρῆτε
κατ' ἀποκλειστικότητα στὸ μαγαζί
“ἀντικείμενο,, Δημητρίου Γούναρη 30.



ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΣΤΑΝΙΩΤΗ

Ζ. ΠΗΓΗΣ 3 ΑΘΗΝΑ Τηλ. 360.32.34

κυκλοφορούν

⊗ νέα σειρά ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑΣ νέα βιβλία

